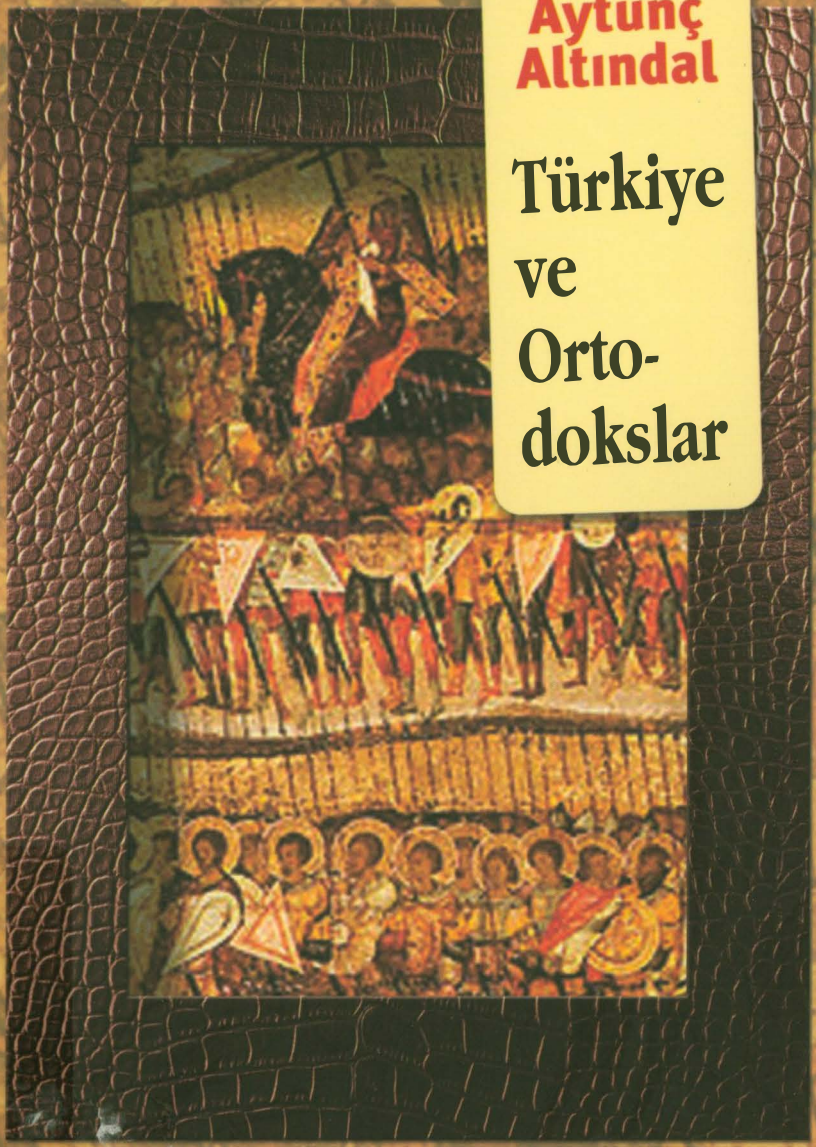
Aytunç Altındal

Türkiye ve Orto-dokslar

17. BASKI

ALFA

Aytunç Altındal

TÜRKİYE VE ORTODOKSLAR

ALFA

Türkiye ve Ortodokslar
© 2010 ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın tüm yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtını amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında hiçbir yöntemle çoğaltılamaz.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kapak Tasarımı Ferah Perker
Grafik Uygulama Miraç Şengül

ISBN 978-605-106-693-6
1. Basım: 2004
17. Basım: Aralık 2013

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 53 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 10905

İçindekiler

ÖNSÖZ, 7

Birinci Bölüm
YENİ ORTODOKS İTTİFAKI

Yeni Ortodoks İttifakı - 1 13
Yeni Ortodoks İttifakı - 2 20
Yeni Ortodoks İttifakı - 3 27
Yeni Ortodoks İttifakı - 4 35
Yeni Ortodoks İttifakı - 5 43
Yeni Ortodoks İttifakı - 6 50
Yeni Ortodoks İttifakı - 7 59
Yeni Ortodoks İttifakı - 8 67

İkinci Bölüm
VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT

Vatikan-Fener ve Bir Gizli Örgüt - 1 77
Vatikan-Fener ve Bir Gizli Örgüt - 2 84
Vatikan-Fener ve Bir Gizli Örgüt - 3 91
Vatikan-Fener ve Bir Gizli Örgüt - 4 97
Vatikan-Fener ve Bir Gizli Örgüt - 5 104
Vatikan-Fener ve Bir Gizli Örgüt - 6 110
Vatikan-Fener ve Bir Gizli Örgüt - 7 117

Devlet İçinde Devlet 123
Patrik Sahnede, Türkiye Seyirci 127
Ermenistan'a Dair 131

Ermeniler ve PKK Hareketi 135
Rüşvet ve Beşinci Kol 139
Lozan, Amerika ve Kiliseler 143
Suriye ve Lübnan Ermenileri 148
Türkiye'de Hıristiyanlara Baskı Yapıyorlar
Kampanyası Başlatıldı. 151
Bizans Devletleri Topluluğu 156
Türk Hıristiyanları 160
Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Patriklik 165
Patrikhane Bizimdir Ama Bizden Değildir 170
Slav-Ortodoks İttifakı Rusya ve Kiliseler 173
Bizans'tan Jirinovski'ye 177
Ortodoks İttifakı Bir Komplo Teorisi midir? 181
Türkiye-ABD İlişkileri Hakkında Bazı Hatırlatmalar 185
Yunanistan'da Seçim Var 189
Yunanistan'dan Gelen Mektup 193
Clinton'un Mektubu 197
Hoşgörü Toplantısı ve ABD'nin Jirinovski'si 202
Barış ve Hoşgörü Toplantısı Üzerine 206
Patrikhaneye Dikkat 211
Ekümenik Nedir? 216
Filioque Nedir? 221
İsa Yaşadı mı? 226
Çok Önemli Bir Kitap - 1 230
Çok Önemli Bir Kitap - 2 233
Vatikan-İsrail Anlaşması ve Türkiye'nin Dikkatine 236
Türk-Yunan Savaşı Çıkar mı? 240
Türklerin Daima Bir Hain Kontenjanı Vardır 245

ÖNSÖZ

Ortodoksların ülkemiz için neden özel bir yeri olduğunu öğrenebilmek için, tarihimize kısaca bir göz atmak yeterli olacaktır. İlk Hıristiyanlıkla ve kilise babalarıyla derin bir bağlılığı sürdüregelen bu inanç, Osmanlı'da, *"İstanbul'un fethiyle"* başlayan ve Kurtuluş Savaşı'na, oradan günümüze kadar süren önemini hep korumuştur. XI. yüzyıldaki ayrılıktan bu yana İstanbul patriği onursal önceliğe sahiptir.

Ülkemiz içinde bir kurum olarak varlığını sürdüren Fener Patrikhanesi'ne genelde, ya Yunanistan'la yaşanan kriz dönemlerinde ya da Ayasofya'nın ibadete açılması tartışmalarında şöyle bir değinilir olmuştur. Ama günümüzde ve geçmişte böylesi önemli bir olgu daha geniş çaplı bir irdelemeyi gerektirmiyor mu?

•••••

Kitap üç bölümden oluşuyor. Birinci bölümde, Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra oluşturulan *"Ortodoks İttifakı"* anlatılıyor. Bu ittifakın odağında Türkiye vardır. Hedefteki ülkedir Türkiye. İkinci bölümde, Vatikan ve Fener Patrikhanesi arasındaki ilişkiler irdeleniyor. Patrikhane'nin karıştığı bazı olaylar ilk kez

Türkiye'de okurların dikkatine sunuluyor. Üçüncü bölümde, Bizans'ı yeniden canlandırma faaliyetleri ve Cumhuriyet Rejimi için hayati önemi haiz *"Ekümeniklik"* olgusu anlatılıyor. Laik ve Demokratik olduğu Anayasası'nda yazılı bulunan Cumhuriyet Devleti'nde, hiçbir Türk vatandaşının *"Ekümenik"* olmak isteğinde bulunamayacağı vurgulanıyor. Çağdaş misyonerlik faaliyetlerinin araçlarından olan *"Dinler Arası Diyalog"* ve *"Hoşgörü/Tolerans"* toplantılarının arkasında gizlenmiş olan karanlık emeller açıklanıyor.

Bu yazılar yayınlandıkları dönemde çok ilgi çekmişlerdi. Ne yazık ki bu yazılarda öngörülen tehditler, şimdi tek tek kapımıza dayanmış durumdalar. Örneğin Ayasofya'nın *"Ortodoks"* ibadetine açılması AB nezdinde RESMEN istendi. Merkezi İsveç'te bulunan *"Süryani"* topluluğu Türkiye'den RESMEN toprak talebinde bulundu (Ekim 2001). Benzer bir iddia da 1999'da Ermenistan'dan geldi. Böyle vurdumduymaz gidilirse daha çok talep gelecektir, hiç kimsenin kuşkusu olmasın. (2004'de Ayasofya'nın Ortodoks ibadetine açılması Yunan Kilisesi'nin en üst temsilcileri tarafından yine istendi ve bu istek bir Türk kurumu olan Fener Patrikhanesi tarafından, bırakın ret edilmeyi eleştiri konusu bile yapılmadı. Benzer şekilde Heybeliada Ruhban Okulu için de bu kez AB ve ABD birlikte Türkiye'ye baskı yapmaya başladılar.)

Bu yazılar yayınlandıkları günlerde Türkiye'deki bazı "azılı" Türkiye düşmanları, bu satırların yazarına, akla hayale gelmeyen iftira ve yalanlarla, ama daima *"arkadan"* saldırdılar. Yüz yüze gelmekten, açık oturumlar-

da hesaplaşmaktan hep kaçtılar. Dileğim, okurların bu on yıllık yazıları okurken son on yılda yaşananları da anımsamasıdır. Bu yazılarda on yıl önce anlatılanlar, günümüzde sayıları 400'ü bulan *"Ev Kiliseler,"* toprak talepleri ve tazminatlar olarak gerçekleşmiştir. (2004'te "Ev-Kilise" sayısı, binlere ulaştı.) Avrupa Birliği istiyor diye, dinimizden, dilimizden, tarihimizden, gelenek ve göreneklerimizden vazgeçecek değiliz. Ne yazık ki, günümüz Türkiyesi'nde nüfus kâğıtlarında Türk yazan bazı satılmışlar, açıkça *"Türkiye AB'nin sömürgesi olmalıdır"* diye yazabiliyor. Geldiğimiz nokta işte budur! Bu yazılarda işte bu gelişmeler, on yıl öncesinden görüntülenmiştir.

Bu yazılar bir hatırlatmadır. 2002'ye gelindiğinde Türkiye'de birtakım kişiler bu topraklarda bir *"Pontus Devleti"*nin başkenti İstanbul olan bir *"Marmara Devleti"*nin kurulması gerektiğini açıkça söylüyorlar. Akılları başa almanın zamanıdır diyorum. Kitabın yeni baskısını umarım sıkılmadan okursunuz.

Aytunç Altındal

İspilandit/30 Ocak 2002

Birinci Bölüm

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 1

Ortodoksluk Nedir?

İlahiyat açısından yapılan değerlendirmelerde, son tahlilde, belirleyici olan bazı temel kavramlar ve axiomatic denilen *"ön veriler"* vardır. Bunlar ilahiyatta (din bilimi) olmazsa olmaz kabul edilen köşe taşlarıdırlar.

Hıristiyan ilahiyatı, Yahudi ve İslam ilahiyatından farklı bir seyir izlemiştir ve halen de öyledir. Hıristiyan ilahiyatının, diğer ikisinden temelde ayrıldığı iki husus vardır. Bunlardan birincisi *"İman"* sorunsalı, diğeri de *"Hakikat"* kavramıdır.

Ortodoksluk akımının tarihte ortaya nasıl çıkmış olduğunu anlayabilmek için işte bu *"farklılığı"* iyi kavramak gerekiyor. Hıristiyanlıktaki iman sorunsalı, Yahudilikteki iman kavramından esasta ayrılır. Ünlü Yahudi düşünürü Martin Buber, iman sorunsalını incelediği yazılarında iki ayrı iman tipi bulunduğunu göstermiştir. Buber'e göre Yahudilikteki iman, yeterlilik sebebi gösterilebilsin ya da gösterilemesin, birisine duyulan tartışma kabul etmeyen *"Güven ve Bağlılık"*tır. Hıristiyanlıktaki iman ise yine yeterlilik sebebi gösterile-

bilsin ya da gösterilemesin, bir olayın ya da bir olgunun *"Hakikatliğine"* duyulan bağlılıktır.

Ortodoksluk nedir, ne değildir konusuna geçmeden önce işte bu iman sorunsalını çeşitli yönleriyle açıklamakta yarar görüyorum.

Hakikat ve Gerçek Farklılığı

Ne yazık ki Türkçede hakikat kavramı, gerçek(lik) kavramıyla çok karıştırılmıştır. Oysa hakikat, hayatın başka bir veçhesini, gerçek(lik) ise diğer bir veçhesini tanımlar. Hakikat (veritas), manevi âleme ve onun belirlemekte olduğu ruhani duyuş, düşünüşve davranışların motivasyonuna ve tanımlanmasına yardımcı olan kavramdır. Örneğin Hıristiyanlıkta İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğu bir *"Hakikat"*tir ama, Yahudilik, İslamiyet ve Hinduizm açılarından bu *"Gerçek"* değildir; sadece Hıristiyanlara ait bir *"Hakikat"*tir! Öyleyse Hıristiyanlıktaki imanı iyice anlayabilmek için önce bu hakikat kavramını çok iyi bilmek gerekmektedir. Hıristiyanlık, tüm mezhep ve tarikatlarında önce kendisi için vazgeçilmez kabul edilen bir *"Hakikat"* tespit etmek ve bu saptanmış hakikate ex *facie*[1] iman etmektir. İsa'nın Tanrı ya da Tanrı'nın oğlu ya da her ikisi birden olup olamayacağı hakikatine iman, Hıristiyanlığın esas sorunlarından biridir. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğu hakikatine iman etmeden Katolik, Ortodoks ya da Protestan olunamaz. Bu olay Hıristiyanlığın ayırt edici özelliğini taşıyan hakikattir.

[1] Kelime anlamıyla *'ortaya çıkan ışığın aydınlattığı'* demektir. Sadece eldeki verilere bakarak; sorgulamaksızın iman edişi anlatabilmek için kullanılır.

Gerçeklik (reality) ise dünyevi, yani seküler bir olgudur. Her dinde olduğu gibi, Hıristiyanlıkta da hakikat ve gerçek iç içe bulunurlar. Hıristiyanlıkta İsa'nın Tanrı'nın oğlu oluşu bir hakikat olarak kabul edilirken, kiliselerin varlıklarını sürdürebilmek amacıyla yaptıkları faaliyetler -örneğin kilise vakıfları, şirketleri, hisse senetleri, borsası, vs- gerçeklik (seküler) olarak tanımlanırlar. Vatikan'ın ya da Fener Patrikhanesi'nin siyasetle olan bağlantıları bu dünyevi kurumların *"Gerçekliği"* iken, iman alanında bağlılık duydukları olgular, bu kurumların *"Hakikatleri"*dir.

Ortodoksluk ve Sapkınlık

Ortodoks olma keyfiyetinin beraberinde ortaya çıkan bir başka husus da, *"heresy"* denilen *"dinden sapma"* olayıdır. Ortodoksluğun bulunduğu yerde mutlaka heretik=sapkın olmak da vardır. Diğer bir anlatımla, eğer birileri kendilerini Ortodoks olarak ilan ve kabul ettirmişlerse, bilin ki orada başka birilerinin *"sapkın"* oldukları gerçeği vardır. Ortodoks olanlar daima *"sapkın"* olanlara ihtiyaç duyarlar. Böylelikle kendilerinin ne kadar sağlam *"din savunucuları"* olduklarını kanıtlayabilirler. Herkesin Ortodoks olduğu bir ortamda, gerçekte hiç kimse tek başına Ortodoksluğu temsil edemez. İşte bu nedenle de mutlaka birilerinin daha az Ortodoks ya da daha az imanlı gösterilmeleri gerekir. Bu tip suçlamalar, kendilerinin katıksız Ortodoks, eksiksiz iman sahipleri olduklarının tescilidir. Ve Hıristiyanlık tarihi bir bakıma Ortodokslarla, onlar

tarafından *"sapkın"* olarak suçlanmış olan diğer Hıristiyan dinsel cemaatlerinin çatışmasının tarihidir. Ortodoksluk, işte bu tip tartışmalardan, çatışmalardan, savaşlardan doğmuş bir dinsel akımdır. Ortodokslar, tarih boyunca diğer Hıristiyanları suçlamışlardır. Hatta bu yazı dizisinde göstereceğiz, bazen en ödün vermez Ortodoks sayılanlar bile bir süre sonra *"sahte Ortodoks"* olarak nitelendirilerek lanetlere uğratılmışlardır. Bir dönem keskin Ortodoks olanlar, devir ve imparator değişince keskin din düşmanları olarak gösterilebilmişlerdir. Ama yine devir değişmiş, yine imparatorluk hanedanları değişmiş, bu kez geçmişte onları lanetlemiş olanlar aforoz ettirilmişler ve lanetlenmiş olanlar, yine kutsal mevkilerine yükseltilmişlerdir. Kısacası, Ortodoks âlemi, bir çatışmalar, karşılıklı suçlamalar, yasaklamalar ve aforozlar akımıdır bir veçhesiyle. Diğer veçhesiyle de Katoliklik karşısındaki en yaygın ve dirençli Hıristiyanlık doktrinidir. Ortodoksluğun bulunduğu yerlerde Katolik dini daima bir tehdit olarak görülmüştür. Bu tehdidin temelinde de yukarıda sözünü ettiğim iman ve hakikat sorunsalı vardır. İmanın dinler arası anlam farklılığının yanı sıra bir de *"din içi"* farklılığı vardır. Bu da en belirgin şekilde Hıristiyanlıktaki Katolik-Ortodoks çatışmasında görülebilmektedir. Örneğin Katolikler için Meryem'in bakireliği esastır ama, bununla kalınmamıştır. Meryem'in annesi olarak kabul edilen Hannah (Anna) da *"bakire"* ilan edilmiştir. Yani Meryem, sadece kendisi bakire olarak doğum yapıp İsa'yı dünyaya getirmemiştir. Aynı zamanda Meryem'in annesi de –imana göre kısır bir kadındı– saf, temiz bir bakiredir. İlginçtir ki, Meryem'in annesinin de kendisi gibi bakire olduğu şeklinde kabul

ettirilen hakikat 1854 yılına aittir. Bundan önce, örneğin 1. ya da 2. ya da 17. yüzyılda yaşamış ve tam Katolik olduklarına inanan Hıristiyanlardan hiçbiri ve birçok papa bile Meryem'in annesinden ötürü *"ilk günah"*tan ari olduğuna inanmıyordu. Şöyle söylersek, Papa IX. Pius (1846-1870 arası papalık yaptı) bu açıklamayı bir iman ve hakikat kuralı olarak Katolikliğe sokunca, tüm Katoliklerin bu yeni hakikate bağlılık duymak zorunluluğu da ortaya çıkmış oldu. Ortodokslarsa bu konuda çekimser kalırlarken, *"Immaculate conception"* denilen bu *"ilk günahtan bağımsız doğum"* tezine (hakikatine) en keskince karşı çıkanlar Protestanlar oldular. Bunun Hıristiyanlıkla bağdaşmadığını ve *"sapkınlık"* olduğunu öne sürdüler. Bu örnek olayda gerçekte kendilerini tam Ortodoks olarak gösterenler değil, bu tam Ortodokslar tarafından *"sapkın"* kabul edilen Protestanlar *"tam Ortodoks"*luk göstermişlerdi!..

Ortodoksça Davranış

Bu örneklemeyi Ortodoks olmayı anlatabilmek için yaptım. Hıristiyanlıkta Ortodoksluk, kurumsal olarak Doğu Ortodoks kiliselerinin tekelindedir, ama yerine ve zamanına göre Katolik Kilisesi de *"Ortodoksça"* davranabilir, Protestan kiliseleri de –ki en liberal Hıristiyanlardır bunlar– gerekli gördükleri zamanlarda diğer ikisinden daha Ortodoksça açıklamalar yapabilirler. Ortodoksluk, bu anlamıyla bir grup insanın ya da bir cemaatin ya da bir dinin mensuplarının kendileri için tayin ettikleri hakikatin bir ve tek hakikat olduğuna, bazen bağnazlığa

varan tarzlarda iman edilmesi keyfiyetidir. Burada hakikatin kaynağına konulan *"otorite"*, tabidir ki hakikatin tanımlayıcısı olmaktadır. Bu kaynak, Hıristiyanlık tarihinde çoğunlukla devlet, kral ya da imparator olmuştur. Krallar, bazen *"yetkilerini=otoritelerini"* Tanrı'dan aldıklarını öne sürmüşler ve kendilerine affedilen gücün kaynağı olarak da Tanrı'yı göstermişlerdir. Bazen de tersi olmuş, bu kez de papalar kendi güç kaynaklarını Tanrı'ya havale etmişler, böylelikle krallardan üstün olduklarını öne sürebilmişlerdir.

Otoritenin Kaynağı

Bu sorunlardan kurtulabilmek için Hıristiyanlık tarihinde bazı uzlaşma dönemleri de olmuştur. Tam yetki ne papada, ne kralda olsun denmiş ve bu kez de council denilen kurum ortaya çıkmıştır. Türkçede kısaca konsey dediğimiz bu meclisler tam yetkinin kaynağı durumuna gelmişlerdir. Böylelikle hem papalar, hem imparatorlar, bu meclislerin aldıkları kararlara saygı göstermek zorunda kalmışlardır.

İşte bu meclisler de zaman zaman otoritenin kaynağının kendilerinde olduğunu öne sürerek, Ortodoksluk gösterilerinde bulunabilmişlerdir. Görüldüğü gibi, kavramsal planda Ortodoksluk *"oynak merkezli"* bir doktrinerliktir. Kurumsal olarak ise Doğu kiliselerinin tekelinde tuttuğu bir fikir ve inanç sistematiğidir.

Öyleyse, toparlarsak Ortodoksluk demek, en yalın ve basit anlatımıyla belirli bir dönemde, belirli bir şahsın –örneğin din âlimi Origenes'in yaptığı gibi– ya da be-

lirli bir papanın –örneğin VI. Clement gibi– ya da belirli bir kilisenin –Doğu Kilisesi– ya da belirli bir kurumun –Vatikan'daki Curia Meclisi gibi– kendisinin belirli bir alanda (konuda) en üst ve tek otorite olarak tanımlanması keyfiyetidir diyebiliriz. Örneğin ikonalara bağlılık duyan Doğu kiliseleri karşısında bu renkli resimlere tapınılmayacağını vaaz eden Vatikan, Ortodokstur. Bu konuda Protestanlar en Ortodoksturlar. Çünkü hem Vatikan'a, hem de Doğu'ya karşıdırlar.

Bir sonraki yazıda işte bu anlayışla kurulmuş olan Ortodoks Kilisesi'nin bünyesiyle ilgili bilgileri kısaca anlatacağız.

(*Yeni Günaydın*, 8 Nisan 1994, Cuma)

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 2

Tanrı ile Kul Arasında "Ruhban" Vardır...

Ortodoks Kilisesi'nin tarihte hangi koşulların kesişmesiyle birlikte ortaya çıktığını anlatmadan önce Ortodoksluk kavramını bir de kelime anlamıyla ve işlevselliği çerçevesinde kısaca tanımlamakta yarar vardır.

Ortodoks kelimesi, birleşik bir addır. Yalnız Türkçede pek kullanılmayan bir yazım tarzı içinde verilir. Ortodoks kelimesi, miniskül/küçük "*o*" ile yazıldığında tümel, yani evrensel karakterdedir. Bu şekilde yazıldığında, sadece belirli bir Hıristiyan inanç sisteminin belirleyicisi değil, tüm hayatın hemen her alanında kullanılan bir sıfattır. Küçük harfle yazıldığında, Ortodoks; İslamiyet'te, Yahudilikte, Hinduizmde, vb de geçerliliği olan bir tanım olarak kullanılır. İslamiyet'te, Sünni Müslümanlara Batılılar Ortodoks İslam derler. Benzer şekilde günümüzde başlıca dört ana kola ayrılmış olan Yahudilikte en güçlü ve etkili olan akım Ortodoks Yahudiliktir. Bunların sinagogları/havraları diğer Yahudi cemaatlerinin, örneğin liberal, reformcu ve yeniden yapılanmacı Yahudi cemaatlerinin havralarından farklı uygulamaları

vaaz ederler. Hinduizmde de kutsal kitaplar manzumesi olan Vedalara kesin bağlılık duyan cemaatlere Ortodoks Hindular denilir.

Yine küçük harfle yazılan ortodoks kelimesi, gündelik hayatta, sanat ve kültürde de sıkça kullanılır. Örneğin ortodoks olmayan astronomi anlayışı denildiğinde; alışılagelmiş, kalıplaşmış astronomi anlayışından farklı olan astronomi anlayışı tanımlanmış olur. Benzer şekilde ideolojiler için de ortodoks deyimi kullanılabilir. Şöyle ki; ortodoks Marksizm ya da ortodoks Komünizm denildiğinde, temel eserlere kelime kelime bağlılık anlamındaki ideolojik yapılanma anlaşılır. Günlük hayatta, örneğin modada o şahıs ortodoks renkleri tercih ediyor denildiğinde, söz konusu kimsenin tercihen sadece siyah ya da çok koyu renk giyimi tercih etmekte olduğu belirtilmiş olur. Ama ortodoks kelimesi, majüskül/büyük "*O*" ile yazıldığında sadece Doğu Ortodoks Kilisesi'ni işaretlendirir, başka hiçbir çağrışım yaptırmaz. Türkçe için çok önemli sayılmayan bu ayrım Batı dünyası için kuşkusuz temel bilimin önkoşullarından biridir.

Orto ve Doxology

Ortodoks kelimesi, yukarıda da belirttiğim gibi birleşik bir kelimedir. Orto (ortho) ve Doxology kelimelerinin bir araya getirilmesiyle kurulmuştur. Ortaçağ Fransızcasında ortodoxe, Latincesinde orthodoxus, Grekçesinde orthodexein şeklinde yazılmıştır. Orth(o), eski Grekçe'ye Sanksritçe'den geçmiş bir kelimedir (Sans, urdhva). Kelime anlamıyla düzgün, tam, doğru demektir. Doxology ise en

kestirme deyişiyle Tanrı'ya şükran veya Tanrı'nın güzelliklerini övmek amacıyla yazılmış mersiye demektir. Dua olarak kiliselerde okunan bu mersiyelerde, Tanrı'nın yüceliği ve güzellikleri övülerek insanların Tanrı'ya olan şükranları dile getirilmiş olur. Bu nedenledir ki, Ortodoks kiliseleri, esas itibariyle dualarla, mersiyelerle, törenlerle, kutsamalarla yüklü kiliselerdir. Ortodoks kiliselerinin bu belirgin özelliği, diğer Hıristiyan akımlarından çok farklıdır. Hıristiyanlığın terminolojisinde Liturgy denilen bu kilise ayinleri, Ortodoks kiliselerinde diğer –örneğin Protestan– kiliselerde olmadığı kadar önem taşır. Bu ayinler için özel giysiler ve özel tütsüler kullanılır. Bu açıklamalardan sonra Ortodoks kelimesinin işlevsel niteliğine geçebiliriz. Herhangi bir dinin, ideolojinin ya da dünya görüşünün Ortodokslaşabilmesi için üç temel esas vardır. Bunlardan birincisi belirli bir şahsın ya da birimin kendisini en üst otorite ilan etmesi keyfiyetidir. Diğer bir deyişle, tüm yetkiyi kullanma hakkını kendisinde ve sadece kendisinde gören bir yetki=otorite merciinin ortaya çıkmış olması, Ortodoksluğun kurulabilmesi için gereken önşarttır. Bir şahıs ya da bir birim kendisini yetkinin kaynağı olarak ilan edip kabul ettirmişse, Ortodoksluk başlamış olur. Ettirememişse Ortodoks olunmaz.

Diğer Unsurlar

Hıristiyanlık tarihinde bu yetki sorunsalı çok önemli bir tartışma konusu olmuştur. Yetki konusunda ilk kaynak İsa'dır. İlkin İsa, kendisine din konusunda konuşma ve vaaz etme hakkını kimin verdiğini soran Yahudilere bu

yetkiyi babasından (Tanrı) aldığını söylemiştir. Kendisi de Yahudi olan İsa'nın din konusunda fikir açıklamak ve kural koymak yetkisini kendisinde toplaması ondan sonra Havarileri, daha sonra kilise babaları ve en sonra da kilise doktorları (ilahiyatçılar) tarafından benimsenmiş ve uygulanmıştır. Gerek papalar (Katolikler için), gerekse patrikler (Ortodokslar için) yetkiyi=otoriteyi Tanrı adına İsa'dan ve havarilerinden edindiklerini öne sürebilmişlerdir.

Ortodoksluğun adına yakışacak tarzda doğru ve tam duasal-bağlılık (Doxology) kurabilme gayreti, Ortodoksluğun yetki kaynağını yazılı metinlere (scriptures) dayandırmasıyla şekillenmiştir. Tıpkı Ortodoks Yahudilikteki, Sünni İslam'daki ve Ortodoks Hinduizmdeki gibi Ortodoks Kilisesi de uygulamakta olduğu yetkisinin kaynağını yazılı kutsal metinlere dayandırmıştır. Dolayısıyladır ki papaların tersine patrikler bir yandan yazılı metinlerde öngörülen kısıtlamalara, diğer yandan da egemen devletin (kral ya da imparator) öngördüğü yasalara bağımlıdırlar. Patriklerin görevi Ortodoks Kilisesi'nin başı olan imparatorun kendisinin ve ülkesinin çıkarlarına uygun olan isteklerini, yazılı kutsal metinlere uyumlu kılmaktan geçmektedir. Bu konuya ileride daha ayrıntılı olarak değineceğim. Şimdi gelelim Ortodoksluğun diğer temel taşlarına.

Ortodokslukta otoriteden sonra en önemli kavram standarttır. Yani otorite tarafından konulmuş olan ölçütler, kurallar, yasalar, yasaklar, yönetmelikler, vb'dir. Ortodokslukta inananların "*iman*"ının nasıl olması gerektiğine otorite karar verir ve bu karar devlet

aracılığıyla uygulanır. Konulmuş olan standartlara harfiyen uyum zorunludur. Bunlara uymayanlara verilecek cezalar da yine aynı standart kavramının içinde yer almaktadır. Örneğin kiliselerin temel törenlerinden biri olan ve Eucharist denilen ekmek ve şarap dağıtımı ayininde liturgy itibariyle Katoliklerin uymaları gereken kuralları Roma Kilisesi belirlemiştir ve bunun dışına çıkılamaz (Katolikler Eucharist'e bazen Communion derler). Katolik ve Ortodoks kiliselerinde liturjik standartları uygulayan ve kiliselerin varlıklarını sürdürmelerini sağlayan din adamlarına sacerdot (ruhban) denir. Ve bunlar bir sınıf oluştururlar. Hıristiyanlıkta kulla Tanrı arasında işte, kendilerine Tanrı tarafından verildiğini öne sürdükleri yetkiye dayandırarak standartlar koyan ve bunları uygulatarak kulları Tanrı'ya ulaştırdıklarını iddia eden bu ruhbanlar sınıfı vardır. Hıristiyanlıkta Yahudilik ve İslamiyet'in tersine birey=kul ile Tanrı arasında ruhbanlar vardır. Hiçbir Hıristiyan –Protestanlar kısmen hariç– Tanrı'yla doğrudan doğruya bağ kuramaz, arada mutlaka ya kutsallığı sacerdot tarafından ilan edilmiş bir sembol (örneğin haç ya da ikon) ya da bir papaz veya bir kilise bulunması zorunludur. Her sınıf gibi, ruhban sınıfının da bir ideolojisi vardır. Buna Latin ülkelerinde Sacerdotalizm veya Fransızca konuşulan ülkelerde olduğu gibi Klerikalizm denilir. Klerikalizmin yobazlaşmış tarzına da Obscurantizm denilir.

Ortodoks olunabilmesi için gereken üçüncü koşul, gelenek (örf ve âdetler) sahibi olmaktır. Geleneğin olmadığı yerde Ortodoks da olunamaz.

Ortodoks kiliseleri, tıpkı Katolik kiliseleri gibi Hıristiyan geleneğinin tam ve tek temsilcisi olduklarını

öne sürerler. Hıristiyanlığın özgün şekliyle hiçbir tahrif ve bozulmaya uğramadan, kendi inanç sistemleri içinde yaşamakta olduğunu iddia ederler. Bunu kanıtlayabilmek için de tarih boyunca kilise ve Hıristiyanlık için savunmalar yazmış olan Apologist denilen din büyüklerinin yolunda ilerlediklerini iddia ederler. Ama bazı durumlarda bir şahıs (örneğin Justin Martry) aynı anda hem Katolikliğin hem de Ortodoksluğun tek ve değişmez savunucusuymuş gibi gösterilebilmiştir.

Metanoia=Değişim

Hıristiyanlıkta gelenek başlı başına ve çok önemli rol oynayan bir kavramdır. Şöyle ki; Katolik ve Ortodoks kiliselerinde gelenekçi diye bilinen ve yerleşik düzeni (establishment) savunan din adamlarıyla çağdaşlaşmacı (temporalist) denilen din adamları daima çatışmışlardır. Gelenekçiler, yeni standartlar konulmasına karşı çıkarken, çağdaşlar yeni standartlar koyarak geçmişin daha Ortodoksça korunabileceğini iddia etmişlerdir. Katolik Kilisesi bu çatışmalardan doğan bir formülle gelenekçi-çağdaşlaşmacı çatışmalarını bir uzlaşmaya bağlamıştır. Ortodoks âlemi de benzer bir kavramı bu bağlamda kullanmaktadır.

Katolik Kilisesi'nin formülü şudur: *"Eski için yeni fikirleri dene, olmazsa yeni için eski fikirlere sarıl."* Ortodokslarsa değişim fikrini Metanoia kavramıyla tanımlarlar yeri ve zamanı gelince Metanoia'nın kaçınılmaz olduğunu vurgulayarak duyuş, düşünüş ve davranışlarında çağın isteklerine uygun metanoiayı (değişimi) yaparlar. Fener

Rum Patrikhanesi, 1994 yılında şubat ayının ilk haftasında (7-9 Şubat) İstanbul'da toplanan Hoşgörü Toplantısı'nda Metanoia yapmaya karar aldığını bütün dünyaya ve özellikle de Ortodoks âlemine ilan etmiştir. Yahudilikte de hatadan sıyrılarak doğru yola dönmeye teshuva denilir.

İslamiyet'te de benzer bir formül vardır ve hayatın hemen her alanında kullanılmaktadır. Emr-i-bil maruf-nehyi anil münker diye bilinen bu formülasyon çerçevesinde İslamiyet kendi içinde bir tür özeleştiri yaparak, artık kullanılamaz hale gelmiş, kötüleşmiş olan unsurları savunmayı bırakıp, yeni ortaya çıkmış, faydalı ve güzel olanı benimsemekle yükümlüdür. Gelenek, Ortodoks Kilisesi'nde yazılı metinlerden çok pratikten doğmuş bir olgudur. Örneğin *"nefsi susturmak"* denilen sessizliğe bürünme keyfiyeti Ortodoks mistisizminde gelenek gereği uyulan bir standarttır, *"Scripture"* gereği değildir.

Buraya kadar yaptığım açıklamaları toplarsak, Ortodoks kiliselerinin yapısı ve işleyiş mantığı hakkında teknik ayrıntılara girmeden fikir verebilecek bir resim çizilmiştir diyebilirim. Şimdi sadece karakalemle bir eskiz olarak hazırlanmış olan bir resmi renklendirmeye başlayabiliriz. Bu da Ortodoks Kilisesi'nin tarihsel kökenini tanımaktan geçmektedir.

(*Yeni Günaydın*, 9 Nisan 1994, Cumartesi)

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 3

Ortodoksluğun Vatanı Bizans

Ortodoks Kilisesi denildiğinde, onunla birlikte akıllara hemen Bizans İmparatorluğu gelir. Ortodoksluk, Bizans'la, yani Doğu Roma İmparatorluğu'yla özdeşleşmiş bir dinsel akımdır. Bu nedenledir ki Ortodoks Kilisesi'nin tarihi, Bizans'ın tarihinden ayrı olarak ele alınamaz. Ortodoksluk tarihiyle ilgili her araştırma, mutlaka Bizans'ın devlet yapısıyla birlikte değerlendirilmek zorundadır. Çünkü dünyaya Ortodoksluğu armağan eden de, onu koruyup geliştirmiş olan da Bizans devleti ve onu yönetmiş olan hanedanlardır. Dolayısıyla Ortodoks Kilisesi'ni tanıtmaya öncelikle Bizans'ı tanıtarak başlamak gerekmektedir.

Yeni Roma=İstanbul

Bilindiği üzere, günümüzde İstanbul denilen bu dünyaca ünlü kent, Roma İmparatoru seçilen I. Konstantin tarafından kurulmuştu. Bu nedenle de resmi adı Konstantinopolis olmuştu. Ama İmparator Konstantin, kendi kurduğu bu şehre *"Yeni Roma"* adını vermişti. Günümüzde İstanbul, Batılı tarihçiler ve ilahiyatçılar

tarafından Konstantinopolis ve Yeni Roma adıyla tanınır. İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'nin ruhani önderi olan patrik de resmi yazışmalarda kendisinin Konstantinopolis şehrindeki Rum kilisesinin başı olduğunu gösteren bir sıfatla anılır. Buradaki *"Rum"* kelimesinin gündelik Türkçede kullanılan anlamıyla hiçbir bağlantısı yoktur. Türkiye'de, basında ve TV'lerde yanlış olarak Rum denilerek, Yunanistan ve Hellenler kastedilmektedir. Oysa Rum kelimesi, geçmişi itibariyle İmparator Konstantin'in İstanbul'u *"Yeni Roma"* ilan etmesiyle birlikte doğmuştur. Buradaki Rum, doğrudan doğruya Roma'ya bağlı olan, Romalı olan Hıristiyan anlamına gelmektedir. Yunanlı olan değil! Bu Roma da dinsel bağlamda, İtalya'daki Roma değil, Yeni Roma'dır, yani İstanbul'dur.

Ne var ki, geçen yüzyıllar içinde İstanbul ile Yunanistan arasında doğal olarak yoğun ilişkiler yaşanmıştır. Ve bu ilişkiler nedeniyledir ki, Rum'u Hellen'le karıştırmak günümüz Türkçesine kadar gelmiştir. Bu Rumlar sadece İstanbul'da değil, Anadolu'da yoğun olarak yaşamaktaydılar. Anadolu'daki Rumlar, örneğin Selçuklu Rum İmparatorluğu'nda olduğu gibi ya da Mevlana Celaleddini Rumi'de olduğu gibi, özbeöz Anadoluludurlar, Yunanlı değil. Bu ikisi arasında zaman zaman uzlaşmalar olmuşsa da, gerçekte hiçbir dönemde tam bir *"özdeşlik"* bulunmamıştır.

Konstantin Dönemi

Bizans denildiğinde, önce Konstantin, sonra da ünlü Jüstinyen ve eşi Teodora ile Prenses İrena adları hemen akıllara gelir.

I. Konstantin'in 325 yılında Hıristiyanlık dininin diğer resmi devlet dinleri ve tanrıları arasına katılmasına izin vermesi, Konstantin'in Hıristiyanlığı kabul ettiği şeklinde yorumlanagelmiştir. Oysa günümüzün tarihçilerinin de belirttikleri gibi, Konstantin, hiçbir zaman tam olarak Hıristiyanlığı benimsememiştir. Konstantin, ölünceye kadar atalarından öğrendiği gibi *"güneş tanrısına"* tapmıştı. Hıristiyanlara tolerans=hoşgörü göstermiş ama, Hıristiyanlığın temel akidesi olan *"Vaftiz"*e uzak durmuştu. Vatikan'ın resmi kodekslerinde (yazıtlarında) Konstantin'in ölüm döşeğinde yatarken, ölümünden çok kısa bir süre önce odada bulunan bir papaz tarafından farkında olmadan alnına sürülen vaftiz suyuyla Hıristiyanlaştırıldığı yazılıdır.

I. Konstantin, 337 yılında öldüğünde Yeni Roma'da egemen olan din, Hıristiyanlık değil, Pagan dini olan güneşe tapıcılıktı. Konstantin, 306 yılında babası Konstantius Chlorus ölünce, rakibi Maxentius'la birlikte imparator ilan edilmişti. Daha sonra Milvian Köprüsü Savaşı'nda Maxentius'un nehirde boğulması üzerine rakibini yenerek tek başına imparator olmuştur. Konstantin, ölümünden sonra Hıristiyanlığı pekiştirilsin diye hemen aziz (saint) ilan edilmiştir. Kilise bununla da kalmamış, Konstantin'in annesi Helena'yı azize ilan etmiştir. Doğu Ortodoks kiliselerinde Konstantin, İsa'nın 12 havarisine eklenerek 13. havari sayılmaktadır.

Konstantin, Yeni Roma'daki kilisenin başı olarak imparatorluk yapmıştır. Ünlü İznik Konseyi'ni ve diğer din meclislerini hep Konstantin yönetmiş ve çoğunlukla da kendi istediği kararları Hıristiyanlığın temel kurallarıymış gibi çıkartmıştır. Ekümenik (evrensel) sayılan yedi ünlü konseyin ilki olan İznik Konseyi'nde 250 piskoposa Konstantin başkanlık etmiş ve tüm Hıristiyanlık için önem taşıyan şu formülün temel amentü olarak kabul edilmesini sağlamıştır: *"Yerleri ve gökleri yaradan, her şeye kadir bir babaya ve bir Tanrı'ya inanıyorum."*[2] Konstantin tarafından formüle edilen İznik Amentüsü'nde görüldüğü gibi, İsa dıştalanmıştı. Bu nedenle İznik Konseyi'nde İsa'nın dıştalandığını gören bazı din adamları buna itiraz etmişlerdir. Bu itiraz üzerine Konstantin, bu din adamlarını Ortodoks olmamakla suçlamış ve bunları heretik=sapkın ilan ettirerek ölüm cezasına çarptırmıştır.

Günümüzün tarihçileri, Konstantin'in İsa'yı hiç dikkate almadığını ve *"babasız doğumuna"* akıl erdiremediğini, annesi Meryem'in bakireliğini de hiç sallamadığını yazmaktadırlar. Konstantin, bu bakış açısıyla kendi kurduğu Yeni Roma'da ruhani hayatı da kendisi tesis etmiştir. İtalya'daki Roma ile Yeni Roma arasındaki çatışma da işte ilk kez bu dönemde başlamıştır.

Bizans'ta Konstantin adını taşımaya layık görülmüş tam 11 imparator yaşamıştır. İlginçtir ki, bu 11 Konstantin'den ilkinin ve sonuncusunun annesi de Helena adını taşımaktaydılar. Yeni Roma'yı kuran I. Konstantin'den XI.

---

[2] Roma Katolik Kilisesi için tarihte II. Vatikan Konseyi'ne kadar (1962-1965) yapılmış 20 Ekümenik Konseyi vardır. II. Vatikan 21. olmuştur. Ortodokslar ise diğer 14 konseyin kendilerini bağlamadığı görüşündedirler.

Konstantin'e kadar 88 imparator geçmiştir. Sonuncusu, 29 Mayıs 1453'te Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmet'e yenilerek hayatını noktalamıştır. Bizans tarihçilerine göre bu olay I. Konstantin'in Yeni Roma'yı kuruşundan tam 1123 yıl 18 gün sonra olmuştur. Yine Bizans tarihçilerine göre bu çöküş dünyanın kuruluşundan tam 6 bin 961 yıl sonra gerçekleşmiştir.

Bu çöküş ve ilgili tarihler Ortodoks Ezoterizminde (gizli bilimlerinde) çok önemli roller oynamıştır. Benzer şekilde İstanbul'un fethi *"salı"* gününe rastladığı için haftanın bu zavallı (!) günü tüm Ortodoks âlemi için *"lanetli gün"* olarak tescil edilmiştir. Hiçbir patrik 1453'ten bu yana salı günü önemli bir karar almaz, gelenek gereği alamaz.

Jüstinyen ve Karısı

Eğer Bizans'taki ruhani hayatı kuran I. Konstantin'se, bu dine en büyük katkı yapan da İmparator Jüstinyen ve eşi Teodora olmuşlardır. Jüstinyen'in en büyük eseri, ünlü Ayasofya'dır. 537 yılında tamamlanan bu kiliseyi seyreden Jüstinyen, coşkusunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Süleyman, seni geçtim." Burada kastedilen Süleyman, ünlü Yahudi Kralı Hz. Süleyman'dı ve onun yaptırdığı mabetten daha güzel ve görkemli olan bu eserin yaratıcısı da Jüstinyen'di.

Jüstinyen'in döneminde Bizans (527-565) gücünün doruğuna ulaşmış bir imparatorluk haline gelmişti. İspanya'daki Kordoba'dan Doğu'daki Ermeni krallığı

Eçmeadzin'e (modern Erivan, Ermenistan), Mısır'dan Milano'ya ve Alpler'e kadar olan çok geniş bir alan Bizans'a bağlanmıştı. Akdeniz ve Karadeniz'le Hazar Denizi, tam bir Bizans egemenliği altındaydılar. Bugünkü İsrail, Ürdün, Suriye de Bizans'a bağlıydılar. Tüm Balkanlar da, kuzeyde Kırım da Bizans'a bağlıydılar. Ve tüm bu alanda Bizans'ın izlediği din ve onun siyaseti etkili olmaktaydı.

Bizans'a rakip olabilecek tek güç ise İran'daki Perslerdi. Bu iki süper güç arasındaki savaş hemen hemen hiç bitmeden sürmüştür. 1071'de Malazgirt'te (Manzikert) Alparslan'a yenilinceye kadar Bizans, İran'la komşu olarak varlığını sürdürmüştü.

Jüstinyen'in Ortodoks dinine ve Bizans'a yaptığı önemli bir başka katkı da, onun adıyla bilinen yasalardır. Ünlü Roma hukukunun temeli olan yasaları Jüstinyen, Corpus Juris Civilis adıyla bir araya getirmiştir. Jüstinyen tarafından konulmuş olan ve medeni/sivil hayatı yönlendiren yasalar hiçbir değişikliğe uğramadan, Bizans yasaları tanımıyla Napolyon tarafından kendi medeni kanununa aktarılmışlardır. Napolyon Kodeksi denilen bu kanun ve Jüstinyen'in Bizans için koyduğu yasalar günümüzde olanca ağırlığı ve canlılığıyla Latin Amerika'da, Kanada'nın Fransızca konuşulan Quebec Eyaleti'nde ve ABD'de, Louisiana Eyaleti'nde yürürlüktedir.

Hem Uygar, Hem Zalim

Bizans devleti tarihe, hem sanat ve kültüre yaptığı önemli katkılarla, hem de siyasete soktuğu entrikalarla katkıda bulunmuştur. Öyle ki, günümüzde siyasete

hile ve desise karıştırılmasına, söz verip de vazgeçmeye, her türlü aldatmacaya *"Bizantinizm"* denilir. Bizans dünyasında entrika (hile, desise) o boyutlara ulaşmıştır ki, başta da Bizans sarayı bu entrikalardan kendisini kurtaramamıştı. Yukarıda sözünü ettiğim 88 imparatordan 13'ü canını kurtarabilmek için manastırlara kapanmış, 30 imparator boğularak ya da zehirlenerek öldürülmüştür. Zindanlara atılan, gözleri oyulan, uzuvları kesilen imparator ve din adamlarının sayısı belli değildir. Bizans'taki vahşet, aynı zamanda Balkanlar'da da vahşeti doğurmuştur. Bulgar Hanı Krum, İmparator I. Nicephorus'u savaşta yenince kafasını kestirerek kendisine içki bardağı yaptırmıştı. Benzer şekilde, Bizans İmparatoriçesi İrena da öz oğlunun gözlerini dağlatarak körleştirmiş ve imparatorluk sıfatını kendisine almıştır. Bizans'ın kurucusu ve Hıristiyan azizi I. Konstantin bile en büyük oğlunun boynunu vurdurtmuş, karısını da banyoda boğdurtmuştur.

Bizanslı tarihçi Procopius'un yazdığına göre, Bizans'ta imparatorun istemediği bir olayı yazmak, ölüm fermanına imza atmak demekti. İmparatorlar, tarihçilerinden sadece güzellikleri yazmalarını istemişlerdi. Buna rağmen Procopius ve diğer yürekli tarihçiler Bizans'ın *"gizli tarihi"*ni de yazmışlardır. Bu gizli Bizans tarihlerinde kan gövdeyi götürmekte, aşırılıklar insanların boynunu aşmaktadır. Özellikle Teodora tarafından yaratılan saray entrikaları bu gizli tarihlerde yer almıştır. Teodora, kraliçe olmadan önce ünlü bir fahişeydi...

Şimdi şaşıracaksınız belki, ama tarihteki ilk CIA da Bizans'ta, Yeni Roma olan İstanbul'da kurulmuştu. İmpa-

ratorlara özellikle yabancılarla ilgili raporlar, bilgiler ileten ve "*saray darbeleri*" düzenleyen bu teşkilat, başka ulusları ve rakip devletleri gizlice izlemekte ve verilecek rüşvetlerden öldürülecek rakiplere kadar her türlü kirli organizasyonu yapmaktaydı. ABD'li Bizans tarihçisi Merle Severy'nin deyimiyle "Konstantinopolis CIA'sı" tarihte daha sonra ortaya çıkan benzerlerinin ilki ve en kanlısıydı.

(*Yeni Günaydın*, 10 Nisan 1994, Pazar)

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 4

Konstantinopolis CIA'sı

Bizans İmparatorluğu, özellikle Jüstinyen döneminde (6. yüzyıl) o günlerin dünyasında Hıristiyanlığın yeryüzündeki tek ve en güçlü temsilcisi ve savunucusuydu. Bizans'ın askeri gücü, aynı zamanda Bizans'taki toplumsal ve kültürel yaşamı da belirlemekteydi.

Bizans İmparatorluğu, tarihte benzeri görülmemiş bir baskı ve sansürü de gündelik siyasetinin bir parçası haline getirmişti. İstanbul'a ulaşan her yabancı tam bir tarassut altında tutuluyordu. Yabancıların yaptıkları alışverişler, konuşmalar ve evlilikler çok sıkı bir denetim altındaydı. Özellikle yabancıları izleyen gizli bir istihbarat örgütü kurulmuştu. Bizans tarihi konusunda araştırmalarıyla tanınan Merle Severy'nin yazdığına göre Bizans, Doğu'daki *"polis devleti"*ydi. İmparatorluğun başkenti olan İstanbul'a gelen ya da burada yaşayan Rus, Bulgar, Peçenek, Hazarlar ile İtalya'dan gelen Lombardiyalı, Katalonyalı, Amalfili tüccarlar çok sıkı bir şekilde izlenmekteydiler.

Barbarları İzleme Dairesi

Bizanslılar, kendilerinden olmayan her ulusa ve topluluğa potansiyel düşman gözüyle bakmaya alışmışlardı. Bizans doğumlu ve Ortodoks Kilisesi'ne kayıtlı olmayan herkes Bizans'ın resmi kayıtlarına *"barbar"* sıfatıyla kayıt ediliyordu. Bu barbarların başında da Latinler ve Franklar gelmekteydi.

Bizans'a gelen yabancılara sadece üç aylık oturma izni verilmekteydi. Bu oturma izni, *"Barbarları İzleme Dairesi"* diye Türkçeleştirebileceğimiz bir devlet dairesi tarafından verilmekteydi. Kısaca BID diye anabileceğimiz bu devlet dairesi, tarihçi Severy'nin tanımıyla bugünkü ünlü komplo örgütü CIA'nın atası sayılmaktaydı. BID, üç aylık oturma süresini uzatmış olanlara karşı çok acımasız davranırdı. İznini geçirmiş olanlar zincir kırbaçlarla dövülürler ve ellerindeki tüm malları müsadere edilirdi.

Bizans'ın CIA'sı BID, bu kadarla kalmamaktaydı. Aynı zamanda çok usta bir *"karşı casusluk"* örgütü olarak da faaliyet göstermekteydi. Başka devletlerde casusluk faaliyetlerini yönlendirmek, sabotajlar düzenlemek, cinayetler ve tehditler yapmak BID'nin asli görevleri arasındaydı.

BID'nin bağlı olduğu en üst imparatorluk kurumu Silentium adlı bir konseydi. Adı *"Suskunluk"* anlamına gelen bu kurumun BID'nin haksız uygulamalarını örtbas edebilmek amacıyla bu adla kurulduğu bellidir.

Bizans ve Fahişeleri

Bizans İmparatorluğu, tarihe olumlu ve olumsuz birçok özelliğiyle geçmiştir. Ama Bizans'ın fahişeleri

tüm tarih kitaplarında kendilerine özel bir yer açmayı başarmışlardır.

Bizans'ta fahişelik toplumsal bir hizmet birimiydi. Ve ilginçtir ki, fahişelik sanatı devletin ve kilisenin koruması altındaydı. Yaşlı fahişeleri barındıracak özel evleri –şehrin dışında– devlet yapar, işletilmesini kilise yürütürdü. Benzer yurtlar, paralarını ve servetlerini har vurup harman savurmuş düşkün asilzadeler için de yapılmıştı. Bunlar da kilise tarafından yönetilirlerdi.

İlginçtir ki, sanatını yapamaz duruma gelip de, fahişeler yurduna konulmuş olan eski fahişelerin birçoğu ölümlerinden sonra kutsal kadın statüsüne yükseltilmişler ve azize ilan edilmişlerdi! Bizans'ta, aile kadınları için en önemli dua etme mekânları, işte bu fahişeden dönme azizelerin ikonalarının bulundukları yerler olmaktaydı.

Fahişeler kuşkusuz BID'nin en önemli elemanlarıydılar. Bizanslı fahişeler aracılığıyla kentte kimin ne düşündüğü ve ne yaptığı çok dikkatli bir şekilde izlenebilmekteydi.

BID'nin komşu ülkelerin limanlarına ve önemli merkezlerine yerleştirdiği özel istihbaratçıları da vardı. Bunlar çoğunlukla din adamı kisvesi altında casusluk faaliyetlerini yürütmekteydiler. Hangi ülkenin prensinin nasıl bir insan olduğunu, nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadığını, güçlü yanlarını ve zaaflarını saptamak işte bu din adamlarının ve tüccarların *"askerlik"* görevleri arasındaydı. Özellikle 14. yüzyılda güçlerini hissettirmeye başlamış olan Türkler de, BID'nin sıkı denetimi altında bulunmuşlardı. Bu konuda din adamları tarafından çoğu şifreli ve sembolik anlatımlarla yüklü kitaplar, raporlar hazırlanmıştı. Örneğin Osmanlılarla il-

gili çizimlerde Osmanlı Devleti'nde yaşayan insanlar tiplendirilmişler ve güçlü oldukları yanlarıyla zaafları ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştı. Türk İmparatorluğu'nu çökertebilmek amacıyla kimlerden nasıl yararlanılabileceği, kimlerin Bizans'ın emelleri uğruna kullanılabilecekleri belirlenmişti.

BID'nin elindeki en önemli silahlardan biri de *"rüşvet"*ti. Tarihte papalık ve Bizans kadar çok rüşvet almış rüşvet vermiş kurum yoktur. İtalya'daki papalar da, İstanbul'daki Bizans da *"rüşvet"*in tüm meziyetlerini ayrıntılarıyla bilen devletlerdi. Hatta bazen Vatikan Bizans'a, bazen de Bizans Vatikan'a rüşvet vermişlerdi.

Romanya, İstanbul'da Kuruldu

İtalya'daki papalarla İstanbul'da, imparatorun koruması altında varlıkları sürdüren patrikler arasında kavgalar hiç bitmemiştir. Hıristiyanlığı kimin temsil etmekte olduğu ve kimin daha *"has"* Hıristiyan olduğu rekabetinden doğan bu çatışmaların en önemlisi 649 yılında toplanan ve Lateran Synodu (Meclisi) denilen dinsel toplantıda alınan kararlarla su yüzüne çıkmıştır.

İslamiyet'in doğması ve çok kısa bir sürede hızla yaygınlaşarak, özellikle Hıristiyanlar arasında çok sayıda Müslüman kazanmaya başlaması Hıristiyan âleminin Doğu ve Batı olarak ikiye bölünmesine neden olmuştur.

648 yılında imparatorun verdiği emirle Typos denilen bir tür nihai senet yayınlayan İstanbul'daki Patrik Paul, Roma'daki rakibi Papa Theodoreu'u (642-649)

ve –onun savunduğu görüşleri eleştirmiş ve neredeyse yok saymıştı. Bunu öğrenen Papa, kendi askeri gücünün sınırlı olmasına aldırmadan İstanbul'daki patriği *"heretik=sapkın"* olarak ilan etmekten kaçınmamıştı. Bu kararla Patrik Sergius, Pyrrhos ve Paul, çok ağır bir şekilde suçlanmışlar, aforoz edilmeyi hazırlayan Anathematize (lanetleme, dıştalama) ile cezalandırılmışlardır.

Bu Lateran toplantısından sonra Hıristiyanlık, kendi içinde uzlaşmaz tarzda bölündü. Bir tarafta papaların üstünlüğünü ve Roma Kilisesi'nin evrenselliği ilkesini savunan papalar, diğer yanda da Hıristiyanlığın evrenselliğini savunan patrikler vardı. Papalar ve patriklerin yanı sıra, papalara daha uzak, patriklere daha yakın, fakat her ikisine de güvenmeyen ve inanmayan Ermeni kiliseleri vardı. Bunların başındaki ruhani lidere de katalikos denilmekteydi. İşte bu üç tip din adamı arasındaki inanç tartışmaları günümüzde de olanca şiddetiyle sürmektedir. Bu çatışmalara ileriki bölümlerde değineceğim.

Papalar ve patrikler arasındaki çatışmalar 1054 yılında doruk noktasına ulaştı ve bu yıl içinde taraflar birbirlerini aforoz ederek, aralarındaki tüm bağları koparttılar. 1204 yılında Papalık, Müslümanlara karşı savaşması için düzenlediği IV. Haçlı Seferi'ni doğrudan doğruya İstanbul'a yolladı. Haçlılar İstanbul'a gelince Kudüs'e gitmekten vazgeçip kenti yağmalamaya başladılar. Papanın haberi olmadan yapıldığı öne sürülen bu yağmada İstanbul kan gölüne çevrildi. Tüm zenginlikleri Venedik ve Milano'yla Roma'ya kaçırıldı. İstanbul'u ele geçiren Haçlılar, burada bir Latin İmparatorluğu kurdular. Tarihe Konstantinopolis Latin İmparatorluğu adıyla geçen bu

devlet, Papalık tarafından *"Romanya"* adıyla resmi belgelere geçildi. Diğer bir anlatımla bugünkü Romanya, gerçekte Bükreş ve çevresinde değil, doğrudan doğruya başkenti İstanbul olan Bizans Devleti'nin silah zoruyla yıkılarak, yerine kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Latinler, yeni kurdukları bu devleti papanın isteğiyle Ayasofya'da düzenledikleri bir dini törenle vaftiz etmişlerdi!

1261 yılında Bizans İmparatorluğu, İstanbul'u yeniden zapt ederek, tahtı kurtardı. Bizans yeniden kuruldu, ama Makedonya, Atina, Girit, Leponte ve Rodos, işte bu Romanya Devleti'nin varlığını sürdürdüğü bölgeler olarak kaldılar. Bu tarihsel geçmiş nedeniyle tıpkı Sırplar gibi, Romenler de İstanbul'da hak iddia ederler. Sırplar da Bizans'ı devirerek İstanbul'a sahip olmayı planlamışlardı, ama Kosova'da Türklere yenilince bu büyük hedefleri bozulmuştu.

Ortodoksluk ve Balkanlar

Ortodoks âlemi gerçi Bizans'tan sorulmaktaydı, ama zamanla Slavların Hıristiyanlığa geçmeleriyle birlikte yeni güç merkezleri oluşmaya başladı. Bu oluşum Ortodoks âleminde rekabet ve üstünlük edinme çabalarını da ortaya çıkardı.

Bizans Rumlarına göre *"şüpheli"* Ortodoks sayılan Ermeniler daima bir çıban başı olmaktaydılar. Hıristiyanlığa 3. yüzyılın sonuyla 4. yüzyılın başlarında geçmiş olan Ermeniler, Konstantin'in Hıristiyanlığa izin verdiği 322 yılında Hıristiyanlığı devlet dini haline getirmişlerdi.

Tarihteki ilk Hıristiyan krallık Ermeniler tarafından kurulmuştu. (Ermeniler 302 yılını esas kabul ederler.)

Ermeniler, kendi kiliselerine apostolik kilise derler. Günümüzde Katolik, Protestan ve Anglikan olmuş Ermeniler de vardır. Ama, çoğunluk Aziz Gregor'un adıyla tanımlanan Gregoryen Ortodoksluğu'na bağlıdırlar. Bu inanç sistemi Hıristiyanlık tarihindeki ilk köklü din tartışmalarından birinin ortaya çıkardığı bir mezhep dinidir. Ermeniler, kendilerinin en has ve öz (ve ilk) Hıristiyan olduklarını öne sürmelerine rağmen, onların bu iddiaları iki büyük Hıristiyan kolu olan Katolikler ve Ortodokslar tarafından kabul edilmez.

Ortodokslukta 10. yüzyıldan itibaren ağırlıklarını hissettiren Slavlarsa doğrudan doğruya Bizans tarafından Ortodoks Hıristiyanlığa sokulmuşlardır ama Bizans'ın Balkanlar'ı Ortodokslaştırması ikna yoluyla değil, çok kanlı savaşlarla olmuştur. Yaklaşık 1000 yıl önce tarihte yaşanmış en vahşi intikam Bizans İmparatoru Basil tarafından gerçekleştirilmiştir.

Balkanlar'da egemenliğini tescil ettirmek isteyen Basil, o yüzyılda Bulgaristan –ve kısmen Rusya'nın– imparatoru olan Çar Samuel'le çatışmıştır. Çar'ın Bizans ordusunu yenmesine öfkelenen İmparator Basil, tüm askeri gücünü toplayarak Çar'a saldırmış ve 15 bin kişiyi esir almıştır.

Çar'a duyduğu öfkesini gideremeyen Bizans İmparatoru, bu 15 bin esirin tamamını kör etmiş ve gücünün delili olarak Bulgar topraklarında yaşamalarını emretmiştir. Rusya ve Bulgaristan'a dağıtılan bu körleştirilmiş 15 bin Slav, Basil'in gücünü tüm Balkanlar'a yaymışlardır.

Bu olaydan sonra tüm Balkanlar çok kısa bir sürede Ortodokslaştırılmış ve tam 220 yıl hiçbir karşı koyma olmamıştır. Çar Samuel ise kör edilen ordusunu görünce dayanamayarak ölmüştür.

İşte bundan sonra Rus Çarlığı devreye girmeye başladı. Ve ilk iki Roma'ya inat, üçüncü bir Roma daha kuruldu. Rusların kurdukları bu Roma, Moskova'ydı. Moskova, günümüzde dini metinlerde İsa'nın annesi Meryem'e atfen Kraliçe Roma olarak yazılmıştır.

(*Yeni Günaydın*, 11 Nisan 1994, Pazartesi)

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 5

Tarihteki İlk Tek-Tanrılı Din Ordusu

Bizans, önceki yazımda da belirttiğim gibi tam bir *"Polis Devlet"*ydi. Yerine ve zamanına göre devlet terörünü uygulamıştı. İmparator II. Basil bu amaçla tam 15.000 Bulgar'ı kör ettirmiş ve kendisine karşı çıkılması halinde isyancıları nasıl cezalandıracağını bu girişimiyle göstermiş ve kanıtlamıştı.

II. Basil'in 1018 yılında Bulgar Çarı Samuel'e karşı kazandığı bu zaferden sonra Bizans, 1054 yılında Roma'yla arası bozulmasına rağmen bölgedeki en güçlü devlet olarak varlığını sürdürebilmişti. 12. yüzyılın başlarından itibaren Bizans'ta devlet yönetimi *"rüşvet"* ve Nepotizme (hısım, akraba kayırmacılığı) yenik düşünce tam bir ahlaksal çöküş başlamıştı. Özellikle yarı-askeri yapıda olan Anadolu'daki prensler, teker teker bağımsızlıklarını ilana başlamışlardı. 1025'te ölen Basil'den hemen sonra başlayan iç çatışmalarda, tüm imparatorluğun rantını yiyerek sefahat içinde yaşayan Konstantinopolis halkı bir yerde, Anadolu'daki köylüler ve onların beyleri diğer yanda olmak üzere Bizans'taki ilk cepheleşme hareketleri başlamıştı.

Cihat ve El Kesme

Her zaman Müslümanların üstüne atılmıştır, ama Kutsal Savaş olsun *"el kesme"* cezası olsun, bu ikisi de Hıristiyan âleminin keşfidir. Evet, yanlış okumuyorsunuz şu ünlü *"cihat"* fikri, İslamiyet'ten çok önce bizzat Hıristiyanlar tarafından uygulanmıştı![3]

Cihatın başlatıcısı, İstanbul'u ve Bizans'ı kuran I. Konstantin'di. Konstantin tek imparator olabilmek için rakibi Maxentius'u yenmek zorundaydı. Onlardan bir *"Din Ordusu"* kurmalarını istemiş ve o güne kadar savaşa karşı olduklarını öne sürerek Bizans ordusunda askerlik yapmayı reddeden Bizanslı Hıristiyanlar, İmparator'un emriyle tarihteki ilk Tek-Tanrılı Din Ordusu'nu kurmuşlardı. Böylelikle asker eksikliği çeken Konstantin, mızraklarında kutsal kitaptan sayfalar taşıyan bu askerleriyle rakibini yenerek amacına ulaşmıştı. Mızrakların ucuna kutsal kitaplardan alınma bölümlerin geçirilerek savaş edilmesi fikri de ilk kez işte bu savaşta uygulanmıştı (İS 312).

Benzer şekilde cihat, papalar tarafından da defalarca ilan edilmişti. En tipik cihat orduları, Haçlı Seferleri'dir. Bir din ordusu olan Haçlılar, gerçekte cihatı uygulamaktaydılar. Örneğin I. Haçlı Seferi başta din adamları olmak üzere öncelikle Hıristiyan mezheplerinin katılımıyla gerçekleşmişti. Kudüs'ü Müslümanlardan geri alan bu cihat ordusu, Müslümanları kızartarak yemişti!

---

[3] *Yine Müslümanların üzerine atılmış olan bir başka suçlama da "Din Değiştirene Ölüm"* cezası vermektir. Bu idam cezasının mucidi de I. Konstantin'di. Yeni Roma'da Hıristiyanlıktan çıkıp Yahudi olanların, din değiştirdikleri için idam edilmeleri tarihte ilk kez Konstantin tarafından yasal hale getirilmişti.

Yine Müslümanlara atfedilmiş olan el kesme cezasıysa eski bir Yahudi geleneğiydi. Ama en çok Hıristiyanlar tarafından uygulanmıştı. Yahudiler kendilerinin eski Şeriat yasasında var olan bu cezayı uygulamaktan vazgeçmişlerdi. El kesme cezası, Hıristiyanlık tarihine I. Jüstinyen'le birlikte 6. yüzyılda girmişti. Jüstinyen'in, daha önce sözünü ettiğim Anayasası'nda el keserek cezalandırmayı öngören çeşitli suçlar vardı. Bu şekilde cezalandırılması yasalarla istenmiş olan suçlardan biri hırsızlıktır herhalde diye düşünmüş olabilirsiniz, ama değildir. Bizans'ta hırsızlar kırbaçla dövülürler, sonra hapse atılırlardı. El kesme cezası ise, şaşıracaksınız ama, *"İnanç ve Düşünce Suçları"* için düşünülmüştü. I. Jüstinyen'in Anayasası, Corpus Juris Civilis'te, aykırı düşünceleriyle ünlenmiş bir din adamı olan Severus'un eserlerini okumak yasaklanmıştı. Bunları gizlice çoğaltanlarınsa elleri bileklerinden kesilmekteydi!.. Rahip Severus, bir dönem Bizans'ta el üstünde tutulmuş ve Monofisit denilen bir mezhep kurmuştu. Bu mezhebin Papalık tarafından tehlikeli görülmesi üzerine Severus mahkûm edilmiş, taraftarları da kılıçtan geçirilmişlerdi. Bizans'ta dil kesme, burun kesme cezaları da vardı.

Ruslar ve Balkanlar

Tarihçi W. H. McNeill, *Batı'nın Yükselişi* adlı ünlü kitabında çok ilginç bir tespitte bulunmuştur. McNeill'e göre İslamiyet, Türkleri ve Moğolları kendi bünyesine kazanınca, Bizans ve onun temsil ettiği Ortodoks Hıristiyanlığının çöküşü de kaçınılmaz olmuştu. Yine

aynı tarihçiye göre, bu çok savaşçı ve dirençli topluluklar, Türkler ve Moğollar, edindikleri yeni dinlerini yayabilmek için hiçbir engel tanımamakta kararlıydılar.

İşte Türklerin İslamiyet'e geçtikleri 9-10. yüzyıllarda Bizans da yaklaşan Türk ve İslam tehditlerine karşı kendisini güçlendirebilmenin çarelerini ve yollarını aramaktaydı. Öte yandan Roma Kilisesi de Avrupa'da yeni ittifaklar kurarak Bizans'ı sıkıştırmaya ve kendi üstünlüğünü Bizans'a ne pahasına olursa olsun kabul ettirmeye uğraşıyordu.

Ruslarsa gederek artan Kıpçak –Ruslar onlara Polovtsi diyorlardı– ve Peçenek akınlarına hedef olurlarken bugünkü Budapeşte ve çevresi de Macarların istilasına uğramıştı. Batı ise Türk-Moğol tehdidine Bizans kadar yakın değildi. Bu step halklarının sonunda ezeli düşmanları Bizans'ı yıkacağını düşünerek, gizliden gizliye seviniyorlardı!

Ünlü tarihçi Petrac'ın yazdığı gibi, *"Türkler düşmandırlar, ama Yunanlılar din fitnecisidirler ve düşman olan Türkler'den bile daha kötüdürler."*

İşte bu bakış açısı 11. yüzyılın Avrupa'sında temel belirleyici olan görüştü. Türklerin Bizans karşısında Balkanlar'a doğru ilerleyebilmesinde, Türklerin, Batı'daki bu bakış açısını iyi değerlendirmiş olmaları vardır.

Rusların Ortodoksluğa geçişleri 989 yılında, Türklerin İslamiyet'e geçişinden çok kısa bir süre sonra oldu. Bu yıl içinde Kiev Prensi Ortodoksluğu kabul ederek Bizans'a bağlandı. Aynı yıl Selanikli ikiz rahipler, Kiril ve Methodius, eski Grekçe'den uyarladıkları Kiril alfabesini Slavlara ve Ruslara öğretmek, misyonerlik faaliyet-

lerinde bulunmak üzere Rus topraklarına gönderildiler. Harvardlı Prof. İgor Sevçenko'nun deyişiyle, *"Bizans'ın tarihe yaptığı en büyük katkı vahşi Slavları Hıristiyanlaştırarak uygarlığa sokmuş olmasıdır."*

Rusların Ortodoksluğa geçmeleriyle, Bizans kuzey bölgelerini bir süre için güvenlik altına almış oldu. Ne var ki Ruslar, Dinyeper Nehri çevresinde yaşayan ve hâlâ Pagan inançlarına bağlı olan halkları kılıç zoruyla Ortodoksluğa kazanmak için büyük kıyımlar yapmaya başladılar. Bu bölgelerde yaşayan halklar 12. yüzyılın başlarında zorla Ortodoks dinine sokuldular.

Hıristiyanlık dinini ayrı yorumlayan Katolik ve Ortodoks Kiliseleri arasındaki *"törensel"* farklılaşmalar etkisini kısa bir süre sonra Rusya'da da göstermeye başladı.[4] Daima başına buyruk ve doğa güçleriyle iç içe yaşamaya alışmış olan Mujikler (Rus köylüleri) zorla içine sokuldukları bu yeni dini anlamakta ve uygulamakta zorlanmaya başladılar. Daha önce duyulmadık yeni yorumlar doğmaya ve Ruslar arasında hızla yaygınlaşmaya başladı. Yüzyıllar boyunca süren bu mezhepler arası kavgalar, Rus Ortodoksluğunun en belirleyici özelliği olmuştur. Birbirlerine amansızca saldıran bu mezheplerin mensupları kanlı kıyımlar yapmışlardır. Örneğin 17. yüzyılda patlak veren bir mezhepler arası savaşta geleneğe bağlı kalmak isteyen *"Eski Müminler"* tarikatının üyeleri, bizzat Rus Ortodoks kiliseleri tarafından suçlanmışlar ve işkence edilerek öldürülmüşlerdi. Bu mezhep ve tarikatın

[4] Bu âdetlerden biri Mastectomy diye bilenen bir tür sünnetti. Skoptsy adlı fanatik Ortodoks bir gizli tarikata üye olmak isteyen kadınlara uygulanıyordu. Bu nevzuhur geleneğe göre kadınların sol meme uçları kesilerek *"sünnet"* ediliyordu.

üyeleri o günlere kadar alışageldikleri tarzda, yani gelenekleri gereği, Haç işaretini iki parmaklarını kaldırarak yapmaktaydılar. Ama kilise bunun üç parmağın kaldırılmasıyla yapılması gerektiğini öne sürünce, *"Eski Müminler"* mezhebinin üyeleri, işkencede ölmektense topluca intihar etmeyi yeğlemişlerdi.

Aynaroz ve Keşişleri

Ortodoks Kilisesi arasında Aynaroz (Athos) çok özel bir yer tutar. Gerçi bu adadaki manastırların bu din içinde ruhani anlamda fazla bir ağırlığı yoktur. Ancak Aynaroz'un bu kısmında yaşamayı seçmiş olan keşişlerin dünyadan feragat etmiş olmaları, kadınların ayak basmalarının yasak olduğu bu adayı tüm dünya için ilginç kılmıştır.

Ortodoks Hıristiyanlığın ilk merkezi İstanbul ve onunla birlikte Patriklik düzeyinde olan Kudüs, Antakya ve İskenderiye ile bunlara sonradan katılan Kraliçe Roma adlı Moskova Patrikliği en üst kiliselerdir. İstanbul bunların arasında primus inter pares denilen bir sisteme göre *"Eşitler Arasındaki Birincidir."*

Aynaroz Keşişleri ise, Ortodoks dini içinde din koyuculuk anlamında değil, *"çilekeşlik"* anlamında önemli bir yer tutar. Aynaroz'a kadın girmesi yasaktır. Burada Ortodoks âleminin her köşesinden gelen keşişler çok sıkı bir perhizle yaşamlarını sürdürürler.

Özellikle I. Haçlı Seferleri'nden sonra (1097) adı duyulan bu Çilekeşler Adası, gerçekte 9. yüzyılda ilk

manastırına kavuşmuştu. 963 yılında sonradan Aziz ilan edilen Athanasios adlı bir keşiş, terki dünya etmek amacıyla buraya gelmiş ve ilk manastırı kurmuştu. 1400 yılına gelindiğindeyse adada aktif olan 20 manastır yapılmıştı. Günümüzde yaklaşık 1500 keşişin yaşamakta olduğu Aynaroz'a sonraki yazımızda değineceğiz.

(*Yeni Günaydın*, 12 Nisan 1994, Salı)

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 6

Hıristiyan âleminde (Christendom) manastırların özel bir yeri ve anlamı vardır. Bir tür çilehane olan manastırlar tarihte olduğu gibi günümüzde de Hıristiyanlığın en önemli kurumları arasındadırlar. Günümüz Avrupa'sında özellikle Katolik ve daha az sayıdaki Ortodoks Kilisesi'ne bağlı manastırlar .Hıristiyanlığı kendi anladıkları tarzda uygulamakta ve çeşitli mezhep ve tarikatların *"Ruhban Yetiştirme Yurtları"* olarak görev görmektedirler. Günümüzdeki en ilginç manastırlardan biri Bede Griffit adlı Katolik bir misyonerin Katoliklik'le Budizmi uzlaştırma amacıyla kurduğu manastırdır.

İlginçtir ki, manastırcılık (Monastisizm) İsa ya da onun ilk izleyicilerinden olan Havariler tarafından vaaz edilmiş değildir. İncil'in Yeni Ahit denilen bölümünde, Hıristiyanlardan manastırlar kurmaları istenmemişti. Hatta İsa, kendisine bağlılık duyanlardan bir kurum olarak kilise kurmalarını da istememişti. İsa'ya göre kilise, kendisine iman eden iki ya da üç kişinin bir araya gelerek kendisini anmalarıydı. Bu durumda İsa'nın kilisesi kendi deyişiyle KAYA gibi imanlı olmak keyfiyetiydi.

Bu KAYA gibi imanlı olmak anlayışının üzerinde biraz durmamız gerekmektedir. Çünkü manastırlar, özellikle

de Aynaroz'daki manastırlar İsa'nın işte bu çok önemli sözünden yola çıkarak kurumsallaşmışlardır.

KAYA kelimesinin Latincesi Petrus'tur. Günümüzde İngilizce, Almanca ve İsveççe'de –ve diğer– erkek adı olarak kullanılan Peter kelimesinin Türkçesi işte İsa'nın işaret ettiği bu KAYA'dır. Fransızca Pier'dir. Ve o da Peter kelimesinin, dolayısıyla Türkçe KAYA adının Fransızcasıdır.

İsa, Yeni Ahit'te bu olayı şöyle gerçekleştirmiştir: Kendi anlayışını Yahudilere açıklamaya başlayan İsa, bazı Yahudi önderleri tarafından azarlanır. Birtakım Yahudi köylüleriyse İsa'nın anlattıklarına ilgi duyarlar. Yanındaki havarileriyle dolaşan ve vaazlar veren İsa bir dinlenme anında havarilerinden Yahudi Simon'a bir soru sorar.

"Bundan Sonra Adın Kaya Oldu"

"*Simon*," der İsa. "*İnsanlar benim için ne diyorlar? Beni nasıl görüyorlar?*"

Simon, bu soruyu şöyle yanıtlar: "*Sizin bir Rabbi (Yahudi Öğretmen ya da Haham) olduğunuzu söylüyorlar.*"

İsa bunun üzerine bir soru daha sorar: "*Peki iyi ya sen beni nasıl görüyorsun? Ben kimim dersin?*"

Simon, bu soru üzerine hiç duraksamadan şu karşılığı verir: "*Siz Tanrı'nın biricik oğlusunuz. Onun aramıza gönderdiği biricik oğlusunuz.*"

Bunu duyan İsa, "*Evet*," der. "*O benim. Bu sözlerimi başka hiç kimseye söyleme, kimse duysun istemiyorum.*"

Bu konuşma diğer havarilerin de bulunduğu bir sırada geçtiği için İsa onlardan da bu duyduklarını gizle-

melerini ister. Sonra Yahudi adı Simon olan bu havarisine döner ve şöyle konuşur:

"Bundan sonra senin adın Peter (KAYA) oldu. İşte bu KAYA'nın üstüne kilisemi kuruyorum."

Ve ilk kilise işte bu anlayışla kurulmuş olur. Hıristiyanlıkta KAYA kavramı en önemli kilise öğretilerinden birini oluşturur. Katolik Kilisesi işte bu KAYA'lık hakkına dayandırılarak Roma'da kurulmuştur. Hıristiyanlığın en önemli ve en büyük kiliseleri hep bu Aziz Peter (Kaya) adına tesmim edilmişlerdir. Katolik Kilisesi'nin ilk kurucularından biri işte bu Aziz Peter, diğeri de gerçek İsa'yı hiç görmediği halde onun havarisi olarak tescil edilmiş olan Aziz Paul'dür. Aziz Paul, diğer tüm havarilerinden çok daha bilgili ve bugünkü Türkiye'nin sınırları içindeki Tarsus şehrinde doğmuş zengin bir Yahudi ailesinin çok okumuş ve iyi yetişmiş bir evladıydı. Onun da asıl adı Paul değil, Saul'dü. Anadolu'da ve Girit'te, Malta'da kendi anladığı şekilde Hıristiyanlığı kuran Paul'dür. Paul, Haç'ı keşfeden azizdir. Aynı şekilde Aziz Peter, Hıristiyanların sünnetli olmalarını öngörmüşken, Aziz Paul, İsa da, kendisi de sünnetli olmasına rağmen vaftizciliğin yeterli olduğunu, Hıristiyan erkeklerin sünnet olmalarına gerek bulunmadığını öne sürmüş ve kabul ettirmiştir. Ne var ki, Peter (KAYA) ve arkadaşları Paul'ün kendi başına buyruk kararlarını tanımamışlardır. Peter KAYA'yı temsil ederken, Paul Haç'ı ve ÇAN'ı temsil etmiştir. Aralarındaki tartışmaları belgeleyen duvar resimleri ve rölyefleri halen de durmaktadır. Hıristiyan âlemindeki bu iki köklü ayrım KAYA'nın ve ÇAN'ın sembolik değerlerinde

dile gelmiştir. Antakya'daki kiliselerde bu Peter-Paul tartışmasının resimlendirilmiş izleri durmaktadır. Vatikan Peter'i (KAYA) ve Paul'ü birlikte kurucular olarak kabul eder. Misyoner olabilmek için işte böyle KAYA gibi iman sahibi olmak gerekmektedir.

Diğer Bölümler ve Protestanlık

Manastır kavramı ve kurumu 3. yüzyılın sonunda ve 4. yüzyılın başında Hıristiyanlığa girdi. Ondan önce Hıristiyanlar manastır nedir bilmiyorlardı. Manastır kurucularının ilki St. Antony adlı bir Hıristiyan'dır. Bu şahıs, Mısır'ın Nil deltasındaki Karanis şehri yakınlarında ilk manastırı kurmuştur. Aziz Antony, şehirdeki yaşamdan uzaklaşıp dininin öngördüğü tarzda tamamen yoksul bir şekilde ve doğayla baş başa yaşayarak dua edebilmek için çöle sığınmıştı. Yıllarca çölde kendi başına yaşayan Aziz Antony'yle özenen başkaları da çıkınca ilk çöl manastırı kurulmuştur. Sonraları Mısır'da kurulan Koptik Kilise de başlangıcını buna dayandırmıştır.

Hıristiyanlıkta manastırcılık akımı işte bu Aziz Antony'yle başlamış bir akımdır. Zaman zaman papalarla tartışan manastırcıların en ünlüsü Assisili Aziz Francesco'dur. Fransisken mezhebinin kurucusu olan bu Aziz, Müslüman sultanlarla da konuşup görüşmüş ve Hıristiyanlıkla Müslümanlık arasında arabuluculuk yapmıştır. Özellikle 13. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan manastırcılık, papaların ve patriklerin kilise öğretilerinden çok farklı bir yönde gelişme göstermiştir. Kiliseler ve

papalar daha önce açıkladığım otorite kavramını öne çıkartıp, bu otoriteye dayandırarak standartlar koyarlarken, manastırcılıkta standartları belirleyen otorite değil gelenektir. Dolayısıyla manastır papazlarına, kilise papazlarından ayrı olarak keşiş (monk) denilir.

Manastır öğretilerinden en çok etkilenmiş olan iki ünlü din adamı Martin Luther ile Calvin'dir. 16. yüzyıla damgalarını vuran ve o zamandan bu yana Hıristiyanlığın gündeminde kalan bu iki din adamından Luther, 1521 yılında Katolikliği eleştirdiği için Papa X. Leo tarafından aforoz edilmiş, yani Hıristiyanlıktan çıkarılmıştır. Luther, Katolik Dini'nin Yedi (7) temel akidesinden (Sacrament denilir bunlara) sadece iki (2) tanesinin Hıristiyanca olduğunu, gerisinin kilise tarafından uydurulduğunu öne sürmüştü. Bu iki Sacrament, vaftiz ve komünyondu. Vaftiz malum, yeni doğmuş bebeklerin papaz tarafından kilisede Hıristiyanlığa kabulü için suyla ıslatılarak yapılan ayindir. Vaftiz olunmadan Hıristiyan olunmaz. Komünyonsa, şarap ve ekmekle yapılan törendir. Papazdan şarap ve ekmek alarak bunları yiyen vaftiz edilmiş her şahıs Hıristiyan olur. Burada şarap İsa'nın sembolik kanını, ekmek de İsa'nın sembolik etini temsil eder. Daha sonra, 19. yüzyılda ortaya çıkan Ateistler, işte bu töreni ilkel bir Kanibalizm (Yamyamlık) olarak değerlendirmişlerdir. Komünyonda sembolik olarak insan yendiğini öne sürmüşlerdir!

Katolik Dini ve Evlilik

Luther mücadelesini yarım bırakmamış ve sonuna kadar sürdürmüştür. Bu mücadelenin en keskin göstergesi

olarak da eski bir rahibe olan Katherine'le evlenmiş ve kendi manastırına yerleşmiştir. Luther'in Katherine'den 6 çocuğu olmuştur. Luther'den gelen aile günümüzde Leipzig'de ve çevresinde yaşamaktadırlar. Luther'in ilkeleri, Protestanlığın Lutheran kolunu kurmuştur.

Luther, Katolik Dini'ni yıkan ve bir anlamda Avrupa Hıristiyanlığı denilen Protestanlığı kuran şahıstır. Bu Hıristiyanlık Dini'nde temel kavram, *"çalışmak"*tır. Çalışmak ibadettir, diyen Luther, ayrıca anti-Semitizmi de (Yahudi düşmanlığı) çok yüceltmiştir. Luther'in Yahudileri ve Türkleri yeren, aşağılayan birçok kitabı ve yazısı vardır. Türklerin ve Yahudilerin kılıçtan geçirilmelerini öneren Luther, aynı zamanda prenslerden yana ve köylülere karşıydı. Prensler seküler (dünyevi) olmalarına rağmen, ilahi yasaları uygularlarsa kendilerine isyan eden Hıristiyan köylüleri kılıçtan geçirme hakkına sahip olurlar diyen Luther'dir.

İlginçtir ki, Luther'in ölümünden sonra Katolikler tarafından kılıçtan geçirilen Protestanları, o beğenmediği Osmanlı padişahları korumuşlar ve Osmanlı topraklarına konuk etmişlerdir!

Avukat olan Calvin ise, Protestanlığın Calvinist kanadını kurmuştu. Merkezi İsviçre'nin Cenevre şehrindeydi. Calvinist doktrinde kilise, devletin ta kendisidir. Dolayısıyla yönetim Calvinist Kilise'nin papazları tarafından yapılır. Din devleti (Teokrasi) en çok Calvinist doktrinde uygulanmıştır. Bu teokrasiyle yönetilen Cenevre, 1908 yılına kadar bir din devleti statüsündeydi. Calvinistler, özellikle ahlak konusunda çok duyarlıydılar. Katı aile kuralları vardır. Kadın değil, çalışma ve ibadet önce gelir.

Günümüzde Lutheran kiliseleri, özellikle de ABD'dekiler, Luther'in Yahudiliği lanetleyen kitaplarını Index dışı, yani okutulmayacak kitaplar olarak kabul etmiş ve Yahudilerle yakın ilişkiler kurmuşlardır. Luther'in aforozunun üzerinden 460 yıl geçmiş olmasına rağmen Vatikan hâlâ onun yaptıklarını affetmemiş ve KAYA gibi imanın sadece kendisinde olduğunda ısrarlı davranmıştır.

Lutheran kiliselerinin Ortodoks âlemiyle olan bağlantıları özellikle Demokratik Almanya varken çok gelişmiştir. Merkezi Cenevre olan Ekümenik Center, günümüzde Ortodoks ve Lutheran kiliselerinin birlikte faaliyet gösterdikleri bir kurumdur. Bu merkez bir yandan Ortodoks âlemiyle çok sıkı ilişkiler kurmuşken, diğer yandan da Katolik âlemiyle bağlarını sıkılaştırmaktadır. Ortodoks ve Katolik dinleri arasında arabuluculuk yapan Lutheran Ekümenik Merkezi, yeniden Hıristiyanların Birliği fikrinin savunuculuğunu yapmaktadır. Eski Demokratik Almanya Komünist Partisi Genel Sekreteri Eric Honecker'in emriyle Luther'in eserleri ve yorumları 100 cilt halinde yayınlanmışlardı.

Ve Aynaroz'a Geldik

Aynaroz, Ege'de Selanik'in hemen burnunun dibinde, kıraç ve bol uçurumlu bir yarımadadır. Halen aktif manastır sayısı 19'dur. Ama bunlar da Yunan hükümetinin baskısıyla azalmaya başlamıştır. Aynaroz, Ortodoksluk içinde KAYA gibi imanlığı sembolize eder.

Aynaroz, Ortodoks Monastisizminin, Rusya'dan sonraki en önemli merkezlerinden biridir. Rusya'da ise, Moskova'nın 170 km civarındaki Zagorski şehri, tıpkı Aynaroz gibi tam bir manastırlar ve kiliseler merkezi olarak çarlar tarafından kurulmuştur.

Aynaroz'un ruhani yönetimi 1870'ten bu yana İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'ne verilmiştir. Yunanistan bu nedenle Aynaroz'un yönetiminde söz sahibi değildir. Fakat diğer birçok konuda olduğu gibi bu konuda da kural tanımayan Yunan hükümetleri, şimdilerde Aynaroz'un yasal statüsünü de uluslararası bir tartışma konusu haline getirmeye çalışmaktadır.

Aynaroz'un en önemli tarafı, yaklaşık 15.000 elyazması kitaptan oluşan kütüphanesidir. Burada Ortaçağ'da yazılmış birçok kitap muhafaza edilmektedir. Ayrıca, Meryem Ana'ya ait olduğu öne sürülen bir harmaniyle İsa çarmıha gerildiği zaman Calvary denilen bir semtteki dikenlerden alınarak İsa'nın başına konulmuş olan sözde krallık tacının (dikenden yapılmış bir taç) da parçaları saklanmaktadır.

Aynaroz'un ilginç özelliklerinden biri de tam bir kadınsız erkekler cenneti olmasıdır. Kadın pek bilinmez, ama Hıristiyanlığın *"saf"* öğretisinde çok aşağılanan ve insan olup olmadığı dahi tartışılan bir varlıktır. Şeytan ve yılanla özdeş sayılan kadın, özellikle Aynaroz'a sığınan çilekeş papazlar için yeryüzünde işlenebilecek en büyük GÜNAH'ın temsilcileridir. Bu nedenle yüzyıllardır bu manastırlara kadın ayağı değmemiştir. Kadını uğursuz sayan bu keşişler, Aynaroz'a kadın girerse intihar edeceklerini beyan ederler.

Aynaroz'daki manastırlarda, örneğin Stavroniketa Manastırı'nda çok görkemli mozaikler bulunur. Ayrıca ölen her papazın bir süre sonra iskeleti çıkartılıp alnının ortası oyularak bir haç yapılır ve adı sanı kazınarak yazılır. Tüm manastırlar bu papazların kurukafalarıyla doludur dense yeridir.

İşte kadınsız ve iç ürpertici kurukafalarla yaşayan Aynaroz papazları, Ortodoks âlemindeki en çilekeş ve bağnaz ruhanilerdir. Siyasetle ilgilenmeyen bu insanlar yine de kilisenin kapı girişlerinin üstüne işlenmiş Bizans Kartalı'nı her sabah kutsamadan edemezler.

Şimdi de Slav ve Rus Ortodoksluğu'na kısaca bir göz atalım.

(*Yeni Günaydın*, 13 Nisan 1994, Çarşamba)

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 7

Slav ve Rus Ortodoksluğu

Tarihçi Halil İnalcık'ın yazdığına göre, Fatih Sultan Mehmet, Bizans'ı ve İstanbul'u ele geçirince kendisinin Doğu Roma İmparatorluğu'nun yasal tek sahibi olarak tüm Kutsal Roma İmparatorluğu'nun da tek yasal vârisi olduğunu öne sürmüştür. O dönemin tarihçilerinden Giacomo de Languschi, Fatih'in şu sözleri söylediğini belirtmiştir:

"Dünya İmparatorluğu TEK olmalıdır. Tek iman ve tek egemen bulunmalıdır. Bu Birlik'in (Tevhid diye okuyun) yerleştirilebilmesi için Konstantinopolis'ten daha uygun bir yer yoktur."

Yine İnalcık'ın yazdığına göre, Fatih'in divanına katılmaya hak kazanan Rum ve İtalyan hümanistleri kendisine Roma İmparatorluğu'nun tarihiyle ilgili bilgiler iletmişlerdi. Yanına Hıristiyan ilahiyatçıları ve tarihçileri alan, onlara çok yüksek değerler atfeden Fatih, Roma İmparatorluğu konusundaki iddiasını ve İstanbul'u dünyanın tek merkezi yapmak isteğini gerçekleştirmek için 1454'te Genadius'u İstanbul Patrikliği'ne atamış, Ermeni Patriği'ni de İstanbul'a getirtmiştir. Bu gelişmeleri izleyen ve yorumlayan Rum

asıllı tarihçi George Trapezuntis şunları yazmaktan kendini alamamıştı:

"Fatih'in Roma İmparatoru olduğundan hiç kimsenin kuşkusu olmamalıdır. İmparatorluğun tahtına oturan odur. Ve Konstantinopolis de Roma İmparatorluğu'nun merkezidir."

Ya Roma Ne Olacak?

Bizans'ta bunlar olup biterken 1054'ten bu yana Bizans'ı en büyük rakip olarak gören Roma Kilisesi başka bir siyasal çalkantı içindeydi. 1441'de ortaya atılan bir iddia Roma'nın, Bizans karşısındaki üstünlük iddialarını büyük ölçüde zedelemişti. Bu iddia şöyleydi: Dr. Lorenzo Valla adlı bir ilahiyatçı Roma'nın arşivlerinde yaptığı incelemelerde, kilisenin tüm tarihini değiştirecek bir sahtekârlık tespit etmişti. Papalar ve Roma Kilisesi, ellerinde tuttukları ve imparatorlara karşı kullandıkları Konstantin Vasiyeti'ni delil göstererek tüm Kutsal Roma İmparatorluğu'nun mal ve toprak varlığına sahip olduklarını ilan etmişlerdi. Yüzyıllardır kullandıkları Konstantin'in Vasiyeti'ne göre ünlü imparator ölmeden önce tüm imparatorluk topraklarının batısını Roma Kilisesi'ne bağışlamıştı. İmparatorların karşısında üstünlük sağlamaya çalışan papalar işte bu belgeyi öne sürerek kendi üstünlüklerini pekiştirmişlerdi.

Oysa Dr. Valla, şimdi bu belgenin *"sahte"* olduğunu ve hiçbir değeri olmadığını öne sürüyordu. Dr. Valla'ya göre bu belge sadece sahte değildi; papaların iddia ettikleri gibi *"kutsal"* da değildi!

Lorenzo Valla'nın iddiaları ortalığı bir anda karıştırmıştı. Papalardan kurtulmak isteyen imparatorlar Dr. Valla'yı desteklemeye başlamışlardı. Papa ise Valla'dan gelen baskılar karşısında onu bu iddiasını kanıtlamaya davet etmek zorunda kalmıştı.

Ve Dr. Valla, iddiasını kanıtlayabilmişti.

Valla'nın gösterdiği üzere, bizzat Konstantin tarafından yazıldığı öne sürülen Vasiyetname asla yazılmamıştı. Eldeki Vasiyetname, Konstantin'in ölümünden yaklaşık 200 yıl sonra muhtemelen bir papa tarafından yazılmıştı. Çünkü Vasiyetname'nin en üstüne işlenmiş olan imparatorluk tacı, Konstantin dönemine değil Jüstinyen öncesine aitti. Vasiyetname'nin altındaki yüzük mühür de Konstantin'e ait değildi. Çünkü Konstantin'in böyle bir yüzüğü devlet kayıtlarında yoktu!

Bu iddia 1441'de Roma ile İstanbul'un arasının iyice açılmasına yol açmıştı. Bu nedenle Türklerin Bizans'ı kuşatması Roma'da üzüntü değil, gizli bir sevinç yaratmıştı. Ve yine bu nedenle 1453'te Bizans'tan Roma'ya yapılan *"imdat"* çağrıları karşılıksız bırakılmıştı. Daha doğrusu Papalık, bu çağrıyı karşılıksız bırakmayı uygun siyaset olarak görmedikleri için Bizans'a bir heyet göndererek imparatordan Roma'nın ve papanın üstünlüğünü tanırsa yardımcı olacaklarını bildirmişti.

Papanın bu kabul edilemeyecek kadar ağır olan isteği Bizans'taki ruhbanları öfkeye sevk etmişti. Bizans'ı koruyan *"melekler"* bulunduğuna inanan ve halkı da buna inandırmış olan ruhbanlar imparatordan bu talebi reddetmesini istediler. O da reddetti. Roma'nın isteği de buydu. Reddedilen Papalık Türklerle ilişki kurma yollarını

aradı. Askeri bakımdan zayıf olan Osmanlı ordusu, o zamana göre en modern toplarını işte bu ilişkiler sonucunda döktürebildi. Katolik Kilisesi'nin en güçlü kalesi Macaristan'dan gelen ve Müslüman yapılan top döküm ustaları, o zamana kadar görülmemiş kapasitedeki topları dökmeye başladılar. Sonuç malum, İstanbul, Türklerin Sultanı Muhammed'in (Mehmet) eline geçti. Papalık, daha önceden Rumelihisarı'nın yapımı için de en güvendiği İtalyan memurlarını Fatih'e yollamıştı. Hisar bu mimarlar tarafından yapılmıştı.

Sırplar ve Ruslar

Balkanlar'da egemenliklerini sürdüren Sırplarla 10. yüzyılın başında Bizans tarafından Ortodokslaştırılmış olan Ruslar geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu dinin en fanatik savunucularındandırlar.

Özellikle Sırplar, örneğin 14. yüzyılda Bizans'a egemen olmayı ciddi şekilde arzulamaktaydılar. Kendi kiliselerinin Bizans'taki entrikalardan, hilelerden ari olduğuna inanan Sırplar, aynı zamanda çok güçlü bir toprak ve askeri sistemi kendi bünyelerinde geliştirmişlerdi.

Bizans'ta kısaca Pronoia diye bilinen toprak sistemi en çok Sırplar tarafından benimsenmişti. Bu sistem daha sonraki yüzyıllarda mülhak vakıf sisteminin doğmasına yol açmıştır. Pronoia üç değişik toprak tanımına dayandırılmıştı. Birinci tip pronoia toprakları imparatorun tasarrufu altındaydı. İkinci tip askerlerin, üçüncü tip de kiliselerindi. Müslüman Türklerin ciddi bir tehdit olduğunu ilk sezen ve bu konuda tüm

Hıristiyanlık âlemini uyandıran da Sırp kralları olmuştur. Özellikle kilise topraklarına yapılan Türk saldırılarının, diğer pronoia denetçileri tarafından doğru dürüst korunmadıklarından yitirildiklerini öne süren Sırplar, 1408'de tüm Balkanlar'daki pronoia topraklarını koruyabilmek için ilk *"sekülerleştirme"* siyasetini uygulamaya sokmuşlardı. Tarihçi Georgije Ostrogorski ile tarihçi İgor Sevçenko'nun belirttiklerine göre, 1371'de Türklere yenilen Bulgar-Sırp ordusu ilk Türk alarmını vermişti. Bu nedenle kilise ve manastırlara ait olan taşınır ve taşınmaz malların yarısına yakını, büyük arazi birimleri "sekülerize" edilerek, kutsal toprak ve kutsal mal olmaktan çıkarılarak kralın pronoia mülkleri arasına katılmışlardı.

Sırplar 1204'ten sonra Bizans siyaseti içinde kendi kilise ve manastırlarıyla çok etkili olmaya başlamışlardı. O sıralarda zayıf olan Rus halkları Bizans için tehdit oluşturmazken Sırplar, aynı dinden olmalarına rağmen Bizans için *"iktidar rakibi"* durumundaydılar.

Sırplar Bizans'ta hak sahibi olduklarını en çok kralları Stephan Duşan döneminde hissettirmişlerdi. Bizans daha önce sözünü ettiğim IV. Haçlı Ordusu tarafından yıkılınca, Duşan kendisini *"Ortodoksluğun tek koruyucusu"* ilan etmişti. Aynaroz'u da koruyuculuğunun altına aldığını açıklayan Duşan, Bizans'a ait olan pronoia topraklarını da kendi kilisesi tarafından kutsal toprak olarak ilan ettirerek krallığına katmıştı.

İşte bu geçmişe sahip olan Sırbistan'da Ortodoks Kilisesi tamamen devletle iç içe yaşamıştı. Tıpkı Bizans'taki gibi bir sistem kilise hayatını yönlendirmişti. Çok güçlü bir gelenek yerleştirilmişti. İlahiyat biliminde

ve toplumbilimde "*Sezaro-Papizm*" denilen bu kilise-devlet özdeşliğinde, kiliseyi, Hıristiyanları ve tüm kutsal toprakları ilgilendiren kararlar bizzat imparator ve onun başkanlık ettiği kilise Synodları (Meclisleri) tarafından alınıyordu. Son söz daima devletteydi. Yani imparatorda ya da kraldaydı.

Bu din-devlet özdeşliği, 1453'ten sonra kendisini Ortodoksluğun yeni merkezi ve koruyucusu olarak ilan edilen Rus Çarlığı'nda da aynen sürdürülmüştür.

Zagorski ve Manastırlar

16. ve 17. yüzyıllarda Ruslar ve bugün Ukraynalı denilen Slavlar çok güçlü bir dinsel sorunla karşı karşıya kalmışlardı. Bu bir yüzyıllık dönem içinde sürekli gelişme göstermiş olan Osmanlı Devleti'ne ve onun dini olan İslamiyet'e karşı korunabilmek amacıyla Roman Katolik Kilisesi'nin dinsel geleneği ve ilkeleriyle Rum Ortodoks Kilisesi'nin dogmalarını birleştirebilmek arzusu yaygınlaşmıştı. Daha sonra Uniate Kilisesi denilecek olan bu kilise tipi işte bu yakınlaştırma ve bütünleştirme çabalarından doğmuştu.

Günümüzde Ukrayna'da egemen olan Uniate Kilisesi, ne tam Katolik'tir ne de tam Grek veya Rus Ortodoksu'dur. Kendi başına bir kilise olan Uniate, Ukrayna Kilisesi üzerinde hem Papalığın hem de Moskova'daki Rus ve Grek Ortodoks kiliseleri hak talep etmektedirler.[5]

[5] Bu özel kilise tipine Ortodokslukta "Şizmatik" kilise denilir. Ukrayna'nın ulus olarak tanındığı 19. yüzyılda, İlahiyatçı R. Patai'nin yazdığına göre

Komünizmin çökmesinden sonra özellikle Moskova'da egemenlik arayışlarını güçlendiren Rus Ortodoks Kilisesi, halen Ukrayna ile sürdürülen siyasal görüşmelerde en önemli etken olarak yer almaktadır. Bu nedenle de yakın gelecekte Ukrayna Uniate Kilisesi'nin tüm Balkanlar için yine bir *"bunalım"* merkezi olacağı kesindir.

Rusya'da geçmişte olduğu gibi günümüzde de Ortodoks âleminin her milletine özgü, milli kilise vardır. Ayrıca 1821'den itibaren güçlendirilmiş ve fakat 1912'de gücü ezilmiş olan bir de Grek Ortodoks Kilisesi vardır. Günümüzde Rus Ortodoks Kilisesi'yle Grek Ortodoks Kilisesi, birlikte Ortodoksluğun en önemli temsilcileri durumundadırlar.

Günümüz Rusya'sında siyasete yön veren kadroların tamamına yakını bu iki büyük kiliseye kayıtlıdırlar. Örneğin Boris Yeltsin, Rus Ortodoks Kilisesi'ne kayıtlıyken, Moskova Belediye Başkanı Popov, Grek Ortodoks Kilisesi'ne kayıtlı ve bağlıdır.

Özellikle Stalin döneminde tüm etkisini yitiren Rus ve Grek Ortodoksluğu, SSCB'nin dağılmasıyla yeniden ve eskisinden çok daha güçlü olarak ortaya çıkmıştır. Tarihteki tüm iddialarını yeniden gerçekleştirme çabalarına giren bu kilisenin kendisi için koyduğu nihai hedef, İstanbul'un Ortodoks kimliğinin, Rus Ortodoks Kilisesi'nin denetimi altına alınarak bir kez daha tarih sahnesine çıkartılmasıdır. Rusya'da Ortodoksluğun bir anlamda merkezi sayılan bir şehir vardır. Moskova yakınlarındaki Zagorski şehri, gerçekten de muhteşem

9.300.000 Şizmatik-Ortodoks vardı. Aynı kaynağa göre tüm Ortodoks sayısı ise 44 milyondu (1870'lerde).

mimarisiyle sadece Rus Ortodoksları için değil, tüm dünya Ortodoksları için ilgiyle ziyaret edilen bir kutsal şehirdir. Birçok kilise ve manastırın bulunduğu bu şehri ben de bir zamanlar ziyaret etmiştim. Halen Patrik olan II. Aleksi'yi ve yardımcılarını makamlarında ziyaret etmiş ve hatıra defterine görüşmelerimi belirtmek *"izniyle"* onurlandırılmıştım! (Bir Müslüman olarak yarı kutsal sayılan bir Ortodoks kitabına yazı yazmak özel izne bağlıdır.)

Rusya'daki Ortodoksluk, hiç kimsenin kuşkusu olmasın ki, tüm Dünya Ortodoksluğu için çok büyük önem taşır. Rusya'yı dikkate almadan Ortodoks âleminde hiçbir girişim yapılamaz. Gerçi İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi, statü itibariyle *"Eşitler Arasındaki Birinci"* durumundaysa da, son sözün söylenmesinde en büyük pay Rus Ortodoks Kilisesi'ndedir. Bir sonraki yazımda bugünkü duruma ve Fener'e değineceğim.

(*Yeni Günaydın*, 14 Nisan 1994, Perşembe)

YENİ ORTODOKS İTTİFAKI - 8

Birinci Dünya Savaşı öncesi, Fener'deki patriklik makamı açıkça ilan ediyordu:

"Bu İdeal Ölümsüzdür"

20. yüzyılın başında Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Ortodoks kiliseleri, özellikle de Fener'deki patriklik makamı, Osmanlı Devleti'nin artık çökmek üzere olduğunu ve Moskova'daki Rus Ortodoks Kilisesi'nin de desteğiyle Ortodoks âleminin yeniden tarihteki güçlü yerini alacağını açıkça ilan ediyorlardı. Bu bakış açısını tek örnekle göstereyim.

Gaston Deschamps 1913'te yayınlanan *İstanbul'da* adlı kitabında Fener'deki patrikle yaptığı şu görüşmeyi aktarmıştı:

"Patrik bizi içtenlikle karşıladı. Gelenek olduğu üzere gül reçeli ikram etti. Sonra konuşmaya başladı Patrik Joahim:

"'Ben yoksul bir papazım, esir edilmiş bir bayrağın mütevazı bir hizmetkârıyım. Benim dünyevi hiçbir yetkim yoktur. Varlığım rastlantısal, ama durumum (pozisyonum) çok zordur. Hayatımın her anı, bana, ırkıma, dinime ve ulusuma düşman olan bir hü-

kümetin (Osmanlı Devleti) yapacağı kaprislere bağlıdır. Bizim tarihimizi bildiğiniz için çektiğimiz acıları bir kez daha anlatmak ihtiyacı duymuyorum. Ama hiçbir şekilde ümitsiz değiliz. Benim geleceğe güvenim tamdır. Mösyö, siz Fransızsınız. Sizler idealist bir ulusun yurttaşı olmak şerefine sahipsiniz... Ben bir ideali temsil ediyorum. Bir gün mutlaka bu kurtuluş ideali gerçekleşecektir. Bunu hiçbir güç engelleyemez. Çünkü bu ideal canlıdır. Çünkü bu ideal ölümsüzdür. Tam 400 yıldır sürdürülmüş ve bugün de benimle süren idealdir. Esir ulus olmaktan çıkıp, kurtuluşumuzu ve özgürlüğümüzü kazanacağımız güne kadar da sürecektir.'"

Ortodoks âleminin İstanbul üzerindeki emelleri, hiç kimse kuşku duymasın ki bugün de aynı hız ve hevesle sürmektedir. Özellikle SSCB'nin dağılmasından ve rejimin değişmesinden sonra yeniden çarlık dönemindeki gücüne kavuşan Rus Ortodoks Kilisesi, tüm Ortodoksluğun temsilcisi ve koruyucusu olduğunu her fırsatta dünya kamuoyuna hatırlatmaktadır. Komünist rejim döneminde malvarlıklarının önemli bir bölümünü yitirmiş olan Ortodoks Kilisesi, günümüzde bunları teker teker geri almaktadır. Böylelikle kendisine büyük gelir kapısı açan ve yeniden binlerce *"Rus"*u papaz olarak eğitmeye başlayan Rus Ortodoks Kilisesi, şimdilik elinde yeterli sayıda ruhban bulunmadığı için güçlü misyonerlik faaliyetlerine girişememektedir.

Rus Ortodoks Kilisesi, iyi donanımlı, siyaset bilen, birkaç yabancı dil konuşan misyoner kadrolarını henüz yetiştiremediği için, bu konuda yıllardır deneyimli ve donanımlı olan Katolik Kilisesi'nin ve misyonerlerinin Polonya'da, Macaristan'da, Slovakya'da, Çek Cumhuriyeti'nde, Bulgaristan'da, Romanya'da,

Karadağ'da, Makedonya'da ve genel olarak Ortadoğu'da yürüttükleri *"Din Değiştirme"* faaliyetlerini denetleyememektedir.

Nedir ki kadro eksikliği çeken sadece Rusya değildir. Balkanlar'daki Ortodoks kiliseleri de benzer sıkıntılar içindedirler. Deneyimsiz papazlar tarafından yönlendirilen, yoksullaştırılmış Balkan halkları, kendilerine çeşitli vaatlerde bulunan Katolik ve Protestan kiliselerinin etkisine girmek tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

Yunanistan'ın Yeri ve Rolü

Gerçekte Yunan Doğu Ortodoks Kilisesi, tüm Ortodoks âleminde ruhani olmayan bir kurumdur.* Nedir ki müthiş politize olmuş bir kurumdur bu. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'yle arasında bazı dinsel farklılıklar da vardır. Ama siyaset, bu kiliselerde dinin ve inançların önünde yer aldığı için aradaki esas farklılıklar görmezden gelinebilmektedir.

Ortodoks kiliselerinin Komünizm nedeniyle içine sürüklendikleri yoksulluk ve bilgisizlik ortamından en çok Yunanistan yararlanmıştır. Yunanistan'daki manastırlar var güçleriyle Ortodoks kiliseleri için papaz yetiştirmektedirler. Rus kiliseleri de yetersiz kaldıkları için doğan boşluk Ortodoksluktan çok Hellenizme bağlı olan Yunanlı papazlar tarafından doldurulmaktadır.

Yunanistan, özellikle ABD'de yaşayan zengin Yunanlıların da desteğini alarak oluşturduğu 10 milyon

* Yunanistan Anayasası'nın 2. 1-3. maddelerinde Yunanistan'ın "Din Devleti" olduğu yazılıdır.

dolarlık fonlarla eski Komünist, yeni Ortodoks ülkelerde, başta da Rusya ve Bulgaristan'da, yoğun yatırımlar yapmaktadır. Yunanistan mali yardımını, Ortodoks dininin esaslarına uydurarak ihraç etmektedir. Yeri gelmişken belirtmek gerekiyor ki, Türkiye'yi her fırsatta *"demokrasi yok"* diye AB'ye şikâyet eden Yunanistan'da da *"laiklik"* yoktur! Yunanistan'ı, resmi bürokrasisiyle birlikte kilise bürokrasisi yönetmektedir. Yunanistan, İrlanda'yla birlikte AB'ye üye olan, ama *"laik olmayan"* ülkedir. Türkiye'den her fırsatta laiklik elden gidiyor diye yakınan AB, işine gelmediği için Yunanistan'daki olmayan *"laikliği"* görmezden gelmektedir.

Ortodoks Kiliselerinin Dağılımı

Şimdi de var olan tüm Ortodoks kiliselerinin bir dökümünü vereyim. Kuşkusuz hiyerarşide yer alan merkezi kiliselerden söz edebileceğim, manastır merkezlerinden değil. Dünyada yaklaşık 210 milyon olan Ortodoksların kiliseleri hiyerarşik bir yapıdadır. Üç kattan oluşan bu hiyerarşide katmanlar şöylece sıralanmıştır:

1) Birinci grupta yer alan Ortodoks kiliseleri patriklik düzeyindedirler. Bunlar İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs'tür. Antakya Ortodoks Kilisesi, Türkiye'nin Antakya şehrinde değil, Suriye'nin başkenti Şam'dadır. Bu dört patriklik arasında İstanbul -bu adı kullanmak Ortodokslar için yasaktır- Ortodoks kiliseleri arasında tarihsel önceliği nedeniyle değil, Konstantin tarafından kurulduğu için *"Eşitler Arasındaki İlktir."*
2) İkinci grupta yer alan kiliseler ulusal kiliselerdir. Bunlar başta Moskova olmak üzere Belgrad-Sırp Ortodoks, Bükreş,

Sofya'dır. Yunanistan, Sofya'nın ve Makedonya'nın milli kilise statüsünü kabul etmemektedir. Bu grupta yer alan bir kilise de Tiflis'teki Georgiyen Katholikat Kilisesi'dir.

3) Üçüncü grupta yer alan Ortodoks kiliselerine Autosephalis Kiliseleri denir. Bunlar kendi kilise işlerini ulusal düzeyde, patriklerden bağımsızca yönlendirme hakkına sahip olan kiliselerdir. Bu kiliseler, otonom olmalarına rağmen patriklere bağlıdırlar. Dinsel konularda kendilerini ilgilendiren idari işlerde otonomdurlar, ama dinsel konularda kendi başlarına ve Ortodoksluğu bağlayıcı kararlar alamazlar. Bu grupta yer alan kiliseler şunlardır: Kıbrıs, Yunanistan, Arnavutluk, Polonya, Çekoslovakya. Bu gruba birkaç yıl önce Autosephal Statüsü, İstanbul'daki Fener Patriği I. Dimitrios tarafından verilen Gürcistan Ortodoks Kilisesi de katılmıştır. İstanbul'da patriği ziyaret eden Gürcistan Patriği II. Elie, 4 Mart 1990'da kilisenin statüsüne ilişkin beratı almıştır. Ayrıca Kanada, Afrika ve ABD metropolitikleri de bu gruptadırlar.

Ekümenik Patriklik İddiası

Bilindiği üzere Fener patriği kendisinin Ekümenik patrik olduğunu iddia etmektedir. Bu sıfat, Ekümenik, gerçekte tüm Hıristiyanlık için kullanılır. Kelime anlamıyla evrensel demektir. Hıristiyanlıkta Katolik kelimesi de aynı anlama gelmektedir. Bu nedenle papa da aynı zamanda Ekümenik görevleri olan bir ruhani liderdir. Fener'in kendisini Katolik evrensellik anlayışından ayırabilmek için Ekümenik sıfatını kendi tekeline alması, 1054 yılından 7 Aralık 1965'e kadar sürmüştür. Ne var ki patriğin kendi tekelinde tutmak istediği Ekümenik kavramını Papalık onun makamına uygun görmüştür, kendisine olmaktan çok.

Ulusal T.C. Devleti'nde patriğin evrensellik iddiasında bulunabilmesi mümkün değildir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde evrensel olan patriklik, üniter devlette bu sıfatı kullanamaz. Nitekim bu gerekçeye dayandırarak T.C. Devleti 1965'te bu hususa itiraz etmiştir. Ne var ki Türkiye'nin itirazı askıya alınmıştır.

Günümüzde Fener Patrikhanesi, daha önce çeşitli vesilelerle ve çeşitli görüntülü, sözlü ve yazılı basında anlattığım gibi, Vatikan tipinde bir devlet statüsüne doğru yönlendirilmektedir. İstanbul'a yeniden Bizans kimliğinin verilmesi tartışmaları gündeme girmiştir. Patrik Bartholomeos çeşitli yurtdışı gezilerine çıkarak gittiği ülkelerde patrikhanenin statüsünü devlet adamlarıyla tartışmakta ve siyasal destek aramaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla başta Lutheran kiliseleri olmak üzere dinsel ve laik birçok kurum patrikhaneye yeni bir statü verilebilmesi için anlaşmış durumdadırlar.

Türkiye Şikâyet Ediliyor

Türkiye'yi devlet içinde devlet statüsüne sürükleyecek olan bu gelişmeler çeşitli kollardan körüklenmektedir. Örneğin geçen yıl Antakya (Şam) Ortodoks Kilisesi'nin çağrısıyla bir metin hazırlanmış ve Türkiye, Alman Parlamentosu'na ve tüm piskoposluklara şikâyet edilmiştir. Bu şikâyet mektubu altı Ortodoks kilisesi tarafından verilmişti. Buna göre, Türkiye'deki 300 bin Hıristiyan'a Müslüman yöneticiler tarafından çok ağır baskılar uygulanmaktaydı!.. Ama mesele bu kadarla kalmamıştır.

Yunanistan-Sırbistan ve Rusya arasında geçtiğimiz yılın ekim ayında ortak bir bildiri hazırlanmış, daha sonra da Boris Yeltsin'le o zamanki Başbakan Mitsotakis arasında bir savunma paktı imzalanmıştır. On iki maddeden oluşan bu antlaşmada, Türkiye'nin ve Müslümanlığın her türlü yola başvurularak engellenmesi öngörülmüştür. Antlaşmanın II. maddesi ortak askeri müdahaleyi öngörmektedir.

İstanbul'a yeniden Bizans kimliğini kazandırmak için Moskova'da Yunanlı zenginler tarafından Ortodoks Bank adıyla bir banka kurulmuştur.

Ve nihayet ABD'de yaşayan Ortodokslar, özellikle Ortodoks Yunan asıllı senatör Dr. John Bredames'in yönlendiriciliğinde yoğun bir propaganda ve lobicilik faaliyetlerini yürüterek 21 Mart 1994'te Başbakan Çiller'e iletilen Clinton'un mektubunda patrikhanenin statüsünde değişiklik yapılmasını şu anda dünyanın en güçlü lideri olan devlet adamı tarafından Türkiye'ye dayatmışlardır.[6]

Yeni Ortodoks İttifakı, kanımca Türkiye'yi PKK teröründen çok daha tehlikeli sonuçlarla karşı karşıya bırakacaktır. Henüz vakit geç değildir. Dolayısıyla Türkiye alması gereken önlemleri hâlâ alabilir. Bu yönde girişimlerin yapılmakta olduğunu da sevinerek belirtmek isterim. Ne var ki Türkiye karanlık bir tünelden çıkabilecek yapısal değişiklikleri henüz tamamlayabilmiş

[6] Benzer bir istek de Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun yeniden Ortodoks ibadete açılmasıdır. Bu da yine Clinton tarafından Türkiye'ye gönderilen Peter Tarnoff tarafından iletilen özel bir mektupla istenmiştir. (15-16 Eylül, 1994). Aynı istek 2004'te bu kez de Başkan Bush tarafından dile getirilmiştir.

değildir. Bir yıllık bir ihmal başımıza çok ağır sorunlar çıkartabilir.

Çok dikkatli ve cesaretli olunması gereken günler bizi bekliyor. Dilerim bu İkinci Kurtuluş Savaşı'ndan da alnımızın akıyla çıkarız. 20 Nisan'da Strasburg'daki AB Parlamentosu'nda Ekümenik sıfatı onaylanacak Devlet Başkanı –şimdilik sembolik– olarak kabul görecek olan Fener patriğinin bundan sonraki isteği bu sözde tahtın Türkiye tarafından tanınması olacaktır.

Görelim bakalım neler olacak?..

(*Yeni Günaydın*, 15 Nisan 1994, Cuma)

İkinci Bölüm

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT - 1

Gündelik dilde kısaca Vatikan diye tanımlanan kurum, gerçekte bir kilisenin ve inanç sisteminin değil, bir devletin adıdır. Vatikan Devleti, içinde Roman Katolik Kilisesi'ni barındırır ve tam teokratik devlet modelinin çağımızdaki son ve tek temsilcisidir. Dolayısıyla söz konusu devletin başında bulunan papa ikili bir hüviyete sahiptir. Papa aynı anda hem *"seküler"* devlet başkanı, hem de Katolik âleminin *"Tanrı'nın vekili"* olarak ruhani lideridir. Yüzölçümü itibariyle (80 dönüm kadar) dünyanın en küçük devleti sayılan Vatikan, uluslararası finans, diplomasi ve siyaset alanlarındaki işlevleri itibariyle dünyanın en güçlü devletlerinden biridir.

Hıristiyanlığın resmi devlet dini haline gelişi İmparator Konstantin'le başlar. 330 yılında Konstantin, İstanbul'da bugün patrikhane denilen dini kurumu kurar. Roma ise o sıralarda piskoposluk düzeyindedir. Bugün dahi Katolik olmayan Hıristiyanlar için papanın resmi adı sadece Roma Piskoposu'dur. Batı Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Doğu Roma (Bizans), Hıristiyanlığın merkezi olur. Nedir ki, 989 yılında sona eren Marozia skandalının yarattığı kilise içi bunalım sonucunda, 1054 yılında Hıristiyanlık tarihinin en büyük yol ayrımı ortaya çıkar.

İlkin kısaca bu skandala değinmemiz gerekiyor.

10. yüzyılda kiliseyi sarsan ve Doğu-Batı kiliseleri arasında uzlaşmaz bir ayrılığa ve hizipleşmeye yol açan bu skandalın kahramanı Marozia adlı soylu, çekici ve günümüzde dahi dengi bulunmayacak kadar *"politikacı"* bir kadındır. Marozia, annesinin arabuluculuğuyla önce bir papanın metresi olur, ondan bir oğlan çocuk edinir. Yıllar sonra yine annesinin yardımıyla oğlunu papa yapar. Papa olan oğlunun ölümünden sonra bu kez yeğenini papa seçtirir. Onun ölümünden sonra da bu kez torununu papa yapar. Bütün bu aile için papalar yetmezmiş gibi çeşitli entrikalar çevirerek sekiz yıl içinde peş peşe dokuz yeni papa seçtirir. Bunlardan üçü boğularak öldürülürler, biri yüzüne yastık kapatılarak boğulur, beşi ise kayıtlara geçemeyecek tarzlarda yok edilirler. Marozia'nın papa yaptırdığı XII. John döneminde papanın kadınlara düşkünlüğü o boyutlara varır ki, halk arasında papanın sarayından *"Aşkevi"* diye söz edilmeye başlanmıştır. Aynı yıllarda kilise gerçek aşk evlerini denetlemekte ve bunlardan vergi almaktaydı.

Yaklaşık 80 yıl papalığı Marozia ve annesi yönetirler. 996 yılında kutsal Roma İmparatoru III. Otto bu dehşet kadınla görüşmek üzere bizzat Roma'ya gelir. Burada olağanüstü bir Synod (Din Meclisi) toplar ve yeğeni Bruno'yu zor kullanarak Papa V. Gregory ilan eder. Marozia'yı ise çok iyi bildiği bir akıbet beklemektedir. Tutuklu bulunduğu Castel San Angelo Hapishanesi'nde bir gece yarısı yüzüne kapatılan bir yastıkla hayata ve papalarına veda eder.

Ortodoks-Katolik Ayrımı

Yeni papa, İkona Kırıcılığı (726-843) sırasında prestiji iyice sarsılmış ve Marozia skandalıyla da Bizans karşısında bir hayli zayıflamış olan kilisesini bataklıktan çıkarmak için bazı yeni reformlar yapmaya kalkışır. Kalkışır, ama bu kez de karşısına daha eski bir sorun, ünlü *"filioque"* tartışması çıkar. Hıristiyan âlemi içinde Toledo Konseyi'nde (589) ortaya çıkmış olan bu sorun hızından hiçbir şey kaybetmeksizin günümüzde dahi sürmektedir ve inanılır gibi değil, ama gerçektir ki bir kelime yüzünden patlak vermiştir.

585 yılında Toledo'da toplanan konsey, İsa'nın insan mı, Tanrı mı olduğu şeklindeki tartışmaları kesmek için Hıristiyanlığın amentüsüne Tanrı'dan... ve Oğlu'ndan (filioque) kelimesini ekler. Bu durumda Kutsal Ruh, Tanrı'dan ve ayrıca da Oğlu'ndan doğmaktadır şeklinde bir anlam kargaşası başlar. Bizans bunu Tanrı ve Oğlu (İsa) ayrılıyorlar gibi yorumlar ve bu yorumu şiddetle reddeder. Konseyi ve buna uyanları heretik (sapkın) olmakla suçlar. Karşılıklı suçlamalar zaman zaman alevlenir, ama hiç unutulmaz. Nitekim yukarıda anlatılan skandalın sonrasında 1054 yılında taraflar iyice birbirlerine girerler. Roma Piskoposu Konstantinopolis patriğini aforoz eder, yani Hıristiyanlıktan atar... Hıristiyanlığın tarihinde artık yeni bir dönem açılmıştır. Kendilerini Katolik (Evrensel demektir) gören Roma ile kendilerinin tek ve gerçek Hıristiyanlar (Ortodoxy) olduklarını öne süren Doğu kiliseleri birbirlerinden koparlar. Daha sonraki yıllarda kanlı bıçaklı düşmanlar haline gelirler. Öyle

ki 13. yüzyılda papa sözümona Kudüs'e saldırmaları amacıyla bir Haçlı Ordusu örgütler. Haçlılar İstanbul'a gelir gelmez şehri yağmalamaya ve katliamlar yapmaya başlarlar. İstanbul'un zenginlikleri Venedik, Floransa ve Milano'ya kaçırılır. Haçlılar, Tanrı ve papaları adına kadınların ırzına geçerler, akıl almaz işkenceler yaparlar. Yenilen imparator (1204) Pontus'a (Trabzon) kaçar. Çapulculardan kurulu Haçlı Ordusu İstanbul'da bir Haçlı Devleti kurar, ama kısa süre içinde birbirlerine düşerler. Bir süre sonra imparator kendisine sadık kalan kuvvetlerle İstanbul'a geri döner. Bu kez de Ortodoks Bizans ordusu, Tanrı adına Katolik din kardeşlerini kılıçtan geçirir. Bizans kurtarılır ve yeniden gelişme dönemine girer. Bu dönemde Bizans halkı arasında, Roma'daki papanın Bizans'taki patrikten daha güçlü olduğu, ama Bizans'ın ikonaları karşısında güçsüz kaldığı şeklinde bir düşünce yaygınlaşır.

Bir Sahte Belge

Roma'yla İstanbul arasındaki kiliseler arası üstünlük yarışında yeni bir dönem yine bir skandalla açılır. Bu kez patlayan skandal geçmişteki lere rahmet okutacak kadar önemlidir. Son 10 yüzyıldır Roma'daki papaların ellerinde tuttukları *"Konstantin'in Vasiyeti"* diye bilinen belge, gerçekte bir papa tarafından gizlice hazırlanmış sahte ve geçersiz bir kâğıt parçasından başka bir şey değildir! Lorenzo Valla adlı bir din bilgini, Papalığın elindeki bu en önemli belgenin sahte olduğunu, çünkü Konstantin döneminde belgeye işlenmiş olan tacın henüz

bilinmediğini açıklar. Kısacası Konstantin, döneminde böyle bir taç giymemiştir; çünkü söz konusu yıllarda öyle bir arma yoktur! Ortalık birbirine girer. Belgeye göre Konstantin tüm Batı Roma topraklarını ve mülklerini papalığa armağan etmiştir, ama gerçekte Konstantin ne böyle bir belge hazırlamış ne de aklından geçirmiştir. Valla, bu sahtekârlığın bizzat Papalık tarafından Batı Roma'nın topraklarına el koyabilmek amacıyla yapılmış olduğunu kanıtlar. Roma elindeki toprakları, mülkleri ve yetkileri yitirmek ve Bizans'a iade etmek tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Daha önemlisi, Papa Silvester'den (335) başlayarak gelmiş geçmiş tüm papalar töhmet altında kalırlar. Katolik inancına göre papalar dini konularda yanıltılamaz kabul edildikleri için bu sahte belgeyle de yanıltılmamış fakat tersine bile bile sahtekârlığa alet olmuşlardır.

Bu hoş olmayan durumdan ilk yararlananlar Avrupa'da Papalığın sultasından bıkan prensler ve krallar olurlar. Valla'nın ortaya attığı sahtekârlık Avrupa'da ilk *"laikleşme"* çabalarını başlatır. Ortaçağın ünlü sloganı, *"Petrus'tan değil, onun vekilinden (papa) kork!"* sözü yavaş yavaş ağırlığını yitirmeye başlar. Avrupa'da yeni güç odakları kurulmaya ve ilk ayrılıkçı ulusal kiliselerin tohumları atılmaya başlanır.

Valla'nın 1440'ta ortaya çıkardığı gerçek, Roma'ya hiçbir zaman inanmamış olan Doğu Kilisesi'nde bayram havası estirir. Artık Hıristiyanlığın tek temsilcisinin kendilerinin olacağı inancı yayılır. Nedir ki devreye Türkler girerler. Papalık ile Türkler arasındaki zımni tarafsızlık siyaseti Bizans'ın sonunu hazırlar. 1453 yılında Bizans,

Hıristiyan âlemine yaptığı yardım çağrılarına karşılık alamadan Fatih'e yenilir. Papa, İstanbul'un Türklerin eline geçmesinden hiç gocunmaz, tersine tarihteki en büyük ve ezeli rakibinden kurtulmuş olur. Artık Avrupa'da Hıristiyanlığın tek temsilcisi Roma ve papadır.

Skandalsız ve entrikasız bir kilise tıpkı Musasız ve İsasız bir İncil'e benzer dense yeridir. Kilise yaklaşık 2000 yıllık tarihiyle insanlığın en eski kurumlarından biridir. Karışık bürokratik yapısıyla, diplomasisiyle ve uzun vadeli siyasal planlarıyla Roma Kilisesi her dönemde dünya siyasetinin belirleyicisi olmuştur. Roma'da kaç papanın eceliyle, kaçının başkalarının elleriyle öldükleri belli değildir. En son örnek 33 gün papalık yapabildikten sonra bir sabah yatağında ölmüş *"solcu"* diye tanınmış I. John Paul'dür.

Kendisine bağlılık duyan müminler için yüzlerce yasak tipi geliştirmiş olan Roman Katolik Kilisesi, kendi içinde hiçbir yasak tanımayan bir kurumdur. Örneğin Katolik Kilisesi, Katoliklerin bazı örgütlere –mason localarına, Odd Fellows, Rosenkreuz, Gül ve Haç Kardeşliği vb– üye olmalarını kesin yasaklamıştır. Üyelikleri saptananların aforoz edilecekleri duyurulmuştur, ama birçok kardinal, kilisenin dolaylı onayını alarak yasak listesinde en başta yer alan gizli örgütlere üye olabilmişlerdir. Bu kardinallerden bazıları papalığa kadar yükselmişler ve Hıristiyanlık âlemini baştan aşağıya sarsan bazı köktenci değişikliklere imzalarını atabilmişlerdir. Venedik Piskoposu Angelo Roncalli de papalığa kadar yükselebilmiş bu tip din adamlarından biriydi. Sadece Hıristiyanlık âleminde değil, son 30 yılın tüm siyasal olaylarına damgasını vu-

ran II. Vatikan Konseyi'nin unutulmaz mimarı Kardinal Roncalli, Papa XXIII. John adıyla papa olmadan önce, kaynaklara göre *"çok gizli"* diye nitelendirilen bir örgüte üye yapılmıştı. Geleceğin papası Kardinal Roncalli'yi üye kaydeden örgütün temsilciliğini Alman bir baron yapıyordu ve söz konusu soylu kişi, örgütün 1940'lardaki yeraltı faaliyetlerini İstanbul'dan yönetiyordu.

(*Milliyet*, 28 Haziran 1992)

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT - 2

Papa seçilen bir piskoposun kendisi için alacağı ad, onun papalık tahtında hangi geleneği izleyeceğini göstermesi bakımından anlam taşır. Bazı papalar Paul (böylece Apostol/Havari Paul'den gelen ve Paulin Hıristiyanlığı diye bilinen gelenekçi çizgi esas alınacaktır), bazıları da Urban, Pius, Clement, vb olurlar. Papanın adının özel bir simgeselliği vardır. John ve Paul'ün birleştirildiği John Paul adıysa, gerçekte birbirlerine temelde ayrı iki ana akımın temsilciliğini üstlenmek demektir. Bu aykırılık Aziz Paul'ün İsa'yı hiç görmediği halde, ihanet eden Havari Judas'ın yerine 12. (daha doğrusu 13.) havari olarak kabul edilmesiyle başlamıştır. (Bu arada havarinin İsa'nın öğüt ve inançlarını yaymak işiyle görevlendirdiği on iki çömezine verilen ad olduğunu hatırlatalım.) Peter'den sonra İsa'ya en yakın havari olarak tanınan John'un yazdığı İsa, İncil'deki diğer üç İsa'dan çok farklıdır. Nedir ki Gentile (Rum ve diğer Yahudi olmayan Pagan toplumların *'sünnetsiz ve şeriatsız'* üyelerine verilen ad) Hıristiyanlığın kurusunu sayılan Paul, İncil'in Yeni Ahit bölümünde adını İsa'dan bile daha çok andırtmıştır. Paul, Gentile Kilisesi'ni kuran havaridir. Dolayısıyla günümüzdeki Vatikan, Peter ve Paul'ün öncülüklerinde

kurulduğu varsayılan –varsayılan diyoruz, çünkü Peter ve Paul kavgalıydılar– akımın mirasçısıdır.

Ne var ki, Venedik Piskoposu 1881 doğumlu Angelo Roncalli, 77 yaşındayken 28 Ekim 1958'de Papa XX. Pius'un ölümüyle boşalan papalık tahtına seçilince hangi adı alacağı hiç merak edilmemişti denebilir. Çünkü yeni papa Vatikan camiasında yıllardır *"gözlerimi kaparım vazifemi yaparım"* ya da İngilizlerin *"time-server"* (inancı değil zaman ne istiyorsa ona hizmet eden kişiliksiz birey) diye nitelendirdikleri çizgideki bir din-bürokratı olarak tanınıyordu. Ve 1950'lerde Vatikan'ın içine sürüklendiği tecritten çıkış dönemine geçinceye kadar kısa bir süre aynı zihniyetle işleri idare edip yerini daha sonra bu göreve getirilecek olan özel bir papaya bırakması gerekiyordu. Vatikan kurtlarının halim selim Roncalli'yi papa seçtirmelerinin temel nedeni buydu. Vatikan'daki bürokrasinin, kiliseyi siyasal bir aygıt olarak bazı ünlü gizli servislerin yanında dünya siyasetinin içine sokabilmesi için en az sekiz-on yıllık bir zamana gereksinimi vardı.

Ama olaylar tam tersi yönde gelişti. Roncalli, papa seçilir seçilmez geçiş döneminin idareyi mashatçısı olmadığını göstermekte gecikmedi. Roncalli göründüğü gibi *"sallabaş"* da değildi; son derece hazırlıklıydı ve getirildiği görevde neler yapabileceğinin de sonuna kadar bilincinde olan bir adamdı.

İstanbul'dan Vatikan'a

Papa seçilince alınacak olan adlar çok önemli bir rol oynar yeni papanın hayatında. Roncalli kendisine XXIII.

John adını koydurturken bunun bilincindeydi. Papalık tarihinde, gerçekte John adını almış 23 papa yoktur. İlk papadan günümüze kadar gelen papalar arasında sadece 15 papa, John adıyla (Birinci, Beşinci, On İkinci gibi) Taht'a çıkmışlardır. Garip olan şudur ki, tarihte iki tane XXIII. John adlı papa yaşamıştır. Bunlardan ilki Napoli eşrafından bir adamın oğlu olan Baldassare Cossa'dır. Gençliğinde korsanlık dahil her türlü *"din ve ahlakdışı"* uğraşlarda bulunmuş, şaibeli bir şahıstır. Katolik dini içindeki *"Büyük Hizipleşme"* döneminde ortaya çıkan iki papadan ayrı olarak 3. papa olmuştur. 15. yüzyılın başında Avrupa'da papa olduklarını ilan etmiş 3 papa birden vardı. XXIII. John adıyla Papa olan Cossa, tarihe ünlü din adamı Jan Hus'u tutuklatan, sonra da yakılarak öldürülmesine yol açan şahıs olarak geçti. Macaristan Kralı (aynı zamanda Alman) Sigismund bu tartışmalara son verdi. XXIII. John kralın nezaretine alındı. Üç papa ortadan kalktı, yerine Sigismund'un istediği Odo Colonna, 5. Martin adıyla papa oldu. 1417'de papa olan 5. Martin'in ilk işi Osmanlı'yla gizli bir ittifak çalışmasını başlatmak oldu. Bu, Osmanlı sultanlarıyla papalar arasında başlatılmış ilk *"gizli"* ittifak görüşmesidir.

Roncalli, önce XXIII. John adını alacağını açıklayarak ilk şaşkınlığı yarattı. Kilisede son beş yüzyıldır (1400'lerden beri) hiçbir papa bu adı almaya cesaret edememişti. 1300'lerde Avignon'da yaşamaya başlayan papalar dünyanın en zengin soylularıydılar, İsa'nın ve havarilerinin dünya nimetlerinde gözleri olmayan şahıslar oldukları şeklindeki dogmanın öğretilmesini yasaklamışlardı. XXII. John, *"Ben zenginleri severim"* diyen anlayışın kilise

tarihi içindeki ilk temsilcisiydi. Roncalli, Kasım 1958'de isteği üzerine Papa XXIII. John adıyla papalık tacını giydi. Roncalli bu tören sırasında yaptığı konuşmada ad seçimiyle şaşırttığı Vatikan bürokrasisini bir kez daha nefes darlığına sürükledi. Soğuk Savaş naralarının tüm dünyayı kapladığı bir dönemde papa seçilen Roncalli, tam bir Komünist lider edebiyatı yaparak, *"Ben yoksulları severim. Kilise bundan sonra yoksulların kilisesi olacaktır,"* deyiverdi. Vatikan'dan tüm dünyaya duyurulan açıklamasıyla Papa, yıllardır köşesinde siyasetsiz yaşamaya terk edilmiş olan Vatikan'ı birdenbire gündelik siyasetin içine sokuvermiş oldu. Yeni Papa'nın sanıldığı ve tanıtıldığı gibi renksiz olmadığı, tam tersine siyasal görüşleri itibariyle *"taraflı"* olduğu kulislerde konuşulmaya başlandı. Dünya kamuoyu daha bu şoku üzerinden atamadan Papa, yeni bir şaşkınlık dalgası yarattı. Roncalli, papa seçilişinden 59 gün sonra, Vatikan tarihindeki 2. konseyi toplamak kararını aldığını dünyaya ve tüm Hıristiyanlık âlemine duyurdu. Papa XXIII. John'un önlenemeyen yükselişi artık başlamıştı.

Kendi seçtikleri papayı siyasal arenada şamar oğlanına çevirmeyi tasarlayan Vatikan içi ve dışı çevreler şaşkınlıktan şaşkınlığa sürüklenirken Roncalli ve temsil ettiği çevreler baskın basanındır ilkesiyle zafere doğru yürümeye başlamışlardı.

Kısaca II. Vatikan diye adlandırılan konsey, Katolik dünyasının dışa açılabilmek için Hıristiyan olmayan diğer dinlerle ve inanç sistemleriyle diyalog kurması gerektiği amaçsallığını taşıyordu.[1] Tıpkı devletlerin

[1] II. Vatikan Konseyi'ne 2500 Katolik piskoposla Katoliklik dışındaki Hıristiyanlığı temsilen 50 gözlemci din adamı katıldılar.

NATO, CENTO, AET, vb ádlarla bir araya gelmelerindeki amaç gibi Vatikan'da, son tahlilde, diğer dinleri doğal müttefikleri olarak görmek zorundaydı. Tek-Tanrılı dinlerde kimin neye inandığı önemli değildi. Önemli olan Monoteizmin Tanrısı'na inanıyor olmak ya da olamamaktı. II. Vatikan için esasta önemli olan evrenin bir yaratıcısı olup olmadığıydı. Komünizm bunun tersini söylediğine göre amaç uğruna ortak paydayı bulmak için ayrıntılara takılmanın anlamı yoktu. Hıristiyan dünyası rakip komünist sistem karşısında on milyonlarca taraftarını, dolayısıyla gelirlerini, topraklarını ve mülklerini yitirmişti, II. Vatikan'ın amacı ne yapıp edip bunları geri alabilmenin yollarını oluşturmaktı. Vatikan söz konusu ülkelerdeki kiliselerden artık *"Diaspora Kiliseleri"* diye söz ediyordu. Vatikan'a göre ulusal devleti kurmuş olan ulusal kiliseler şimdi ne yazık ki kendi ulusal topraklarında tutuklu durumuna düşürülmüşlerdi.

II. Vatikan Konseyi hem Hıristiyanlığın kendi içinde, hem de dışında diğer dinlerle bir ittifak oluşturamadığı takdirde Komünist ülkelerdeki –başta da Polonya'da– kiliselerinin taşınabilir ve tanışamaz mallarını geri alamayacaktı. Konsey, görüşmeler sonunda kendi içinde bir nihai senet –bağlayıcı belge– imzalamayı öngörmemişti. Amaç, Yahudilik ve İslamiyet'i yanına alarak Rusya'ya karşı ortak mücadele edebilmekti ve bu sağlandı. Böylesi bir ittifak tarihte ilk kez bu üç dinin yöneticileri tarafından ortak bir düşmana karşı yapılmıştı. Roncalli amacına ulaşmıştı.

Müslümanlara Saygı

II. Vatikan Konseyi'nin kapanış bildirgesi tantanalı bir şekilde dünyaya duyuruldu. Bildirgeye Roncalli'nin ısrarıyla konulmuş olan bir bölüm, ilkin pek dikkatleri çekmedi. Bu, kilisenin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni baştan sona onaylamakta ve savunmayı üstlenmekte olduğunu vurgulayan bölümdü. O günlere dek her olaya Tanrı'nın hakkı anlayışı ve koşullandırması açısından bakan kilise, ilk kez bir belgeyle insanların da hakları olduğunu kabullenmişti. Roncalli'nin insan faktörünü öne çıkarışı, kısa süren (1958-63) Papalık döneminin en ilginç olaylarından biridir.

Latince yazılmış olan kapanış bildirgesinde (Nostra Aetate) bazı temel konulara değindikten sonra, 'İnsan nedir?', 'Hayatın anlamı nedir?', 'Dürüstlük nedir?', 'Mutluluğa nasıl ulaşılır?', vb sorular gündeme alınıp bunlara her dinin kendi içinde ayrı ama son tahlilde Tanrı'nın isteğine uygun yanıtlar verildiği belirtiliyordu. Bildirgede ilk kez Yahudilere aşırı bir hoşgörü gösteriliyor, İslam dünyası ise, İsa'yı peygamber sayan ve annesi Meryem'e büyük saygı duyan bir din olarak tanıtıldıktan sonra aynen, *"Kilise, Müslümanlara yüksek bir saygı duyar"* deniliyordu.

Bildirgedeki övgü demetinden *"Laik/Seküler"* çevreler de nasiplerini almışlardı. Evet, kilise laisizmin yoz formlarına ve sekülerizme karşıydı ama Tanrı istediği için insanlar seküler araştırmalarını sürdürmeliydiler. Çünkü onların ortaya koyacakları seküler (dünyevi, cismani) bulgular Tanrı'nın varlığını bir kez daha kanıtlamaktan

öte olamayacaklardı. Kısacası kilise lütfedip seküler çabaları (bilim, teknoloji, sanat, vb) insanlara bırakmıştı.

II. Vatikan Konseyi, Vatikan içinde ve dışında bu tip bir *"liberalleşme"* teolojisine hazır olmayan çevrelerde soğuk duş etkisi yapmıştı. Roncalli sadece XXII. John'un tersine kiliseyi yoksulların kilisesi ilan etmekle kalmamış, aynı zamanda 1870'te tamamlanan I. Vatikan Konseyi diye bilinen konseyin yerleştirdiği dogmatik kuralları da tersyüz etmişti. Öyle ki II. Vatikan Meryem Ana'nın bekâreti konusunun bile tartışılabileceği izlenimini yaratmıştı. Çok değil on yıl öncesine kadar ütopya olarak görülen bu gelişmeler Papa XXIII. John'un gayretleriyle gerçek olmuştu.

(*Milliyet*, 29 Haziran 1992)

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT - 3

Angelo Roncalli bu kadar kısa bir süre içinde koskoca Vatikan'ın yapısını değiştirmeyi nasıl başarmıştı? Bu soru hâlâ sorulmaktadır ve belli ki daha uzun yıllar da sorulacaktır. Ancak bazı bilgiler ve belgeler de yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. 1960'larda Roncalli'nin mucizevi diye tanımlanan atılımlarının gerisinde başka ittifakların ve güçlerin bulunduğu belli oluyordu. Bazı yorumculara göre Roncalli'nin Papa olur olmaz iki yüz gün içinde yürürlüğe soktuğu fikirler gerçekte kendisine ait değil, tarihin en gizli ve fesatçı örgütlerinden birine aitti. Söz konusu örgüt yıllar öncesinden planladığı bu reformları gerçekleştirebilmek için Kairos (dinsel uygun zaman) tercihini ve şansını Papa XXIII. John ile denemişti.

1935'te Vatikan'ın gizli diplomatik ilişkilerini yürüttüğü dışişleri misyonuna alınan Angelo Roncalli, piskopos düzeyine yükseltilerek Apostolik temsilci sıfatıyla Türkiye'ye gönderilmişti. Roncalli 1934'e kadar görev yaptığı Sofya'da değil, anlaşıldığına göre İstanbul'da başladığı yeni görevinde bu gizli örgüte üye yapılmıştı. Bishop düzeyinde bir din adamını üye yapabilen bu gizli Alman örgütü *"Thule Gesellschaft"*tı ve adı aydınlanma anlamına gelse de kendisi gerçekte çok

karanlık olan ünlü Illuminati gizli örgütünün 1903'te kapatılmasından sonra kurulmuş olan yeni koluydu.

Celal Bayar'la Dostluk

1944'e kadar Türkiye'de görev yapan Roncalli, bazı seçkin dostlar da edinmişti. Bunlardan biri de Celal Bayar'dı. Kadere bakın ki, Roncalli papa olmadan önce Celal Bayar Türkiye'nin 3. Cumhurbaşkanı olmuştu. Ve yine kaderin bir cilvesi olsa gerek 1959 yazında Celal Bayar, Papa'yı kutlamak için Vatikan'a giden tarihteki ilk en yüksek Türk devlet adamı olmuştu. Papa XXIII. John ile Türkiye arasında kurulan bağ, Türkiye ile Vatikan'ın ortak düşmanı SSCB'ye karşı birlikte mücadelesini öngörmekteydi ve bu tarihi ziyaretle Türkiye, Celal Bayar'ın şahsında Fener Patrikhanesi'nden çok (Ruslar Ortodoksturlar) Vatikan'a güvendiğini göstermişti. Papa John eski dostu Bayar'ın sağladığı desteğe, çok değil, iki yıl sonra büyük bir jestle karşılık vermişti. Yassıada duruşmaları sonunda idama mahkûm edilen Celal Bayar, bir gece ansızın geliveren bir ziyaretçinin Milli Birlik Komitesi'ne ilettiği mesajı herhalde beklemiyor değildi. Mesajda Papa XXIII. John'un tüm Hıristiyan âlemi adına Celal Bayar'ın idamına karşı olduğu belirtiliyordu. Sonuçta Milli Birlik Komitesi idam cezasını müebbede çevirdi. Bu kararın değiştirilmesinde Vatikan'ın yerinin ve rolünün ne olduğunu konuya açıklık getirebilecek durumda olanlar ileride herhalde bu gizli bilgileri açıklarlar (!)

Vatikan'ın Türkiye'deki temsilciliği gerçi 1868'den beri vardı, ama resmiyet kazanması 1952'de olmuştu. İstanbul'da Pangaltı Ölçek Sokak'taki binasında çalışmalara başlaması için gerekli emirleri bizzat Bayar vermişti ve tüm ikili görüşmeler Fener'den habersizce yürütülmüştü. İlginçtir ki Bayar'ın Papa'yı ziyaretinden kısa bir süre sonra Vatikan, Fener Patrikhanesi'ne danışmadan Moskova'daki Ortodoks Kilisesi'yle doğrudan görüşmeye başlayabilmesi için ünlü diplomat din adamı Kardinal Willebrand'ı görevlendirmişti. Kardinal Willebrand, Papa XXIII. John'a en yakın adamlardan biriydi ve tüm görüşmeleri tam bir gizlilik içinde tamamlamıştı. Fener, kendi katılmak istemediği II. Vatikan Konseyi'ne, kendisine yarı bağımlı Rus Ortodoks Kilisesi'nin hiç haber vermeden katılma kararı alışını, kendi katılmama kararını açıkladığı gün haber bültenlerinden öğrendi.

Roncalli'nin yakın bir dostu da Türkiye'de beraber olduğu ünlü Franz von Papen'di. Papen, Nazilerin çöküşüyle yitirdiği Vatikan'daki gizli görevine, 1959'da eski dostu Roncalli sayesinde yeniden atandı. Franz von Papen eskiden olduğu gibi yine Papa'nın gizli Hazine Amiri oldu. XXIII. John'un Papen'den sonra göreve getirdiği şahıs da ilginçtir. Konrad Adenauer'in oğlu Köln Diakozu Kaplan Paul Adenauer'di bu şahıs ve Katoliklere yasaklanmış olan "Rosenkreuz" (Gül ve Haç) Örgütü'nün üyesiydi.

Türkçeye serbest çevirisiyle *"Aydınlatıcı"* anlamına gelen Illuminati örgütünün kimliği ve künyesiyle ilgili tarafsızca yazılmış kitap çok azdır. Örgütün niteliğinin

tam anlaşılmaması için kaleme aldırılmış, akıl karıştırıcı belge ve araştırmalar da vardır. Ancak tüm bu kargaşaya rağmen söz konusu örgütün faaliyetleriyle ilgili sonuç metinleri denilebilecek kaynaklar ve belgeler de mevcuttur. Örneğin Roma (Vatikan) açısından Illuminati hiç kuşku bırakmayacak tarzda, bir fesat (konspirasyon) örgütü olarak tanımlanmaktadır. Illuminati, kilisenin ve ona bağlılık duyan çevrelerin tanımladıkları üzere gerçekten bir fesat örgütü müdür, yoksa görüşleri ve faaliyetleri itibariyle 'daha iyi bir dünya düzeni' kurmayı amaçlamış ve bu yüce amaç uğruna bir araya gelmiş gözü pek Hıristiyan unsurlardan mı oluşuyordu? Bu, bir yazı dizisinde tartışılacak bir konu değildir. Önemli olan Illuminati'nin gizli amaçları bulunan bir örgüt oluşudur. Gizlilik nitelemesini bizzat Illuminati önderleri de kabul etmişlerdir.

Illuminati Kuruluyor

Almanya'nın Bavyerası'ndaki Ingolstadler'den Prof. Adam Weishaupt, 1 Mayıs 1776'de gizlilik ilkeleri esas alınarak Illuminati adıyla ünlenecek örgütü kurdu. Eski Cizvit Prof. Weishaupt, Pitagor'un sisteminden yola çıkarak, özellikle de Katolik dinini esasta eleştiren bir öğreti hazırlamıştı. Bunu açıkça ve yasal yollardan aktarabilmesi mümkün değildi, çünkü Weishaupt'un görüşlerine göre idealize ettiği yeni dünya düzeninde başta kralların, sonra kiliselerin ve en sonda da *"özel mülkiyetin"* ortadan kaldırılması öngörülüyordu. Örgüte tam üye olunabilmesi için üç aşamadan geçiliyordu.

Öncelikle çıraklık, sonra "*Minerval*" denilen öğrencilik safhası, sonra da "*Minerval Illuminatis*" denilen üyelik safhası başlıyordu.

Weishaupt, teorisini hayata geçirmek konusunda hiç vakit yitirmemişti. Örgütün kuruluşundan hemen sonra Bavyera'da çeşitli resmi kuruluşlara saldırılar başlattı ve son saldırısını da Gotha'da gerçekleştirdi. Illuminati, Fransız Devrimi'ne etkin biçimde katıldı ve bu devrim hareketinin öncüleriyle sıkı bağlar kurdu. 1830'da Weishaupt'un ölümü üzerine Illuminati yarım yüzyıl boyunca silahlı eylemlerden doğrudan doğruya sorumlu olmadı, daha çok kendi kuramını geliştirici ve seçkinler arasında yaygınlaştırıcı çalışmalar yaptı.

Örgütün Türk Üyeleri

Şaşırtıcı gelebilir ama Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve 1925'lere kadar gerek Illuminati'nin kendisine, gerekse onun uzantısı olan NSDAP'a ve diğer gizli örgütlere üye olmuş Yahudiler, Protestanlar ve Ortodokslar da vardı. Bu tip örgütlere Türk olarak üye kabul edilmiş, daha sonra Türkiye'de adları çok ünlenmiş gazeteciler, işadamları ve bilim adamları da olduğu gibi.

Tıpkı Roncalli'nin Türkiye'de görevli bulunduğu yıllarda bazı Türklerin dinlerini değiştirerek Katolik dinine kabul edildikleri gibi, aynı yıllarda din değiştirmeyi önkoşul olarak koymayan bu tip gizi Alman örgütlerine üye yapılmış başka Müslümanlar da vardı. İlginçtir ki, Katolik dinine geçen ve önce Giritli, sonra da İzmirli bir

Türk ailesinin yakını olan bir şahıs, Vatikan'da neredeyse Kardinalliğe kadar yükselmişti.

İşte daha sonra papa seçilen Angelo Roncalli, Illuminati'nin sadece yüksek elit/seçkin üyeleri kabul ettiği aristokratik, Ezoterik (Batını) ve kendini *"Yeni Dünya Düzeni"*ni kurmaya adamışlık gibi ulvi bir amaçta birleşmiş ve bunun uğruna dünyadaki siyasal, kültürel ve askeri hareketleri yönlendirmeye çalışan Thule Gesellschaft'ın üyesiydi. Papa XXIII. John bu gizli Alman örgütünün ayırıcı sembollerinden biri olan Gül ve Haç'ı asasına işlemişti. Yeri gelmişken belirtmekte yarar var. Gül, sanıldığı gibi sadece sosyalizmin ya da sosyalistlerin sembolü değildir. Judeo-Hıristiyan kültürü içinde gül sembolizmi dogmaya, dine ya da kiliseye mutlak bağlılığı değil, Tanrı'nın gücünün üstünlüğüne mutlak bağlılık duyulduğunu simgeler.

(*Milliyet*, 30 Haziran 1992)

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT - 4

Thule Örgütü, Illuminati'nin soylu seçkinler kolu olarak yaratılmıştı, ama bu örgütün perde arkasından kuruculuğunu ve yöneticiliğini yaptığı siyasal partinin adı Alman İşçi Partisi olmuştu. Parti 1919'da kurulmuştu ve açık hedef olarak Alman milliyetçiliğini, ırksal üstünlüğü ve anti-Semitizmi göstermişti. Partiyi Thule adına yönlendiren kişi Saksonyalı bir Baron olan Rudolf von Sebottendorff'tu. Almanların baron dedikleri Sebottendorff, İngiliz İstihbarat Örgütü'ne bakılırsa soylu bir aileden değil, tam tersine yoksul bir işçi ailesinden gelmeydi. Her ne halse Sebottendorff, gençliğinde elektrik teknisyeni olarak çalışmıştı ve birçok kez New York'a, Napoli'ye, Avustralya'ya, Mısır'a ve İstanbul'a gelip gitmişti.

1910'a kadar İstanbul'da oturan Sebottendorff, İslam mistisizmine duyduğu yakın ilgiyle çevresinde kendisini sevdirmişti. Güzel Türkçe konuşuyor olması da diğer bir avantajdı. Hem Prusyalılara, hem de Habsburglara hizmet etmiş bir ailenin çocuğu olmakla övünen Sebottendorff, 1916'da *"Yeni Almancılık"* Tarikatı'nın üyesi oldu. Almanlar ve Osmanlılar savaşta yenildiler. Rusya'da Bolşevikler bir darbeyle iktidarı Menşeviklerden devraldılar.

Aynı yıllarda İstanbul yetmiş iki buçuk milletten gelme insanla doludur. Bunlardan biri de daha sonra adından çok söz ettirecek olan Georg İvanoviç Gurdjieff'tir. 1872'de Kars yakınlarında dünyaya gelen Gurdjieff, Stalin'i evinde saklamış, ancak Bolşevikler iktidara gelince ailesi ve müritleriyle birlikte Rusya'dan ayrılıp İstanbul'a göç etmişti. Taksim, Sıraselviler ve Beyoğlu'na yerleşen Gurdjieff ve taraftarları, ilk örgütlenmelerini İstanbul'da yapmışlardı. Gençliğinde İslami Ezoterik tarikatlardan Melamilik'le tanışan Gurdjieff, İstanbul tasavvufunu ve *"gizli ilimlerini"* çok iyi öğrenmişti. Daha sonra Tibet'te ve Hindistan'da yaşamış, Rus Ortodoks Kilisesi'nin görüşleriyle, İslam'ı, Hinduizmi ve Zen-Budizmi birleştirerek Syncretist bir öğreti yaratmıştı.

1918'de İstanbul'a göç eden Gurdjieff'ten, öğrenimlerini Paris'te yapmış zengin Osmanlı ailelerinin çocukları başta olmak üzere birçok siyasetçi ve adı âlime çıkmış şahıs etkilenmişlerdi. Ağzı iyi laf yapan, yakışıklı, kültürlü ve karizması olduğunu sanan birçok tufeyli o yıllarda Gurdjieff'ten yarım yamalak öğrendiklerini çevrelerinde satıp geçinmenin yollarını bulmuşlardı.

Gurdjieff'ten çok etkilenenlerden biri Sebottendorff, diğeri ise ünlü Rıza Nur'dur. Daha sonraki yıllarda Almancı-Dincilerin bayrağı yapılan slogan *"Ey Almanya Uyan"* Gurdjieff'in mitoloji bağlamında ve ırksal üstünlük gütmeksizin çok sık kullandığı bir deyişti.* 1918'de

* (Rıza Nur, İsmet Paşa'ya ve Mustafa Kemal'e karşıydı. Rıza Nur, gizli temaslar yaparak oluşturduğu kabinesinde ilginçtir ki Nâzım Hikmet'i Maarif Vekili olarak almıştı. Bu belgeyi, rahmetli Cavit Orhan Tütengil hocamız Londra'da Rıza Nur'un evrakları arasında bulmuştu ve *Cumhuriyet*'teki köşesinde yayınlamıştı.)

Thule'nin Münih'te 250 ve tüm Almanya'da 1500 kadar üyesi bulunuyordu. Thule, Grönland'la İskandinavya arasında bir yerlerde var olduğu sanılan düşsel bir adaydı. Efsaneye göre bu adada Atlantis'in batmasından sonra kaçırılan gizli ilimler saklanıyordu.

Thule'nin Gazetesi

Adı düşsel, ama kendisi çok gizli olan Thule, Sebottendorff'un öncülüğünde *Volkischer Beobachter* (Halkın Gözlemcisi) adlı bir gazete yayınlamaya başlayıp Alman İşçi Partisi'ni desteklemeye koyuldu. Parti, Hitler'in katılmasıyla 1920'de adını Nasyonal Sosyalist Parti olarak değiştirdi ve bundan sonra Hitler'in iktidar savaşı başladı. Hitler hapisteyken, partiyi Hitler'in adına Thule'nin Almanya sorumlusu olan Alfred Rosenberg yönetti.

Hitler'in Yahudi düşmanlığı o yıllarda Avrupa'da bomba etkisi yapan ünlü bir belgeden kaynaklanıyordu. Sion Yaşlılarının Protokolü adını taşıyan bu belgeye göre, Yahudiler bir dünya egemenliği kurabilmek için gizli fesat yuvaları oluşturmuşlardı ve masonlarla birlikte, bu protokol gereği çeşitli yeraltı faaliyetleri yürütüyorlardı. Gerçekte, 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde toplanan Dünya Yahudileri Kongresi, böyle bir gizli protokol hazırlamış değildi. Protokolün gerçek hazırlayıcıları aynı zamanda Sırbistan'da Avusturya veliahtına suikast düzenleyen "*Kara El*" adlı gizli örgütün de kurucusu olan Çarlık Gizli Polisi'ydi. Kara El üyesi üç kişi, veliahta

suikastı düzenledikleri saatlerde, Çar ve Çariçe'yi etkisi altına almış olan ünlü Rasputin de koynuna aldığı bir fahişe tarafından bıçakla ağır yaralanıyordu.[2]

Thule Üyeleri

Thule'de Sebottendorff'tan başka ilkin Bavyera Adalet Bakanı, sonra da Hitler döneminin Adalet Bakanı olan Franz Gurtner, Münih Güvenlik Örgütü Müdürü Pohner; daha sonra Üçüncü Reich'ın İçişleri Bakanı sayılan Wilhelm Frick; simyacı Dietrich Eckart; 1919'da Komünistler tarafından kurşuna dizilen ünlü Prens Thurn und Taxis (Prens, Illuminati döneminden beri üyeydi). Thurn und Taxis Prensliği halen Almanya'nın en soylu ailelerinden biridir. Guido von List ise Hitler'i en çok etkileyen iki Okült (fal, büyü gibi gizli bilgiler uzmanı) ustasından biriydi. Diğeri de Yahudi Messing'di. Messing sonra Stalin'e sığındı. Thule'nin ağır toplarından Dr. Frederick Kohn, ünlü Swastika'yı hazırlayan ve Yeni Alman Dinciliği'nin sihirli sembolü olarak bayraklara konulmasını Hitler'e kabul ettiren kişiydi. Hitler'in yakın dostu ve Gurdjieff'in yetiştirilmesi okültist Karl Haushofer de İstanbul'dan geçerek Thule'ye katılmıştı. Haushofer'in astrolog olan oğlu, Michel de Notre Dame'ı (Nostradamus) yeniden ve Thule'nin görüşlerini doğrulamak amacıyla çevresine tanıtan kişiydi. Daha sonra 1941'de Hess olayına karışarak yok oldu.

---

[2] Özellikle Thule'yi anlatan bir yazı dizisi hazırlamıştım. *"Hitler'den Önce Sonra"* adlı bu dizi *Cumhuriyet*'te yayınlandı (1992 Ekim-Kasım).

Thule 1919'da Komünist Partisi'ne bağlı birliklerce basılmıştı, evraklarına el konulmuş ve bazı ileri gelenleri rehin alınıp daha sonra kurşuna dizilmişlerdi. Thulistler bunun üzerine bir intikam birliği kurarak Münih'e saldırmışlar ve komünistleri yenilgiye uğratmışlardı.[3]

Hazin Bir İntihar

Sebottendorff, Hitler'in partiye katılmasından kısa bir süre sonra aralarında çıkan görüş ayrılığı nedeniyle, partisinden istifa etti. 1920'de Imperial Constantin Order'a (Bizans İmparatoru Konstantin adına kurulmuş bir tarikat) üye kabul edildi. Bu tarikat, Rusya'da ve dolayısıyla Bizans'ta imparatorluğun yeniden kurulabilmesi için çalışıyordu. 1934'te Hitler, Gestapo aracılığıyla Sebottendorff'u tutuklattı. Bu beklenmedik tutuklamanın gerçek nedeni hiçbir zaman açıklanmadı. Ancak bir süre sonra Sebottendorff serbest bırakıldı. Baron yeniden İstanbul'a gönderildi. Prens Thurn und Taxis'in loca arkadaşı Franz von Papen, o sıralarda Türkiye'deydi ve buradan gizli Alman politikasını yöneterek Türkiye'yi Almanların safında savaşa sokmaya uğraşıyordu. Sebottendorff, İstanbul'da Asmalımescit'te, Tünel'de Illuminati adının Türkçeleştirilmiş şekli olan Nuru Ziya Sokağı'nda, Kurtuluş'ta ve Pangaltı'da yaşadı. Zengin Levanten aileleriyle ve İstanbul'daki İsviçreli, Avustralyalı

[3] Kara El, 1993'te dağılan Yugoslavya'da yeniden ortaya çıktı. Sırp üstünlüğünü savunan Kara El, Müslüman Boşnaklarla, Katolik Hırvatların *"Etnik Temizliğe"* tutulmalarını istiyor. Taraflar arasında barış isteyenleri tehdit ediyor ve öldürüyor şimdilerde.

ve Alman aileleriyle beraber oldu. İşte ilk kez bu dönemde İstanbul'daki Alman Müslümanı (!) Sebottendorff, kendisinin eski bir istihbarat subayı olduğunu ve halen de Nazi istihbaratında görevli olduğunu bazı yakınlarına açıkladı.[4]

1994 yılının Ekim ayında İstanbul'da bir otelde Avrupalı finansörlerle yerli zenginler arasında bir toplantı yapıldı. Toplantıyı düzenleyen Avusturyalı eski bir subaydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de 'gizli' istihbarat servisinde görev almıştı. Genç Avusturyalı (adının başharfleri; W.H.) aynı zamanda İstanbul'daki Karşı –Casusluk– Teşkilatı'yla da yakın ilişki içinde olmuştu. O yıllarda Türk Karşı Casusluk Örgütü'nü, tam bir *"Entelektüel"* olan, beş yabancı dili anadili gibi konuşan rahmetli Suad Kabaağaç yönetiyordu. Avusturyalı teğmeni İstanbul sosyetesinin en *"harika"* hanımlarından biri tarafından izletiyordu. Bu hanım evliydi, ama gizli görevi gereği teğmen W.H.'yi konuşturması gerekirken ona âşık olmuştu. Bunun üzerine Kabaağaç, en güvendiği ajanlarından birini bu ikiliyi izlemekle görevlendirdi. Bu kez de, daha sonra yazar olarak teşkilat tarafından ünlendirilen bir erkek ajan, bu harikulade güzel evli hanıma âşık oldu! Sonuçta teğmen W. H., hem Gestapo, hem de bu gözükara âşık Türk tarafından öldürülmek istendi. Kabaağaç, bu genç teğmeni ölümden kurtardı. Olay duyulmadan kapatıldı. Genç ajan bir kitap yazarak ünlendirildi. Olayın hanım kahramanıysa eşinden boşanıp bir Amerikalı'yla evlendi ve Türkiye'den ayrıldı.

---

[4] Thule ve Sebottendorff'la ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Bilinmeyen Hitler,* Aytunç Altındal.

Suad Kabaağaç da her zamanki centilmenliğiyle sessiz sedasız bir Akdeniz kasabasına çekildi. Bir pansiyon açtı. 1950-1960 arasında çok ünlü yabancı konuklar onun bu pansiyonunda gizlice buluştular. Suad Kabaağaç, ünlü yazar Cevat Şakir'in (Halikarnas Balıkçısı) kardeşiydi. İstanbul'daki toplantıda Sebottendorff döneminin şimdi 74 yaşında olan bu eski simasını görünce bu ilginç serüveni yazmak ihtiyacını duydum.

İstanbul'da Müslüman çevrelerde *"gizli Müslüman"* diye bilinen Sebottendorff, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim oluşundan birkaç gün sonra elindeki gizli belgeleri yok edip intihar etti. Saksonya'da başlayan bir hayat, Beyoğlu'nun izbe arka sokaklarından birinde hazin bir intiharla sonuçlandı. Sebottendorff, belki de İngilizlerin iddia ettikleri gibi soylu değildi, ama düşmanın eline düşüp örgütünün sırlarını açıklamaktansa, gerçek bir soylu gibi kendi hayatına kendi son verdi. Thule'nin adı yine sislere gömüldü. Ama Nürnberg duruşmalarından canlarını kurtaranlar, Almanya'da 1970'ten sonra yine aynı idealler etrafında birleşerek ortaya çıkmakta gecikmediler.

(*Milliyet*, 1 Temmuz 1992)

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT - 5

1960'lara doğru Fener Patrikhanesi, Türkiye'nin uluslararası konumuna uygun, göreceli güçlü sayılan bir statüye kavuşmuştu. Vatikan ise tarihin gelmiş geçmiş en becerikli işadamı diye bilinen Bernardino Nogara'nın sayesinde dolar milyarderi bir kurum haline gelmişti.

Bernardino Nogara sanki annesinden avucunda parayla doğmuş bir adamdı.

1870'te Bellano'da dünyaya gelen Bernardino, adını ilk kez İtalya'yla Türkiye arasında imzalanan (1912'de) barış görüşmeleri sırasında duyurmuştu. Daha sonra 1919'da sırasıyla İtalya, Fransa, İngiltere ve Almanya'yla imzalanan barış görüşmeleri delegasyonlarında önemli roller üstlenmişti. Savaşın sona ermesinden sonra İtalyan hükümeti tarafından özel görevle İstanbul'daki Banka Comerçiyale İtalyano'nun müdürlüğüne atanmıştı. 1890'larda geldiği Türkiye'de madencilik alanında uzmanlaşmış olan Nogara, Türkiye devletine dış borçlar ve krediler konularında yardımcı olmuştu. Bir süre sonra Papa XI. Pius'un çağrısı üzerine Vatikan'ın servetini yönetmekle görevlendirilen Nogara, Papa'ya tek şartı kabul edilirse bu görevi üstlenebileceğini belirtmişti.

Nogara'nın şartı şuydu: *"Vatikan'a servet kazandırırım, ama paraların nereye yatırıldıkları konusunda hiç kimseye hesap vermem."* Nogara'nın şartı kabul edildi. Nogara 1954'e kadar başında kaldığı görevinde Vatikan'a akıl almaz bir servet kazandırdı. Vatikan'ı hem dünyanın en zengin devleti haline getirdi, hem de siyasal hayatta etkili kıldı. Öldüğü zaman mezarı başında New York Kardinali Spellman'ın söylediği şu söz Nogara'nın olağanüstü kimliğini çizer kanısındayım: *"İsa'dan sonra Katolik Kilisesi'nin başına gelen en büyük hadise Nogara'dır."*

Daha önce anlattığımız II. Vatikan Konseyi çağrısı işte bu dönemde yapıldı. Fener Patriği Athenagoras birdenbire minik Fener Patrikhanesi'nin uluslararası arenada boyundan büyük bir önem taşıdığını kendisine de ulaşan çağrısıyla anladı.

1959 yılının soğuk ve karlı Ocak ayında İstanbul'a gelen Papalık temsilcisi, Athenagoras'ı resmen konseye katılmaya davet etti. Temsilcinin aldığı yanıt ise şaşırtıcıydı. Patrik Athenagoras, Papa XXIII. John'la şahsen de görüşebilirdi. Bir papayla İstanbul'daki patriğin bir araya geldikleri son 500 yıl içinde duyulmuş iş değildi. En son 1438-39'da Ferrara Floransa'da toplanan konseyde yan yana gelen Papa'yla Patrik o konseyden sonra birbirlerinin yüzlerini bile görmeye tahammül edememişlerdi. Şimdi XXIII. John'un konsey davetine Patriğin bir ileri adımla yaklaşması *"mucize"* sayılırdı. Tüm dünya basını bu haberi ön plana çıkarma yarışına girdi. Papa XXIII. John döneminde öylesine inanılmaz olaylar yaşanmaya başlanmıştı ki, bunu bir insanın kendi ikna gücüyle başarması mümkün değildi.

Fener-Vatikan Buluşması

Patrik bu tarihi buluşma için tek şart öne sürmüştü. Görüşme eşit taraflar olarak ama tarafsız bir şehirde gerçekleşmeliydi. Bu andan itibaren sayısız görüşme, açık ve gizli buluşmalar yapıldı. Sonunda Patrik'le Papa'nın Kudüs'te bir araya gelmeleri kararlaştırıldı. Nedir ki Katolik inancına göre Papa, Tanrı'nın doğrudan vekili olarak kutsal şehir sayılan Kudüs'e giderse hacı olmak gibi garip bir durumla karşılaşacaktı. Tanrı'nın doğrudan seçtiği vekilinin hacca giderek imanını kanıta kalkışması mümkün değildi. Ama bu buluşmayı Patrik'ten fazla arzulayan Vatikan, Papa'nın bu özel sorununa bir kılıf buluverdi. Papa aynı zamanda devlet başkanıydı, öyleyse devlet bakanı sıfatıyla Kudüs'e gidebilir ve pekâlâ hacı da olabilirdi; bu hac töreninin Papa'nın ruhani liderliğiyle bir bağlantısı olmazdı. Böyle bir çözüme de kilisenin 2000 yıllık tarihinde ilk kez rastlanıyordu.

Nedir ki Papa XXIII. John kendi hazırlayıp geliştirdiği bu fikrin gelişim safhalarını göremeden öldü. Yerine seçilen Papa VI. Paul'le (Batista Montini) misyonu üstlendi. Vatikan'ın başı Papa VI. Paul ile Fener Patrikhanesi'nin başı Patrik Athenagoras 5 Ocak 1964'te Kudüs'te buluştular. Bu buluşmanın bildirgesi 7 Aralık 1965'te Fener'de ve Vatikan'da birlikte açıklandı. Bildirgede tüm Hıristiyan âleminin ortak bir ideal etrafında birleşmesi çağrısı yapılıyordu.

Yunan Kilisesi bu gelişmeye sessiz kalamazdı. Nitekim durumu protesto etti. Athenagoras, Fener'i Vatikan'a ipo-

tek etmekle suçlandı. Oysa Athenagoras, Rusların Türkiye aracılığıyla ilettikleri mesaj ve uyarıyla Kudüs'e, tıpkı papa gibi, tüm Ortodoks âlemini temsilen değil, kendi adına karar vermiş bir patriyark olarak gitmişti. Yunan tezi yürümedi. Fener Patrikhanesi, Athenagoras'ın bu siyasal girişimiyle Papalık karşısında tam bir eşitlik statüsüne yükselemedi ama papanın gerçek muhatabının hangi Ortodoks lideri olduğu anlaşıldı. Ortodoksların lideri Yunanistan değil, Fener'di. Yunan basını Athenagoras'ı hem eleştirdi, hem de övdü. Sonunda bazı aşırı dinci gruplar Athenagoras'ı Türkiye'nin adamı olmakla suçladılar vs. Ama olan olmuş, Papa XXIII. John'un ve çevresinin temsil ettikleri görüşmeler, kilise tarihinde ilk kez yapılıyor olsalar da gerçekleştirilmişlerdi.

Papa ve CIA

Bu tarihi buluşma nedeniyle Papa'nın CIA ile işbirliği içinde olduğu ya da doğrudan doğruya CIA'yla değil de onun bir *"ön"* örgütüyle sıkı temasta bulunduğu söylentileri dolaşmıştı. Bunlar zamanla belgeler halinde basına ve ilgili çevrelere dağıtılmaya başlandı. Bunlara göre, Montini 1940-45 yılları arasında Vatikan'ın karşı istihbarat örgütünde görev yapmıştı. Anti-Nazi görüşleriyle tanınan bir insandı. Ama ne olmuşsa olmuş 1950'lerde görüşleri değişmeye başlamıştı. İlkin CIA'nın Avrupa'daki en güçlü kadrosunun yer aldığı diplomatik örgütü ACUE (Birleşik Avrupa İçin Amerikan Komitesi) ile teması sağlanmıştı. Komitenin kendisinden isteği sol siyasal eğilimli din adamlarını kendilerine bildir-

mesiydi. ACUE, 1949'da kurulmuştu ve günümüzdeki CIA'nın babası sayılan OSS (Office of Strategic Services) tarafından finanse edilmişti. Başında dünyaca ünlü istihbaratçı Wild (Vahşi) Bill Donovan vardı. ACUE'nin genel sekreteri CFR'ın (Dışilişkiler Komisyonu) müdürüydü. CFR ise iki ünlü örgütün, Bildenberg ve Tri-Lateral Komisyonu'nun koordinatörlüğünü yürütüyordu. Eski solcu Papa VI. Paul işte bu grupların, XXII. John Vatikan'ın başına getirdikleri şahıstı. Ve işte ilk kez bu papa döneminde İtalya'da Komünist ihtilal olacak çağrıları bizzat Vatikan kanalıyla dünyaya yayılmaya başlandı. Kampanya ve yarattığı toplumsal korku sonucunda İtalya siyasal bunalımlara sürüklendi. Vatikan, kendi yarattığı korkunun ardına sığınarak tüm taşınabilir servetini Amerikan bankalarına nakletti. Amerika'da bankacılık sektörü dev çaplı kazançlar elde ettiler. Vatikan'ın paraya tahvil etmekte geciktiği servetinin kalan kısmı ise II. Papa II. John Paul döneminde Amerikan bankalarına intikal etti. Bu Papa'nın bulduğu gerekçe ise hiç değilse selefinden daha sağlamdı. 13 Mayıs 1982'de adı 13 harften oluşan bir Türk teröristi Papa'yı öldürmek istemişti. Bu komplonun ardında komünistler vardı. Dolayısıyla Vatikan'ı kurtarmak için paralarını Amerika'ya transfer etmek gerekiyordu.[5]

Vatikan-Fener yakınlaşmasından hiç kuşkusuz Amerikan diplomasisi ve gizli servisler hoşnuttular. Ama hoşnut olmayanlar da vardı. Bunların başında 3. Reich'ın çöküşünü içlerine sindirememiş olan Almanlar

[5] Vatikan'la ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Vatikan ve Tapınak Şövalyeleri*, Aytunç Altındal.

geliyordu. Almanya'nın Yunanistan'ı tutma ve gözetme girişimleri işte bu buluşmalardan sonra yoğunluk kazandı. 1970'in ilk yıllarında Almanlar giderek daha büyük bir ilgiyle Yunanistan hükümetlerine yaklaşmaya başladılar. Cuntayı bile eleştirmekten uzak durdular. Yunanistan ise bunu kendi diplomatik zaferi olarak değerlendirdi. Avrupa Topluluğu'na giriş konusunda Almanların Türkiye'yi ikna edeceklerini düşündüler. Almanya bunu yaptı. Yunanistan kurucusu olmadığı AT'ye asil üye olarak alındı. Türkiye kurucu üye olmasına rağmen dışarıda bırakıldı.

(*Milliyet*, 2 Temmuz 1992)

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT - 6

1950'lerde Asmalımescit'te Mösyö Braun diye bilinen bir antikacı vardı. Polonyalıydı ve antikacılıktan çok başka merakları vardı. Yakın dostları arasında İstanbul'daki dönme diye bilinen çevre en ön sırada geliyordu. Daha sonra Türkiye'de Manevi Cihazlanma Derneği diye ortaya çıkan bir dernek işte bu Mösyö Braun'un kulağının dibinde, hemen üst katında faaliyetlerine başlamıştı. Moral Rearmement Movement diye bilinen bu örgütle ilgili ilk resmi açıklamalar 1994 yılında Amerikan Dışişleri Bakanlığı için hazırlanan bir Rapor-Kitap'ta yayınlandı. Bu örgütün tüm faaliyetleri, Fransız-Alman ilişkilerinin geliştirilmesi, Rodezya'da ve diğer ülkelerdeki faaliyetleri resmi belgelerle açıklandı.* İlginçtir ki, *Milliyet*'te bu yazısının yayınlanmasından hemen sonra Manevi Cihazlanma Derneği (MRA) İstanbul'daki bazı genç gazetecileri toplayarak merkezi İsviçre'nin CAUX şehrinde olan MRA'ya davet etti. Genç gazeteciler bedel ödemeden katıldıkları geziden müthiş etkilenerek döndüler. Katolik papazlar tarafından kendilerine *"hizmet"* edildiğini görmek onları çok etkilemişti ve üstün Batı-

* Bkz. *Religion, The Missing Dimension of Statecraft*, Oxford Un. Press., 1994.

Hıristiyan Uygarlığı karşısında, bu uygarlığın öngördüğü *"hoşgörü(!)"*yü Müslümanlıkta bulamamaktan yakınmayı öğrenmişlerdi. MRA ile yine bir Katolik Barış Örgütü olan PAX CHRISTI doğrusu beyin yıkamakta ve iknada çok güçlüydüler! Papa XXIII. John, hem MRA'yla, hem de Pax Christi'yle çok yakından ilgilenmişti. Alman-Fransız dostluğunu tesise çalışan Pax Christi'ye en büyük desteği Almancı olan Papa XXIII. John vermişti. 1945'te Roncalli, Almanya'ya bir *"dua haccı"* düzenlemişti. Moral Rearmement adı 1938'de konulmuştu. Ondan önce gizli faaliyetlerde bulunan bu örgütün adı Oxford Grubu'ydu. Günümüzde özellikle bu ad altında da faaliyet göstermektedirler. Bu dernek, görünüşte Komünizmin yıkıcılığına karşı Türklerin manevi değerlerini korumakla kendisini görevli kılmıştı. Ünlü İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay derneğin onursal başkanlığına getirilmişti. Nedir ki derneğin üyeleri Türklerden çok Levantenlerden, Ermeni, Rum ve –hayret değil mi– geçmişte Thule ile sıkı ilişkileri olmuş İsviçreli, Alman ve Avusturyalı ailelerden ve bunlarla tanışan bazı seçkin Türk ailelerinden oluşuyordu. Manevi Cihazlanmacılar o sıralarda Amerika-İsviçre bağlantılı bir başka *"aile"*yi sadece çok zenginlere özel *"manevi"* hizmet sunan Pittman Ailesi'ni de İstanbul'da temsil ediyorlardı. İsviçre bankalarıyla, zenginleşmeye başlayan cumhuriyet dönemi ailelerin ilk bağları Manevi Cihazlanma'nın üyesi bazı aileler tarafından kurulmuştu. Bunlardan biri Roncalli'yle de tanışmış olan spor dünyasında ünlü bir *"muhterem"*di. Papa seçildiğinde kendisine özel bir nezaket ziyareti yapmıştı bu değerli spor adamımız.

Manevi Cihazlanma Derneği İsviçre'nin en güzel şehri Montrö'deki bir şatodan yönetiliyordu. Dağlar arasında, tam James Bond filmlerine uygun koskoca salonları (1500 kişilik) olan antik bir yapıydı bu (adresi: RM Mountain House Cauxsur-Montreau CH-1824). Başta Türkler olmak üzere hemen her milletten insanın maneviyatını Barbar Ruslara karşı korumakla kendisini görevlendirmiş olan bu dernek, ne hikmetse Yahudilerin maneviyatını korumaya pek heveslenmemişti. Cihazlanmacılar parlak fikirleri olan insanlar olarak kendilerini sevdirmişlerdi. Örneğin giderek yozlaşan İstanbul'u güzelleştirmek için dernekler kurulması fikrini minik vali aracılığıyla yaygınlaştırdılar. Bugüne değin neyi güzelleştirmiş oldukları bir türlü anlaşılamayan bir sürü *"Güzelleştirme"* derneği mantar gibi İstanbul'u ve diğer büyük şehirleri sarmıştı. 1950'lerde İstanbul'da banka şubesinden çok güzelleştirme derneği vardı.

Rastlantıya bakın ki aynı yıllarda Vatikan da Katolik Hitler'le çöken onurunu kurtarmak ve yeni örgütlenmelere gidebilmek için Almanya'da *"Güzelleştirme Dernekleri"* ve Örnek Şehir projeleri üretmekle meşguldü.

Acaba aynı yıllarda Fener Patrikhanesi'nde neler oluyordu?

Patrikhane'yle Vatikan Buluşuyorlar

1986 yılına ait nüfus verilerine göre dünyada yaklaşık 200 milyon kişi Ortodoks dinine bağlıydılar. Nedir ki Ortodoks âlemi de Katolik-Protestan ayrımı gibi

farklılaşmaya uğramıştır. Ancak Ortodoks Kilisesi'ndeki ayrılık akide (inanç) ayrılığından çok, siyasal nedenlere bağlıdır. Halen Grek ve Rus Ortodoksları olarak tanınan bu insanlar başta Yunanistan olmak üzere Rusya'da, Romanya'da, Bulgaristan'da ve Kıbrıs'ta yaşamaktadırlar. Kuşkusuz dünyanın başka bölgelerinde örneğin Amerika'da ve Kanada'da da yaşayan Ortodokslar vardır. Ukrayna'da ise Ulusal Kilise hem Ortodoks hem de Katolik inançların birlikteliğinin iç içe olduğu, dolayısıyla ne tam Ortodoks ne de tam Katolik sayılabilen kendine özgü bir modeldir.

Ortodoks dünyasında birbirleriyle bağlantılı ancak değişik özelliklere sahip üç tip kilise vardır. Bunlardan ilk dördü patrikhane düzeyindedirler. Bu dört patriyark başta İstanbul olmak üzere İskenderiye, Antakya (merkezi Şam'da) ve Kudüs'tür. Bu dördünden sonra Ulusal Kilise patriyarkları gelirler. Bunlar, Moskova, Belgrad, Bükreş, Sofya'dır. Gürcistan Katolikası (Tiflis) ise SSCB'deki son değişikliklerden sonra bu statüye yükselmiştir. Ortodoks dünyasında üçüncü grubu oluşturan kiliselere *"Autosephalos"* (Kendi-Başlı) kiliseler denilir. Bunlar başta Kıbrıs olmak üzere Yunanistan, Arnavutluk, Polonya ve Çekoslavakya'daki Ortodoks kiliseleridirler. Kıbrıs Kilisesi ise Ukrayna Kilisesi gibi kendine özgü, diğer Ortodokslardan oldukça farklı, Katolikliğin neredeyse tam tersi bir Hıristiyanlığın temsilcisidir.

"Autosephalos" kiliseler tam bağımsız değil, patriyarklara yarı bağlı olmak kaydıyla *"kendi başına"* davranma yetkisi verilmiş kiliselerdi. Bu siyasal yapı Osmanlı İmparatorluğu'nun onayıyla Fener Patrikhanesi tarafından

bu kiliselere verilmiştir. İlk Autosephalos Kilise statüsü 1850'de Yunan Ortodoks Kilisesi'ne tanınmıştır. Bu kilisenin İstanbul'daki Fener Patrikhanesi'ne bağlılığını göstermesi için de Girit Adası'yla Aynaroz'un dini yönetimleri Fener Patrikhanesi'nin uhdesinde bırakılmıştır. Ortodokslar Amerika'da, Malta'da, Uganda'da ve Kanada'da metropolit düzeyindedirler. Sinai (İsrael) ise Autosephalos piskoposluk düzeyindedir.

1870'te Osmanlı Devleti, Bulgaristan'da yaşayan Ortodokslar için Ulusal Kilise kurmak hakkını tanımıştır. Ancak Bulgar Ortodokslarının kurdukları bu kilise Yunan Kilisesi'nin topladığı bir konsey aracılığıyla aforoz edilmişti. Yunanistan, dindaşı Bulgar Ortodokslarına Osmanlı'nın tanıdığı bu hakkı kabul edip içine sindirememişti. Bulgar Ulusal Kilisesi 1945'e dek aforozlu yaşadı, ancak bu yıl içinde ulusal kilise kimliğine kavuşabildi. Garip gelebilir, ama Bulgaristan Ortodoks Kilisesi'ni Yunanistan'ın vetosuna rağmen ayakta tutanlar Komünistler oldular. 1953'te Stalin'in bastırmasıyla bu kilise uluslararası statüsüne kavuştu.

Patrikhaneye Yardım

Tüm Hıristiyan kiliseleri için *"birlik"* çağrıları ilkin Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde Almanya'da ortaya çıktı. *"Patres Unionis"* adıyla bilinen bu hareketin başını Katolik Kilisesi'nin yeminli bekçileri Cizvitlerin dışında kalan Fransisken ve Benedikten tarikatları çekiyorlardı. Bu iki köklü Katolik tarikatın Anglikan ve Protestan kiliseleriyle yaptıkları temaslar sonunda bazı

ilerlemeler kaydedildi. Vatikan işte bu sıralarda Lateran Antlaşması diye bilinen *"Concordat"*larını (dini statüyü belirleme belgesi) hazırlamıştı. 1929'da İtalya hükümetiyle imzalanan Concordat, daha sonra Almanya ile –von Papen tarafından– imzalandı. Papalık, benzer antlaşmaları Polonya'yla, İrlanda'yla, İspanya'yla, Portekiz'le ve Belçika'yla da imzaladı. Vatikan, savaş sonrası Avrupa'sında yerini yeniden güçlendirmeye başladı. Fener Patrikhanesiyse Türkiye'de Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve Türkiye'nin *"laik"* kimliğe geçmesiyle tarihin en güçsüz ve zorlu dönemine girmişti. 1930'larda Fener Patrikhanesi adı var, kendisi yok bir kiliseydi. Ne Yunan, ne Rus, ne de diğer kiliseler patrikhaneyi ciddiye alıyorlardı. Cumhuriyet hükümetiyse akıllı bir siyaset uygulayarak kiliseye sahip çıkmayı uygun gördü. Sadece Katolik âleminin dışına itilmekle kalmamış, aynı zamanda kendi âlemi içinde bizzat kurucusu olduğu dinsel akımın dışına itilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakılan Fener'i, İstanbul'daki Rum azınlıkla onlara *"hamilik"* eden yoksul T.C. Devleti ayakta tuttular. Kanuni'nin 1550'lerde Papa Julius Kilisesi'ni (bugünkü Vatikan) Avrupa'daki dindaşı prenslerin yıkıcı saldırılarına karşı korumak amacıyla *"ittifak"* yapışı ve bu koruyuculuğunu sonraki üç papa döneminde de (II. Marcellus, IV. Paul, IV. Pius) sürdürmüş olması, yeni Türkiye'nin *"kıdemli"* diplomatlarınca bilinen bir gerçekti. Benzer bir siyaset bu kez Doğu Kilisesi'nin başı Fener için uygulanmıştı.

1940'lara gelindiğinde Türkiye, Avrupa'nın en itibarlı devletlerinden biriydi. Savaşta tarafsız kalmıştı. İsviçre ve İsveç'le birlikte uluslararası misyonda barış

görüşmelerine katılıyordu. Fener Patrikhanesi o yıllarda iç savaş içine sürüklenen ve neredeyse tamamen yıkılan Yunanistan'a yardım edilmesi gerektiği hususunda Türkiye'yi ikna etti. İnönü hükümeti Yunanistan'a gıda, ilaç ve malzeme yardımları yaptı. Savaş sonrasında da bu yardımlar sürdü. Türkiye, 1945-1947 yılları arasında Almanya'ya da gıda ve malzeme yardımları yaptı, şimdi unutuldu ama o yıllarda Türkiye Almanya'ya kredi veriyordu.[6]

(*Milliyet*, 2 Temmuz 1992)

[6] 1945-1955 yılları arasında Almanların *"pasaport"* sahibi olmaları işgal devletlerince yasaklanmıştı. Almanlar, İngiliz-Amerikan, Rus ve Fransız yetkililerinden aldıkları iki sayfalık izin belgeleriyle seyahat edebiliyorlardı. Türkiye o dönemde Almanlara *"vize"* uygulamamak centilmenliğini göstermişti.

VATİKAN - FENER VE BİR GİZLİ ÖRGÜT - 7

1965 sonrasında Vatikan'la Fener Patrikhanesi arasındaki ilişkiler yüzyıllardır görülmemiş bir bahar havası atmosferinde yürütüldü. Taraflar dozu iyi ayarlanmış övgülerini birbirlerinden esirgemediler. Ne var ki bu ikiliyi birbirlerinden ayıran tarihsel-dinsel hizipçilikle (Schisma) ile Kıbrıs sorunu yerli yerinde duruyorlardı. Bir süre sonra Vatikan-Fener yakınlaşmasından kuşkulanan çevreler Athenagoras'ı suçlamaya başladılar. Athenagoras, Amerikan ajanıydı. Türkiye'deki mukaddesatçılara göre, Türk vatandaşı olmayan Athenagoras'ın Fener'in başına getirtilmesi büyük hataydı. Dolayısıyla Athenagoras yasal patrik sayılmazdı. Atina ise Athenagoras'ın ENOSİS planında kendisine güvenilmeyecek kadar liberalleşmiş görüşlere sahip olduğu inancındaydı. Atina'ya göre Athenagoras evet, Türk vatandaşı değildi, ama daha beteri kendisi ve tüm ailesi halis Osmanlıydı, kendisi de manen Osmanlı ruhuna sadıktı, tıpkı tüm ailesi gibi!

Athenagoras'ın İşleri ve Bir Öneri

Athenagoras hiç kuşkusuz Amerikan gizli servislerinin haberi olmadan ve onların onayını almadan işler

yapmadı. Patrik seçildikten sonra yaptığı değişiklikler bu bakımdan önem taşımaktadır. Athenagoras ilkin geleneksel olarak siyaset dışı olan Fener'i yeniden politize etti. Komünizme karşı Papalık'tan daha değişik bir üslupla mücadele etti. Ayrıca panhelenizme karşı, Türkiye'yi memnun etmek için panortodoksiyi güçlendirdi. Athenagoras döneminde dünya Ortodokslarının merkezi kilisenin (nihai yetki makamı) Fener olduğu, Atina'nın ya da Moskova'nın sadece kendilerinden sorumlu oldukları dünya kamuoyuna maledilmiştir.

Athenagoras'ın üzerinde duruşumuzun nedeni onun Amerikalıların yetiştirdiği bir din adamı ve ajanları olup olmadığı hususu değildir. Bunlardan ayrı iki önemli neden vardır.

Geçtiğimiz yıl kasım ayı içinde Yunanistan, Türkiye'yi Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na şikâyet etti. Yunanistan bu kez Fener Patrikhanesi'ndeki patrik seçiminin ve atanması yönteminin insan hakları bildirilerine ve antlaşmalarına aykırı olarak yapılmakta olduğunu savlıyor. Hıristiyanların patriğini, Müslüman Türkler tayin ediyor diyor. Yunanistan'da bu konu her zaman canlı tutuluyor ve her yıl bir-iki kez büyük gösteri yürüyüşleri yapılıyor. Kilise tarafından düzenlenen bu gösterilerde Türkiye'nin insan haklarını ihlal etmekte olduğu vurgulanıyor ve bu durumun demokrasiyle bağdaşmadığı propagandası yapılıyor.

Oysa Türkiye'yi demokratik olmamakla suçlayan Yunanistan'da da laiklik yok. Halen en temel haklardan olan evlilik ve boşanma, eğitim, vb konularda Yunanistan'ı kilise yönetiyor. Dahası kilise, elindeki top-

rakları devlete devretmek istemediği için 330.000 dönüm arazi bir türlü toplu tarıma açılamıyor. Yunanistan bu nedenle her yıl AT'den 350-400 milyon dolar yardım istiyor ve alıyor. Yunanistan'da din ve vicdan özgürlüğü de kilisenin denetiminde. 1973 yılında çıkartılan bir yasayla Yunanistan'da Ortodoks İncili'nin dışında İncillerin okunması ve dağıtılması yasak. Bu yasağa uymayanlar 3,5 yıl tecilsiz ağır hapis cezasıyla cezalandırılıyorlar. Nitekim 1985 yılında üç Briton genci sırf bu gerekçeyle üçer buçuk yıl hapis cezasına çarptırılmışlardı.

Yunanistan, İnsan Hakları Komisyonu'na yaptığı başvuruda, Fener Patrikhanesi patriğinin Türk vatandaşı olmaması gerektiğini ve atamanın Türkler tarafından yapılmamasını istiyor. Bu durumda Fener patriğinin bir Yunanlı olabileceğinin hesaplarını yapıyor. Böylesi bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde Yunanistan, halen Fener Patrikhanesi'nin denetiminde olan Girit Adası'nda ve Aynaroz'da kesin denetimi eline geçirmekle kalmayacak, aynı zamanda, tıpkı İsrail'in yaptığı gibi, *"Doğu Kilisesi'nin Kutsal Topraklarının İadesi"* için uluslararası kampanyalar başlatacaktır. Nitekim bunun ilk belirtileri Rusya'da ortaya çıkmıştır. Yunan Kilisesi'nin desteğini alan Rus Ortodoks Kilisesi, Belediye Başkanı Popov'un (kendisi Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağlıdır) delaletiyle Moskova'daki gayri menkullerini geri almaya başlamıştır. Yunanistan'ın İnsan Hakları Komisyonu'na yaptığı resmi başvurunun gerisinde, bir uzak hedef olarak yatan istek budur. Fener Patrikhanesi'nin, devlet içinde devlet yapılması isteniyor.

Bence Türkiye hiç vakit kaybetmeden bazı girişimlerde bulunmalıdır. Yunan tezine karşı elimizde çok sağlam kozlar vardır. Bunları uluslararası platformlarda gündeme aldırmalıyız. Yoksa iş işten geçtikten sonra davranmaya kalkışırsak çok geç olur.

Kilise için kutsal topraklar kavramının ne anlama geldiğini anlatmaya sanırım gerek yoktur.

Türkiye ilk adım olarak bir uluslararası laiklik konferansı düzenleyebilir.[7]

İstanbul'da İslam Konferansı düzenlendiği gibi laiklik konferansı da düzenlenebilir. Türkiye böylelikle Doğu-Batı diyaloğunun kilit ülkesi olduğunu göstermekle kalmaz, aynı zamanda Yunanistan'daki kilise-devlet ilişkilerini de belgeleriyle ortaya getirmiş olur.

Sonuç Yerine

Diğer hususa gelince; 14 Mart 1992'de İstanbul'da yapılan Ortodokslar arası toplantıya Fener Patriği Bartheolomo başkanlık etmiştir. Alınan kararlar bir bildirgeyle dünya kamuoyuna açıklanmıştır. Bunların arasında Katolik Kilisesi'nin ve Vatikan'ın eski Komünist ülkelerdeki Ortodoksları, Katolik dinine döndürme faaliyetlerinin mevcut kuralları çiğnediği şeklindeki açıklama hiç de yeni bir iddia değildir. Bu, neredeyse bir yüzyıldır yinelenen bir görüştür ve tamamen Atina kaynaklı dini

[7] Bu önerimiz T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından olumlu karşılandı. Ankara'da kendileriyle görüştüğüm ilgili büyükelçilikler konuyu gündeme aldıklarını bildirdiler. İlk *"laiklik"* toplantısı Fransız akademisyenlere tanınan bir hakla Eylül 1994'te İstanbul'da gerçekleştirildi.

olmaktan çok, siyasal bir konudur. Bunun gerisinde Yunanistan'ın Makedonya sorunu yatmaktadır. Çünkü Vatikan uzun zamandır Makedonya'yı uluslararası siyasetin içine çekmekte başrolü oynamayı üstlenmiştir. Önce Yunanistan'ın en hassas olduğu Makedonya adını bağımsız bir tarihsel halkın adı olarak kullanıp Makedonya İkonları başlıklı bir sergi düzenletmiş ve Yunanistan Kilisesi'ni kışkırtmıştı. Bu yetmiyormuş gibi Atina'daki kendi sembolik, ama gücü büyük *"Ritus"*unu geleneksel siyaseti gereği Amerikalı uzmanların yardımcılığına sunarak, Papandreu döneminde muhafazakâr muhalefet odaklarının dolaylı avukatlığını yapmıştır.

Sonuç: Vatikan-Fener ve bunları arasındaki ilişkilerin tarihi, çoğunluğu gizli pek azı açık politik tarihin en eski ve köklü olgularıdır. Bir yazı dizisi içinde kimlerin *"masum"* işadamları ya da din adamları oldukları ya da kimlerin hangi göze görünmez ilişkilere hangi amaçlarla hizmet etmiş olduklarını verebilmek olası değildir. Olaylar, ne yazık ki, en erken 30-40 yıl sonra ortaya çıkabilmektedir. Hangi ülkenin, komşusu ya da müttefiki durumundaki ülkelerde neler çevirmekte olduğu ancak yıllar sonra anlaşılabilmektedir. İki örnek vererek bitirmek istiyorum.

1970'li yıllarda Türkiye'de belirli resmi çevrelere göre VIP sayılan ve üstün saygı gösterilen Türk dostu lakaplı, Marsilya Gizli Güvenlik Örgütü Başmüfettişi Jacques Massie, bir akşamüstü beş yardımcısıyla birlikte kurşuna dizilmiş olarak bulunmasaydı bu saygıdeğer müfettişin Türkiye'deki ve İtalya'daki sağ ve sol örgütlere silah temin eden örgütün başı, *"Service d'Action Critique"in* (SAC)

önde gelen yöneticilerinden biri olduğu belki de hiçbir zaman anlaşılamayacaktı.

Benzer şekilde günümüzde Marksist-Leninist olduğunu öne süren bir Kürt örgütü, Federal Almanya'daki tutucu hükümet tarafından finanse edilmekte ve açıkça desteklenmektedir. Tam 45 yıl süreyle bütün dünyaya soydaşları Demokratik Almanları Marksist-Leninist oldukları için şikâyet eden ve Marksizm-Leninizmin, başta insan hakları olmak üzere demokrasi ve dünya barışı için bir numaralı tehdidi oluşturduğunu söyleyen Federal Alman hükümetinin, Markisist-Leninist bir Kürt örgütünü gözü kapalı destekleyişinin ve insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle Türkiye'deki muhafazakâr hükümeti suçlamasının ardında *"masumiyet"* bulunduğuna inandırabilir misiniz?

(*Milliyet*, 3 Temmuz 1992)

DEVLET İÇİNDE DEVLET

T.C. Devleti'nin Anayasası'nda Ulusal Egemenlik kavramı vardır ve bu egemenliğin sahibi olarak da millet gösterilmiştir. Anayasa'nın bu değiştirilemez maddesine göre, Türkiye'de *"Hâkimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir."*

Osmanlı Devleti'nin 1856'da ilan ettiği Hattı Hümayun'da böyle bir ibare yer almamıştı. O yıllarda egemenliğin kaynağının kimde ya da hangi toplumsal birimde olması gerektiği henüz tartışılan bir akım veya fikir değildi. 18 Şubat 1856'da ilan edilen Hattı Hümayun, ulusal egemenlik fikrini değil, fakat daha sonraki yıllarda Ermeni ayrılıkçı ve bölücü hareketlerine kaynaklık edecek olan bir fikri Osmanlı siyasal literatürüne armağan etti. Bu fikir, Devlet İçinde Devlet olma fikridir.

Günümüzde yeniden ortaya çıkan bu ibareyle ilgili bazı bilgileri aktarmak istiyorum.

"Devlet İçinde Devlet" olmak şeklinde formüle edilen siyasal yapılanma, ilk kez 1856-57 yıllarında tartışılmaya başlanmıştı ve ilk kez 3 Nisan 1857 tarihinde yayınlanan bir Osmanlı belgesinde yer almıştı. İlginçtir ki bu ibare Osmanlı bürokrasisi tarafından gündeme sokulmuştu. Bu belgede yer alan ifadeye göre, Ermenilerin Devlet İçinde Devlet olmadıkları vurgulanmaktaydı...

Devlet İçinde Devlet olmayı ortaya çıkartan nedenler nelerdi?

Hattı Hümayun'un cesaretlendirdiği Ermeni aydınları bir anayasa oluşturmak hazırlığına başlamışlardı. Bunların arasında Paris'te yaşayan ve öğrenimlerini Kilise-dışı okullarda yapmış olan Dr. Serov Vişneciyan, Nahapet Rusyan ve Kirkor Odyan bir taslak metin hazırlamışlardı. Hazırlanan taslakta, ilginçtir ki, Ermeniler başta kendi patriklerinin keyfi uygulamalarından yakınarak patriklerle birlikte Anadolu'daki ağa ve bürokratların (amir) nasıl davranmaları gerektiğini bir anayasaya bağlanmasını istemişlerdi. Devlet İçinde Devlet olmak gibi ne bir deyim ne de istek belirtilmişti. Bildiride, Ermenilerin bir Millet oldukları vurgulanmış (Md. 1), patriğin en üst otorite olmadığı (Md. 2) belirtilmişti. Altı ana başlıktan oluşan bu metin 1857 yılının Şubat ayında Babıâli'ye teslim edilmişti.

Osmanlı bürokrasisi bu metnin içeriğini kabul etmedi ve Ermenilerin Devlet İçinde Devlet olmadıklarını vurgulayarak metnin yeniden düzenlenmesini istedi. O günlere kadar kendilerini sadece Millet statüsünde gören Ermeniler bu Osmanlı belgesinde kendilerinden Devlet olarak söz edildiğini görünce yeni anayasalarını bu yeni yaklaşımla hazırlamaya koyuldular. 1860'ta tamamlanan bu yeni Ermeni Anayasası'na göre, Ermenilerin cemaatsel yaşamlarını yönlendirmek için 20 kişilik bir Laik-Konsey (Meclis) kurulacaktı. Ermenice Kaghakaget (politikadan anlayan şahıs) denilen bu adamların kilise dışından seçilmeleri gerekiyordu. Bu ve bundan sonra biraz değiştirilerek Osmanlıya iletilen Ermeni Anayasası nihayet 3 Şevval 1279/30 Mart 1863'te Sultan Abdülaziz tarafından onaylandı. Nizamname-i Millet'i

Ermenyan (*Ermenicesi*: Azgayin Sahmanadruthin) böylelikle yasallaşmış oldu. Bu Nizamname 1898 ve 1906'da Abdülhamid'in isteği üzerine bazı değişikliklere uğradı ve 1923'te Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte ilga edildi.

Kendilerini bir millet olarak değil de bir devlet olarak görmeye başlayan Ermeniler, ellerindeki bu nizamnameyi ve yapılmış olan ilk Osmanlı itirazını kullanarak başta Rusya ve İngiltere olmak üzere tüm Osmanlı düşmanı güçlerle müzakerelerde bulunmaya ve diledikleri zamanlarda Osmanlı'dan değil, gerçekte var olmayan bir devletin temsilcileri (!) olarak mevcut Avrupalı devletlerden isteklerde bulunmaya başladılar. Ermenilerin, Osmanlı bürokrasisinin gafletiyle ele geçirdikleri egemenliklerini nasıl kullanmış olduklarını gösteren bir belge onların 1872'de toplanan Berlin Konferansı'na yaptıkları resmi başvurudur. Bu başvuru Berlin Kongresi Zabıtları'ndadır (Archiv III. Karton 115).

Ermenilerin bu başvuru mektubu konferansın başkanlarından Karolyi'ye hitaben yazılmıştır. Başlığı Almanca, içeriği Fransızca'dır. Altında 25 Haziran 1878 tarihi vardır. Mektup İstanbul'daki Beşiktaş Arşövek Horen Nar Bey tarafından hazırlanmış Ermenilerin eski patriği ve Daron Arşövek'i Mıgırdıç Kerimyan tarafından imzalanmıştır.

Bu başvurularıyla Ermeniler, Osmanlı hükümetinden ayrılmak istemediklerini, fakat sayıca Türklerden çok olduklarını öne sürdükleri Van, Erzurum ve Diyarbakır'a bir Ermeni vali atanması için Osmanlı'ya baskı yapılmasını istemekteydiler. Başvuruda, çok ustalıkla belirtilmiş iki husus yer almaktaydı. Birincisi Ermenilerin kendilerini

tüm Hıristiyan âleminin bir parçası olarak göstermeleri ve bu Hıristiyan ırkının/soyunun (race) söz konusu bölgelerde Türklerden çok nüfusa sahip olduğunu göstermeleriydi. İkinci husussa, gerçekte Osmanlı vatandaşlık statüsünü tanımadıklarını göstermişlerdi. Ustalıkla saklanmış bir anlatımla Ermenilerin Türklerden (ki böyle bir yurttaşlık hakkı Osmanlı'da resmen yoktu) sayıca çok oldukları hissettirilmiş, diğer Osmanlı yurttaşı Müslümanlar başta da Kürtler, Fellahlar ve Araplar sanki bölgede hiç yokmuşlar gibi bir hava verilmişti.

İşte bu ve benzeri başvurulardan sonra dış güçlerin Osmanlı Devleti üzerindeki baskıları yoğunlaşmaya başladı. Buna karşılık kendi gafletinin kurbanı olan Osmanlı bürokrasisi, Ermenileri *"Sadık Millet"* statüsünden çıkartıp, *"Düşman Millet"* statüsüne sokmak zorunda kaldı.

Günümüzde gerek PKK gerekse Fener Patrikhanesi, bu eski oyunun yeni versiyonlarını Türkiye'nin sahnesine sürüyorlar. Kişisel endişem PKK'nın ya da patrikhanenin girişimlerinin başarıya ulaşacağından değil, T.C. Devleti'nin son iki yıldır içinde bulunduğu aymazlıktan kaynaklanıyor. 1870'lerin Osmanlısında içerden Ermeni sarrafların, dışardan da şirketlerin verdikleri rüşvetlerle Osmanlı bürokrasisi çürütülmüş durumdaydı. Ne yazık ki 1990'ların Türkiye'sinde ise *"Verdimse verdim. Ne olmuş!"* zihniyeti *"köşe dönmenin"* yeni ahlaki temelini oluşturuyor.

(*Yeni Günaydın*, 24 Eylül 1993, Cuma)

PATRİK SAHNEDE, TÜRKİYE SEYİRCİ

Son iki yıldır Fener Patrikhanesi'nde hareketli günler yaşanıyor. Dini meclisler toplanıyor, kararlar alınıyor ve bazı girişimlerde bulunuluyor. Küçük Fener Patrikhanesi giderek yeniden Büyük Ağabey Kilise havasına giriyor. Patrikhanenin ruhani önderi Patrik Bartholemeos sık sık dış gezilere çıkıyor ya da dışardan gelen konuk din adamlarını ağırlıyor. Bu ay içinde Patrik, İsveç Luteran, yani Protestan Kilisesi'yle temas kurdu, görüşmeler yaptı. Şu günlerde de Bulgaristan'a gitti. Burada da bazı görüşmeler yapıyor. Sonra sırada 12 Adalar'a yapacağı tur var. Eylül'ün 18-28 tarihlerinde gerçekleştirilecek olan bu gezisinde Patrik, 12 Ada Rumlarıyla ve onların ileri gelen temsilcileriyle görüş alışverişlerinde bulunacak. Patrik'in ekim ayında yapacağı en önemli ziyaretse Yunanistan'a olacak. Ekim'in 8'inde Atina'da devlet başkanı töreniyle karşılanacak olan Patriğin gerçekte hangi devletin başkanı olduğu belli değil! Fener Patrikhanesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin içinde kendi başına bir devlet –Devlet İçinde Devlet– olmadığına göre, Yunanistan hangi yasal ve geleneksel esasa bağlı olarak Patriğe devlet başkanı töreni yapacak doğrusu merak konusudur. Yoksa bizim Dışişleri'nin bildiği ve bizim bilmediğimiz, Yeni

Dünya Düzeni'ne endekslenmiş yeni ve bilinmeyen bir durum mu var?*

Bu devlet başkanlığı üzerinde biraz durmakta yarar görüyorum. Fener patrikleri T.C. yasaları çerçevesinde mahalli idare açısından Fatih Savcılığı'na ve İstanbul Valiliği'ne muhataptırlar. Çoğu cemaatsiz olan 18 metropolit tarafından seçilen patrik, bu makama getirildiğinin onayını İstanbul Valisi'nden alır. Fanatik Yunanlılar tarafından *"Türkokrasi"* (Türk tipi egemenlik) diye nitelendirilen bu sistemde patriğin T.C. Devleti içindeki en yüksek dereceli muhatabı İstanbul Valisi'dir.

Fener Patrikhanesi'nin ruhani önderliğine seçilen patrikler, Ekümenik, yani evrensellik iddiasındaki din adamlarıdırlar. Resmi sıfatları tam olarak şöyledir: *"Yeni Roma ve Ekümenik patrikliğin başpiskoposu."* Burada sözü edilen *"Yeni Roma"* İstanbul şehrinin sadece Ortodoksluktaki değil, tüm Hıristiyanlıkta vaftiz adıdır. İstanbul şehrinin (eski Konstantinopolis) İS 325 yılında aldığı dini ad budur. İtalya'daki Roma, ilk Roma'dır. İstanbul ise Yeni Roma'dır. Üçüncü Roma da Moskova'dır. Bu şehrin dini adı da İsa'nın annesi Meryem'e atfen konulmuş olan *"Kraliçe Roma"*dır. Dolayısıyladır ki Roma, İstanbul ve Moskova, resmi Hıristiyan belgelerinde bizim bugün kullandığımız adlarla değil, yukarıda sıraladığım tanımlarıyla zikredilir.

Fener patriklerinin Ekümenik sıfatını taşıyıp taşıyamayacakları uzun yıllar sürmüş tartışmalarda kalmıştır. Türkiye bu konuda en tutarlı dış müdaha-

* Bu yazımın yazıldığı 1993'te durum bilinmiyordu, bugün biliniyor. ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi Fener'e özel bir misyon yükledi!

lesini 1965 yılında Paris'teki Uluslararası Diplomasi Akademisi'nde yapmış ve Fener patriğinin bu sıfatı artık kullanmaya yetkisi olmadığını öne sürmüştür. Türkiye'nin itirazına göre, T.C. Devleti evrensel değil, ulusal bir devlettir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekümenik sıfatını taşımaya hak kazanmış olan Fener patriklerinin bu imparatorluğun dağılmasından ve yerine Milli Devlet'in kurulmasından sonra artık bu sıfatı taşıyamayacakları anlatılmıştır. Buna rağmen kilise yine de bu sıfatı kullanmakta ısrar etmiştir. Kilisenin iddiasına göre bu sıfat dünyevi (seküler) değil, ruhbani bir sıfattır. Evrensellik denildiğinde anlaşılması gereken, kilisenin evrenselliğidir... Roma'daki Katolik Kilisesi'nin ve Papalığın itirazı da işte tam bu noktada başlamaktadır. Çünkü Hıristiyanlığı kim temsil edecektir sorusunun yanıtını Katolik Kilisesi 1054 yılında vermiştir. Buna göre Katolik Kilisesi ve papa, İstanbul'daki patriği aforoz etmiş, yani Hıristiyanlık-dışı bırakmıştır. Nitekim bu nedenle de kendilerinin gerçek Hıristiyanlığın evrenselliğinin temsilcileri olduklarını vurgulayan Katolik sıfatını güçlendirmiştir. (Katolik, kelime anlamıyla evrensel demektir.)

Evet, şu günlerde Fener Patriği yine sahneye çıkmış bulunuyor. Türkiye ise her zamanki gibi yine başına dert açılmasını bekliyor. Fener Patriği'nin gezileri kültürel dış gezilermiş gibi gösteriliyor. Oysa Patrik her gittiği ülkede hükümet yetkilileriyle görüşüyor, onlara bilgi aktarıyor. Fener Patrikhanesi yakında devlet içinde devlet statüsüne getirilirse hiç şaşırmayın! Fener Patrikhanesi'nin İS 451 yılında İstanbul'un Kadıköy semtinde toplanmış olan konseyinde aldığı kararlar çerçevesinde statüsü Roma'yla

eşit sayılmıştır. Ama daha önemlisi bu konseyde kabul edilen 20 sayılı KANUN ile patriklere sadece ruhani önderlik değil, aynı zamanda HÜKÜMET ETME yetkisinin de verilmiş olmasıdır. Galiba Türkiye seyirciliğin rehaveti içinde yerinde otururken Patrik Bartholemeo bir yerlerde birilerine HÜKÜMET ETMEKLE meşgul oluyor.

(*Yeni Günaydın*, 14 Eylül 1993, Salı)

ERMENİSTAN'A DAİR

Kafkasya bölgesindeki yerleşik en eski topluluklardan biri Ermenilerdir. Bir Orta Asya topluluğu olan ve o dönemde sadece Armen olarak bilinen bir aşiretin İÖ 7. yüzyılda Medler tarafından yıkılan Urartu Krallığı'nın harabelerinin bulunduğu bölgelerde yerleşmesiyle tarihin sahnesine çıkmışlardır. Ne var ki kurulan bu ilk Armen Yurdu –Dikkat! 'Devlet'i değil– kurucusu olan Hayik'in adını taşımaktaydı ve Ermenistan diye değil, Hayastan diye bilinmekteydi.

Ermeniler, Roma'dan önce Hıristiyanlığı resmen Devlet Dini haline getirmişlerdir (İS 288-301). Bu nedenle de ilk Hıristiyan Krallık olmak özelliğini taşırlar. Ama ilginç olan, Eski ve Yeni Ahit'te (İncil) bu dağlı topluluktan hiç söz edilmemiş olmasıdır.

Ermenilerin Hıristiyanlığa geçişleri kendi tarihlerinde bir dönüm noktasıdır. Hıristiyanlık içinde inançlarına en inatçı ve sadık şekilde bağlı olan cemaat olarak tanınan Ermenilerin Bizans'la ve Roma'yla ilişkileri daima kopuk ve tartışmalı olmuştur. Ermeniler için Hıristiyanlık Ulusal Kimliğin ta kendisidir. Başka hiçbir düşünce, doktrin, ideoloji bu dinsel kimliğin yerini tutamamıştır. Hıristiyanlık âlemi içinde ortaya çıkan hizipleşmelerde Ermeniler Monofisit denilen akımı benimsemişler ve bu bağlılıkları

sonucunda İsa'nın hem insan, hem Tanrı'nın Biricik Oğlu olarak Tek-Doğalı olduğunu savunmuşlardır. Bu inançları uğruna Bizans ve Roma'yla zaman zaman çatışmalara varan tartışmaları göze almışlardır. Ermeniler, Apostolik (Havarilere bağlı) geleneğin en eski sürdürücüleri olarak bilinirler. Ancak daha sonraki yüzyıllarda Katolik ve Protestan Ermeniler olarak bölünmüşlerdir.

Ermeni tarihçilere göre Ermenistan en iyi dönemini Bağdat'taki Abbasi Halifeliği sırasında, onlara bağlı özerk bir krallık olarak var oldukları sırada yaşamışlardır. Bu dönemde sanayi ve tarım gelişmiş, kiliseler tam bir bağımsızlık içinde işlevlerini yerine getirmişlerdir. Ermenilerin bu gelişmesi 1045'te kendi içinde uğradığı bir ihanetle bozulmuştur. Bu yıl da Ermenilerin ruhani lideri olan Katolikus Petros, Yunanlılarla anlaşarak Bizans'ın Ermenistan'ı işgal etmesini sağlamıştır.

Bizans'tan sonra Selçuklular ve sonra da Osmanlıların egemenliğini tanıyan Ermenilerin, sadece Ağrı Dağı ve Kafkasya dolaylarında değil, bir de Adana ve Kayseri bölgesinde bir krallıkları olmuştu. Küçük Ermenistan Krallığı diye bilinen bu krallık, 1375'te Memluklar tarafından yıkılmıştı. Bu krallığın tarihten silinmesiyle birlikte binlerce Ermeni başta Kıbrıs, Suriye, İstanbul ve İzmir olmak üzere birçok merkeze göç etmişlerdi.

Ermeni Kilisesi, tüm Ortodoks kiliseleri gibi devletle özdeş kilise olmuştur. Ermeni Kilisesi'nde bir ruhani önder, bir de aynı haklara sahip ulusal önder bulunur. Ruhani önder kiliseden yetişir, ama ulusal önder mutlaka laik olmak zorundadır. Diğer bir ifadeyle ulusal önder mesleği, inançları itibariyle değil, ilahiyat itibariyle

Din-Dışı olmak zorundadır. Örneğin ulusal önder kasap, bakkal ya da banker veya mimar olabilir. Benzer bir uygulama günümüzün Yahudi cemaatlerinde de vardır. Onlarda da bir Laik-Konsey bulunur. Bu konseyin üyesi olabilmek son derece önemli bir payedir.

Osmanlı Devleti'nde özerk bölgelerde kendi başlarına yaşayan Ermenilere Melik Amir denilen prensler yön vermekteydiler. Geçmiş Ermeni kültürüne patriyotik (yurtseverce) bağlılık duyan kilise, Ermenilerin yazılı ve sözlü sanat ve edebiyat ürünlerinin günümüze kadar gelmelerini sağlamış olan tek kaynaktır.

1856 Hattı Hümayunu ile Müslümanlarla aynı haklara kavuşan Ermeniler, bu dönemde özellikle sarraflık, doktorluk ve avukatlık alanlarında büyük ilerleme kaydetmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin son elli yılında devlet bürokrasisi içinde en çok Ermeniler yer almıştır.[8]
1842'de Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeniler, Katolik Fransa ve Avusturya'nın bir yanda, Amerika, İngiltere ve Almanya'nın diğer yanda yer aldıkları din tartışmalarında ana hedef olmuşlardır. Nitekim on beş bin kadar Ermeni Protestan yapılmış, yirmi bin kadarı da Katolik yapılmışlardır.

Günümüzde adından çok söz edilen Dağlık Karabağ Ermenilerinin tüm Ermeni tarihinde özel bir yerleri vardır. Bunlar eski Ermenistan'ın temsilcileri olarak tanınmaktadırlar. Çağımızda Ermenistan'ın kaderi 27 Kasım 1920'de Kızılordu'nun bu toprakları işgaliyle

[8] Özellikle devlet memurluğu konusunda çok çetin bir Yahudi-Ermeni rekabeti yaşanmıştır. Yahudiler ve Ermeniler yüksek devlet makamlarını ele geçirmek için bazen iftiralara başvurarak liderlerini idama göndermekten kaçınmamışlardır.

şekillenmiştir. Yönetimdeki Taşnak hükümeti 2 Aralık 1920'de Ermenistan'ı Sovyetler'e devreden antlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştı. Aynı gün Ermenilerle bir antlaşma da imzalayan Türkler, 2 Aralık 1920'de Ermenistan Hükümeti ile imzaladıkları antlaşmanın geçersiz olduğunu gece yarısına doğru öğrenebildiler. Bu *"müstafi"* hükümetin imzaladığı antlaşmaya göre tüm Ermenistan Türklere bırakılmıştı.

(*Yeni Günaydın*, 9 Eylül 1993, Perşembe)

ERMENİLER VE PKK HAREKETİ

Sınırları Misak-ı Milli ile belirlenmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ayrılıkçı amaçlara yönelik yoğun terör eylemleri gerçekleşmektedir. Kısaca PKK adıyla tanınan bir örgüt, Kürdistan'a bağımsızlık getireceğini öne sürerek kendisine taraftar toplamaya çalışmakta bu genç insanları tedhişe ve ölüme göndermektedir.

Bir zamanlar sosyalistlik iddiasında olan bu örgütün günümüzde Ermeni kadroları tarafından desteklenmekte olduğu da gündelik basında sıkça vurgulanmaktadır. Ermeni-PKK ittifakını doğrulayan belgeler her gün yayınlanmakta ve kamuoyuna malolmaktadır.

Ermenilerin PKK tipi bir örgütü desteklemeleri ne rastlantıdır ne de karşılıksızdır. PKK'nın T.C. Devleti'ni Kürt ve Ermeni halklarının ortak düşmanı ilan etmesi de öyledir. Örneğin tarihte Kürt-Ermeni ilişkilerinin en yoğun yaşanmış olduğu şehirlerin başında gelen Diyarbakır'ı kendi Kürdistan anlayışı çerçevesinde başkent olarak görmesi bu ittifakın en belirgin göstergesidir. Diyarbakır, PKK için olduğu kadar Ermeniler için de büyük önem taşımaktadır. Hatta Ermenilere göre Diyarbakır tarihte Ermeniler tarafından kurulmuş en büyük şehirlerden biridir ve Apostolik (Ermeni Kilisesi) Hıristiyanlığın Doğu'daki bekçi-şehri olarak anılmaktadır. Gerçekten

de 1860-1908 yıllarının Diyarbakır'ında nüfusa, idari ve toplumsal yapıya bakıldığında söz konusu *"vilayet"*in Ermeniler için neden önem taşıdığı anlaşılır.

Söze Diyarbakır'ın tarihiyle ilgili kısa bilgiler aktararak başlayalım. Aşağıda okuyacağınız bilgi ve istatistikleri özellikle Ermeni tarihçilerin kaynaklarından seçtim. Tamamı belgeseldir; başta ABD olmak üzere Fransa ve İngiltere'de yayınlanmışlardır.

Ermeni tarihçilere göre Diyarbakır şehri Büyük Ermeni Krallığı'na ait Arzamena eyaletinin sınırları içindeki bir yerleşim alanıydı. İÖ 94 yılında Ermeni Kralı Tigran tarafından Ermenistan'a bağlanmıştı. Eski adı Amida'ydı. Şehir daha sonra Romalılar ve Bizanslılar tarafından işgal edilmiş ve İS 536 yılında İmparator Jüstinyen tarafından *"Dördüncü Ermenistan"* adı verilerek eyalet statüsüne yükseltilmiştir. 640 yılında şehir Arapların eline geçmiş ve 958 yılında yeniden Bizans tarafından zapt edilmiştir. 1070'te Alp Arslan'ın egemenliğine giren Diyarbakır, daha sonra 1093'te Suriyeli Melik Taceddin Devle'nin eline geçmiştir. 1183'te Selahaddin Eyyubi tarafından zapt edilen Diyarbakır, 13. yüzyılda Moğolların istilasına uğramış ve 1335'ten sonra da Türkmen beyleri tarafından yönetilmiştir. Osmanlı'nın Diyarbakır'ı alışı ise Yavuz Sultan Selim (1512-1250) dönemine rastlamıştır.

Diyarbakır'ın vilayet yapılması 1867'dedir. Bu vilayete bağlı Ergani, Mardin ve Malatya'nın statülerinde daha sonra değişiklikler yapılmıştır. Siverek, Derik, Lice, Beşiri ve Silvan bu eyaletlere bağlı sancaklar; Ergani, Palu, Çermik, Nusaybin, Cizre, Midyat ise kazalar haline getirilmişlerdir.

1860-1908 yılları arasında Diyarbakır'daki nüfus dağılımı Ermeni kaynaklarına göre şöyledir: Ermeni 105.000; Nasturi, Yakubi ve Keldani 60.000; Kürt 50.000; Türk 45.000; Kızılbaş 27.000; Yezidi 4000; Çeçen-Kafkas, 10.000; Yahudi, 1500; Rum 1000'dir. Aynı dönemde Diyarbakır'ın şehir içi nüfusu 35.000 olarak tahmin edilmekteydi. Diğer gayrimüslim topluluklarla birlikte Diyarbakır şehrinin iç nüfusunda Ermenilerin önderliğindeki Hıristiyan gayrimüslimler çoğunlukta, Müslüman Türk ve Kürtlerse azınlık statüsünde yer alıyorlardı.

Diyarbakır'ın idari yapısında Ermeniler çok etkili makamlarda görev yapmaktaydılar. Tedkik-i Senadad Komisyonu, Tahrirat Komisyonu, Evrak Komisyonu gibi devlet dairelerinde çoğunlukla Ermeniler görev almışlardı. Eğitim ve terbiye dairelerinde de çok sayıda Ermeni öğretmen vardı. Tarımda ve tarımla ilgili kredi-borç işlerini yönlendiren bankalarda da Ermeni müdürler, yöneticiler bulunmaktaydı. Ermenilerin sayıca az oldukları alanlar Polis, Nüfus Dairesi ve Vakıflardı. Diyarbakır'da 1900'lü yılların başında öğrenimlerini yurtdışında –örneğin Fransa'da, ABD'de– yapmış doktor, avukat ve Posta Telgraf teknisyeni Ermeniler bulunmaktaydı.

Cumhuriyet tarihi içinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kürtlerin zaman zaman ayaklanmalarına Amerikalı ve Fransız Ermeniler derhal karşı çıkmışlar ve Cumhuriyet hükümetlerinin bu isyanları bastırmaları konusunda destek vermişlerdir. PKK terörü konusunda ise durum tersine dönmüştür. Bunun nedeni PKK'nın

kendisini Ateist ve İslam'a karşı bir örgüt olarak lanse etmiş olmasıdır. Ermenilerse Hıristiyanlık âleminde kendilerinin Hıristiyanlığın en dogmatik ve sofu koruyucuları olarak kabul görmesinden gurur duyarlar. Kendi belgelerine ve beyanlarına göre TAM bir Ermeni şehri olan Diyarbakır'da, bölgedeki yoğun Müslüman nüfusa rağmen gözlerini Ateizme çevirmiş bir Kürt örgütünün kurulmasına özellikle Amerikalı ve Fransız Ermenilerinin niçin ses çıkarmamış oldukları yukarıda aktardığım sayısal verilerde ve tarihsel yapılanmada gizlidir.

(*Yeni Günaydın*, 21 Eylül 1993, Salı)

RÜŞVET VE BEŞİNCİ KOL

Neredeyse Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir deyimi Prof. Toktamış Ateş yeniden gündeme soktu: Beşinci Kol Faaliyeti... Ateş'e göre Türkiye'de birileri bilerek ya da bilmeyerek Beşinci Kol faaliyetlerine katılmaktaydılar.

Beşinci Kol deyimini gençler duymamışlardır. Bu nedenle biraz açıklanması gerekir. Beşinci Kol faaliyeti demek en kısa tanımıyla, bir ülkenin içinde o ülkenin bazı seçilmiş ve özel amaçlarla yetiştirilmiş yurttaşları tarafından yönlendirilen BOZGUNCULUK faaliyetleridir. Buna göre, ilk hedef ülkenin dış ve düşman ülke ya da ülkelerin çıkarları doğrultusunda istikrarsızlığa sürüklenmesidir. Beşinci Kol faaliyetlerine katılanlar bu amacın gerçekleşmesi uğruna, her türlü kalıba girerler. Solcuyla solcu, sağcıyla sağcı, şeriatçıyla şeriatçı, vb görünürler. Halkın şaşırtılabilmesi ve bağlılık duyulan tüm değerlerden yoksun bırakılması için Beşinci Kol'un elindeki en güçlü silah RÜŞVET'tir.

Rüşvet aracılığıyla Beşinci Kol her türlü yalan haberi yayar, mevcut sistemin aksayan ve kullanılamaz hale gelmiş yanlarını daha sağlam değerlerle DEĞİŞTİRMEK amacıyla değil, tam tersine tüm toplumsal ilişkilere yön veren kanalları tıkamak ve toplumu manipüle (şaşırtarak kullanmak) etmek için uğraşır. Yeni değerler ürete-

mez hale getirilen ve kendine güven duygusunu yitirerek şaşkınlığa sürüklenen kitleler kolayca dış güçlerin yıkıcı ve bozguncu emellerine alet olurlar. Yakın dönemlerde Beşinci Kol'un etkili olduğu ülkelerden biri Afganistan'dır. Burada eski Sovyet politikası uyarınca başlatılan Beşinci Kol çalışmaları kısa bir süre sonra ülkenin işgal edilmesiyle noktalandı. Türkiye'den bir örnek vermek gerekirse İkinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul ve Ankara'da yürütülen Nazi propagandalarıdır.

Rüşvetin tarihi çok eskidir. Tevrat'ta ve İncil'in Yeni Ahit bölümünde rüşvetten söz edilmiştir. Tarih boyunca rüşvetin yıkıcı niteliğiyle mücadele edilmiştir. Bir ya da birkaç kişinin aldıkları rüşvetlerle yıkılmış krallıklar ve mağlup edilmiş halklar vardır. Ne hazindir ki rüşvetçilik önlenememiştir. Rüşvetin yıkıcı sonuçlarıyla mücadele edebilmek için ilginç yollar denenmiştir. Bunlardan iki örnek aktarayım.

I. Haçlı Seferi Türklere ve tüm İslam âlemine karşı Kudüs'ü kurtarmak amacıyla başlatılmıştı. Beş bin atlı, otuz beş bin piyade ve elli bir kadar başıbozuk silahlı köylü, 1096 yılında Bizans'ın Papa II. Urban'ın yaptığı çağrıyla bugünkü Belçika'nın Buyon şehrinden yola çıkarak Bizans'a gelmişlerdi. Ne var ki Bizans kendi çağırdığı Hıristiyan ordusunun gerçekte din uğruna değil, çapulculuk amacıyla geldiğini anlayınca ordunun başındakilere yüklü rüşvetler verip bu çapulcuların İstanbul'da ve İznik'te konaklamalarını engelledi. Bizans sadece rüşvet vermekle yetinmedi. Haçlı ordularının komutanlarının kendilerinden rüşvet aldıklarını da el altından yaydı. Haçlıların arasında bir moral bozgunluğu

başladı. Komutanlar ordudaki denetimlerini yitirdiler. Bu düzensizlik içinde Antakya Kalesi'nin önüne gelen Haçlıları burada tamamen yok olmaktan bir rüşvetçi kurtardı! Haçlılar yaklaşan büyük Selçuklu ordusundan kurtulabilmek için ne yapıp edip kaleyi ele geçirmek zorundaydılar. Rüşvet almış olmakla suçlanan komutanlar, bu kez kalede görevli bir Müslüman'a rüşvet verdiler. Gece yarısı kalenin gizli çıkış kapılarını açan bu adam sayesinde Haçlılar, Antakya Kalesi'ni ele geçirdiler. Burada hazırlıklarını hızla tamamlayan Haçlılar Kudüs'e saldırdılar ve Hıristiyan tarihçilerinin de belirttikleri gibi tarihte eşi görülmedik bir katliam yaptılar. Kudüs'teki tüm Müslümanlar ve Yahudiler kılıçtan geçirildiler.

Rüşvete karşı rüşvetle mücadele etmek fikri bu olaydan sonra çeşitli devletler tarafından denenmiştir. Osmanlı Devleti de bu yola başvurmuştu.

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından bir süre önce Osmanlı bürokratları, o sıralarda yaygınlaşmış olan Yunan ve Bulgar Beşinci Kol faaliyetlerine karşı çıkabilmek için Fransız basınında etkili yazılar yayınlayan gazetelere ve dergilere rüşvet vermişlerdi. Yunan ve Bulgar Beşinci Kol'u, Osmanlı'nın silahlanmasını engelleyebilmek için İstanbul'da yoğun bir gizli propaganda yürütmekteydi. Bu propagandaya göre Osmanlı boşuna silahlanıyordu. Düveli Muazzama/Batılılar, Osmanlı'yı yıkmak değil *"uygarlaştırmak"* istiyorlardı!..

Bu propagandaya karşı mücadele etmek gerektiğini düşünen Osmanlı bürokratları, çareyi Fransız basınına rüşvet vermekte buldular. 1913'te Leon Rénier adlı biri aracılığıyla anlaşma yaptılar ve basına dağıtılmak üzere

kendisine tam 3 milyon lira verdiler. Rénier bu paranın 2.595.000'lik kısmını, 40'tan fazla irili ufaklı yayın organına dağıttı. Bunların arasında ünlü *Figaro, Matin, Petit Journal* gibi etkili gazetelerle, London, Paris ve Fournier gibi büyük haber ajansları da vardır. Bu kampanya sonunda söz konusu dergi ve gazetelerde Türklerin *"ortak düşman Rusya"*ya karşı silahlandırılmaları gerektiği yollu yazılar ve yorumlar yayınlanmaya başladı. Sonuç malum.

Günümüzde Türkiye'de rüşvet en çok konuşulan konuların başında gelmektedir. Rüşvetin toplumda meydana getirdiği yıkıcı sonuçlar ve rüşvetin Beşinci Kol'la olası bağlantılarının ortaya çıkartılması bir zorunluluktur. Türkiye'ye ihaneti meslek edinmiş olanların rüşvet alacak kadar açgözlü ve zayıf karakterli insanları kullandıkları bir gerçektir. Son rüşvet olaylarında bu hususun da dikkate alınması gerekir.[9]

(*Yeni Günaydın*, 28 Eylül 1993, Salı)

[9] 2002 yılında Devlet Bakanlığı'nın yaptırdığı bir araştırmaya göre, gümrük memurlarının ve halkın % 63'ü rüşvet alınıp verildiğine inandığını belirtmiştir.

LOZAN, AMERİKA VE KİLİSELER

İlkin İtalya'nın Venedik şehrinde yapılması kararlaştırılan, fakat Benito Mussolini'nin iktidara gelerek, İttifak Devletleri'nin kendi aralarında aldıkları bir kararla İsviçre'nin Lozan şehrinde toplanan Barış Konferansı, 70. yılını idrak etmiş bulunuyor. Lozan Konferansı ve bu konferansın sonunda imzalanan Barış Antlaşması, bugünkü Cumhuriyet Devleti'nin de varoluş garantisini oluşturmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşunun 70. yıldönümü de dün kutlandı.

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'na bugün karşı çıkan çeşitli görüşlerden insanlar vardır. Bunlardan bazıları, gerçekte niçin karşı çıktıklarını bilmeden, modaya uygun olsun diye karşı çıkarken, bazıları da kendi çıplak görüşlerini *"çok orijinal"* fikirleri olan *"feylesof"* adam pozlarında sergilemektedirler. Muhtemeldir ki, bu feylesof bozuntularını birileri dolduruşa getirmekte, bunlar da havalandırıldıkça uçmaya doyamamaktadırlar!

Lozan Antlaşması'na karşı çıkmak merakı yeni değildir. Dolayısıyladır ki, kendilerini bulunmaz Hint kumaşıymış gibi yutturanlar, gerçekte özgün fikirleriyle değil, geçmişi taklit ederek "orijinal" olmayı denemekten başka bir marifet sergilememektedirler. Lozan'a 1923'te Millet Meclisi'nde 14 milletvekili karşı çıkmıştı. Hiç değilse o

insanların elle tutulur ve haklı gerekçeleri vardı. Bu 14 milletvekili Halifeci olarak tanınıyorlardı. Daha sonra Lozan'a karşı çıkan bir başka devlet adamı da Tevfik Rüştü Aras'tı. O da bambaşka bir nedenle Lozan'ı eleştirmişti.

Lozan Antlaşması, Türkiye'ye neler kazandırdı, neler kaybettirdi, sorusu bu yazının konusu olmadığı için buna girmeyeceğim. Ancak Lozan Antlaşması'nın Türkiye'ye Bağımsız Cumhuriyet'i getirdiği kesindir. Lozan'ın az bilinen bir yönünü göstermek 70. yılında daha yararlı olur, diye düşünüyorum. Bu az bilinen husus, Lozan Antlaşması'nın ABD Senatosu tarafından niçin onaylanmayarak reddedildiğiyle bu antlaşmanın öncesinde ve sonrasında kiliselerin oynadıkları roldür.

Lozan Antlaşması'nı 27 devlet onaylamıştı. Böylelikle Türkiye –henüz Cumhuriyet değilken– Osmanlı Devleti tarafından verilmiş olan tüm kapitülasyonlardan resmen kurtuluyordu. Aynı şekilde bu antlaşmayı onaylayan 27 devlet, Türkiye topraklarında ayrı bir bağımsız Ermeni devletinin kurulmasını ve Kürtlere özerklik verilmesini de ortadan kaldırmışlardır. Bugün bağımsız Ermeni devleti kurulması fikrine yatkın olanlarla, yine aynı coğrafi alanda, Ermeni değil Kürt Devleti kurabileceklerini hayal edenler, Lozan Antlaşması'nı başta bu 27 devlete tek taraflı olarak ihlal ettirmek zorundadırlar.

Lozan Antlaşması'nı onaylama sırası Amerika Birleşik Devletleri'ne geldiğinde üç yıl süren tartışmalardan sonra 18 Ocak 1927'de antlaşma 50'ye karşı otuz dört oyla reddedildi (ratification). Başkan Calvin Coolidge tarafından senatoya sunulmuş olan Lozan Antlaşması'nın redde-

dilmesinde en etkin rolü ABD'de yaşayan Ermeniler ile onlara destek veren Episcopal Kilisesi sağladılar.

Lozan Antlaşması'nın Senato tarafından onaylanmasını engellemek için en çok çalışan iki kişiden biri Vahan Kardeşyan, diğeri de ona yardımcılık eden ABD'nin eski Almanya Büyükelçisi James W. Gerard'dır. Vahan Kardeşyan, yine de ABD'deki tüm Ermenilerin desteğini sağlayabilmiş değildi. Bazı Ermeni-Amerikan dernekleri Lozan'ın onaylanmasının Ermeniler için yararlı olabileceğini, böylelikle ABD'deki yurttaşlık statülerinin düzenleneceğini düşünüyorlardı. Ancak Kardeşyan ve Gerard Amerikan Komitesi adıyla çok güçlü bir lobi faaliyeti yürüterek, Senato'nun bu antlaşmayı onaylamasının başta Hıristiyanlığa ve Amerika'nın *"şerefi"*ne hakaret olacağını yaydılar. Amerika Komitesi'ne en büyük destek, ABD'deki Methodist ve Anglikan kiliselerinden sonra en güçlü kilise sayılan Episcopal Kilisesi'nden geldi. Bu kiliseye mensup tam 110 piskopos, Senato'ya sert bir uyarı mektubu yollayarak antlaşmayı onaylamamalarını istediler. Bu kilise, Ermeni Kilisesi'ni desteklerken, gerçekte Lozan Antlaşması'nın Avrupa'da savunuculuğunu yapmış olan Vatikan'a karşı Protestanlık ruhunu canlı tutmayı düşünmüştü. Vatikan ise, Türkiye'deki çıkarlarını düşünerek ve İstanbul'un yeniden Ortodoks âleminin merkezi –Ayasofya ve Kariye'de– olmasını engellemek amacıyla Lozan'a taraf devlet olarak katılmış ve antlaşmasının Avrupa'daki devletler arasında onaylanması için kulis faaliyetlerinde bulunmuştu. Vatikan Lozan'la birlikte, İslamiyet'in Halifesi'nin de, makamının da kaldırılacağını önceden biliyordu.

Vatikan'ı Lozan Antlaşması'nın onaylanması yönünde kulis yapmaya sevk eden bir diğer etken de İstanbul'daki Ortodoks sayısının bu antlaşmayla azaltılacak olmasıydı. Nitekim 1918'de 364.000 olan Ortodoks sayısı, 1923'te 90.000'e inmişti. Lozan Antlaşması'ndan sonra bu sayının karşılıklı mübadele çerçevesinde daha da azalacağı ve İstanbul'un Ortodoksluğu'nun artık Vatikan için bir tehdit oluşturmayacağı hesaplanmıştı. İstanbul, aynı zamanda tüm Ortodoksların *"ekümenik"* (evrensel) liderliğini de temsil etmekteydi. Bolşevik Devrimi Rusya'da kiliselerin pozisyonunu sınırlandırdığı için, tüm egemenlik İstanbul'daki patriğin eline geçecekti. Vatikan, gelecekte başına dertler açabilecek bu zorlu ve güçlü rakibi istememişti. ABD'deki Episcopal Kilisesi'nin Ermeni tezini desteklemesi işte bu nedenledir (Ermeniler Katolik değil, Gregoryen'dirler).

Lozan Antlaşması'nın Senato'da onaylanması için Türkiye lehine çalışanlar da vardı. Bunların en önemlisi, Türkiye'nin Erzurum, Van ve Bitlis'teki petrol rezervlerini ele geçirmek isteyen Standart Oil Petrol Şirketi'ydi. Bu şirket Türkiye lehine yoğun propaganda yaptı. Diğer bir kuruluş da Chester projesi taraftarlarıydı. Bunlar da Türkiye'de yapmayı önerdikleri demiryollarına karşılık, bu demiryollarının geçeceği her coğrafi alanın sağ ve sol cenahlarındaki maden yataklarını ele geçirmek istiyorlardı.

Sonuçta *"köşe dönücüler"* din adamlarına yenildiler. Senato, özellikle 110 piskoposun mektubu doğrultusunda davranarak, Lozan Antlaşması'nı, yeniden getirilemeyecek şekilde reddetti. Bu durumda Türkiye, ABD tarafından *"bağımsızlığı"* tam olarak tanınmış devlet sayılmıyordu.

Bu sıkıntılı durumu çözmek ve onaylanmamış olan Lozan'ın yerine bunu unutup Türkiye ile ABD arasında ikili bir antlaşma yapılması yönüne gidildi. Nitekim yoğun diplomatik gayretler sonucunda 17 Şubat 1927'de Türkiye Cumhuriyeti ile ABD hükümeti arasında ikili bir antlaşma imzalandı. Böylelikle iki büyükelçi, Türkiye'den Ahmet Muhtar'la ABD'den Joseph Grew görevlerine başladılar.

70. yılında ABD'ye imzalamayı unuttuğu (!) Lozan'ı hatırlatan taraf Türkiye'dir. Anlaşıldığı kadarıyla ABD'li yöneticiler arasında da bu eski soruna yeni bir çözüm getirmeyi düşünenler vardır. Bakalım bu kez diplomatlar Ermeni ve Rum kiliselerini aşabilecekler mi? Yoksa Cumhuriyet'in ve Lozan'ın 70. yıldönümünde önümüze konulan yeni bir Sevr'le baş başa mı kalacağız? Bunu birlikte göreceğiz.

(*Yeni Günaydın*, 30 Ekim 1993, Cumartesi)

SURİYE VE LÜBNAN ERMENİLERİ

Halen dünyanın birçok ülkesinde Ermeniler yaşamaktadır. Arjantin'den Amerika'ya, Fransa'dan Kanada'ya kadar yayılmış olan Ermeniler, *"Diaspora"* adını verdikleri yeni coğrafi alanlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Çok geniş bir yayılma alanında yaşayan Ermenilerin, tıpkı Yahudilerin İsrail'e olan bağlılıkları gibi, Ermenistan'a bağlılık yeminleri vardır. Söz konusu ülkelerde yaşayan Ermenilerin bir kısmı eski Osmanlı yurttaşı olan Ermeni ailelerinin çocuklarıdır.

Sadece Ermeniler değil, diğer 12 ülkenin bugünkü yöneticilerinin ataları da Osmanlı yurttaşlarıydılar. Hatta ilginç olduğu için yazıyorum, ünlü Teresa Ana da Osmanlı yurttaşıydı. Nobel Barış Ödülü'nün sahibi olan Rahibe Teresa Ana'nın babası, Kole Bojaxhin, Üsküplü bir Arnavut'tu. Üsküp'teki ilk tiyatroyu açan iki kişiden –diğeri İtalyan– biriydi. Başından eksik etmediği fesiyle tam bir Osmanlı Hıristiyanı olan Kole Bojaxhin, Sırp asıllı bir kadınla evlenmişti. İşte bu evlilikten 1909'da doğan ve gerçek adı Gaxhe Agnes Bojaxhin olan bu kız, kayıtlara Osmanlı yurttaşı olarak geçmişti. Daha sonra rahibe olan bu genç kız, günümüzde tüm dünyada Teresa Ana olarak tanınmaktadır.

Benzer şekilde Yunanistan Devlet Başkanı Konstantin Karamanlis de, ünlü Patrik Athenagoras da, doğumları iti-

bariyle Osmanlı yurttaşıydılar. Yine Osmanlı kökenli bir diğer ünlü de Amerikan yurttaşlığına geçmiş olan yazar William Saroyan'dır.

Suriye ve Lübnan'da yaşayan Ermenilerse, geçmişte tüm haklara sahip Osmanlı yurttaşlarıydılar. 1860-1908 yılları arasındaki Suriye ve Lübnan Ermenileriyle ilgili belgelere göre üç *"vilayet"*e bölünmüş olan Suriye'de Halep, Şam ve Dayr-el Zor'da yaklaşık 133.560 Ermeni yaşamaktaydı. Bunlar Apostolik, Katolik ve Protestan Ermenileriydi. Aynı kaynaklara göre, örneğin Halep'te Ortodoks ve Katolik olarak 19.923 Rum, 11.748 Yahudi, 15.940 kadar *"dini belirsiz"* şahıs yaşamaktaydı. Ermeniler tarafından tutulmuş ve bazı abartmalara da açık olan bu sayısal verilere göre, Halep'te yaklaşık 150.000 gayrimüslime karşılık 760.000 Müslüman yaşamaktaydı. Buna rağmen Halep ve çevresindeki devletin yönetiminden ticarete kadar birçok alanda Ermeniler çok etkiliydiler. Halep'te önde gelen 70 kadar Ermeni ailesi vardı. Bunlardan en ilginci, bugünkü Ermenistan'ın devlet adamlarından Ter-Petrosyan'ın ailesidir. Halep'te *"Ağacan"* ailesi olarak tanınan bu aile (gerçek yazılışı: Der-Bedrosyan) özellikle Urfa'da büyük bir ithalat ve ihracat şirketini yönetmekteydi. Ter-Petrosyan'ın erkek kardeşi Nişan Petrosyan, 1902'de *"Ticaret ve Ceza Mahkemesi"*nde üyelik yapmıştı. Bir başka ünlü Ermeni de Yakup Taşçıyan'dı (ö. 1915). Taşçıyan, Kürt-Arap çatışmalarında arabuluculuk yapmıştı.

Lübnan'da ise Osmanlı kaynaklarına göre 1800, Ermeni kaynaklarına göre 3150 ile 4500 arasında Ermeni yaşamaktaydı. O zamanki adı *"Dağlık Lübnan"* olan Lübnan'da Beyrut ve çevresinde yapılan ticaretin tamamına yakını Ermenilerin denetimindeydi. Ayrıca en

iyi eğitim görmüş olan Ermeniler de Lübnan'daydılar. Lübnan Ermenileri, tıpkı Suriye Ermenileri gibi Fransa'yla çok sıkı ilişki içindeydiler. Buna ek olarak 1880'lerden itibaren bölgedeki ABD'li misyonerlerin etkisiyle birçok Protestan Ermeni, Ermeni-Amerikan kolejlerinde eğitilmişlerdi. Gregoryen Ermenilerin önemli bir bölümü de ABD'deki Protestan Kilisesi'ne bağlanmışlardı.

Bu bölgedeki en önemli Ermeni aileleri arasında başta Davud Karabet Paşa (1816-1873) ailesi gelmekteydi. Son derece bilgili bir paşa olan Davud Karabet, Osmanlı'nın Berlin Büyükelçiliği'nde bulunmuştu. Karabet Paşa'nın, Fransızca yazdığı *Antik Alman Yasaları* başlıklı kitabı Avrupa'da ilgi uyandırmıştı.

Günümüzde Suriye ve Lübnan'da yaşayan Ermenilerin tamamı, hiç kuşkusuz Türkiye'nin düşmanı değildirler. Ancak eski Taşnak ve Hınçak komitelerinin görüşlerinin günümüzdeki uzantıları da sayıca hiç az değildir. PKK'yla doğrudan bağlantı içinde olanlar işte bu eski *"Komitacı"* grupları ve onlara bağlı olan *"Yeminli Türk Düşmanları"*dır.

(*Yeni Günaydın*, 6 Kasım 1993, Cumartesi)

TÜRKİYE'DE HIRİSTİYANLARA BASKI YAPILIYOR KAMPANYASI BAŞLATILDI

Bu yılın mart, nisan ve mayıs aylarında Avrupa'nın çeşitli başkentlerinde ve haziran ayında da Star TV'deki Objektif programında (7.6.93 ve 21.6.93 tarihlerinde) yakında başlayacağını duyurduğum kampanya Avrupa'da başlatıldı. Yurtiçinde ve dışında yaptığım radyo ve TV konuşmalarında, amacım yaklaşan bu tehlikeyi önceden kamuoyuna duyurabilmekti. Bu konudaki görüşlerim o günlerde birçok dergide de yer aldı.

Şimdi başlayan kampanya, giderek hızını artıracaktır ve inanın PKK teröründen daha berbat bir karşı propagandayla yüz yüze kalacağımız kesindir. Ne yazık ki, başta T.C. Dışişleri Bakanlığı olmak üzere hükümetin ilgili birimlerinde bu karşı kampanyayı engellemek için hiçbir önlem düşünülmemiştir.

Söz konusu *"Hıristiyanlara baskı"* kampanyasını başlatan İngiliz *TIMES* gazetesi oldu. Geçen hafta yayınlanan bir yorumda, gazetenin Türkiye'yi dolaşan muhabirinin konuştuğu Hıristiyanların görüşlerine yer verildi. Buna göre Türkiye'de Hıristiyanlar ağır işkence –evet– ve baskı altında inlemekteydiler. Bu yorumu özellikle Doğu Anadolu'da yaşayan Hıristiyanları ele alarak yazdığını vurgulayan muhabire göre, eskiden rahat için-

de yaşayan Hıristiyanlar artık *"baskılar"*a dayanamayarak bin yıllık yurtlarını terk etmeye başlamışlardı!

Tabii, Türkiye içindeki basının bir kesimi de bu zavallı Hıristiyan mezalimi hikâyesine hemen angaje oluverdi. Ancak konu bu kadarla kalmadı. Türkiye'de bürokratik mekanizmada yer alan bazı kesimler de, sanki yangına körükle gitmek istercesine bazı *"orijinal"* kararlar aldılar ve bu tebliğlerini ilgili kuruluşlara gönderdiler. Bu *"çok bilmiş"* bürokratlar, Avrupalıların gökte aradıklarını, yerde, İstanbul'da buldurttular. Ermeni okullarında Ermenice dersi dışında Ermenice konuşulmasını yasakladılar. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde, 11 Ekim 1992-2392 tarih ve sayıyla 810. sayfada yayınlanan ve Ermeni okullarına iletilen tebliğiyle özel Ermeni ilkokullarında din dersi dahil, Ermenice hariç, diğer tüm derslerde Ermenice konuşulması yasaklanıyordu.

Türkiye'ye karşı başlatılan karalama kampanyasında yeni adım Avrupa'daki yazılı basından televizyon kanallarına geçecektir. Geçtiğimiz yıl içinde çekilen ve Bizans'ı tanıtan yücelten belgesel dizileri birbiri ardı sıra gösterime başlayacaktır. Bunların arasında en iddialısı, kuşkusuz İngiliz aktörü ve asilzadesi Peter Ustinov'un hazırlayıp sunduğu *Bizans Uygarlığı* dizisi olacaktır. Çekimleri İstanbul'da, Ayasofya'da ve çevresinde yapılmış olan bu dizide Bizans'ın Avrupa uygarlığına yaptığı katkılar anlatılmaktadır. Son iki yıl içinde Avrupa'da Bizans imajını yeniden canlandırabilmek amacıyla, başta Yunanlı işadamlarının sponsorluğuyla birçok araştırma, film, belgesel hazırlandı. Yakında hepsi

çeşitli başkentlerde gösterime girecek. Kuşkusuz biz yine ah vah edip, *"Batsın Bu Dünya"* diye türkü çağıracağız!

Avrupa'daki karalama kampanyası rastlantı değildir. Çok daha kapsamlı sistematik bir atağın başlangıcıdır. Türkiye'de Hıristiyanlara baskı yapıldığı şeklindeki karşı kampanya, eşzamanlı olarak Avrupalıların çok sevdikleri ve dillerinden düşürmedikleri insan hakları; hukukun üstünlüğü; barış; kardeşlik; eşitlik; siyasal çözüm gibi kavramları da Türkiye'nin başına kakacaktır. Bunu Batı'nın istediği reformların niçin yapılmamakta olduğu propagandası izleyecektir. Yine eşzamanlı ve eşduyumlu olarak İstanbul'un statüsü gündeme getirilecektir. Fener Patrikhanesi'nin baskı altında tutulduğu ve Ayasofya'nın yeniden Ortodoks ibadetine açılması isteği gündemin başına yerleştirilecektir. Nitekim Fener Patrikhanesi'nin yüce Bizans hayalini gerçekleştirmek uğruna mücadele etmesi gerektiği şeklindeki haberler Yunanistan basınında görülmeye başladılar.

Avrupa'da bu gelişmeler bekleniyordu diyebilirim. Buna karşı ne yapılabilir? Biraz bu konuya değineyim.

Hiç kuşkusuz Türkiye'nin elindeki tüm olanakları, bu *"çok"* tehlikeli gelişmeye karşı yöneltmesinde yarar vardır. Günümüzde Türkiye'de basın ve medya bir güç haline gelmiştir. Devlet ve özel TV'ler henüz kampanyanın başındayken caydırıcı programlar hazırlayabilirler, önlemler belirleyebilirler. Hıristiyanlara baskı teması, şakaya ve ihmale gelmeyecek kadar önemli bir provokasyon aracıdır. Osmanlı İmparatorluğu bu kampanyayla yıpratılmış, reformlar yapmaya zorlanmış ve sonunda

da paramparça edilmiştir. Kimsenin kuşkusu olmasın ki, PKK'nın Avrupa'da geri plana çekilişi, ardı sıra bu ağır karalama kampanyasının başlatılması düşüncesini de içermektedir.

İşte bu ortamda Türkiye'nin dikkate alması gereken hususlardan biri de, İstanbul'da bulunan Türk-Ortodokslarının Patrikhanesi'ne özel önem gösterilmesidir. Bilindiği gibi bu patrikhane İstanbul'daki ikinci patrikhanedir. Şu son günlerde diğer Ortodoks Patrikhanesi olan Fener'le ilgili önemli iddialar öne sürmektedir. Bu nedenle de Türk-Ortodoks Patrikhanesi'nin başı Selçuk Erenerol, Yunan basınında boy hedefi haline getirilmektedir.

1884'te Akdağmadeni'nde dünyaya gelen ve Türkiye'de Papa Eftim adıyla tanınan Pavlos Efthimios Karahislidis tarafından kurulan Müstakil Türk-Ortodoks Patrikhanesi, Lozan Antlaşması'ndan önce yaklaşık 50.000 kadar bir nüfusu temsil etmekteydi. Türk-Ortodoksları, Selçuklu Rum Devleti'nden kalmadırlar, özellikle de Konya'da ve Karaman'da yaşadıkları için Karamanlı Hıristiyanları diye bilinirler. Türktürler ve anadilleri de Türkçedir. Kendilerini Rum ve Hellenlerden ayrı görürler ve Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal'in yanında yer almışlardır. İstanbul'un işgalinin sona erdiği gün, yabancı işgal güçleri İstanbul'u terk ederlerken iki adamıyla Fener Patrikhanesi'ni basan Papa Eftim, Yunanlılar tarafından aforoz ettirilmişti. Ölümünden sonra 1965'te (Mayıs) oğlu Dr. Turgut Erenerol Türk-Ortodoks Patrikhanesi'nin başına geçmişti. Onun ölümünden sonra da Selçuk Erenerol tarafından temsil

edilen Türk-Ortodoks Patrikhanesi, önümüzdeki aylarda çok önemli bazı gelişmelere sahne olacaktır. 20 Aralık 1993'te İstanbul'da Huber Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'le özel bir görüşme yapacak olan Selçuk Erenerol'a umarım gereken ilgi gösterilecektir.

(*Yeni Günaydın*, 9 Aralık 1993, Perşembe)

BİZANS DEVLETLERİ TOPLULUĞU

23 Aralık 1993 tarihli *"Ortodokslar ve Türkler"* başlıklı yazımda, Batılı tarihçiler ve ilahiyatçılar tarafından kullanılan bir deyimden söz etmiştim. Türkçeye düz çevirisiyle *"Bizans Devletleri Topluluğu"* olarak çevrilebilecek olan bu deyim, Bizantine Commonwealth idi. Bu kavramla anlatılmak istenilen de şuydu: 6. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar süren bin yıllık dönemde Ortodoks âlemi, gözleri önce Bizans'ta, sonra da Moskova'da olarak yaşamıştı. 1453'te İstanbul Türk-Osmanlı Sultanı Fatih tarafından ele geçirilince Moskova Kilisesi, kendisini 3. Roma ilan etmişti. Ortodoksluğu yeryüzünde kendilerinin temsil etmekte olduğunu vurgulayan Ruslar, günümüzde de, Bizantine Commonwealth'i andıran yeni bir girişim başlatmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmaktadırlar. Yazımda mealen anlatılan buydu.

Bu yazıma çok olumlu tepkiler geldi. Bu meyanda eski dost Dr. Alev Coşkun aradı ve çok ilginç bir makaleden söz etti. Alev Coşkun şöyle konuştu: *"Biz (*Cumhuriyet *gazetesi) geçtiğimiz Nisan aymda Mahmut Bakalli adlı bir Kosovalı aydın ve siyasetçinin bir makalesini yayınladık. Sen o sırada Türkiye'de olmadığın için görmemişsindir. Bakalli de senin işaret ettiğin hususlara değinmişti, ama o günlerde nedense bazı çevreler Bakalli'nin ve bugün de senin işaret*

ettiğiniz hususu göz ardı ettiler. Bu makaleyi sana fakslıyorum. Mutlaka okuyuver."

Rus Politikası-Arnavutluk Sorunu

Mahmut Bakalli'nin bu başlıkla yazdığı makalesini böylelikle okuyabilme şansını buldum. Bakalli de, Coşkun'un belirttiği gibi, Yeni Bizans tehdidinden söz ediyordu. Önemli ve ilginç bir yaklaşımı vardı. Oysa günümüzde kimileri -hem de Türk-Yunan-Bizans ilişkilerini çok iyi bildiklerini övünerek öne süren birileri- Rusya'da ve Yunanistan'da Yeni Bizans tehdidi diye bir tehdit olmadığını, bunun *"konspirasyon"* olduğunu iddia ediyorlar. Bakalli'nin yazısını, hem bu makale unutulmasın diye, hem de olayların içinde Arnavutluk'ta yaşayan bir aydının Yeni Bizans olayına bakışını göstermesi isteğiyle geniş bir özet halinde okurlarıma sunuyorum:

> Rusya'daki son gelişmeler, gerek Rusya'nın kendisi için, gerek dağılan Sovyetler Birliği'nden sonra oluşan bağımsız devletler, gerekse Avrupa, dünya devletleri ve yeni dünya düzeni için kaygı vermektedir. Bu gelişmelerin Türk ve Arnavut devlet ve ulusları için de tehlikeler arz ettiğini düşünmekteyim... Yeltsin'in Rusya'nın çıkarları doğrultusunda *"Megalo-Rus"* hegemonyacı ebeveynliğe soyunmuş bir politika izleyeceği muhakkaktır... Rusya'da başlatılan reformlar, Çarcı ve şoven güçlerin birleşmesiyle hareket noktası Rus Çarlığı doruk noktasındaki dönemden kalma, hegemonyacı yeni bir Rus politikası güdülecektir.

Ortodoks Bir Güç Oluşturma

Bugünlerde sıkça dile getirilen ve daha gerçekçi görülen olasılıklardan biriyse Rusya'nın oluşturulacak yeni bir bölgesel politik kuşağın, Rusya, Ermenistan, Ukrayna, Moldova, Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Makedonya, Yunanistan ve Kıbrıs'ı da içine alan Ortodoks devletler topluluğunun başına geçmektir. Ortodoksluğa dayalı böyle bir politik birlik kurmak ne o kadar olasılıkdışı bir olgu, ne bir fantezi, ne de bir bilimkurgu olayıdır. Bu fikir, Rusya'nın amacı olarak geride bıraktığımız günlerde Belgrad'ı ziyaret eden Rusya Parlamentosu'nun yüksek düzeydeki delegasyonunun Cosiç, Miloseviç, Şeşel, Sırp Patriği ve öbür devlet adamlarıyla yaptıkları görüşmeler sırasında açıklanmıştır.

Böyle bir kuşağın Avrupa'da kurulamamasına gerekçe olarak, dinsel ve ruhsal yaşam birliği, İslam'ın doğrudan Avrupa'ya yayılmasının engellenmesi, Vatikan, Almanya ve Avrupa uygarlıklarının bu bölgeyi etkilemesinin ve Doğu'ya ulaşılmasının önlenmesi olarak gösterilmektedir. Ortodoks devletlerinin kurmak istedikleri yeni Bizans Birliği Arnavut ulusu için olduğu kadar, demokrasinin gelişmesi, Avrupa'nın entegrasyonu, Avrupa ve dünya barışının uzun süreli olması için de büyük tehlike arz etmektedir. Yeni Bizans birliğinin yaratılmasına, barışı tehlikeye düşürecek anti-demokratik örgütlenmeye gidilmesi gibi durumların ortaya çıkmasını önemli ölçüde engelleyecek olan, doğru çözümlenmiş bir Arnavutluk faktörüdür.

Mahmut Bakalli'nin yazısından geniş bir özet aktardım. Umarım Türkiye'de bu gelişmeleri yakından izleyenler için uyarıcılık görevini yapar. Yeni Bizans düşüncesi, bir hayal

ve kuruntu değildir. Bunu göremeyenleri, kendilerini Türk-Yunan-Ortodoks ekseninde *"uzman"* ilan etmelerinin bu nedenledir ki, hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur.

(*Yeni Günaydın*, 28 Aralık 1993, Salı)

TÜRK HIRİSTİYANLARI...

Türkler, 9. yüzyılda İslamiyet'i kabul ettiler. Ancak özellikle Hazar Denizi çevresinde yaşayan Türk boylarından bazıları daha önce Yahudiliği seçerek, Şamanizmden Yahudiliğe dönmüşlerdi. Bir kısım Türkler de Hıristiyanlığı benimsemişlerdi. Bunların arasında en büyük boy, günümüzde Gagavuz Türkleri adıyla tanınan *"Gök Oğuzlar"*dır. Gagavuzlar, Hazar Yahudileri ve yine Türk asıllı olan Karaim Yahudileriyle birlikte Türk boyları arasında İslamiyet'e geçmemiş olan *"gayrimüslim Türkler"* olarak tanınırlar...

Hazar Yahudileri Avrupa'ya dağılmışlardır ve belirli bir ülkede değil, çeşitli Orta Avrupa ülkelerinde yaşamaktadırlar. Yine de en çok Paris'te etkilidirler. Aralarında ünlü yazarlar, bilim adamları ve siyasetçiler yetişmiştir. Hazar Yahudileri, inançları itibariyle Ortodoks Yahudilerinden ayrı, kendilerine özgü değerleri de koruyarak günümüze kadar gelmişlerdir. Karaim Yahudileriyse, tamamen kendine dönük bir cemaattir. Özellikle Rusya'da yaşamaktadırlar. Türk gelenek ve göreneklerine çok sıkı bağlıdırlar.

Karaim Yahudileri, diğer Yahudi cemaatleri için çok tipik olan ticaret hayatı içinde olmaktansa, tarım alanında uzmanlaşmayı yeğlemişlerdir, görünümleri itibariyle tam bir köylü cemaati (parochial) izlenimi vermektedir.

Gagavuzlar ve Kilise

Türk asıllı olup Müslüman olmayan Gagavuzlar özellikle Moldova'da yaşamaktadırlar. Ortodoks mezhebine –bazılarına göre dinine– bağlı olan Gagavuzlar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nin dağılmasıyla birlikte, göreceli bir özerkliğe ve özgürlüğe kavuşmuşlardır. Ne var ki, Romanya ve Ukrayna arasında sıkışıp kalmış olan Moldova ve Gagavuzlar, son üç yıldır Türkiye'yle yakın temaslar kurmaya hazırlanmaktadırlar. Gagavuzların bu gayretleri, Türk tarafının da istekli davranması üzerine günümüzde olumlu bir çizgide gelişmektedir. Ancak bazı önemli pürüzler vardır. Bunlardan birine, Gagavuz Kilisesi'nin durumuna değinmekte yarar görüyorum.

Geçtiğimiz ay içinde Gagavuz Türklerini temsilen Başkan Stephan Topal Türkiye'ye geldi. İstanbul'da Bedrettin Dalan'ın delaletiyle bazı temaslarda bulundu. Gagavuzlar, Ortodoks olmalarına rağmen, kendilerini Rum (Grek) değil, Türk olarak kabul ettikleri için, İstanbul'daki Müstakil Türk Ortodoks Kilisesi'ne yakın bulunmaktadırlar. Bu nedenle de söz konusu kilisenin Patrik Vekili Selçuk Erenerol ile görüştüler. Fener Patrikhanesi'ne karşı Türk Ortodoksluğu'nu savunan bu kilise ve patrikhanesi 374 yıllık bir geçmişe sahiptir. Selçuklu Rum İmparatorluğu'ndan günümüze kalan bir geleneğin temsilcisidir.

Lozan Antlaşması imzalandığında Türkiye yanlış bir *"mübadele"* uygulayarak Anadolu'da, özellikle de Karaman ve Akdağmadeni'nde yaşayan çok sayıda Türk Hıristiyan'ı Yunanistan'a göndermiştir. O sıralarda

bu insanların Anadolu'nun otantik cemaatlerinden biri oldukları dikkate alınmamış ve Ortodoks olmaları Yunanistan'a gönderilmeleri için yeterli sebep sayılmıştı. İşte bu mübadele hatasının sonucunda Müstakil Türk Ortodoks Kilisesi'nin cemaati çok azalmıştı. Kilise 1920'li yıllarda Papa Eftim tarafından İstanbul'a getirilerek, günümüzde, Tophane'deki Aya Nikola Kilisesi'nde varlığını sürdürmektedir.

Gagavuzlara İlgi

Bilindiği üzere son üç yıldır Fener Patrikhanesi yoğun bir siyasal faaliyet içine girmiştir. Geçtiğimiz üç yıl içinde Fener Patriği, devlet başkanı sıfatıyla birçok ülkeye ziyaretler yapmış ve patrikhanenin gözetiminde İstanbul'da 20'ye yakın toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantılara Katolik dininin temsilcileri çekimser kalırken, özellikle Lutheran ve Protestan kiliseleri yoğun ilgi göstermişlerdir. Fener Patrikhanesi bu girişimleriyle Ortodoks âleminde liderliğe soyunmaktadır. Ve Fener Patrikhanesi'nin Türkiye'deki en büyük rakibi de işte bu Türk Ortodoks Kilisesi'dir.

Bir diğer hususu da belirtmem gerekiyor. Türk asıllı olup da Müslüman olmayan ve özellikle de eski Sovyet topraklarda yaşayan en az 6,5 milyon Türk Hıristiyan'ı vardır. Dünya Türkleri Kongresi bu Türk Hıristiyanlarını örneğin, Yakutların bir kısmıyla Çuvaşları, Türk Birliği içine almak istiyor. Bu durumda Türk Hıristiyanları için Müstakil (Bağımsız) bir Türk Ortodoks Kilisesi'ne ihtiyaç duyulacaktır. Ki bu kilise de İstanbul'dadır.

Halen Amerika'da 200 Türk Hıristiyan ailesi (çoğunlukla Gagavuz) New York'taki Türk örgütleri tarafından gönüllü olarak korunmaktadırlar. Amerika'da yaşayan Türk işadamları, bu ailelerin Amerika'ya adapte olmalarına yardımcı olmaktadırlar.

Öte yandan İstanbul'da Fener Patrikhanesi, son bir yıldır yürütmekte olduğu araştırmalarını tamamlayarak geçtiğimiz hafta içinde bir yardım kampanyası başlattı.

Adam Başı 200 Dolar

Fener Patrikhanesi, İstanbul'da yaşayan yoksul Rumlara ayda adam başı 200 dolar yardım dağıtmaya başladı. Patrikhane, özellikle Yunanlı işadamlarının yardım yoluyla yaptıkları bağışlardan böylesi bir fon ayırmış bulunuyor. Bu fondan yaklaşık 550-600 kişinin yararlanacağı sanılıyor. Yoksul Rumlar için ayrılan bu Fak-Fuk-Fon'uyla Fener Patrikhanesi kendi cemaatine yönelik faaliyetlerini hızlandırmış olmaktadır.

Fener Patrikhanesi, fonlar kurup hayır amacıyla dağıtabilirken Müstakil Türk Kilisesi, çok yakın bir gelecekte üstleneceği bazı hizmetleri nasıl karşılayabileceğini kara kara düşünmektedir. Bu patrikhane elindeki gayrimenkulleri bir türlü değerlendirememekte ve Vakıflar Başmüdürlüğü'yle bürokratik bir mücadele sürdürmektedir. Geçmişte patrikhaneye ait olan bazı gayrimenkuller Hazine ve Vakıflar arasında, koruma amacıyla paylaşıldıkları için, gelir kapısı onlara, masraf kapısı da

bu kiliseye ihale edilmiş durumdadır! Bu adaletsizliğe bir son vermek gerekmektedir.

Gagavuz Hıristiyanları, yaptıkları açıklamalarda Türkiye ile çok yakın ilişkiler kurmak istediklerini dile getirmişlerdir. Bu Türk asıllı Hıristiyanların ve diğer milyonlarca Türk Hıristiyanı'nın Türk Ortodoks Kilisesi'nin ruhani liderliği altına alınması olasılığı yüksektir. Halen bu kilisenin Türkiye'deki resmi muhatabı ilginçtir ki, bu patrikhane değil, neredeyse Kızılay'dır. Nitekim patrikhaneden çok Kızılay, insani amaçlarla bu kiliseye yardımlarda bulunmaktadır.

Gagavuzlarla ilişkilerin geliştirilmesi Türkiye'nin yararına ve Balkanlar'da kurulan Ortodoks Ekseni'nin aleyhine olacaktır. Bizden uyarması...[10]

(*Yeni Günaydın*, 27 Ocak 1994, Perşembe)

[10] 7 Şubat 2002 tarihli gazetelere göre Gagavuzlara tanınmış olan "özerklik" haklarının geri alınması gündeme gelmiştir.

ATATÜRK TÜRKİYE'SİNDE EKÜMENİK PATRİKLİK

Prof. Niyazi Berkes, tam 30 yıl önce yukarıdaki başlık altında uzun bir yazı yayınlamıştı. O günlerde Kıbrıs sorunu gündemdeydi ve Türkiye'de de patrikhaneyi ABD yurttaşıyken Türk vatandaşlığına alınan Athenagoras yönetiyordu. Bugün yine tartışma konusu olan patrikhane ve patriklerin kullanmakta ısrar ettikleri *"ekümenik"* olmak (evrensel) keyfiyeti ilk kez gündeme getirilmişti. ABD'de yaşayan ve Türkiye'nin en yetkili bilim adamlarından olan Prof. Niyazi Berkes'in Ekümeniklik konusunu işleyen bu yazısı 6 Kasım 1964 tarihli *YÖN* dergisinde yayınlanmıştı.

Şimdi bu uzun yazıdan bir özet aktaracağım. Bu vesileyle kısa bir süre önce aramızdan ayrılan Prof. Niyazi Berkes'i de hayırla anmış olmak istiyorum. Türkiye'nin en değerli beyinlerinden biri olan Berkes, Ankara'da 1940'lı yıllarda öğretim üyesi olarak çalışırken, yine Ankara'da görev yapan Behice Boran ve halen Fransa'da yaşayan Pertev Naili Boratav'la birlikte *"ağır"* ve haksız bir suçlamaya maruz kalarak, diğerleriyle birlikte görevinden uzaklaştırılmıştı. Bir *"muhbir"*in ihbarına kurban giden Berkes, daha sonra gittiği ABD'de profesör oldu ve değerli eserler verdi.

Hakkında yapılan ihbar asılsız çıktı, ama bir kez suçlanan Berkes, küskün bir bilim adamı olarak yaşamadı. Türkiye'yi daima önde tuttu ve çalışmalarını bu bakış açısıyla sürdürdü.

Niyazi Berkes'i ve arkadaşlarını asılsız suçlamalarla yıpratan ve ihbar eden şahıs, o günkü CHP'nin önde gelen milletvekillerinden biriydi. Fahri Kurtuluş adlı bu milletvekili, günümüzde demokratik hakları en çok savunduğunu öne süren DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in babasıydı!

İşte Berkes'in yazısından bir özet:

Kıbrıs ve Ortodoks Kilisesi

Ortodoks Kilisesi'yle Yunan ulusçuluğu arasındaki bağın en yeni örneğini bugünkü Kıbrıs olaylarında görüyoruz. Orada kurulmak istenen bağımsız bir cumhuriyetin başına teokratik bir dinin ruhani başkanı geldi. Bu modern dünyada görülmedik bir garabettir; fakat Yunan ulusçuluğu bakımından çok tabii bir şeydir. Uluslararası garantili laik bir anayasa, teokratik bir rejimden başka bir şey anlamayan bir ruhaninin eline, kedinin boynuna ciğer asar gibi teslim edildi.

Amacı sadece Yunan ulusçuluğunun büyümesi olan Kıbrıs'ın teokratik başkanı (Makarios) Kıbrıs Anayasası'nın Türkler lehine olan maddelerinin kaldırılmasına karışılmasını hükümranlığına aykırı buluyor. Kilise teokrasisi açısından doğru bir görüş... Türkiye de Lozan Antlaşması ile uluslararası garantilere dayanan birtakım taahhütler yüklenmiştir ve devletlerle derde girmeksizin anayasa değiştirmekle bunlara aykırı gidemez. Tersine Türkiye, bu taahhütlerine uyacak şekilde yalnız anayasasını değil, bütün kanunlarını

laikleştirmiştir. Ve bunu, hükümranlığına aykırı bulmuyor. Bununla Kıbrıs'taki durum arasında fark varsa, o da Türk ulusçuluk ve devlet rejiminin laikliğe, Yunan ulusçuluğunun teokrasiye dayanmasından ileri geliyor. Türk laik ulusal devletin Ortodoks teokrasisi ve Yunan ulusçuluğuyla karşıtlığının yalnız Kıbrıs meselesinde bulunmadığını görürüz. Geçen yazılarda anlattığımız gibi tarihin şartlarından faydalanarak bir sürü siyasal ve dinsel devrimler karşısında kılını bile kıpırdatmamış olan Ortodoks Kilisesi'nin ulusal bakımdan daha önemli bir parçası laiklik rejimiyle uyuşmaz özellikleriyle Türk topraklarının en önemli yerinde duruyor.

Bu müessesenin ne dereceye kadar laik devlet düzenine uyduğunu anlamak için onun *"ruhani"*liğinin (Ekümenliğinin) temellerini biraz eşelememiz gerekecektir.

Ekümenik Patrikhane

İstanbul'da evrensel Ekümenik bir patriklik olduğu sanısının yaşanmasına rağmen, bu patriklik gerçekten bütün Ortodoks kiliselerinin üstünde bir makam mıdır? Önceki yazılarda anlattığımız gibi, bu kiliseye Osmanlılar zamanında Rum *"millet"*inin en yüksek ruhani makamı olmak vasfı verildiği halde, daha Osmanlı İmparatorluğu ortadan kalkmadan önce Rum olmayan Ortodoks uluslar bu Rum üstünlüğüne karşı gelmişler ve başlıca Ortodoks kiliseleri yeniden bağımsız, başına buyruk kiliseler olmuşlardır. Bugün Rum ve Yunanlı Ortodoks kiliseleri bile İstanbul Patrikliği'nin hükmü altında değillerdir. İstanbul Patrikliği'nin diğer Ortodoks kavimlerin kiliselerinin başındakilere kıyasla hiçbir fazla kudreti yoktur.

Öyleyse Üstünlük Nereden?

Öyleyse bu patrikliğin Ortodoks âleminin en yüksek ruhani makamı olduğu, dünya ölçüsünde, yani Ekümenik en üstün ruhani makam olduğu inancı nereden geliyor ve neye dayanıyor?

Bunun tarihi bir efsaneden başka bir kaynağı ve desteği yoktur. Böyle temelsiz bir inancın gerçek yaşatıcısı ancak ve ancak Yunan ulusçuluğudur. Çünkü o ulusçuluğun temeli ancak bu Ortodoks teokrasisinin geleneğidir. Yunan ulusçuluğu ve ona babalık eden patrikhane diplomasisi bu efsaneyi başarıyla yaşamıştır. Evrensel Katolik Papalığın dinsel ve dünyevi (seküler) durumu bu durumla kıyaslanamaz; çünkü hem bu iki kilise arasında tam bu noktalarda yüzyıllar boyunca uzmanlaştırmış bir görüş ve örgüt farkı var, hem de Papalığın durumu çeşitli devletlerle yapılmış hukuki anlaşmalarla belirlenmiştir, yani aynı zamanda yalnız sırf ruhani değil, dünyevi (seküler) anlaşmalara bağlıdır.

İstanbul Patrikliği'nin Ekümenliği efsanesini yaşatmaya yardım eden diğer bir neden, Lozan Antlaşması'nda sağlanan hükümler gereğince laik Türk devletinin prensiplerine göre kendini ıslah etmesi ve yapısını modernleştirmesi zorunluluğunun ona yükletilmesinin ihmal edilmiş olmasıdır. Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye, önemli bir din-devlet reformuna giriştiği halde patriklik buna paralel hiçbir reforma sahne olmamıştır. Laik Türk Devleti, patrikliğin kendini Ekümenik bir makam saymak yolundaki hayali tasavvurlarına göz yummuştur. Fakat efsane yaşıyor, hatta Ortodoks olmayanlar arasında bile. *Observer* gazetesinde bir İngiliz yazarı şöyle yazmıştı: *"Kudüs'te papayı kucaklamakla kapatan Athenagoras, Türk Hükümeti'nin elinde bulunuyor."* Ekümenik patriklik erkânı, yani Ortodoks Kilisesi'nin en yüksek ruhanileri Türklerin elinde rehinedir. *Time* dergisi

ise dünya Ortodoksluğuna ayırdığı uzun bir incelemede Constantinopol (İstanbul) şehrinin üzerine kocaman bir Ortodoks haçı yerleştirmişti.

Berkes'ten alıntılar burada bitiyor. Bu alıntıları Ortodoks Zirvesi'ni *"hayal"* sanan ve bu konuda yazılar yayınlayan hayalperest konspiratör avcılarına armağan ediyorum.

(*Yeni Günaydın*, 22 Şubat 1994, Salı)

PATRİKHANE BİZİMDİR AMA BİZDEN DEĞİLDİR

Fener Patrikhanesi ve Patrik Barthelomeo'yla ilgili olarak basında yoğun haber ve eleştiriler görülmeye başlandı. Uzun yıllar adından söz edilmeyen ve bir anlamda *"unutulmuş"* olan patrikhane son bir yıldır yazılı, sözlü ve görüntülü basının gündemine girdi. Bence iyi de oldu. Patrikhaneye ve genel olarak Hıristiyan âleminde neler olup bittiğine yönelik bir ilgi oluştu. Özellikle İslami çizgideki *Zaman, Milli Gazete* ve *Türkiye* ile yayın hayatına yeni atılan *Beklenen Vakit* gazeteleriyle aynı çizgideki birçok derginin bu konuya eğilmesi isabetli olmuştur. Kiliselerin özellikle de Fener Patrikhanesi'nin *"politikaları"* anlaşılmadan, Türkiye'deki ilk elde dış politikanın, buna bağlı olarak da iç politikanın şekillendirilemeyeceği kanısındayım. Bu nedenledir ki, tüm gayretimle başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere tüm yetkili kuruluşları *"canlandırmaya"* çalışıyorum.

Yukarıda Fener Patrikhanesi'nin *"politikası"* dedim. Bilmeyenler için bu şaşırtıcı gelebilir. Fener Patrikhanesi *"siyasal"* değil, *"ruhani"* bir birimdir denilebilir. Bu görüşte bir noktaya kadar haklılık da vardır. Ancak gerçek durum böyle değildir. Tek kelimeyle söylersek: *"Fener Patrikhanesi, gerçekte tam bir Siyasal Birimdir."*

Bunu biraz açayım.

Lozan görüşmeleri 20 Kasım 1922'de başladı ve 24 Temmuz 1923'e kadar sürdü. ABD, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmemiş olduğu için, görüşmelere imzacı taraf olarak değil, sadece gözlemci olarak katıldı. Lozan görüşmelerinde heyetimizi temsil eden İsmet İnönü, konu Fener Patrikhanesi'ne gelince, *"Patrikhane ruhani değil, siyasal bir kuruluştur; bu nedenle de İstanbul'dan çıkartılması gerekir,"* açıklamasını yaptı. Bu görüşünü güçlendirmek için İnönü, patrikhanenin İstanbul'un işgali sırasında sergilediği Türk düşmanlığını gösterdi. Başta Fransızlar olmak üzere diğer delegasyonlar bu görüşü değiştirmeye çalıştılar. Onlara göre ortada varlığı inkâr edilmeyen bir Türk düşmanlığı vardı, ama bu patrikhaneyi değil, olsa olsa o günkü patriği bağlardı. İnönü bu görüşe uzun zaman direndi. Sonunda 10 Ocak 1923'te yazılı değil, sözlü olarak verdiği bir açıklamada, Fener Patrikhanesi'nin İstanbul'daki mevcudiyetinin sadece *"ruhani"* alanla sınırlanırsa kabul edilebileceğini belirtti. Yine İnönü'ye göre mübadele (karşılıklı göç) ancak bu şartla gerçekleşebilirdi. Bu konular tartışıldı ve sonuçta İnönü'nün tezi kabul edildi. Fener Patrikhanesi tüm siyasal faaliyetlerine son vermek kaydıyla ve sadece *"ruhani alanda faaliyet göstermesi kaydıyla" İstanbul'da kaldı.* Yoksa Fener Patrikhanesi Aynaroz'a nakledilecekti!"

Bu kısa açıklamadan sonra esasa gelelim.

Fener Patrikhanesi gerçekte, Hıristiyan âleminde özel statüdeki bir kiliseyi temsil etmektedir. Bu özel kilise tipine, Batı İlahiyatı'nda Ethnarcy (etnarşi) denilir. Açıklaması şöyledir: Lozan'da AZINLIK'ların varlığı ve

hakları kabul edilmiş ve fakat, çok önemlidir ki, Fener Patrikhanesi, sadece bir AZINLIĞIN KİLİSESİ olarak belirtilmiştir. Gerçekten de Fener Patrikhanesi, statüsü itibariyle bir AZINLIK KİLİSESİ'dir. Fener'in iddia ettiği gibi EVRENSEL (Ekümenik) KİLİSE değildir. İşte bu husus, üzerinde çok dikkatle durulması gereken bir gerçektir. Evrensellik iddiasındaki Fener Patrikhanesi, gerçekte bir AZINLIK KİLİSESİ olduğunu bilerek, kelimenin tam anlamıyla SİYASİ ve İDEOLOJİK faaliyetler yürütmektedir. Diğer bir deyişle, Fener Patrikhanesi *"DİNİ SİYASETE ALET EDEN"* bir kurumdur.

Ve bu da sanıyorum (!) LAİKLİK'e aykırıdır.

(*Yeni Günaydın*, 11 Kasım 1993, Perşembe)

SLAV-ORTODOKS İTTİFAKI RUSYA VE KİLİSELER

Rusya'da yapılan son seçimlerde Vladimir Jirinovski önderliğindeki Liberal Demokrat Parti'nin yüzde 24 oy alarak Meclis'te birinci siyasal topluluk haline gelmesinden sonra Rusya'da *"faşizm"*in iktidara ortak olduğu şeklindeki tespitler yapılmaya başlandı. Hemen şunu belirtmek gerekiyor ki, Jirinovski hareketi hiç de sürpriz olmamıştır. 1989'dan beri örgütlenmekte olan bu tepki hareketinin liderleri arasında eski Demokratik Almanya'dan özellikle Leningrad'a (şimdi Petrograd) göç etmiş Almanlar da vardı. Ben de 1990'da Moskova'da bu gruplardan olan Rus ve Alman *"milliyetçileriyle"* görüşmüştüm. Bu insanların öfkesi daha çok klasik anti-Semitizmde şekil buluyordu. Rusya'da tüm olup bitenleri uluslararası Yahudiliğin, Siyonizmin ve masonluğun *'komplolarına'* bağlıyorlardı! 1991'de bu harekete bazı bilim adamları arka çıkmaya başladılar. Bugün Jirinovski'nin liderliğini yaptığı dağınık ve bilgisiz kitle hareketi kendi çizgisini buluncaya kadar daha bir süre yalpalayacaktır. Bu harekete tarihselliği eklemleyecek olan bilim adamları, partinin yapacağı ilk olağan kongrede merkez karar örgütlerine seçilirse, işte ancak o zaman Liberal Demokrat Parti etkili bir rol oynayacaktır. Yoksa bugünkü haliyle

LDP'nin Rusya'da etkili olabileceğini düşünmek olası değildir.

Rusya'da *'Faşizm'* olur mu? İlginçtir ki Rusya'da LDP'ye oy veren en az yirmi milyon Rus'un babaları ya da büyükbabaları İkinci Dünya Savaşı sırasında *'Faşizme'* karşı mücadele etmiş ve bu uğurda canlarını vermiş insanlardı. Yani anti-faşist babaların oğulları, kızları bugün Rusya'ya *'Faşizm'*i getirmek için oylarını kullandılar. Eğer meseleye böyle bakarsak yanılırız. Çünkü Rusya'da Alman Nazizminin ve İtalyan Faşizmi'nin aynen ortaya çıkması mümkün değildir. Benim edindiğim izlenime göre 1990'lı yıllarda Rusya'da, özellikle de Moskova'da *'İrredentizm'* (fetihçilik) gelişmeye başlamıştı. İrredentalist hareket 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusya'da zaten vardı. Rusya, ne tam Avrupai anlamda faşizmi yaşadı, ne de tam bir emperyalist olabildi. Fetihçi hareket yoluna devam ederken Bolşevik ihtilali oldu (1917) ve Rusya'yı kökünden sarsan gelişmeler yaşandı. Bunların başında da Rusya'da *'Din'*in (Ortodoksluk) baskı altına alınması gelir. Fetihçi hareketin temel direklerinden biri olan kilise, etkisizleşince İrredentalist hareket de zayıfladı ve zamanla gücünü yitirdi. Ama hiçbir dönemde tam olarak ortadan kalkmadı. Gorbaçov'un devrilip, yerine Boris Yeltsin'in geçmesiyle birlikte İrredentalizm yeniden Rusya'nın gündemine girdi. Bu açıdan bakılırsa Rusya'da faşizmin olmadığını ve köklü Avrupa'daki İrredentalizme (özellikle de İtalya'daki Garibaldi hareketine) bağlanmış olan bir fetihçi hareketle karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Bu tespitimiz eğer nesnel gerçekliği yansıtıyorsa, Rusya'daki Jirinovski hareketini klasik Nazizm, Faşizm

ve milliyetçilik şablonlarıyla değerlendirmemek gerektiği sonucuna varırız. Bu da bizleri erken teşhise yöneltir, zaman kaybımızı önler. Çünkü Türkiye için tehdit oluşturduğu düşünülen bu hareketin *'kimliği'*nin doğru ve sağlıklı biçimde saptanması, bu harekete karşı mücadelede önkoşuldur. Teşhis (tanı) doğru yapılırsa, tedavisi de doğru olur. Aksi takdirde sonuçlar aleyhimize gelişir.

İrredentalist hareketlerde kiliselerin özel bir yeri vardır. Kiliseler ve azizler bu hareketlere *'manevi'* boyutu ekleyen, heyecanı, özlemi ve umudu katan en önemli unsurlardır. Rusların akıl almaz boyutlara ve sayılara varmış olan azizleri, ikonaları Jirinovski hareketine *'ruh'* vermişlerdir.

İrredentalist hareketin Rusya'da adı konmamış olan geçmişi 11. yüzyıla gider. Ruslar, barbarlıktan çıkarak Hıristiyan uygarlığına geçen Avrupa'daki en son topluluktur. Rusların Hıristiyanlığı kabulü İS 989'da olmuştur. Bu yılda Bizans'tan gönderilen iki keşiş misyoner Aziz Kril ve kardeşi Aziz Methodius'un gayretleriyle Kiev Prensi, Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Böylelikle Avrupa'da ilk kez Latin Hıristiyanlığı'na (Katolikler) karşı Slav Hıristiyanlığı kurulmuştur.[11] Nedir ki, Slav Hıristiyanları Yunan, Bulgar ve Sırp Hıristiyanlarla bir-

[11] Rus Slavları arasında azizler ve ikonalar kadar *'ermiş'* sayılan kişiler de önemli rol oynarlar. Örneğin basit bir köylü olan Nil Sorski adlı bir şahıs Slavlar arasında 15. yüzyılda ayaklanmalar başlatmıştı. Ama onun kurduğu tarikat 18. yüzyılda Staret Hareketi adıyla siyasal-dinsel bir kimlikle ortaya çıktı. Tıpkı bugünkü Jirinovski gibi, 19. yüzyılda Staret keşişleri, resmi Ortodoks papazlarından çok daha güçlüydüler. Tüm siyasal faaliyetleri onlar yönetiyorlardı. Aynı dönemde Rusya'da Staretlerden etkilenmiş aşırı dinci Tzaddig (Sıddık) Yahudi hareketi de doğmuştu. Bu iki dinsel akım birbirleriyle bağlantılıydılar.

likte Bizans'ın koruyuculuğunu üstlenmiş olmalarına rağmen, Ruslar Bizans'tan bağımsız kiliseler kurmakta gecikmemişlerdir.

Slav-Latin Hıristiyanlığı çekişmesinde Bizans, Rum olmasına rağmen tüm Slavları da desteğine alarak, Latin Hıristiyanlığına karşı mücadele etmiştir. Osmanlı Türkçesinde çok kullanılan *'Frenk'* sözcüğü, işte bu mücadele safhasında doğmuştur. Bizans'ta *'Latin Hıristiyanları'*na Frenk denilmeye başlanmıştı. Resmi yazışmalarda bu kelime kullanılırdı.

Latin-Slav Hıristiyanlığı çatışması günümüzde de sürmektedir. Osmanlılar bu çatışmalarda çok önemli bir rol üstlenmişlerdi. Öyle ki, Latinler adına yazan ünlü tarihçi Petrarca, *'Türkler düşmanımızdırlar ama, Yunanlılar hizipçi oldukları için Türklerden beterdirler'* diye yazmıştı. Öte yandan, Hıristiyanlık âleminde önde gelen din âlimlerinden biri olan Şamlı Johanna da (ölümü 752) İslamiyet'i Hıristiyanlığın bir kolu olarak görmüştü. Günümüzde Ortodoks kiliseleri, Şamlı Johanna'nın bu kaziyesine bağlıdırlar.

Her hal ve kârda Türkiye çok dikkatli olması gereken bir döneme girmiştir. Komşumuz Rusya'da ortaya çıkacak olan gelişmeleri büyük bir ilgiyle izlememiz gerekiyor. Ama Rusya'yı izleyebilecek uzman kadrolara sahip miyiz? Araştırma merkezlerine sahip miyiz?

Bu soruları sormak dahi abesle iştigal gibi görünüyor!

(*Yeni Günaydın*, 21 Aralık 1993, Salı)

BİZANS'TAN JIRINOVSKI'YE

Seçimler bitti, şimdi istikrar paketi tartışılıyor. Turgut Özal'ın ünlü sözüyle Türkiye buna da alışacak. Bağıran bağırdığıyla kalacak. Dün açıklanan istikrar paketinin izleri bugün değil, altı ay sonra ortaya çıkacak. O zaman da konuşmaları gerekenler konuşmayacaklar.

Seçimlerden sonra ortaya çıkan SHP muhalefetinin çeşitli boyutları üzerinde durmuştum. Bugün son kez bu konuyla ilgili bir örnek vereceğim. SHP'liler neredeyse Refah Partisi seçim kazanarak *'suç'* işlemiş gibi bir hava yaratmaya çalışıyorlar. Seçimlerden önce ve sonra bu havayı pompaladılar. Onların başındaki uzantıları da aynı teraneleri ısrarla savundular, ama basının bu kanadı artık güvenilirliğini yitirdiği için kimse umursamadı.

SHP'nin muhalefet anlayışı, bilenler bilirler, eski CHP'den tevarüs yoluyla intikal etmiştir. Eski CHP de adamı öldürmez, süründürürdü. SHP de aynı tavrı sergilemek istedi, ama bunu da beceremedi. Refah'ı seçim kazanarak *'suç'* işlemiş siyasal parti diye lanse edemeyince bu kez ağız değiştirdiler. SHP'liler ve onların doğal uzantıları bir konuda açıklanan istikrar paketinden daha istikrarlılar: Bu da, tüm SHP'lilerin merkezden *'düğmeye basılınca'* aynı anda laf salatalarını seslendirmeye başlamalarındaki istikrarlı tutumlarıdır.

Şimdi de öyle oldu. Suç işlemişlik teması tutmayınca bu kez *'demokratik hoşgörü'* numarasına başvurdular. Tüm SHP'liler birdenbire *'hoşgörü'*yü tekellerine alıverdiler. Yeni SHP muhalefetinin kurnazlığı *'hoşgörü'* kavramında simgelenecek.

Bunu da, çok demokrat oldukları (!) için seçim sonuçlarını LÜTFEN kabulleniyor gibi gösteriyorlar. Diğer bir deyişle SHP'li ağalar Refah'ın seçim kazanmasını demokratik hoşgörü numarasıyla kendi engin ve geniş (!) uygar tavırlarına bağlayarak küçümsüyorlar. Sanki SHP lütfetmiş de Refah seçim kazanmış gibi bir hava... SHP bu aşağılık kompleksi içinde giderse daha çok seçim kaybeder...

Biz İşimize Bakalım

Bugünkü yazımı SHP'ye ayıracak değilim. Türkiye'de çok daha önemli işler oluyor. Örneğin bir Bizans hayranlığı yaygınlaştırılmak isteniyor. Rusya'daysa Jirinovski yeni marifetlerini sergiliyor. Ortodoks âlemi Türkiye'yi gözüne kestirmiş gibi... Ve Balkanlar'da şu anda hissedilmeyen bir örtülü seferberlik var.

Önce şu soruyu sormak gerekiyor: Bizans çok mu uygardı? Osmanlı'yı, Müslümanları beğenmeyenlere, Türkiye'yi sürekli olarak aşağılayanlara yöneltilmeli bu soru.

Bazı bilinmeyen hususları Türkiye kamuoyuna duyurmak gerekiyor. Örneğin Bizans'ta, bir Amerikalı tarihçinin de belirttiği gibi korkunç bir gizli haberalma örgütü vardı. Bizans bu örgütü aracılığıyla gerek içteki muhalifleri, gerekse komşu ülkelerdeki yöneticileri izliyordu. Saray darbeleri yaptırıyor, isyanlar ve ayaklanma-

lar çıkartabiliyordu. Bizans'a gelen her yabancı sürekli izleniyordu. Beyan dışı alışverişlerde bulunanlar ağır cezalara çarptırılıyorlardı. Bu cezaların arasında, dil kesme, burun kesme, işkence ve hapis vardı.

Ama en ilginci 'el kesme' cezasıydı.

Bizans'ta *'el kesme'* cezası, Anayasayla belirlenmiş olan bir cezalandırma yöntemiydi. Bizans'ın I. Konstantin'den sonra yaşamış en güçlü imparatoru olan I. Jüstinyen tarafından hazırlanmış olan ve Roma Hukuku'nun bir veçhesi sayılan Corpus Juris Civilis'de *'el kesme'* cezası devletin resmi uygulamaları arasına alınmıştı.

Peki bu ceza kimlere uygulanıyordu?

Aklınızdan hırsızlık yapanlara uygulanmıştır herhalde diye geçebilir, ama değildir. Şimdi sıkı durun, Bizans'ta el kesme cezası, düşünce, vicdan ve fikir özgürlüğü konusunda imparatora ve onun başı olduğu Ortodoks Kilisesi'ne aykırı/karşı inançları benimseyenlere uygulanmaktaydı. İmparatoru ve onun koyduğu dinsel kuralları kendi Hıristiyanlık (Ortodoksluk) anlayışlarına aykırı bulanlar derhal öldürülüyorlardı. Ama bu öldürülmüş din adamlarının yazılarını çoğaltarak yayanlarsa öldürülmüyorlardı. Bu insanların elleri bileklerinden kesiliyordu. Ne zaman mı? Örneğin 537 yılında. Yani İslamiyet'in doğuşundan yaklaşık yüz yıl önce Anayasa'ya konulmuştu bu ceza tipi. 13. yüzyılda İngiltere'de sahte para basanlar da, belki şaşıracaksınız, ama Jüstinyen tarafından konulmuş olan bu yasa uyarınca aynı cezaya çarptırılmaktaydılar. İngiltere'de elleri kesilecek olanlar bu cezaya çarptırıldıkları zaman Noel gecesine kadar beklenilebilirdi. Noel gecesi, dinsel törenlerden sonra, halkın gözü önünde el kesme seansları uygulanırdı.

Jirinovski Ne Yazar?

Hemen belirteyim ki Bizans'ın en ateşli savunucularından biri, Rusya'da artık kendi partisi içinde diktatör ilan edilmiş olan Jirinovski'dir. Son parti kongresinde Jirinovski tek lider olduğunu gösterdi. *'Tek Parti Tek Lider'* sloganıyla istisnasız tüm delegelerin oyunu alarak kendini Rusya'yı kurtaracak peygamber olarak ilan etti. Partinin bu 5. kongresine Alman Neo-Nazileri de katıldılar. Zaten *'Tek Parti Tek Lider'* sloganı da bildiğimiz gibi Adolf Hitler'e aittir.

Jirinovski şimdilik bir eksantrik olarak değerlendiriliyor. Kendisi ve partisi de bu imajı körüklüyorlar. Jirinovski her demecinde ortalığı biraz daha karıştırarak gerçekte kendini çok iyi kamufle ediyor. Bakıyorsunuz bir demecinde Yahudileri suçluyor, diğerinde ABD'de çok üst düzeydeki Yahudi siyasetçilerle içli dışlı olduğunu öne sürüyor. Bir başka demecinde, tüm Müslüman ve Türki devletleri, bu arada Türkiye'yi işgal etmekten söz ederken, başka bir demecinde esas hedefinin Batı Avrupa olduğunu söylüyor.

Bizans'tan Jirinovski'ye uzanan tarihsel çizgi günümüzde dönüp dolaşıp Ortodoks kiliselerine gelecektir. Bu kiliselerse Osmanlı'yı parçalayan gerçek kurumlardır. Jirinovski'nin artık bir *'kült'* haline gelmiş olan 125.000 üyeli sözde Liberal Partisi'nin nesnel değerlendirmesini yapmak isteyenler, Türkiye'de bir Beşinci Kol faaliyeti olarak alttan alta pompalanan *'Bizans hayranlığı'*nı da dikkate almalıdırlar. Jirinovski ne yazar demekle hiçbir yere varılamaz kanısındayım.

(*Yeni Günaydın*, 7 Nisan 1994, Perşembe)

ORTODOKS İTTİFAKI BİR KOMPLO TEORİSİ MİDİR?

Türkiye'de bazı toplumbilimciler, gazeteciler ve köşe yazarları, aynı zamanda yetkin (!) birer *'komplo teorisi keşfetme'* uzmanıdırlar. Bu komplo teorisi keşfetme uzmanlığının geçmişi çok gerilere, Tanzimat'a kadar gider. O zamanlarda da birileri komplo teorileri keşfediyorlardı. Kısacası, Tanzimat'tan bu yana, belirli bir siyasal yapılanma sürekli olarak bu görüşü Türkiye'de yazılı, sözlü ve şimdilerde de görüntülü basında dile getirmektedir.

Geçmişte Jön Türklerle başlayan, daha sonra İttihat ve Terakki ile süren, sonra da CHP'de kemikleşen bu uzmanlık alanının temsilcilerine göre, kendileri tarafından tanımlanmayan ve gündeme sokulmayan her sorun, gerçekte sorun değil, sadece bir komplo teorisidir... Ve bunlarla uğraşmak abesle iştigaldir. Oysa Türkiye'nin tarihsel gelişimine bakıldığında, ne ilginçtir ki, daima onların iddialarının tersi gerçekleşmiştir. Örneğin Mustafa Kemal, saltanatı ilga edecek diyenlere karşı bu kalemşörler, *"Yok böyle bir şey. Bunlar komplo teorisidir,"* demişlerdir. Saltanat ilga edilmiştir. (Kanımca da iyi olmuştur, bu ayrı mesele.) Mustafa Kemal, hilafeti kaldıracak, halifeyi sürgüne gönderecek diyenlere karşı aynı çevre, bu kez daha pes per-

deden, *"1400 yıllık hilafeti kim kaldırabilir? Yok böyle bir şey. Bunlar komplo teorisidir,"* demişlerdir. Hilafet kaldırılmış ve halife sürgüne gönderilmiştir.

Geçmişten günümüze bir sıçrama yapalım.

Kürtçülük hareketi yön değiştiriyor. PKK, Avrupa'da Hıristiyan çevreler tarafından destekleniyor. Yakında Hıristiyan âlemi topraklarımızı bölmek için PKK'yı kullanacak diyenlere, bu kez de aynı kadroların fikirsel uzantıları çok değil, geçen yıla kadar, *"PKK Türkiye'yi bölmek istemiyor. Bunlar Batılı olmamızı istemeyen güçlerin ürettikleri komplo teorileridir,"* demişlerdi. Bugün hangi noktaya gelindiği meydandadır. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel bile, gazetelere yaptığı açıklamalarda, Lozan'ın 70. yılında ne yazık ki Sevr Antlaşması'nın yeniden Avrupa'nın gündemine girdiğini ve Türkiye'ye dayatıldığını vurguluyor.

Gelelim Ortodoks ittifakı sorununa.

Yaklaşık iki yıldır bu tehlikeden söz ediyoruz. Olaylar ve gelişmeler, Ortodoks âleminin Türkiye'yi kıskaca almak istediğini gösteriyor, bu muhtemel tehlikeye karşı, Türkiye'de kamuoyu hazırlıksız yakalanmasın diye, başta hükümet olmak üzere, her kesimi iki yıldır uyarıyoruz. 1991'de Yunanistan, Fener patriğinin Türk vatandaşı olması keyfiyetinin yitirilmesini istiyor; 1992'de İstanbul'da Synodlar toplanıyor; 1993'te Ayasofya'nın yeniden Ortodoks ibadetine açılması isteniyor; Avrupa'da Bizans'ı hatırlatma kampanyaları başlatılıyor. BBC, ünlü aktör Peter Ustinov'u (ki babası İngiliz karşı-casusluk servisinde çalışmıştı; kendisinin İkinci Dünya Savaşı

sırasında aynı servise hizmetleri geçmiş ve Sir unvanını kazanmıştı), bu işle görevlendiriyor. Moskova'da sermayesini Yunanlı işadamlarının sağladıkları ilk ve tek Ortodoks Bank kuruluyor; Atina'da sırf bu amaçla Türklerin ve İslam'ın etkisini kırmak, İstanbul'u yeniden kazanmak amacıyla bir siyasal parti ve bir vakıf kuruluyor ve nihayet 1 Temmuz 1993'te Rusya ile Yunanistan bir antlaşma imzalıyorlar. 12 maddelik bu antlaşmaya göre, İslam ve Türk tehlikesine karşı ortak askeri savunma (12. madde); Balkanlar'daki Türk-İslam tehlikesine karşı ortak mücadele (2. ve 3. maddeler) ile Yunan ve Ortodoks kiliselerinin işbirliği (4. madde) imzalanıyor... Ve birileri, yaklaşan bu tehlikeyi gözler önüne serenlere karşı şöyle konuşuyorlar: "*Siz bu yorumlara kanmayın. Ortodoks birliği olmaz. Bunlar komplo teorisidir.*"

Yahudilerin İS 66 yılında kaybettikleri İsrail'deki topraklarını geri alabileceklerini de kimse ümit etmiyordu. Yahudiler, tam 1880 yıl topraksız, vatansız ve devletsiz yaşadılar. Ama 18 yüzyıl sonra, 1948'de İsrail kuruldu. Yahudiler Tevrat'ta belirtilen topraklarını geri aldılar ve devlet kurdular. İşte Hıristiyan âleminin Türkiye toprakları üzerindeki emellerini kışkırtan budur. Son elli yıldır komünizmle savaş edildiği için, bu talep gündemde yoktu. Bugün vardır.

Unutulmasın ki, on yıl öncesine kadar, "*Sovyetler yakında dağılacaktır,*" diyenlere karşı birileri yine, "*Bunlar komplo teorileridir, olmaz böyle şey,*" diyorlardı.[12]

---

[12] İlginçtir ki geçmişte bu iddiayı öne süren eski bir *Cumhuriyet* gazetesi muhabiri, şimdilerde de bir TV kanalında hem Türkiye'nin ne kadar değiştiğini anlatmaya çalışıyor, hem de "*Patrikhane konusu bir komplo teorisi-*

Dün yaklaşan tehlikelere komplo teorisi damgasını vuranlara karşı, Türkiye'nin yarınını düşünenler uyarılarda bulunacaklardır. Ortodoks ittifakı bir komplo teorisi midir, değil midir? Kararı sizler verin.

(*Yeni Günaydın*, 2 Eylül 1993, Perşembe)

dir," diyebiliyor. Geçmişte de aynı aklıevvel, "*Komünizm çökmez, bu komplo teorisidir,*" diyordu (16 Eylül 1994, Show TV Ana Haber Bülteni).

TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ HAKKINDA BAZI HATIRLATMALAR

Türkiye-ABD ilişkilerini başlangıç tarihi, şimdilerde unutulmuştur; ama oldukça gerilere, 1780'lere kadar gider. Söz konusu yıllarda Amerikan gazetelerinde Türk-Osmanlı tarım ürünlerini –başta da İzmir'in incirini– pazarlayan firmaların ilanları yer almaktaydı. 1799'da Başkan John Adams, bir komisyon kurdurtarak, komisyon başkanlığına atadığı William L. Smith'ten, Osmanlılarla bir dostluk ve ticaret antlaşması yapabilmek için görüşmeler başlatmasını istemişti. Nedir ki bu komisyonun gayretleri bir sonuç getirmemiş, Osmanlı Devleti henüz *'rüştünü kanıt etmemiş'* olan Amerika ile dostluk ve ticaret antlaşması imzalamaya yanaşmamıştı. Bu antlaşma daha sonra Başkan Andrew Jackson döneminde, 7 Mayıs 1830'da İstanbul'da imzalandı. Böylelikle Amerika, 1535 yılından beri Osmanlı'nın vermekte olduğu kapitülasyonlardan da yararlanmış oldu. Amerika, kapitülasyonların veriliş sırasına göre 12. devletti. Daha önce kapitülasyon almış olan Fransa, Avusturya, İngiltere, Hollanda, İsveç, Danimarka, Prusya, Bavyera, Rusya ve İtalya bu özel ticaret antlaşmalarından büyük kârlar elde etmekteydiler.

Amerika'yla imzalanan ticaret antlaşması ve verilen *'en imtiyazlı ulus'* statüsü Amerikan Senatosu tarafından çabucak ve 40 lehte 1 karşı oyla onaylanmıştı!

Osmanlı topraklarına ilk ayak basan Amerikalı misyonerlerse Pliny Fisk ve Levi Parsons olmuşlardı. Bu iki din adamı 5 Ocak 1820'de İzmir'e gelmişlerdi. Anadolu topraklarında misyonerlik faaliyetlerini sürdürmek ve Hıristiyanlığın diğer kollarıyla misyonerlik yarışına girmek için uğraşan bu iki din adamından Amerikan Devleti ilginç bir talepte bulunmuştu. Kısaca ABCFM diye bilinen Congregational Kilisesi'ne bağlı olan Amerikan Yabancı Misyonerlik Komisyonu bu iki din adamından önce Anadolu'da aşiretlerin yerleşme alanlarını, göreneklerini ve yaşam tarzlarıyla Osmanlı'daki SINIFSAL konumlarını incelemelerini ve raporlar halinde kiliseye iletmelerini istemişti!

Amerika'yla Türkiye arasında 1830'da imzalanan dostluk ve ticaret antlaşması yaklaşık 100 yıl yürürlükte kaldı. Lozan (1923) Antlaşması'yla Türkiye, Osmanlı tarafından verilmiş olan tüm kapitülasyonlardan kurtuldu.

Kapitülasyonlardan tam 16 devlet yararlanmış, tüm sıkıntıyıysa Osmanlı çekmişti. Ne var ki, önceki yazımda da belirttiğim gibi, Lozan'ın ABD Senatosu'nda onaylanması Ermeniler tarafından ve Episcopal Kilisesi'nin gayretleriyle 50 karşı oyla 34 lehte oyla reddedilmişti. Yukarıda sözünü ettiğim diğer kilise, Congregational ise Türk-Osmanlı topraklarında en etkili misyonerlik faaliyetlerini yürütmüş kurumdu. Okullar açmış ve pek çok insanı kendi bünyesine kazandırmıştı. Bu kiliseye katılan Anadolu halkının büyük çoğunluğu, Müslüman değil, diğer Hıristiyan mezheplerine mensup (Süryani, Sabii, Nasturi, Keldani, vb) insanlardı. Bu iki kiliseden Episcopal Kilisesi, Protestanlığa daha yakındır ve 'ilk

Hıristiyan' Kilisesi'ne benzer bir uygulamaya bağlıdır. Buna göre kilisenin, papa gibi *'Bir ve Tek'* mutlak yöneticisi olamaz; kilise mutlaka aynı düzeydeki papazlardan oluşan bir piskoposlar meclisince yönetilebilir. Diğer kiliseyse, tam Amerikan bağımsızlık anlayışına uygun, fakat İskoç Katolisizmi'ne yakın, diğer bir deyişle bünyesinde İngiliz Milli Kilisesi olan Anglikan Kilisesi'nden farklı unsurlar barındıran ve kesinlikle kiliselerin bağımsızlığını vaaz eden bir kurumdur. Bu iki kilise arasında amansız bir rekabet yaşanmıştır.

Osmanlı Devleti, ilginçtir ki, kendisi bir monarşi olmasına rağmen, Amerikan İç Savaşı sırasında, Federalist ve Cumhuriyetçi güçlerin *'Birleşik Devlet'* kurmaları tezini ve *'Temsili Hükümet'*i yerleştirmeleri fikrini desteklemişti. Osmanlı, birçok Avrupalı devletin aksine Amerika'nın *'bölünmez bütünlüğü'*nü savunduğunu AÇIKÇA tüm dost ve düşmanlarına –başta İngiltere ve Rusya– ilan etmekten kaçınmamıştı. 1861 yılında Amerika Edward Joy Morris'i Türkiye Bakanı olarak atamıştı ve kendisinden sultanın desteğinin hangi yönde olduğunu öğrenmesini istemişti. 1861'de sultanla görüşen Morris, Devlet Bakanı William E. Seward'a yazdığı raporda coşkusunu şu sözlerle dile getirmişti: *"Sultan, Birleşik Devletler'in bölünmezliğini savunuyor. Bu güzel haberi Amerika'ya bildirmek (rapor etmek) beni çok mutlu etti. Amerika, bu büyük imparatorlukta kendisine çok yakın bir dost bulmuştur."* Osmanlı bununla kalmadı. Bir de kararname yayınlayarak Osmanlı'nın denetiminde ya da etkisinde olan tüm limanlarda Amerikan gemilerine, başka devletler tarafından engelleme yapılmasını ya da başka yollardan zarar verilmesini yasakladı.

1831-1914 yıllarında ABD ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi 560.101'den 24.171.596 dolara yükselmişti. Benzer şekilde, 1820'de 2 olan Amerikalı misyoner sayısı da 1914'te 174'e yükselmiş, 17 misyonerlik merkezi, 9 Hıristiyan-Amerikan Hastanesi ve 426 okul açılmıştı. Bu okullarda, pek azı Müslüman, gerisi çoğunlukla Ermeni, 25.000 öğrenci bulunmaktaydı. Ünlü Robert College de, Bebek'te 1863'te açılmıştı. Kurucusu Cyras Hamlin adlı bir misyonerdi. Parayı ise, Osmanlı'yla çok kârlı ticari ilişkileri olan Christopher R. Robert adlı New Yorklu bir tüccar vermişti.

Amerika'nın Türkiye'deki misyonerlik ve eğitim faaliyetlerinden en çok yararlanmış olanlar Ermenilerdir. Ermenilerin zoraki iskâna tabi tutulmaları üzerine, 1896'da New Yorklu bir avukat, Everett D. Wheeler, Amerikan donanmasını yollayarak, Ermenileri kurtarmak için İstanbul'u bombalamayı teklif etmişti!

Lozan'ın 70. yılında bu unutulmuş hususları bir kez daha anımsatmakta yarar görüyorum.

(*Yeni Günaydın*, 7 Kasım 1993, Salı)

YUNANİSTAN'DA SEÇİM VAR

Önümüzdeki pazar günü Yunanistan'da genel seçimler yapılacak. Yunanistan'daki her seçimde olduğu gibi, bu seçimlerde de Türkiye, Yunan iç politikasında adından çok söz ettirecektir. Avrupa'da, bir ülkede yapılacak seçimlerde, komşu bir ülkenin seçim malzemesi yapılmasına ancak çok ender dönemlerde ve durumlarda rastlanır. Bu ender rastlantılar da sadece kritik dönemlere denk düşen seçimler sırasında olur. Örneğin Hitler Almanya'sında Polonya, Hitler'in konuşmalarına son dönemlerde, yani Almanya'nın Polonya'yı işgalinden kısa bir süre önce girmiştir.

NATO'da, görünüşte de olsa dost ve müttefik sayılması gereken Türkiye, Yunanistan'ın öne sürdüğü gibi Yunan halkının can düşmanı mıdır?

Türkiye birçok kez Yunanistan için bırakın tehlike olmayı, tam tersine kurtarıcı olmuştur. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sırasında perişan olan ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan Yunanistan'a Türkiye, gıda ve ilaç yardımlarını hiç aksatmadan sürdürmüştür. Bir diğer husus da Türkiye'nin bunca yıldır NATO'da olası bir Sovyet tehdidine ve saldırısına karşı birinci elden Yunanistan'ın güvenliğini üstlenmiş olmasıdır.

Öyleyse, Yunanlı politikacıları Türkiye tehdidini seçim malzemesi olarak kullanmaya iten sebepler ne-

lerdir? Bunları iki bölümde değerlendirmek gerekir. Birincisi Yunanistan'daki Doğu Ortodoks Kilisesi'nin Türkiye'yi ve başta da İstanbul'u sürekli olarak gündemde tutmasıdır. Yunanlı politikacılar bu kilise tarafından yönlendirilen propagandanın etkisiyle seçim konuşmalarında Türkiye'yi, kendileri pek inanmasalar da ciddi ciddi seçim malzemesi yapmaktadırlar. Yunanlı politikacıların Yunan Kilisesi'ni aşarak siyaset üretebilmeleri olası değildir. Bunun nedenini Yunanistan'daki din ve devlet işlerinde aramak gerekir.

Yunanistan'da ilk olarak belirtilmesi gereken husus, Türkiye'deki gibi bir laiklik anlayışının olmayışıdır. Bu da, Yunanistan'ı büyük ölçüde kilisenin yönettiği anlamına gelir. Çünkü Ortodoks Kilisesi de kendisini Yunan halkının tek ve gerçek temsilcisi devlet kuran kilisesi olarak görmekte ve göstermektedir. Örneğin Yunanistan'da geçtiğimiz ay açıklanan bir gizli istihbarat raporuna göre, Yunan Kilisesi'nde kaydı olmayan ve diğer dinlere mensup olan Yunan yurttaşlarının tam Yunan yurttaşı sayılmayacakları belirtilmekteydi. Benzer şekilde Yunan kilisesi, başta Katolikler olmak üzere, Protestan, Anglikan ve Methodist kiliseleriyle de çeşitli konularda anlaşmazlıklar içindedir. Din ve vicdan özgürlüğü ise, hiç bilinmez, ama Yunanistan'da çok dar bir çerçevede vardır, hükümet kararlarının dışında uygulanamamaktadır. Bir örnek vereyim: Yunanistan'da, Yunan Doğu Ortodoks Kilisesi'nin bastığı İncil'in dışında başka bir İncil'in Yunanlılara verilmesi ve okutulması ağır suç kapsamındadır. Diyelim ki bir Katolik misyoner ya da sıradan bir Katolik yurttaşı, Yunanistan'da kendi

kilisesinin bastığı İncil'i bir Yunanlıya okuması amacıyla verirse, Yunan yasalarına göre suç işlemiş sayılır ve 6 ayla 2 yıl arasında değişen hapis cezasına çarptırılabilir. Ayrıca kilise, elindeki kilise topraklarını da tarıma açıp açmamakta özgürdür; devlet, kiliseyi zorlayamaz. Bu nedenledir ki kilise, Atina çevresindeki 330 bin dönüm arazisini tarıma açmamakta direnmektedir.

İşte bu ve benzeri hususları dikkate alan siyasetçiler kiliseyle ters düşmemek için seçimlerde Türk ve İslam tehlikesini sürekli olarak öne çıkarmaktadırlar.

Yunanlı politikacıları Türkiye tehdidinden söz etmeye iten ikinci etkense, Yunanistan'ın Avrupa Topluluğu'ndaki yeri ve rolüyle ilgilidir. Yunanistan, topluluk içindeki en yoksul ülkelerden biridir. Türkiye tehdidi ve Türkiye'deki insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi uluslararası standartları işlemek, topluluk içinde Yunanistan'a yapılan askeri ve ekonomik yardımları artırabilmektedir.

Pazar günü yapılacak seçimlerde Yunanistan'ın kullanmakta olduğu diğer bir konu da Makedonya sorunudur. Makedonların ayrı bir ulus olduklarını kabul etmeyen Yunanistan, Makedonya'nın bütünlüğü hususunda uluslararası platformlarda sorunlar yaratmaktadır. Öte yandan, Makedonlarsa kendi topraklarında yaşayan Müslümanlarla çok iyi ilişkiler içinde olmaya gayret etmekte ve çıkabilecek tartışmaları silahlı çatışmaya dönüştürmeden önlemeye uğraşmaktadırlar. Bu da Yunan hükümetlerinin ve kilisenin çıkarlarına aykırıdır.

Yunanistan seçimlerinde Türkiye'yi birinci dereceden ilgilendiren husus, bu seçimlerde iktidar partisiy-

le onun rakibi arasındaki yarıştan çok Samarakis ve benzeri politikacıların Türkiye düşmanlığıyla ne kadar puan toplayacaklarıdır. Bu üçüncü partileri desteklemek amacıyla Rusya'dan getirilerek, özellikle Batı Trakya'ya yerleştirilmiş olan ve Pontus Rumları diye adlandırılan on binlerce Rus Ortodoksunun bu seçimlerde oynayacakları rol, ileride Türk-Yunan ilişkilerini etkileyecek olan en önemli unsurlardan biri olacaktır.

(*Yeni Günaydın*, 7 Ekim 1993, Perşembe)

YUNANİSTAN'DAN GELEN MEKTUP

Atina'dan yollanan bir mektup bugünkü yazımın konusu olacak. Mektupta Manolis Mangaloğlu imzası var. Adresi de şöyle: Stefanou Vizantiou No: 25-27 K. Patissia, 11144 Athena-ELLAS

Öncelikle Sayın Mangaloğlu'na göstermiş olduğu ilgiden ötürü teşekkür ederim. Ancak bazı hususları aydınlatmak istiyorum. Sayın Mangaloğlu -belli ki İstanbul'dan ya da Türkiye'den göç etmiş bir insan- benim 30.12.93 tarihinde yayınlanmış olan *'İsa Yaşadı mı?'* başlıklı yazımı eleştiriyor. Benim Yahudilerin oyununa geldiğimi düşünüyor, İsa hakkında Yahudilerin yazdıklarına inanmamam gerektiğini söylüyor.

İşte sorun da burada başlıyor.

Benim Yahudilerin oyununa gelmiş olmam söz konusu değildir. Neden değildir? Çünkü gerek yazılarımda, gerekse kitaplarımda, konferanslarımda ve söyleşilerimde kullandığım kaynaklar özenle bizzat Hıristiyan kaynaklarından seçilmiştir. Ayrıca Yahudi din adamlarının ya da ilahiyatçılarının eserlerinden yararlanılmayacak diye bir kural konulamaz. Ama Yunanistan'da Yahudi, Katolik, Anglikan, Protestan ilahiyatçıların Hıristiyanlık alanında verdikleri eserlerin okunması ve okutulması, Doğu Kilisesi'nin baskısıyla

yarı yasak hale getirilmiştir. Sayın Mangaloğlu da bilir ki, Yunanistan'da sadece Yunan-Doğu Ortodoks Kilisesi'nin yayınladığı İncil'in okunması ve okutulması yasal olarak serbest bırakılmıştır. Diğer İnciller, örneğin, Katolik İncili'nin okutulması, hatta bazı durumlarda bulundurulması dahi suçtur, dinsel propaganda ve proselti (dinden çevirme) kanıtı olarak yorumlanır ve hapisle cezalandırılır.

Sayın Mangaloğlu, benim İsa ve Hıristiyanlık konusundaki görüşlerimi ayrıntılı olarak öğrenmek istiyorsa, geçen yıl İngiltere'de yayınlanan *Three Faces Of Jesus* adlı kitabımı okumalıdır. Bu kitapla ilgili uzun bir inceleme geçen yıl Makedonya'da yayınlanan *PULS* dergisinde yer almıştır. Dilerse Atina'daki Devlet Kütüphanesi'nden bu dergiyi temin edebilir.

Mangaloğlu'nun Mektubu

Sayın Altındal,

Günaydın gazetesinde tesadüfen bir makalenizi okudum. (30.12.93-İsa Yaşadı mı?) Beyefendi, eğer Eski Ahit ve İncil kitabını incelemiş olsaydınız, Mesih İsa'nın ALLAH'IN KENDİSİ olduğunu öğrenmiş olacaktınız. Evet Sayın Altındal, İSA TANRI'NIN TA KENDİSİ'dir. ALLAH üç şekilden ibarettir. BABA-OĞUL ve RUH TEK ALLAH. Türkçesi ALLAH şekil değiştirerek yeryüzüne gelmiştir. Eski Ahit ve İncil'de İSA'NIN ALLAH'IN kendisi olduğu yazılmıştır. Eski Ahit'ten ve İncil'den bir-iki kelime aktarıyorum: ALLAH insan olarak göründü. İncil'den: İsa Mesih Yahve: Yahve İbranice'de Allah demektir. Sayın Altındal, Mesih İsa dünyaya gelmeden -200 sene evvel- Eski Ahit kitabında yazılmıştır. Mesih İsa Nazaret

civarında Kudüs'te üç havarisini de alarak, Petros, Yoannis ve İyakov, bir Ulu Dağ'ın zirvesinde Mesih İsa, Allah'ın şeklini almıştır. Bir Nur şeklini almıştır. Havariler Nur ışığını görünce yere kapaklandılar: Yalnız İsa'nın sesini duydular ve dedi ki:Bu gördüğünüzü BEN yeryüzünde olduğum müddetçe hiç kimseye bildirmeyeceksiniz. Nehirde vaftiz olduğu gün gökten bir ses duyuldu: İsa'ya inanan, bana inanır, İsa'ya inanmayan bana inanmaz. Yahudiler kendi tanrılarını, Mesih İsa'yı çarmıha germişlerdir. Yalnız Ortodoks dini kurtulacaktır. Yalnız Hıristiyan Ortodokslar cennete gideceklerdir. Diğer dinler örneğin, Hıristiyan Katolikler, Protestanlar, Budistler, İslamiyet ve bütün diğer dinler, tabii başta Yahudiler, hiçbir din cennete giremeyecektir. Sebebine gelince; bu dinler Mesih İsa'nın ALLAH olduğunu inkâr etmişlerdir. Bu dinler yalnız Kıyamet Günü'nde İsa'yı gördüklerine inanacaklardır. Çünkü bildiğiniz gibi Kıyamet Günü'nde Mesih İsa tekrardan Kudüs'e gelip kendi yarattığı tüm dünyadan hesap soracaktır.

Mektup Devam Ediyor

Sayın Altındal, Yahudiler bizde Şeytan'ın çocuklarıdır. Yahudilerin yazmış olduğu yalanlara inanmayın. Dünya kurulduğundan bu yana bütün insanlar doğar doğmaz günahkârdırlar, bir tek kişi hariç: MESİH İSA. Çünkü BABASI YOKTUR. Hiçbir tek ALLAH, dünyaya gelip de evlenebilir mi? Hiçbir Allah evlenir mi? Sayın Altındal, gerek siz, gerekse ben, MESİH İSA ile konuşacağız. Siz ne cevap vereceksiniz, hiç düşündünüz mü?

Sayın Altındal, size bir-iki suret-ayet gönderiyorum. Lütfen tercüme ettirip dikkatlice incelemenizi özellikle rica ediyorum. Göreceksiniz bizleri neler bekliyor, özel-

likle Balkanlar ve Türkiye'yi... Saygılarımla, hürmetlerimi sunarım efendim. Cevap verirseniz beni mutlu edersiniz.

Son Söz

Sayın Mangaloğlu'nun mektubunu noktasına, virgülüne dokunmadan ve değiştirmeden yayınladım. Atinalı Sayın Manolis Mangaloğlu'na tavsiyem, Ortodoks Hıristiyanlığın dışında var olan Hıristiyanlık anlayışlarını da okuması ve incelemesidir. O zaman *'İsa Yaşadı mı?'* başlıklı yazımı daha iyi değerlendireceğini sanıyorum. Ya da kitabımla ve tezimle ilgili bilgileri Boston Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Donald Dietrich'ten veya Exeter Üniversitesi'nde ilahiyat doktorası bölümünde görevli Mary Martin'den edinebilir.

(*Yeni Günaydın*, 3 Mart 1994, Perşembe)

CLINTON'UN MEKTUBU

Seçim telaşı çok şükür durulmak üzere. Şimdilik çöplük edebiyatı yapılıyor. Eh, o kadar olacak. SHP ne de olsa eski CHP'den menkul *'değerlere'* sahip çıkar görünüyor. Dolayısıyla bugün çöplük edebiyatı yapması normal. SHP'nin siyasal babası CHP de bol bol yoksulluk edebiyatı yapardı. Ve hazindir ki, *'sosyalistlik'* yaptığını sanırdı. SHP, iktidar ortağı olduğu için yoksulluk edebiyatı yapamıyor, içinden gelen CHP dürtülerini çöplük edebiyatı yaparak yatıştırmaya çalışıyor. SHP, şu dönemde komedi türünün en güzel örneklerinden birini vereceğe benziyor. Kuşkusuz başrolde Murat Karayalçın olacak. Karayalçın ve ekibi bu kafayla giderlerse güzel bir komediyi vodvile de çevirebilirler.

Geçtiğimiz hafta MÜSİAD'ın düzenlediği *'Seçimlerden Sonra Türkiye'* konulu bir panelde konuşmacılardan Prof. Toktamış Ateş, konuşmacılardan Cengiz Çandar'ın kendisinden kopya çekmesi üzerine sözü belediyelerdeki suiistimallere ve yasadışı gelirlerin *'çalınmasına'* getirdi.

"Kemalistler çalmaz," dedi Prof. Ateş. Bir an durdu. O her zamanki babacan ve güleç bakışlarıyla kendisini izleyen dinleyicilere dönüp ekledi:

"Sosyal demokratlar da çalmasını bilmezler. Baksanıza, yüzlerine gözlerine bulaştırdılar."

Evet, diyeceğim bu. Bugüne kadar hiçbir işi doğru dürüst yapamayan SHP, sahneye komedi koyuyorum diye çıkıp vıcık vıcık bir vodvil oynar. Baksanıza yıllarca işçi haklarının *'ödün vermez'* savunucusu olan SHP şimdi, *"İşçi çıkarmaktan başka çare yok,"* diyor. Varın gerisini siz düşünün.

SHP'yi geç, Clinton'a Bak

Son iki yıldır Batı dünyasının Türkiye, İslamiyet, laiklik ve patrikhaneyle ilgili tasavvur ve planlarını anlatıyorum, yazıyorum. Tehditler yapılıyor, iftiralar atılıyor, ama önemli değil. Ben Kuvay-ı Milliye ruhunu savunuyorum. Ben İstiklâl-i Tamlık'ı (tam bağımsızlık) savunuyorum. Ben Misak-ı Milli'yi savunuyorum. Bunları kimler savunuyorsa ben, onlarla birlikteyim. Hiçbir şekilde dil, din, etnik ayrım yapmadan, bu topraklarda hep birlikte mutlu yaşayalım istiyorum. Sömürü, hırsızlık, rüşvet, adam kayırmacılık ortadan kaldırılsın istiyorum. Geçmiştekinden daha azgın bir şekilde üstümüze gelen emperyalist güçlere karşı *'Yeniden Kurtuluş Savaşı'* ruhuyla mücadele etmeye hazırlanalım istiyorum.

Bu isteklerimde yalnız değilim. Bu isteklerin, yurdunu seven Türküyle, Kürtüyle, Lazıyla, Çerkeziyle, her *'kimlik'* altındaki milyonlarca insan tarafından da paylaşıldığını biliyorum. Bir yerde ben onların isteklerini dile getirmeye çalışıyorum. Belirli bir çevrenin adımı *'Sivil Paşa'*ya çıkartması da bu nedenle oldu. Olursa olsun, umurumda

değil. Ben doğru bildiğimi yazıyorum, söylüyorum. Ve şimdi soruyorum o malum ve mahut çevreye:

1) Türkiye'de tam bağımsızlık fikrini SHP mi savunuyor, yoksa Refah Partisi mi?
2) Türkiye'de Kuvay-ı Milliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın simgeleştirilmiş olan ideallerini ve ruhunu SHP mi savunuyor, yoksa Refah Partisi mi?
3) Misak-ı Milli ilkeleri, birleştiriciliği ve ülkemizin bütünlüğünü en çok SHP mi savunuyor, yoksa Refah Partisi mi?

Bu soruları sahte Atatürkçülere sorun. Verecekleri yanıtlar dudaklarınızı uçuklatacaktır. Ne söyleyeceklerini ben de yazayım:

"Bunlar modası geçmiş görüşlerdir. Artık yeni dünya düzeni var. Artık globalleşme var. Unutun tam bağımsızlığı."

İşte bu noktada Türkiye'de tam bağımsızlığı deneye sokacak bir olay yaşanıyor. ABD Başkanı Clinton, Başbakan Tansu Çiller'e bir mektup yolluyor. Mektup 24 Mart 1994'te *Sabah* gazetesinde manşetten yayınlanıyor. Alışılmadık uzunlukta bir mektup bu.

Clinton Ne Emrediyor?

Mektup kuvvetle muhtemelen Başbakan'ın eşi tarafından basına sızdırılıyor. Mektupta ilk etapta dikkati çekmeyen bir saatli bomba ihbarı var. Anlayan anlıyor, anlamak istemeyen anlamak istemiyor. Belirli bir çevre de ellerini ovuşturuyor! Mektubun Türkçe çevirisi, İngi-

lizcesinden farklı. Türkçesinde çok anlam taşımayan bazı deyimler, İngilizce metinde alışılagelmedik bir ifadeyle sunuluyor.

Ne yazmış Clinton? *Sabah*'tan aynen akarıyorum:

"Coğrafi itibarla Türkiye, uluslararası komşuluk açısından zor bir bölgededir ve ABD, Türkiye'yle ilişkilerini ikili olarak ve NATO aracılığıyla sürdürecektir... Bu bölgedeki gerilimi en aza indirmek için Yunanistan dahil, Türkiye'nin bütün komşularıyla birlikte çalışması Türkiye'nin yararına olacaktır. Yunanistan'la olan ilişkilerimizdeki en son gerilimi azaltmak üzere hükümetiniz tarafından bazı sembolik adımlar atılabilir. Bu konuda şu anda bazı gelişmeler kaydedilmesinin denenmesi kanaatindeyim. (Şimdi sıkı durun: A.A.) BU SEMBOLİK ADIMLARDAN BİR TANESİ, İSTANBUL'DAKİ RUM-ORTODOKS PATRİKHANESİ OLABİLİR VE BU KURUMUN İŞLERLİK KAZANMASI HUSUSUNDA mevcut olan bazı zor koşulları kolaylaştırmanın yollarını göz önünde bulunduracağınızı ümit ediyorum."

Buyurun, Sizi Şöyle Alalım

Bu sözlerin Clinton'un mektubuna nasıl girdiğini araştırıyorum. Yurtdışından dostlarımı arıyorum. İki ilginç haber iletiliyor. Birincisi mektup yazılmadan önce Kanada ve ABD Ortodoks kiliselerinin başı ve Özal'ın yakın dostu Metropolit Yakovas, Clinton'la bir görüşme yapıyor. Mektubun yazılışı bu ziyaretten sonraya denk geliyor. İkincisi, mektubun İngilizce metninde bu tip resmi yazışmalarda gelenek olduğu üzere Türkçe olarak

Fener Rum Patrikhanesi ibaresi konulmuyor. Diplomatik bir gaf değil bu. Tam tersine *'Church of Greece,'* yani Yunan(istan) Kilisesi deniliyor. Bu ifade yanlış ve Lozan'a aykırı, ama gerekli incelik gösterilmiyor. ABD'li diplomatlar önemsemiyorlar bu ayrımı.[13]

Türkiye, aklını başına alıp çok düşünmek zorunda. Türkiye, içten ve dıştan savaşa itekleniyor. Türkiye, şu anda HEDEF ülke. Kimse dışında kalamayacak bu gelişmelerin. Türkiye'yi Bizanslılara peşkeş çekenlere de yakında, buyurun, sizi şöyle alalım denilecektir. Bu sözlerimiz anlayanlaradır.

(*Yeni Günaydın*, 5 Nisan 1994, Salı)

[13] Bu ifade yanlıştır, çünkü Yunanistan Anayasası, Helen milletinin Doğu Kilisesi'ne bağlı olduğunu, bunun da Konstantinopol'deki Kilise'ye bağlı olduğunu vurguluyor.

HOŞGÖRÜ TOPLANTISI VE ABD'NİN JIRINOVSKI'Sİ

İstanbul'da Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman din adamlarının ve uzmanların katıldıkları bir toplantı yapıldı. Kendi inanç sistemleri adına konuşmalar yapan din adamları, *'hoşgörü'* kavramına verdikleri önemi, birbirleriyle yarışırcasına mikrofonlara yansıttılar. Bu yazıyı hazırladığım sırada toplantı henüz tamamlanmamıştı. Bu konuda toplantının sonuç bildirisi açıklanınca bir değerlendirme yazısı yazacağım.

Biliniyor, dünya basını en çok İslami fundamentalizmi diline dolamıştır. TV'de, radyolarda ve yazılı basında Avrupa ve Amerika, İslamiyet'in bir *'terör'* ve *'hoşgörüsüzlük'* dini olduğunu öne sürer. Filistinlilerin verdikleri mücadeleyi, İran devriminin verileriyle birleştirip dünyaya bir *'İslam korkusu'* yaymaya çalışırlar. İslamiyet'in *'laikleştirilmiş'* eski Müslüman toplumlarının en etkili düşmanı olduğu propagandası yapılır. Bu amaçla yoğun bir beyin yıkama faaliyeti yürütülür, umacılar yaratılır.

İslam fundamentalizmi=köktendinciliği hakkında çok yazı yazılmış, çok TV programı hazırlanmıştır, ama Hıristiyan köktendinciliği hakkında hemen hemen hiçbir yayın yoktur. Bu konu en az incelenmiş olan alanlar-

dan biridir. Birkaç yetersiz araştırma dışında, üniversite ve fakültelerde bu konu şimdilik bir *'tabu'* olarak değerlendirilmekte ve gözlerden uzak tutulmaktadır.

İşte bu nedenle, ilginç bir örneği aktarmak istiyorum. İstanbul'da *'hoşgörü'* kavramı tartışılırken, Fener patriği, Sırp vahşetini kınamaktan ustalıkla kaçınıp bu dinler zirvesinde patrikhane için ve 100 milyon dolar harcanarak kurulacak olan TV kanalı için kulis yapmayı yeğlemişti. İstanbul'da hoşgörüden söz eden patrik, 7 Şubat tarihli *New York Times*'da yayınlanan demecindeyse Türkiye'de baskı altında olduklarını söylemekteydi. Neyse, biz konumuza dönelim.

Hıristiyan Hoşgörüsüzlüğü

Örnek örgüt ABD'den. Adı *'Christian Identity'* yani *'Hıristiyan Kimliği'*... Merkezi Colorado Eyaleti'ndeki Fort Collins'te bulunan, *'La Porte'* (Kapı) Kilisesi'nde. Bu kilisenin yöneticisi Pete Peters adlı bir Hıristiyan din adamı. Ama öyle sıradan biri değil bu adam. Müthiş hareketli, iddialı ve ABD ölçülerine göre de *'aşırı köktendinci.'*

Ne diyor bu köktendinci Hıristiyan?

Anlaşılan bu kilise ve taraftarları en çok *'eşcinsellere'* kızıyor olmalılar ki, kendi televizyon yayınlarında hemen her programa *'eşcinsellere ölüm'* diye başlayan sermonlarla (vaazlarla) giriyorlar.

"Amerika'da iktidara gelirsek eşcinsellere idam cezası koyacağız," diyor Pete Peters. Ve ekliyor: *"Bütün mesele kimlerin ölecekleri ve kaç kişinin bu cezaya çarptırılacağıdır."*

Pete Peters, ABD'de artık gitgide daha hızlı yükselen ve Beyazların Üstünlüğü'nü (Supramasist) savunan örgütler arasında birlik fikrini yayıyor. Bu örgütlerden en önemlisi kuşkusuz Ku-Klux-Klan'dır. Diğeri ise Neo-Nazi birliği. Bu birlik Nazi adını kullanamadığı için kendisini Hıristiyan Yurtseverleri Birliği diye tanıtıyor. Bu konuda önemli olan husus, yurtseverliğin, bir vatanla değil, tamamen bir dinle, Hıristiyanlıkla bütünleştirilmiş olmasıdır.

Yaklaşık 150.000 üyesi olan bu üç örgüt, 1988'den beri çok yüksek bir bedel ödeyerek kurdukları Keystone Inspiration Network adlı kanalı kendi amaçları için kullanmaktadırlar. Söz konusu kanal 65 yerel istasyon aracılığıyla yaklaşık 14 milyon seyirciye hitap etmektedir.

Amerika'nın Jirinovski'si

Pete Peters için Amerika'nın Jirinovski'si desek yanlış olmaz. Peters de, Rus benzeri Jirinovski gibi *'silahtan'* başka söz bilmiyor. Her konuşmasında adam öldürmekten ve Yahudi düşmanlığından söz eden Peters, geçtiğimiz yılın 9 Ekim günü yaptığı TV programında, ekrana tüfeğiyle çıktı ve, *"Bu aleti doldurup kullanmayacak olduktan sonra taşımak gereksizdir,"* deyiverdi!

Pete Peters'a en büyük destek Ernest Zundel adlı Kanadalı bir bilim adamından geliyor. Yıllardır, Anti-Semitik faaliyetleriyle tanınan Zundel, geçtiğimiz yıl şok yaratan bir açıklama yaparak Alman Nazilerinin tarihte Holocast=Soykırım diye bilinen toplu kıyımı yapmadıklarını, bunun bir Yahudi iftirası olduğunu öne sürmüştü.

Pete Peters'a destek veren bir başka *'sofu'* Hıristiyan da, ABD'de yeni kurulan Aryan Ulusu adlı örgütün lideri Louis Beam'dir. Bu hareket de Ari ırktan gelenlerin üstünlüğünü savunuyor.

Pete Peters ve diğerleri için eşcinseller, Yahudiler ve zenciler yeryüzünden silinmeleri gereken yaratıklar olarak görülüyorlar. Peters'ın Hıristiyanlığa yaptığı bir katkı (!) da, Tevrat'ta sözü edilen *'Beyazların'* Yahudiler değil, Kuzey Avrupalılar olduğudur. ABD'nin Jirinovski'sine göre Yahudiler şeytana tapan ve yeryüzünde komplolar düzenleyen bozuk ırktandırlar. Alın size uygar dünyadan bir *'hoşgörüsüzlük'* örneği...

(*Yeni Günaydın*, 10 Şubat 1994, Perşembe)

BARIŞ VE HOŞGÖRÜ TOPLANTISI ÜZERİNE

Merkezi Amerika'da olan ve Musevi cemaati tarafından yönlendirilen Vicdana Çağrı[14] Vakfı ile Fener Patrikhanesi'nin girişimleriyle ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın katılımıyla düzenlenen Barış ve Hoşgörü Konferansı, 9 Şubat'ta sona erdi. Musevi, Hıristiyan ve Müslüman din adamlarının ve uzmanların katıldıkları konferans üç gün sürdü. Ağırlıklı olarak Ortodoks din adamlarının ve uzmanların katıldıkları konferansta barış ve hoşgörü kavramları bol bol kullanıldı. Konferansın kapanış konuşmalarından sonra *'Boğaziçi Deklarasyonu'* adı verilen konferans bildirisi de açıklandı.

Bu konferans Türkiye'de şaşkınlık yarattı. Durup dururken bu tip bir konferans nereden çıktı diye soranlar çok oldu. Konferansın yapılacağını ilk kez bir ay kadar önce New York'tan yazmıştım, okumuş olanlar hatırlayacaklardır. Sevindiğim husus şu oldu: İslami yazılara ve yorumlara ağırlık veren basın bu konferansı

[14] Bu *'Vicdana Çağrı'* tanımı, Vatikan'a bağlıdır. Katolik din adamları, Papalığın onayını alarak gerekli gördükleri ülkelerde *'Vicdana Çağrı'* mektubunu yayınlarlar. Bu piskoposluk mektubu halkı, *'haksızlık'* yaptığı öne sürülen siyasi lideri devirmeye çağırdır. En yakın örneği 19 Ocak 1986'da, Kardinal Sin tarafından yazılan ve Markos'u devirmeye çağıran mektubu (A CALL TO CONSCIENCE, Presbytral Council of Manila, 86).

atlamadı. Önemsememek hatasına düşmedi. İyi de oldu. Sanıyorum çok yararlandılar.

Konferansın değerlendirilmesine gelince.

İlginç Rastlantılar

Konferansın değerlendirilmesine geçmeden önce bazı ilginç rastlantıları göstermek istiyorum.

Fener Patriği Bartholomeo'nun başkanlık ettiği oturumlar 7 Şubat'ta açıldı. Bartholomeo, Hıristiyan âleminde çok özel anlamı olan adlardan biridir. Fener Patriği'nin kendisine bu adı seçmesi, tıpkı Aziz Bartholomeo gibi davranacağı anlamına gelmektedir. Aziz Bartholomeo, İsa'nın 12 havarisinden biriydi. İncil'deki *'kod'* adı, Nathaneal'dir (Johanna 12). Aziz Bartholomeo, Anadolu'da ve Ermenistan Krallığı'nda vaazlar vermiş ve yerleşik halkı Hıristiyanlaştırmaya çalışmış; insanları dinlerinden döndürmeye uğraşmış bir şahsiyettir. Aziz Bartholomeo çok acı çekmiş ve derisi yüzülerek öldürülmüştür. Sembolik olarak *'Deri ve Bıçak'* tasviriyle gösterilir.

7 Şubat tarihi ise, Hıristiyan âleminde Aziz Anatolius (Anadolulu) günü olarak anılır ve kutsanır.

İşte Fener Patriği Bartholomeo, Aziz Anadolulu gününde Barış ve Hoşgörü toplantısını açtı.

Konferansın başladığı gün biliyorsunuz Müslüman âlemi ve vicdan sahibi herkes Bosna'da katledilen 68 Müslüman'ın acısını yaşamaktaydı. İlginç bir rastlantıdır ki, konferansın kapanış günü olan 9 Şubat da Hıristiyan âlemindeki bir din şehitleri ve azizleri tarihine denk

düşüyordu. 9 Şubat Hıristiyan âleminde Aziz Ammonius ve Aziz Alexander günüydü. Ve ilginçtir ki bu iki aziz Kıbrıs'ta öldürülmüş iki Hıristiyan misyoneriydiler. Aynı gün ruhları için dua edilen Aziz Emilian'la Aziz Lassa ve arkadaşları (42 kişi) ise bugün Müslüman Sudan diye bilinen topraklarda, dinlerini değiştirmeye çalıştıkları yerli halk tarafından linç edilerek öldürülmüşlerdi.

Ama en ilginci şuydu: 9-10 Şubat aynı zamanda tarihte ilk kez Türkler tarafından öldürüldüğü için aziz ilan edilmiş olan bir din adamının da kutsal günüydü. 1645 yılında Türkler tarafından öldürülen İspanyol Dominiken mezhebinin papazı Lugolu Alexander, Türklerden intikam alınmasını hatırlatsın diye hemen aziz ilan edilmişti!

Niçin Boğaziçi Deklarasyonu?

Barış ve Hoşgörü Konferansı bitti ve bir deklarasyon açıklandı. Adı, Boğaziçi olarak kodesklendi.

Neden? Nedeni, tarihsel bir fikre bağlıdır. Fener Patriği kuşkusuz bu deklarasyona İstanbul değil, Konstantinopolis demek isterdi. Çünkü bu tip din konferanslarında kapanış bildirgelerinin konferansın yapıldığı şehrin adıyla anılması geleneği vardır (Vatikan Konseyi gibi). Ama deklarasyona İstanbul yerine Konstantinopolis yazmak skandal yaratacağı için yine başka bir geleneğe sığınarak –Kadıköy Konseyi gibi– Boğaziçi adı verildi. Hayırlı olsun!

Boğaziçi Deklarasyonu kendi içinde son derece tutarlı bir belgedir. İlerideki yıllarda bu deklarasyon çeşitli uluslararası belgelerde yer alacaktır. Bazen Türkiye'nin

aleyhinde, bazen de lehinde kullanılacaktır. Türkiye'nin lehinde kullanılmasına ne yazık ki, Türkler değil, deklarasyona imza atmış olan Yahudi Cemaati'nin liderliği karar verecektir.

Deklarasyonda öngörülen en önemli husus, deklarasyonun 7. maddesidir. Buna göre, konferansa katılanlar etnik çalışmalarla meşgul olacak *'Vicdana Çağrı Çalışma Karar Komisyonu'* adıyla bir *'denetleme ve inceleme'* mekanizması kurmayı kararlaştırmışlardır.

Yahudilerin ve Ortodoksların ağırlıkta olacakları bu Karar Komisyonu'nun Türkiye'nin lehine olabilecek kararları alacağını sananlar varsa, onlara şimdiden *'nanik'* yapmakta yarar vardır.

TÜRKSAT Düştü, Cross TV Çıktı!

Biliyorsunuz, Türkiye'nin büyük umudu TÜRKSAT, Fransızlar tarafından uzaya fırlatıldı, ama tam yörüngesine oturtulmak üzereyken infilak edip düştü. TÜRKSAT'ın düşmesinden birkaç gün sonra, Türkiye kamuoyu ilginç bir haber duydu. TV için görev yapacak olan TÜRKSAT düşmüştü, ama Fener Patrikhanesi için tüm Ortodoks âlemine –270 milyon kişi– yayın yapacak olan Cross TV (Haçlı Televizyon) ortaya çıkmıştı! Rastlantı işte! Şu işe bakın ki, Türkiye Orta Asya'ya yayın yapmak istediği TÜRKSAT'ından yararlanamayacak, fakat Fener Patrikhanesi çoğunluğu Rusya'daki 270 milyon Ortodoksa Girit'ten DİLEDİĞİ GİBİ yayın yapabilecekti.

Son olarak Patrik'in kapanış konuşmasıyla ilgili birkaç söz yazayım. Patrik ısrarla 'Ekümenik' sıfatını kullandı. Konferans sonunda açıklanan deklarasyonda Türkiye tarafı itiraz etti. Böylelikle Türkçe metne 'Ekümenik' kelimesi konulmadı. Ama esas olan İngilizce metin olduğu için bu metne konuldu.

Patrik Bartholomeo tarafından okunan kapanış bildirisiyse belli ki Yunan asıllı bir Amerikalı uzman tarafından kaleme alınmıştı. Bu bildirideki bazı kavramlar, örneğin metanoia ve barakah din terminolojisini bilmeyenler için şaşırtıcı olmuştur. Birincisi *'manevi karakterde değişiklik yapmak'*, ikincisi de *'şükran'* demektir.

Boğaziçi Deklarasyonu'nun üzerinde ileride yine duracağım.

(*Yeni Günaydın*, 12 Şubat 1994, Cumartesi)

PATRİKHANEYE DİKKAT

T.C. Devleti'nin Dışişleri Bakanlığı'nın onayıyla 7-9 Şubat 1994 tarihinde İstanbul'da, adı barış ve hoşgörü diye bildirilen uluslararası bir konferans düzenlendi. Konferans sonunda Boğaziçi Bildirisi başlığıyla bir nihai senet açıklandı. Bu bildiriye başta Haham Arthur Schneier, Patrik Bartholomeo ve Diyanet İşleri Başkanı Nuri Yılmaz imza koydular.

Bu bildiriyle ve konferansla ilgili değerlendirmeler yapıldı. Özellikle İslami yazılara ve yorumlara ağırlık veren basın bu konuyu ihmal etmedi. Görüşler belirtildi. Bu sevindiricidir.

Ancak Hıristiyanlığın terminolojisi tam olarak bilinmediği ve kilise, patrikhane hakkında Türkiye basını fazla bilgili olmadığı için bazı hususları açıklamak ve çok önemli bazı noktalara da dikkat çekmek istiyorum. Bu bildiri, göründüğünden çok daha tehlikeli sonuçlar getirebilecek potansiyel bir saatli bomba gibidir. Günü gelince patlatılabilecek bir bomba...

Ekümenik Taht da Nesi?

Boğaziçi Bildirisi'nin İngilizce ve Türkçe metinleri karşılaştırıldığında Türkçe metnin hiçbir kıymeti harbiyesi olmadığı belli oluyor. Bu nedenle esas olarak ulus-

lararası değere sahip olan İngilizce metin ele alınarak analizler yapılmalıdır.

İşte tespit edebildiğim 10 itiraz:

1) Boğaziçi Bildirisi'nin 3. paragrafında 26 Kasım 1992 tarihli Berne Bildirisi'ne (İsviçre) atıf yapılarak, bu bildiride *'özellikle'* din adına işlenen bir suçun dine karşı bir suç olduğunun beyan edildiği belirtiliyor.

Bu gerçektir, ama siz şu *'DİNE KARŞI SUÇ'* deyimine bir mim koyun ve bildirinin 4. paragrafına geçelim.

Bildirinin 4. paragrafında Berne Bildirisi'nden yola çıkılmasına rağmen açık bir MANİPÜLASYON yapılır. Aynen şöyle yazılmış:

"Yakın olayların gösterdiği gibi Bosna'da, Ermenistan, Azerbaycan'da, Gürcistan ve Tacikistan'da insanlığa karşı suçlar işlenmeye devam edilmektedir."

Berne Bildirisi'ndeki *'dine karşı suç'* bu bildiride yer almayan *'insanlığa karşı suç'* kavramına dönüştürülmüş. İnsanlığa karşı suç kavramı, Yahudi soykırımını ve Ermeni soykırımını öngören ve son 15 yıldır kademeli olarak ABD tarafından Türkiye'ye empoze edilen bir uluslararası *'soykırım belgesi'*dir. Dine karşı suç, el çabukluğuyla manipüle edilmiş ve insanlığa karşı suç haline getirilerek Türkiye'ye imzalatılıvermiş. Oysa Berne Bildirisi'nde yer alan dine karşı suç kavramı RUHANİ bir toplantının kararıyken, insanlığa karşı suç kavramı tamamen siyasal ve ideolojik bir metinde yer alan bir maddedir.

2) Bildirinin 2. maddesinin ilk paragrafında her azınlığın din ve vicdan özgürlüğünün vazgeçilmezliğini vurguluyor denilmektedir.

Çok fazla ayrıntıya girmeden ve teknik bilgilere boğulmadan, sadece şunu belirtmek istiyorum ki, Hıristiyanlık âleminde VİCDAN kavramının İKİ değişik kullanımı vardır. Bu çifte anlamlılık konusunda Protestan-Katolik tartışmasının yoğun olduğu 16. yüzyıldan beri tartışmalar vardır. Daha geriye gidilirse, bu bizzat Aziz Pavlus döneminde bile tartışılmıştır. Hıristiyanlıkta vicdan kavramı, din özgürlüğüyle doğrudan bağlantılı değildir. Hele AZINLIK (minority) kavramıyla VİCDAN kavramının birlikte ele alınması çok sakıncalıdır. Çünkü AZINLIK vicdani değil, bireysel vicdan/bilinç sorunsalıyla bağlantılıdır. Bu konuyu ayrıca incelemek gerekir.

3) Patrik Bartholomeo, konferansın kapanış konuşmasında, İngilizce metinde 'Ekümenik taht' kavramını kullanıyor. Nedir bu taht? Kimin tahtıdır bu?

Bu soru kendisine sorulmalıdır.

Metanoia ve Barakah Kavramları

4) Patrik, İngilizce metinde aynen, *"Gerçek bir metanoiaya ihtiyacımız vardır,"* diyor. Metanoia, Grekçe olarak ve altı çizilmiş verilmiş. Metanoia, gündelik dilde *'değişiklik'* anlamında ara sıra kullanılan bir deyimdir. Esas anlamı dinseldir. Dinsel anlamıyla metanoia, bir insanın dinsel inançlarında köklü ve güçlü bir değişiklik yaparak ŞAHSİYET'ini değiştirmesi keyfiyetidir.

Kilise ve patrikhane, anlaşılan bilinen statüsünü ve şahsiyetini radikal tarzda değiştirmeye ihtiyaç duyuyor.

Bu radikal değişikliğin hangi amaçla ve hangi yönde olacağı Patriğe sorulmalıdır.

5) Patrik, kapanış konuşmasında İbranice barakah kavramını da altı çizili olarak veriyor. Bu sözcük gündelik dilde şükran anlamına gelir. Yahudilikteyse barakah *'diz üstüne indirmektir'* (Berekh, İbranice diz demektir). Şükranını belirtmek için diz üstüne gelen insanoğlunun Tanrı huzurunda barışa erişeceğini söylüyor Patrik. Ama bu barış, bizim anladığımız barış değil; Patrik, bunun İsa olduğunu söylüyor. Ve İsa'nın adına konuşuyor: *"Benim size getireceğim barış, dünyanın size vereceği barış değildir."*

Bizim Diyanet, bu barışa şükran için olsa gerek, barakah diyor ve imza atıyor.

6) Hoşgörü kavramı da bildiride sıkça geçiyor. Bu kelimenin özgün ve ruhani anlamı, gerçekte tam tersidir. Hıristiyan âleminde hoşgörü (tolerans) gerçekte *'acı çekmek ve katlanmak'* demektir. Bunun da açıklanması gerekiyor.

7) Patriğin kapanış bildirisinde, *"Böylelikle barışın peygamberleri olacağız,"* deniliyor. Anlaşılan Diyanet, bu cümleyi ya okumamış ya da okumuş ama anlamamış!

8) Patrik için 'Ekümen' (evrensellik) iddiası geçmişe, papa ile patrik çatışmalarına gidiyor. Daha sonra bu sıfat, patriğin kendisine değil, makamına veriliyor. Yani patriğin kendisi değil, makamın Ekümenik olduğu belirtiliyor. Eski Greklerde, insanların kendileriyle görevleri ayrıldı. Patrik ise her iki alanda Ekümeniklik iddiasındadır. İkisi için de böyle bir hakkı olup olmadığı tartışılmalıdır.

9) Patrik, bilindiği Bosna katliamını kınamamıştır. Bu husus dikkate alınmalıdır.

10) Patrik, Ekümenik iddiasını bu bir *'ruhanilik'* sıfatıdır diyerek açıklamaktadır. Eğer durum böyleyse Patrik, Avrupa Birliği Parlamentosu'nda nasıl konuşma yapacaktır? AB, siyasal ve Seküler bir topluluktur. Patrik ruhani ise siyasal bir parlamentoda ne işi vardır? Ne oldu laikliğe? Patrik, *'laikliği'* ihlal ederse, suç değil midir yoksa?

Daha uzun uzadıya yazılabilir, ama kesiyorum. Patrikhaneye çok dikkat edilsin, son sözüm budur.

(*Yeni Günaydın*, 17 Şubat 1994, Perşembe)

EKÜMENİK NEDİR?

Yurtiçinde ve yurtdışında özellikle Hıristiyan İlahiyatı'na ilgi duymaya başlayan Müslüman İlahiyat Fakülteleri'nin öğrencilerinin, konferans ya da konuşmalarım sırasında bana en çok sordukları soru şu oluyor: Ekümenik nedir?

Bugünkü yazımı münhasıran bu konuya ayırmak istedim. Bunun iki nedeni var. Birincisi Ekümenik kavramı son altı ay içinde çok popülarite kazandı. Bunda İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin aynı zaman dilimi içinde gösterdiği üstün performans (!) dikkatleri çekti. Patrik ne yapmak istiyor sorusu kafaları meşgul etmeye başladı. İkincisi, Ortodoks âleminin Türkiye aleyhine geliştirdiği ve başını Yunanistan'ın çektiği İstanbul ve Ayasofya üzerindeki tarihsel talepleri, Ekümenik kavramının güncelleşmesine yol açtı.

Bu durumda Ekümenik kavramının İlahiyat'taki yerini açıklamamın yararı ortadadır. Türkiye'de sık rastlanan bir talihsizlik vardır. Ortaya çıkan bir kavram bir süre sonra bilir bilmez kişilerce kullanılır ve *'malapropizm'*e (yanlış yerde kullanılan kavram) uğrar. Delinin biri kuyuya bir taş atar, sonra kırk akıllı bunu çıkartamaz. İyisi mi şimdiden önlem alalım da bu önemli kavram aynı akıbete uğramasın.

Ekümenik-Dar-ül-İslam

Ara başlığı okuyunca şaşıranlar olabilir, ama Ekümenik(lik) kavramının *'corralative'* (koşut çağrıştırıcı) karşılığı İslami literatürde Dar-ül-İslam'dır. Kuşkusuz bu tanımlama sadece konuya giriş anlamında bir değer taşımaktadır. Bunun dışında işlevsellik bakımından iki kavram arasındaki temel farklılık kalıcıdır. Şimdi kelimenin anlamsalını açıklamaya geçeyim.

'Ekümene' (Gr. oikoumene, oikoumenos) eski Grekçe'de *'sürekli yerleşim alanı'* anlamına gelir. Ara sıra yaşanılan ya da hiç yerleşim görmemiş coğrafi alanları değil, kalıcı yerleşim görmüş toprak bütünlüğünü anlatır. Bu nedenle de uygarlık kavramıyla bağlantılıdır. Kelime bu anlamıyla İslamiyet'teki *'Medine-Uygar Şehir'* kavramıyla yakınlık göstermektedir. Aynı zamanda üstün bir kültürün ifadelendirilişi Ekümene kavramıyla anlatılır. Şöyle ki, Ekümene sayılan bir bölgedeki kültürel gelişmişlik, Ekümene bölgesinin çevresinde kalan diğer kültürleri kendisine silah zoruyla olmasa da, hayranlık aracılığıyla bağlamıştır. Dolayısıyla çevre kültürlerin yarı bağımlı oldukları üstün kültür alanı, şehir ya da bölge anlamında kullanılır.

'Ekümenik' (Gr. oecumenicus) kelime anlamıyla Ekümene'den türetilmiştir. Cihanşümul, Evrensel, dünya çapında anlamında kullanılır. 20. yüzyılda ise Protestan ve Doğu Ortodoks kiliselerinin kurdukları ve mezhepler arası farklılıkları mahfuz tutarak Hıristiyanlığı yaymak amacına yönelik olan Kiliseler Arası Birliği ifade eder. Bu Ekümenik hareketin merkezi İsviçre'nin Cenevre şehrindedir. Cenevre'de egemen olan Protestan Etiğinin

Calvinist Kilisesi'yle bağlantılıdır. Almanya'da ise yine Protestan Kiliseleri'nden olan Lutheran Kiliseleri'yle bağlantılıdır. Fener Rum Patrikhanesi de bu hareketin öncülerindendir.

Ekümenik, bu kilise hareketi içinde *'strateji'* anlamında kullanılır.[15] Kilise sayesinde çok önemli rol oynayan strateji kavramı, ilahiyata değil, dünyevi (seküler) yönetim literatürüne aittir. Dolayısıyla kilise siyasetinde *'strateji,'* siyaset aracılığıyla Hıristiyan *'misyonerliğini'* özellikle gençler arasında yaygınlaştırmaktır. Bu hareketin içinde fiilen yer alan ve bu stratejiyi icra eden şahıslara Ekümenist denilir. Bu Ekümenik *'ideolojiye'* de Ekümenikalizm denilir. Fener Patrikhanesi, bu ideolojinin yeryüzündeki Ortodoks temsilcisidir. Bu nedenledir ki günümüzde Fener Rum Patrikhanesi bir *'din'*in olmaktan çok bir *'ideoloji'*nin siyasal strateji üretim merkezi durumundadır.

Ekümenik Patrik Olur mu?

Sıra geldi son günlerde en çok tartışma konusu olan Ekümenik patrik kavramına. Bilindiği gibi İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin ruhani lideri I. Bartholomeo kendisinin bu sıfatla kabul edilmesini istiyor ve bu alanda yoğun çalışmalar yapıyor. En son 19 Nisan günü AB Parlamentosu'nda bu sıfatla bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında Patriğin neler söylediği önemli değildir.

[15] Bu stratejinin günümüz dünyasında en etkili olmuş üç temsilcisi şunlardır: ECEC (Avrupa İşbirliği için Ekümenik Komisyonu), WCC (Dünya Kiliseler Konseyi), CCREC (Avrupa İşbirliği için Hıristiyan Sorumluluğu Komitesi).

T.C. Dışişleri Bakanlığı bu inceliği bilir. Önemli olan Patrik'in *'statüsü'*nün AB Parlamentosu tarafından kabul edilmesiydi. Sırf benzetme amacıyla yazıyorum. Birileri çıkıp Apo'yu TBMM'ye getirse ve Apo da orada Türkiye'yi öven bir konuşma yapsa, bu hiçbir anlam taşımaz. Ama Apo'nun 'statüsü'nün TBMM tarafından kabul edildiği anlamına gelir.

Ama bu yazının konusu bu değil. Ekümenik patrik olayına dönüyorum.

Ekümenik patrik nitelemesini ilk kullanan Patrik Johan'dır. İstanbul Patriği, kendi topladığı bir Synod'da (Din meclisi) kendisine *'Ekümenik Patrik'* denilmesini karara bağlatmıştır. İS 587/588 yılında, İstanbul'da toplanan bu Synod'da Patrik Johan (Hıristiyan ilahiyatında Acul diye tanınır) o sırada papa olan II. Pelaquis'a karşı kendisine bu sıfatı yakıştırmış ve güç yarışına girmiştir. Papa, Acul (hızlı davranan) Johan'ın kendisine bu sıfatı aldığını duyunca derhal harekete geçmiş ve Bizans'taki delegesine (apocrisiarius) emir vererek Hıristiyanlığın en önemli töreni olan Eucarist'e (şarap ve ekmek) katılmasını yasaklamış ve kendisine Ekümenik diyen patriğin yöneteceği ayinlerin Hıristiyanlığa aykırı (bir anlamda Şirk) olacağını söylemişti.

Pelegius'tan sonra papa seçilen Gregory de Acul Johan'ın bu sıfatı kullanmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Şu ünlü söz Gregory tarafından Patrik Johan için söylenmiştir: *"Patrik lakabına uygun olarak hızla sıskalaşırken, kibri de hızla büyüyor."*

Gregory, Patriğin bu sıfatı kullanmasının Hıristiyanlığa karşı ve Canon denilen kilise konseylerinin yasalarına

aykırı olduğunu vurgulamıştı. Roma Kilisesi'nin Başpiskoposu Patrik Johan'ı İsa'nın yolundan çıkmış olmakla suçlamış ve kendisinin 'Anti Christ'in (Deccal) öncüsü olduğunu söylemişti.

Gregory tezini İmparator Maurice'e de anlatmıştı. İmparator bunun üzerine kiliseyi çok umursamadığını belirtmiş ve aynen, *"Böyle budalaca bir kelime uğruna iki kilisenin arası bozulmamalı,"* demiştir. Bunun üzerine Acul Johan, Roma tarafından kabul edilmeyen bu sıfatı taşımayı sürdürmüştür. Johan, 595'te ölünce yerine patrik yapılan Cyricus (595-603) da aynı sıfatı kullanmış ve Kadıköy Konseyi diye bilinen din meclisinin kararlarına sadık kalan patrikler tarafından bu sıfatla anılmıştır.

Katoliklerse Ekümenik kavramını, çeşitli zaman aralarıyla toplanan konseyler için kullanmaktadırlar patriğin şahsı için olmaktan çok. Örneğin Hıristiyanlık tarihinde çok önemli anlam ve rolleri olan Toledo konseylerinden 4. (634), 6. (638), 11. (675) ve 15. (693) konseyler, Ekümenik konseyler olarak anılmaktadır. Bu konseylerde Bizans'ın ruhani önderleri sadece İstanbul Kilisesi'nin başpiskoposları olarak anılmışlardı, kendilerinden patrik diye de söz edilmemişti.

Ekümenik kadar önemli olan bir kavram da *'filioque'* dir.

(*Yeni Günaydın*, 28 Nisan 1994, Perşembe)

FILIOQUE NEDİR?

Son zamanlarda genel olarak Hıristiyanlık, özel olarak da Ortodoksluk Türkiye'de ilgi çekmeye başladılar. Katolik ve Ortodoks kiliseleri arasındaki uzlaşmazlık alanları merak ediliyor. Öte yandan Fener Rum Patrikhanesi'nin girişimleri de bu iki güçlü kilise arasındaki ilişkilerin tanınması ve bilinmesi yönünde meraka teşvik edici bir rol oynuyor.

Katolik ve Ortodoks kiliseleri arasındaki tartışmalarda, Ekümenik kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Daha önce bu konuya değinmiştim. İki kilise arasındaki tartışmalarda çok önemli rol oynayan bazı başka kavramlar da vardır. Bunlar Hıristiyanlığın oluşum ve gelişim dönemlerinde inanılmayacak kadar asli rol oynamışlar ve Hıristiyanlığın uzlaşmaz şekilde bölünmesine neden olmuşlardır.

Katolik ve Ortodoks kiliselerinin bölünmesine yol açan bu kavramlardan biri de *'filioque'* kelimesidir. Hıristiyanlıkta bu adla tanınan bir sorunsal vardır ve geçmişte ortaya çıkan bu tartışma aradan yaklaşık 1400 yıl geçmiş olmasına rağmen çözümlenememiştir.

Büyük Tartışma Başlıyor

Hıristiyanlığın ilk önemli Ekümenik, yani Cihanşümul-Evrensel Kiliseler Konseyi, bugün İznik dediğimiz eski Nicaea'da İS 325 yılında toplandı. Bu

konseyi bizzat İmparator Konstantin topladı ve yönetti. Bu konseyde *'Doktriner Tanım'* diye bilinen bir yöntemle Hıristiyanlığın amentüsü belirlendi. Buna göre 'Tek-Tanrı' inancı yerleştirildi ve bu Tanrı'nın Baba olduğu vurgulandı.

İznik Konseyi'nin en önemli duyurusu, *'Trinite-Teslis'*di. Buna göre Hıristiyanlıkta *'Üç Varlık Bir Arada'* bulunacaktı. Ama bu formülde yer alan Baba, Oğul ve Kutsal Ruh Üçlüsü'nün birbirleriyle olan ilişkilerinin nasıl düzenleneceği tartışmayı başlatmıştı. İznik'te Grekçe olarak yazılan metinde Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, *'Hupostaseis'* kelimesiyle karşılanmıştı. Diğer bir deyişle üç hupostaseis bir 'Ousia' (Tek Varlık) içindeydi. Ama Latinceye çeviride bu metinde değişiklik yapılmıştı. Grekçe'de Üç hupostaseis tek Varlığın (Ousia) içindeyken, Latincede Tanrı, *'Bir Öz veya Cevher İçinde Üç Şahıs'* olarak verilmişti (tres personae in una substantia).

Daha sonra Hıristiyanlık içinde ortaya çıkan tartışmalarda bu iki metin çok önemli rol oynamışlardı. Filioque sorunsalı da işte bu bağlamda ortaya çıktı. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh arasındaki ilişkilerde, Baba ile Oğul ve Oğul ile Kutsal Ruh arasındaki bağlantının nasıl olacağı *'filioque'* problemini başlattı.

Ve Oğul'dan

Filioque kelime anlamıyla *'Ve Oğul'dan'* demektir. Bu kelime gerçekte kutsal metinlerde bu şekliyle geçmemekteydi. Sevilla'nın sevilen piskoposu Isidor bu kavramın Hıristiyanlığa sokulmasında rol oynamıştı.

Toledo'da toplanan 3. Konsey'de (589 yılında) filioque kelimesi Hıristiyan amentüsüne sokulmuştu. İznik-İstanbul Konseyi'nin kabul ettiği metin sonuna, tek kelime olarak eklenmişti. İznik Konseyi'nde kabul edilen metinde şöyle denilmişti: *Credimus... et in Spiritum sanctum, dominum et vivificantem ex Padre* (Baba'dan gelen Kutsal Ruh'a inanıyorum). Toledo'da bu amentüye *'et ex filio'* ibaresi eklenmiştir. Buna göre Kutsal Ruh, hem Baba'dan, hem de Oğul'dan geliyordu.

Bizans, Toledo'da yapılan bu girişimi duyunca kızılca kıyamet koptu. İspanyolların kendi başlarına böyle bir girişimde bulunmaları Bizans Konstantinopol ile Roma arasında tarihi bir tartışmayı başlattı. Bizans bu eklemeyi kabul edemeyeceğini ve İznik Konseyi'nde yapılmış olan formülasyona bağlı kalacağını açıkladı. Roma ise filioque'a sahip çıktı.

Böylelikle Hıristiyan amentüsünde ortaya iki ayrı yorum çıkmış oldu.

Birincisine göre Kutsal Ruh, Baba'dan ve Oğul'dan neşroluyordu. Onların devamı, sürdürücü olarak anlaşılıyordu.

İkincisine göre, bu şekilde yapılan amentü Trinite'deki dengeyi bozmuştu.

Doğu Ortodoks Kilisesi'nin ruhani önderleri olan patrikler bu görüşteydiler.

Doğu Ortodoks Kilisesi'ne göre Teslis'te (Trinite) bir uyum ve denge vardı. Bu da şöyle olmuştu: Baba, ebediyen Oğul'a kaynaklık etmekteydi. Kutsal Ruh ise Oğul'dan neşrolmaktaydı. Dengeyi kuran Baba'ydı.

Katolikler bu amentülerden birincisini, Doğu Ortodoksları ise ikincisini benimsemişlerdi. Böylelikle 589 yılında başlayan filioque tartışması günümüze kadar sürmüştür.

Ama filioque'un sadece ilahiyat açısından değil, bir de siyasal iktidar açısından yarattığı sorunlar vardır.

Papalık Bizans'a Danışmadı

Bizans'a göre filioque'un kabul edilemeyişindeki en önemli husus bu eklemenin Bizans'taki patriğe danışmadan doğrudan doğruya Roma'daki papa tarafından kutsal metne ekletilmiş olmasıydı. Gerçekten de papa Toledo Konseyi'nde kutsal metne bu eklemeyi yaptırırken patriği kasten atlamış ve Hıristiyanlık dininde en üst otoritenin kendisi olduğunu göstermek istemişti. Papa'ya göre Hıristiyanlık, Katolik dininin Evrenselliğini savunan ve onu temsil eden kendisinden sorulmalıydı. Bizans ise İmparator Devleti'nin merkezi olarak tüm yetkinin kendisinde olduğu inancındaydı. Bizans'a göre İmparator Konstantin, durup dururken imparatorluğun başkentini Roma'dan alıp Konstantinopol'e getirmemişti. Bizans'a göre İstanbul, tüm Hıristiyanlığın merkeziydi. Nitekim bu nedenle Konstantinopol'ün yerlisi olanlara İmparator *'Populus Romanus'* adını vermişti. Türkçeye İstanbullu diye çevirebileceğimiz bu deyime göre, Konstantinopol halkı gerçek Roma'nın *'halkı'* durumundaydılar. Bizans'a göre sadece Roma piskoposu olan papa, kendi başına Hıristiyanlığa yeni doktrinler sokmaktaydı. Oysa böyle bir değişikliği yapmak yetkisi

ancak tüm kiliselerin ortak katılımlarıyla yapılacak olan bir Ekümenik konseyde alınabilirdi. İşte o günlerden bugüne kadar Katolik Papalarla Ortodoks Patrikler arasında biri ilahiyat diğeri otorite açısından doğmuş ve filioque diye anılan bu uzlaşmaz çelişki vardır.[16]

(*Yeni Günaydın*, 5 Mayıs 1994, Perşembe)

[16] Filioque ve Tirinite konusunda Ortodoksların resmi görüşünü birinci el kaynaktan öğrenmek isteyenler, ünlü Sırp din adamı Pere Justin Popovitah'in üç ciltlik (1932-35) *Dogmatik ve Ortodoksluk Hakikati'nin Felsefesi* adlı çalışmasına başvurabilirler.

İSA YAŞADI MI?

Âdettir, Avrupa'da yeni yılın son haftasında İsa ve Hıristiyanlıkla ilgili yoğun yayın yapılır. Gazeteler, dergiler, radyolar ve televizyonlar İsa'yı çeşitli enlem ve boylamlarda ele alıp incelerler. Yüzyıllardır süren tartışmalar, her aralık ayında yeniden alevlenir. İsa, kilise, İncil, azizler, vb bazen bilimsel, ama çokça sansasyonel yazılarla izleyicilere, dinleyicilere ve okurlara sunulurlar.

Bu Noel'de de öyle oldu. Özellikle Alman dergileri her zamanki tavırlarıyla İsa'yı ve Kilise'yi kapak yaptılar. *Focus, Der Spiegel* ve *Stern*'de kapak Hıristiyanlıktı. Kuşkusuz tartışmalar da vardı bu dergilerde. İsa'yla ilgili bilinen bilinmeyen iddialar bu dergilerde yer almıştı. İsa kimdi? Ne yapmıştı? Kilise gerekli miydi, değil miydi? Bu tip yüzlerce soru yeniden ısıtılıp okurların önüne sürülmüştü.

İsa'yla ilgili iddialar yüzyıllardır değil, inanın tam 2000 yıldır sürmektedir. Belki bin değişik görüş Hıristiyanlık âleminde tartışılmıştır. Bu iddialar bolluğunda bazıları bilimsel geçerliliğe sahipken, çoğu '*Mitos*' düzeyinde kalmıştır.

Kaç İsa Var?

Bu konuda bazı bilgileri Türkiye'de, Hıristiyanlıkla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilenenlere aktarmak istiyorum. İlk bakışta 'Kaç İsa var?' sorusu okurları şaşırtabilir. Ancak bu Batı ilahiyat fakültelerinde kabul görmüş, ders ve tez konusu olmuş bir yaklaşımdır. Resmi ideolojik araştırmalar işte bu sorudan hareketle yola çıkarlar.

Batı ilahiyatına göre başlıca dört İsa tipolojisi vardır.

1) İncil yazarlarına göre İsa: Buna Synoptik İsa denir. İncil yazdığı varsayılan binden fazla şahıs vardır. Günümüzde de çeşitli Hıristiyan cemaatleri, değişik İncillere, dolayısıyla değişik İsa imajlarına tapmaktadırlar. Synoptik İsa, işte bu çeşitlilikte esas olanı vurgular. Yeni Ahit denilen kitapta dört İncil yazıcısı (Evangelist denilir bunlara) tarafından portresi çizilmiş olan İsa, tüm Hıristiyanlar için kabul edilmesi istenilen İsa'dır.
2) Mitolojiye göre İsa: Buna Mitolojik İsa denilir. İlahiyatta Synoptik İsa'nın büründüğü mitoloji haline getirilmiş İsa'yı temsil eder. Geçmiş uygarlıklarda –özellikle de Mısır ve Hellen uygarlıklarında– bulunan efsanelerin İsa'ya atfedilmesiyle şekillenmiştir.
3) Tarih bilimine göre İsa: Buna Historical İsa denir. Tarih, sosyoloji ve ilahiyatın ortak öznesi işte bu İsa'dır. Üniversite ve fakültelerde daima tarihsel verilerle kanıtlanmaya çalışılan İsa budur. Tarihsel İsa, günümüzde en çok tartışılan, kabul ya da reddedilen İsa'dır.
4) İnananların İsa'sı: Bu göreceli olarak yeni sayılan bir İsa tiplemesidir. 19. yüzyılın sonunda-20. yüzyılın başlarında özellikle Katolik ve Protestan Alman ilahiyatçıları tarafından geliştirilmiş bir tiptir. Buna göre,

İsa'nın ne ve kim olduğuna karar vermesi gerekenler, ne kilisedir, ne bilim adamlarıdır, ne de İncillerdir. İsa'nın ne ve kim olduğuna sadece inananlar karar verebilirler. Ona inananlar nasıl inanıyorlarsa, İsa öyledir.

İsa'nın Yaşayıp Yaşamadığı Sorusu

Bu konu en çok tartışılan hususlardan biridir. Bazı ilahiyatçılar ve araştırmacılar, özellikle de Musevi kökenli tarihçilerin bulgularından ve eldeki belgelerden yola çıkarak İncillerde anlatılan İsa'nın hiç yaşamadığını, bu İsa tipinin, söz konusu İsa'dan yaklaşık 200 yıl kadar önce yaşamış ve adı SİRAÇ olan bir Yahudi'nin oğlu İsa (Jesus) olduğunu öne sürmektedirler. Benzer şekilde, günümüzden 2000 yıl önce Filistin denilen bölgedeki Nazareth (İsa'nın doğup büyüdüğü kasaba) diye bir yerleşim biriminin de var olmadığını öne sürerler.

Bu tartışmalarda öne sürülen bir diğer iddia da, İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülüp öldürülmediğidir. İsa'nın nasıl ve nerede öldüğü de çok tartışmalıdır. İsa, gerçekten de çarmıha gerilmiş midir? Bu soruya birçok ilahiyatçı olumlu yanıt verirken, özellikle genç araştırmacılar, dinlerine olan bağlılıklarıyla orantılı olarak evet ya da hayır demektedirler. Bir iddiaya göre de, evet İsa çarmıha gerilmiş, ama ölmeden kurtarılmış ve daha sonra Keşmir'e giderek orada yaşamıştır.

İsa Evli ve Çocuk Sahibi miydi?

Bu da yaygın bir iddiadır. Daha çok siyasal sonuçları olan bir tartışmanın ürünüdür bu. İncillerde İsa'nın dört erkek, en az iki de kız kardeşinin bulunduğu anlatılmaktadır. Ama bu konuda esas kabul edilen dört İncil'de de bu olay değişik anlatımlarla verilmiştir. Buna göre İsa'nın öz –anne bir– kardeşleri değil, yeğen ve kuzenleri vardır. İsa'nın, Mecdelli Meryem'le (Maria Magdalena) evlendiği ve çocuk sahibi olduğu iddiası da çok önemli bir iddiadır. Buna göre İsa, İncillerde de anlatılan bir düğünle evlenmiştir. Daha sonra krallık iddiasıyla ortaya çıkmış ve bir ayaklanma başlatmıştır. Bu ayaklanmada yakalanarak idam edilmiştir. Ama karısı ve çocuğu Fransa'ya kaçırılmışlar ve orada Hıristiyanlığın ilk krallığı olan Merovenj Hanedanı'nı kurmuşlardır. Merovenjlerin daha sonra ortaya çıkan Karolenj Hanedanı tarafından yıkılmasıyla birlikte İsa'nın soyundan gelenler gizli bir örgüt kurarak, günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu ilginç ve biraz da polisiye kokan konuya ileride değineceğim. Çünkü bu siyasal gizli örgütün (Adı: Pieure de Sion) ucu Türkiye'ye de dokunmaktadır.

(*Yeni Günaydın*, 30 Aralık 1993, Perşembe)

ÇOK ÖNEMLİ BİR KİTAP - 1

NEW YORK - Şubat ayının ilk haftasında İstanbul'da Fener Patrikhanesi tarafından düzenlenen ve Hıristiyanlığın çeşitli kollarını bir araya getiren bir toplantı yapılacak. Bu toplantıya başta Amerika ve İngiltere olmak üzere çeşitli ülkelerden Ortodoks, Protestan ve Anglikan kiliselerinin en üst düzeydeki yönetici ve temsilcileri katılacaklar. Bazı önemli kararlar alınacak. Bu toplantıya ünlü siyasetçilerden bazıları da çağrılılar. Dolayısıyla bu dinsel toplantıdan belki de bazı dinsel ve siyasal kararlar çıkacak, öyle görülüyor.

İşte bu toplantıyı düşünerek Amerika'da geçen hafta piyasaya verilen bir kitabı tanıtmayı uygun gördüm. Yazılarımı izleyenler bilirler, ben özellikle kiliselerle ilgili görüşler, bilgiler ve belgeler aktarıyorum. Bunu da Türkiye'de tanınmayan *'Kilise siyaseti'*ne dikkat çekebilmek amacıyla yapıyorum. Çünkü biz farkında değiliz, ama kiliselerin tarihi, Anadolu'da başlıyor. Kurulmuş olan ilk beş –sonra iki daha eklenmiş– kilise de bu topraklarda dünyaya gözlerini açmışlar. Bu nedenle Hıristiyan âleminde Küçük Asya diye bilinen Anadolu'nun çok büyük bir anlamı ve önemi vardır.

İsa'nın Sözleri mi?

Geçen hafta ünlü MacMillan Yayınevi tarafından piyasaya sürülen bu kitabın adı *Five Gospels* yani *Beş İncil.* Yazarları İsa Semineri'nin üyeleri ve editör olarak da Prof. Robert W. Funk ile Prof. Roy W. Hoovet'in adları belirtilmiş. Kitap büyük boy 552 sayfa.

Önce şu 'Gospel' sözcüğü üzerinde biraz durayım. Yukarıda bu sözcüğü Türkçeye *İncil* diye çevirdim. Ancak bu sözcük, Gospel'i tam karşılamıyor. Gerçekte İncil, tek kitap değil. Bu büyük kitabın Eski Ahit denilen bölümü Yahudiler içindir. İncil'in, Yeni Ahit denilen bölümü de Hıristiyanlar içindir. Bütün dünyada kabul edilen İncil'in Hıristiyanlar için olan Yeni Ahit bölümünde gerçekte beş değil dört *Gospel* bulunur. Hıristiyanlardan bu dört Gospel'e inanmaları istenir. Bütün dünyada kabul edilen bu dört *Gospel*, İsa'nın havarileri olarak bilinen Mark, Luke, Matthew ve John tarafından yazılmışlardır. Ya da en azından inanç bu yöndedir. Bu dört Gospel'de ilk üçüne Synoptic denilir. Bunun nedeni ilk üç Gospel'in aşağı yukarı aynı olaylardan söz etmeleridir. Ne var ki, dördüncü Gospel -Havari John tarafından yazıldığına inanılan- ilk üçünden tamamen farklı, çok daha mistik içerikli, bilgece bir bakış açısıyla yazılmış bir kitaptır. Ve bu dördüncü Gospel'de anlatılanların ilk üç Gospel'de anlatılanlarla hiçbir ilgisi yok gibidir. Aralarındaki benzerlik, içerikte değil, dışavurumlardadır. Bu dört Gospel'in Hıristiyanlık âleminde yarattığı çok farklı Hıristiyanlık anlayışları vardır. Örneğin Mark adını kullanan papalar, John adını kullanan papalardan farklı düşünür ve davranırlar.

İsa Seminerleri

Şimdi de kısaca İsa Semineri sözcüğü üzerinde biraz durayım. İsa Semineri kavramı son 25 yılın Hıristiyanlık içinde ortaya çıkardığı bir akımın adıdır. Dünyaca ünlü ilahiyatçılar, Vatikan'ın baskısından bıkarak, gizlice ilk İsa akademilerini kurmuşlardır. Bu bilim adamlarından bazıları, adlarının duyulması üzerine bağlı bulundukları üniversite ve fakültelerden atılmışlar işsiz bırakılmışlardır. Amerika'dan başka İsviçre, Almanya ve Fransa'da da İsa Seminerleri vardır. Amerika'daki akademi, şimdi Minnesota Üniversitesi'nin bünyesindedir. Yaklaşık 200 bilim adamı birlikte çalışarak İncil'i tartışmaktadırlar. Zaman zaman bu sayı, arada bir katılanlarla daha da yükselmektedir.

İsa Seminerleri'nin tartışma konusu, adı üzerinde, İSA'dır. İncil'de yer alan sözlerin ne kadarı İsa'ya aittir? İsa, bu sözleri söylemiş midir? Yoksa bunlar sonradan uydurularak kilise tarafından İncillere sokuşturulmuş mudur? İşte, İsa Seminerleri'nin konusu budur. İlahiyat çevrelerinde, bu seminerlere katılan bilim adamlarından '*İncil Dedektifleri*' diye söz edilir.

(*Yeni Günaydın*, 18 Ocak 1994, Salı)

ÇOK ÖNEMLİ BİR KİTAP - 2

NEW YORK - Salı günkü yazımda Amerika'da yayınlanan *Five Gospels,* yani Beş İncil adlı kitabın tanıtımına giriş olarak bazı bilgiler aktarmıştım. Bugün bu tanıtımı sürdürüyorum. Söz konusu kitap Hıristiyan âleminde "şok" tesiri bırakacak önemdedir.

Şimdi kaldığımız yerden sürdürelim.

İsa'nın Kardeşi, Thomas

Synoptik İncillerde İsa'ın dört erkek ve en az iki kız kardeşi olduğu yazılıdır. Ancak bunlar gerçek kardeşleri mi, değil mi belli değildir.

İncil Dedektiflerinin 5. Gospel olarak kodekslediklerı ve yeni bir çevirisini sundukları Thomas İncili, işte bu kardeşlerden birine aittir. İsa'nın kardeşi Thomas tarafından yazıldığına inanılan bu kitabın ne Synoptik'le ne de John'la hiçbir bağlantısı yoktur.

Türkiye'nin Didim şehrinde yaşadığı için Didymus diye tanınan ve Judas Thomas adıyla İsa'nın erkek kardeşi sayılan bu şahsın, gerçekte İsa'nın ikiz kardeşi olduğu da çok yazılmıştır. Ancak bu yeni kitapta sadece kardeşlik takısı öne çıkarılmış. *'İkiz'* olmak keyfiyetine değinilmemiştir.

Thomas İncili ilk kez 1948'de çok dar çerçevede bazı ilahiyatçılar ve tarihçiler tarafından incelenmiştir. Halen elde biri Mısır'daki Kopti Hıristiyanlığı'na yön veren ve İS 350 yılında yazılmış bir nüshasıyla İS 200 yılında Grekçe yazılmış bir nüshası bulunmaktadır. İsa Semineri üyeleri işte bu iki nüshayı okuyarak bazı sonuçlara varmışlardır.

Thomas İncili'nde İsa'ya ait olduğu öne sürülen 114 deyiş yer almaktadır. Bunlar Thomas tarafından, diğer dört İncil'den bağımsız olarak kaleme alınmışlardır. İsa, bu İncil'deki sözleriyle tamamen bambaşka bir karakter olarak ortaya çıkmaktadır.

İsa Semineri üyelerinin yıllar süren incelemelerden sonra vardıkları bazı sonuçları aktararak bitiriyorum. Thomas İncili ve geleneği, bu incelemelerden çok önce vardı. Örneğin Kıbrıs Kilisesi, Mısır Koptik Kilisesi, Nasturi Kilisesi ve kısmen de Ukrayna Kilisesi, Aziz Thomas'ı çok yüceltmişlerdi. Bu kiliseler, eldeki Thomas İncili'ni okuyarak değil, kendi geleneklerine bağlı kalarak bu inanç sistemine sadakat göstermişler ve yerleşik Katolik, Ortodoks ve Protestan Hıristiyanlarla ters düşmeyi bilmeden göze almışlardır.

Şimdi Sonuçlar

1. İsa Semineri üyelerine göre İncil'de yani Yeni Ahit diye bildiğimiz kitapta İsa'ya atfen anlatılmış olan yaklaşık 1500 sözden en iyimser bakış açısıyla sadece yüzde 20'si İsa tarafından söylenmiştir. Gerisi, ilk Hıristiyanlar tarafından uydurulmuştur.

2. İsa, Mesih olduğunu öne sürmemiştir. Mesih kelimesi, Christ kelimesinin Türkçesidir. *Christ* aynı zamanda Hıristiyan kelimesinin de köküdür. Dolayısıyla seminer üyelerine göre İsa, Mesih (Christ) olduğunu söylememiş olmasına rağmen, kilise babaları tarafından Mesih ilan edilmiştir. Christ kavramı, İsa'nın yaşadığı dönemde bir *'makamın'* adıydı o kadar.
3. İsa, kilise kurmamış ve her insanın Tanrı imanının göğüs kafesinde olduğunu söylemiştir. Kilise kurmayı düşünmemiş ve söylememiş olan İsa, bugün kiliseye bağlı kılınmıştır.

İsa Semineri'nin cesur üyeleri çok yakında Amerika'yı sarsacağa benziyorlar. Kitabın yayınlanarak piyasaya verildiği günün ertesinde MacMillan Publisher's şirketinin yöneticilerinden biriyle, B. Rosen'la beraberdim.

Five Gospels'la ilgili ilk tepkileri sorduğumda kaygıyla başını salladı.

"Güney'de –Amerika'nın en tutucu bölgelerinde– kitabı satın alıp yakıyorlarmış. İlk haberler böyle."

Amerika'da da kitap yakılıyor!

Ama ne olursa olsun, gerçekler balçıkla sıvanamıyor.

Kitabın yazarlarının da belirttikleri gibi, *'İsa'yı Hıristiyanlaştırmaya'* çalışanlar, kitapları yaksalar da, görünen sonuca doğru gideceklerdir.

Er ya da geç Hıristiyanlık âleminde bir hesaplaşma yaşanacaktır kanısındayım. İsa'nın Vatikan'daki yeri ve rolü artık açıkça tartışılmaya başlanmıştır. Buradan geri dönüş yoktur.

(*Yeni Günaydın*, 20 Ocak 1994, Perşembe)

VATİKAN-İSRAİL ANLAŞMASI VE TÜRKİYE'NİN DİKKATİNE...

Vatikan ile İsrail arasında 30 Aralık 1993'te tarihi bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşmasının imzalanacağı geçen yıl temmuz ayında Vatikan tarafından açıklanmıştı. Vatikan sözcülüğü geçen yıl yaptığı açıklamada kesin bir tarih belirtmemişti ve sadece 31 Aralık tarihine kadar İsrail'i tanıyacağını açıklamıştı. Vatikan, her zamanki soğukkanlılığıyla son güne kadar bekledi ve imzayı nihayet attı.

Bu anlaşma İsrail açısından çok büyük bir öneme haizdir. Vatikan ise anlaşmadan kazançlı çıkan taraf durumundadır. Bu anlaşmayla ilgili ayrıntılara girmeden, bazı ön bilgileri Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı'yla özellikle İslami düşünceyi savunan çevrelerin dikkatine sunmak istiyorum. Vatikan ve İsrail arasında imzalanan bu anlaşma, sadece bu iki devleti değil, başta Ürdün olmak üzere tüm İslam âlemini de yakından ilgilendirmektedir.

Anlaşmanın Özellikleri

Vatikan-İsrail ilişkileri, İsrail devletinin kurulduğu (1948) dönemden beri hep askıda tutulmuştur. Vatikan,

İsrail'i devlet olarak tanımamakta direnmiştir. Yunanistan ve İspanya da –ve kuşkusuz Arap ülkeleri de– İsrail'i uluslararası platformlarda tanımamışlardı. İsrail bu nedenle dünyadaki en az 44 devlet için var değildi. Bu ne demektir? İsrail kurulduğu zaman, bazı devletlerin bu yeni devleti tanımamış, dolayısıyla varlığını kabullenmemiş oldukları demektir. Örneğin İspanya için birkaç yıl öncesine kadar yeryüzünde diplomatik düzeyde varlığı kabul edilmiş İsrail diye bir devlet yoktu! Aynı durum Vatikan için de öyleydi. İşte bu anlaşmayla Vatikan, İsrail diye bir devletin var olduğunu diplomatik düzeyde kabul etti. Bu bir *'pakt'*tır. Türkçeye *anlaşma* diye çevriliyor ama gerçekte 30 Aralık tarihinde Vatikan ve İsrail *'diplomatik pakt'* imzaladılar. Bu ayrıma dikkat çekmeyi zorunlu sayıyorum. Çünkü imzalanan bu diplomatik pakt ile Vatikan ve İsrail sadece çok dar bir çerçeve içinde birbirlerini tanımayı kabullendiler. Bu bir...

İkincisi, Vatikan böylelikle İsrail'de büyükelçilik açabilecek. Ancak Vatikan, elçiliğini Kudüs'te açmayı reddetti. Bunun yerine elçiliğini Yafa (Jaffa) şehrinde açmayı kararlaştırdı. Yafa, Müslüman ve Yahudilerin ortak şehridir. Gerek tarihsel gerekse Biblical (Tevrat'taki yeri ve anlamı) önemi Kudüs'ten farklıdır. Vatikan, Kudüs'te elçilik açmayarak Kudüs'ün, İsrail tarafından başkent olarak ilan edilmiş olmasını da kabullenmemiş oldu.

Üçüncüsü, Vatikan, ülkesindeki Hıristiyan nüfusun baskı altında tutulduğunu öne sürerek Ürdün'ü de tanımamıştı. Ürdün'de 50.000 Roman-Katolik yaşıyordu ama Ürdün Anayasası Osmanlı Mecellesi'ne bağlı olarak hazırlanmıştı. Türkiye'de olmayan Osmanlı Anayasası,

Ürdün'de tatbik edilmekteydi. Vatikan şimdi, İsrail'den sonra Ürdün'ü de resmen tanıyarak Arap âleminde de büyük puan toplayacak.

En Önemli Hususlar

Vatikan, İsrail'i tanıyarak bir anlamda İsrail'i rekabet alanında safdışı bıraktı. Bu husus çok önemlidir.

İsrail de, Vatikan da *devlet* olarak kendilerinin yeryüzünde *'Tanrı Düzeni'*ni temsil ettiklerini öne sürerler. Bu iki devlet de TEODOKSİ denilen bir iddiaya sahiptirler. Buna göre yeryüzünde yaşayan tüm halklara ve topluluklara Tanrı'nın Düzeni'ni tanıtmayı kendileri yapmaktadırlar! Diğer bir deyişle, iki tarafa göre de Tanrı bunları insanları yol göstermekle görevlendirmiştir.

İşte şimdi Vatikan, büyük bir ustalıkla, devlet tecrübesi çok az olan İsrail'in, bu rekabette safdışı bırakmış oldu. Vatikan, İsrail'deki burası çok önemlidir ki, DEVLET'in varlığını tanıdı, İsrail'in İlahiyat'ını tanımadı. Dolayısıyla İsrail'i, tanımış olduğu diğer tüm devletlerle aynı düzeye düşürmüş oldu. Vatikan için bundan böyle, sadece -ve tıpkı diğer devletler gibi- bir İsrail devleti vardır. Bu devlet de dünyevi (seküler) bir devlettir, o kadar. Yani Vatikan, imzalayacağı anlaşmayla İsrail'i sekülerize etmiş oldu. Yahudiliği kabul etmiş olmadı.

Bundan Sonra Neler Olur?

Vatikan derhal *'din değiştirme'* kampanyası başlatır. İsrail'de çok güçlü bir propagandayla, özellikle de

Eşkenazi kökenli Yahudileri Yahudilikten çıkartıp Katolik yapar. Bundan sonra Filistin-İsrail anlaşmasına uyulmasını Arapların lehine ister. İsrail de, sahip olduğu gayrimenkullerin vergi dışı bırakılmasını sağlar. Pazar ayinleri düzenler. Kudüs'teki Ortodoksları etkileyerek Katolisize eder. Kısacası İsrail'de ağırlığını hissettirir.

Ve en önemlisi, Kudüs'ün statüsünün nasıl tespit edileceğini İsrail'le birlikte -Ortodoks, Protestan, Anglikan ve Müslüman- cemaatleri ustaca, kendi inisiyatiflerine alır. Zaten bu nedenle Vatikan, İsrail'le imzalanan diplomatik pakta Kudüs'ü koydurmadı. Eklenen bir maddeye göre, Vatikan 1999 yılına kadar İsrail'in, Kudüs'te neler yapacağına bakacak. Ancak önümüzdeki 5 yıl içinde Vatikan, İsrail'in Kudüs'le ilgili girişimlerini olumlu bulursa, 30 Aralık'ta imzalanan paktı tam olarak kabullenecek.

Ortadoğu'da Filistin-İsrail anlaşmasından sonra yeni bir 'Seküler' paktı imzalandı. Türkiye'de Sekülerleşmenin (laiklik değil) ne kadar önemli olduğunu hâlâ anlamamış olanlar var. Umarım olayları daha ayrıntılı tarzda izleyerek, gereken dersleri çıkartırlar. Bu diplomatik paktı kabullenmeyecek pek çok Radikal-Ortodoks, Yahudi ve Katolik var. Ortodokslarsa Moskova'da anlaşmanın imzalandığı gün Rusya'da kurulmuş olan ilk Sinagog'un esrarengiz bir yangında kül olduğunu gördüler.

(*Yeni Günaydın*, 4 Ocak 1994, Salı)

TÜRK-YUNAN SAVAŞI ÇIKAR MI?

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Yunanistan arasında son 75 yıl içinde meydana gelen gelişmeler, bir anlamda daima Yunanistan'ın lehine puanlar kaydetmiştir. 1821-1829 arasındaki Yunan ayaklanması, Atina ve çevresini kaplayan küçük bir Yunan Devleti'nin doğmasıyla sonuçlanmıştır. Özellikle Fransa, İngiltere ve Rusya'dan yardım gören Yunan çeteleri bu tarihten sonra her fırsatta Osmanlı'ya ve Müslüman Türklere duydukları kin ve nefreti dile getirmişlerdir.

Nedir ki yabancı güçler tarafından kurdurulan Yunanistan gerçekte 1832'den sonra tam bir *'Yapay'* devlet olmuştur. Söz konusu yıl içinde koyu ve sofu Ortodoks olan Yunanlılar, Anglikan-Katolik ittifakı içindeki İngiltere-Fransa tarafından kendilerine dayatılan Belçikalı Leopold Cobourg'u ister istemez Yunanistan kralı olarak kabul ve ilan etmek zorunda kalmışlardı. 'Yapay' bir devlet olduğunu göstermesi için yazıyorum ki, Yunanistan'a kral yapılan bu şahıs Yunanca bilmiyordu!

Yunanistan 1913'e kadar gerçek Grek soyundan gelmeyen hanedanlar tarafından yönetildi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise eski efendisi Osmanlı'ya saldırdı. Anadolu'yu işgal etti. Sonrası malum...

Ve inanır mısınız işgale uğrayan Türkiye aradan yirmi yıl geçince, kendi içinde savaşa sürüklenen Yunanistan'a

yardım elini uzattı. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkım, kan ve gözyaşıyla dolu günlerinde Yunanistan yine Türkiye'yi yanı başında bulmuştu.

Eli Karanfilli Yunanlıdan Kork

Avrupa'da İngiltere'de ortaya çıkmış bir söz vardır. Ama Türklerle ilgili olsa herkesin dilinden düşmeyecek olan bu atasözü çok bilinmez. Şöyledir bu atasözü: "Sana çiçek getiren Yunanlıdan kork, seni aldatacaktır."

Türkiye ile Yunanistan arasındaki son 75 yıl işte bu anlayışı, en çok doğrulayan dönemdir. Gerçek bir *'Türk-Yunan Dostluğu,'* Yunanistan'ın bu ikili düşünüp ikili davranma isteğinden ötürü bir türlü gerçekleşememektedir. Bu nedenle de olması arzulanan Türk-Yunan dostluğu, iyi niyetli ama biraz *'sevdalı bulut'* pozundaki üç-beş aydının düşlerini süslemekten, onları avutmaktan ve oyalamaktan öteye geçememektedir. Ne yazık ki Türk-Yunan dostluğu nesnel gerçeklikle bir türlü uyuşmamaktadır.

Türk-Yunan ilişkilerinin en yoğun olduğu ve iyimserlik rüzgârlarının en güçlü estiği dönem Mustafa Kemal Paşa ile Venizelos arasındaki yakınlık dönemi değildir. Gerçekte Türk-Yunan ilişkilerinde *'Altın Yıl'* 1952'de yaşanmıştır.

1944 yılının Eylül ayında işgalci Almanlar, Güney Yunanistan'ı boşaltarak terk etmişlerdi. Eylülde yeniden bağımsızlık kazanan Yunanistan'ın coşkusu kısa ömürlü oldu. Almanların çekildikleri Atina, Korent ve Pire bu kez İngilizler tarafından işgal ediliverdi. Ve Yunanistan

sıkıntıları 1949'a kadar katlanarak süregeldi. Türkiye bütün bu dönem içinde Yunanistan'a gıda, ilaç ve diğer yardım malzemelerini temin ederek gerçek bir komşuluk gösterisinde bulunmuştu.

1952'de Türkiye ve Yunanistan NATO'ya katılmak için birlikte çalıştılar. Aynı yılın ocak ayında Yunan Dışişleri Bakanı Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulundu. İki ay kadar sonra bu kez Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Atina'ya resmi bir ziyarette bulundular. Menderes'in ziyaretinden bir süre sonra bu kez Yunan Kralı Paul ve eşi Kraliçe Türkiye'yi ziyaret ettiler. Bu yoğun karşılıklı ilişkiler 26 Kasım 1952'de T.C. destekli Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Atina'ya yaptığı resmi ziyaretle noktalandı. Bayar, Yunanistan'da beklenmedik bir sevgiyle karşılandı ve kendisine Yunanistan'ın *'Fahri Hemşerilik'* beratı verildi. Celal Bayar adı Komotini'deki (Gümülcine) bir liseye verildi. Bayar'a bir de *'Helen Uygarlığı'*nı sembolize eden madalyon takdim edildi, üzerine adı işlendi.

Sonra Kıbrıs Olayları

1960'lı yıllar Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs dolayısıyla yaşanan gerginliklere yol açtı. 1952'de sıcak dostluk ilişkileri, 1954'ten itibaren Kıbrıs'ı ENOSİS kapsamına sokan Yunanistan tarafından zaten ihlal edilmişti. 1955'ten sonra 6-7 Eylül olayları yaşandı, karşılıklı göçler oldu. Yunanistan yeniden sinsi ve yayılmacı programını uygulamaya başladı. Sonra 1974

Kıbrıs Barış Harekâtı yapıldı. Günümüzde ise bu sorun hâlâ iki ülke arasındaki en önemli anlaşmazlık konularından *'ikincisi'* olarak duruyor. Birincisi nedir derseniz söyleyeyim: Ege kıta sahanlığı ve Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma isteğidir. Bu sorun, bu yıl Türkiye'nin başını ağrıtacak en önemli dış sorun olacaktır. Yunanistan'ın 16 Kasım 1994'te bir emrivakiyle karasularını ve hava sahasını 12 mile çıkartması Türkiye için tartışılmaz savaş nedeni sayılacaktır.[17]

Türkiye bunu açıklamıştı. Yunanistan Türkiye'nin bu kararlılığını bilmesine rağmen 1982'den beri 12 mil konusunu istismar etmektedir. 16 Kasım 1994 ise Yunanistan'ın imzaladığı Türkiye'nin imzalamadığı Deniz Hukuku Anlaşması'nın yürürlüğe sokulacağı tarihtir.

Turgut Özal tarafından önemi dikkate alınmaksızın kaldırılmış olan *'Notam No 714'* Yunanistan'a Türkiye'yi yeniden aldatabilmekte çok yararlı bir silah temin etmiştir. Bu caydırıcı notadan kurtulan Yunanistan, şimdi 12 mile çıkmak hazırlığındadır.

Şu son yıllarda ise Yunanistan, Rusya ile doğrudan doğruya bir ittifak kurmuştur. Bir yandan 1930'larda ve 1960'larda da öngörülen *'Pan-Ortodoks İttifakı'* canlandırılmakta, diğer yandan Fener Patrikhanesi'ne boyundan büyük misyonlar yüklenmektedir. Yunanistan 30 yıldır sinsice yürüttüğü siyasal ve diplomatik

[17] Gerek yazılarımda gerekse katıldığım çeşitli TV konuşmalarında bu konuya dikkat çektim. Konu ağustos-eylül aylarında Türkiye gündeminin ilk maddesi oldu. Türkiye'deki Hellen hayranları yine kızdılar (!) Bu arada ABD, daha önce imzalamadığı Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni beş konuda değişiklik yaptırdıktan sonra onayladı. Türkiye bir kez daha yanıltılmıştı. 25 Eylül 1994'te Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Halis Burhan, *"16 Kasım en kritik gündür,"* dedi (*Sabah Gazetesi*).

girişimlerinden somut sonuç almayı 16 Kasım'a göre endekslemiştir. Yunanistan bu amacını gerçekleştirirse Türkiye'ye tek seçenek kalacaktır: Savaş...

Geçtiğimiz hafta TSK'nın üst düzeyindeki subaylarıyla, general ve amiralleriyle ve albaylarıyla bu konuların görüşüldüğü bir konferansta bir araya geldim. Deniz Kuvvetleri olsun, Kara Kuvvetleri olsun *'12 mil ve patrikhane'* konusunda son derece dikkatli ve hassaslar. Türkiye kendi başını uzatarak Yunanistan'a boynunu kestirtmeyecektir. Son yüzyıl içinde tam 8 misli yayılarak genişleyen Atina, şimde 9. kez yayılmacılık siyasetini uyguluyor. Türkiye ile arasındaki dostluğu geliştireceğine tam tersini yapıp arada yapay gerginlik yaratıyor. PKK'ya sahip çıkıp Türkiye'yi zorlayacağını sanıyor. Bu tehlikeli oyundan Yunanistan çok zararlı çıkacaktır. Dilerim 16 Kasım'dan önce anlarlar bunu...

(*Yeni Günaydın*, 21 Mayıs 1994, Cumartesi)

TÜRKLERİN DAİMA BİR HAİN KONTENJANI VARDIR

Türkiye'de dikkatler Afganistan-ABD Savaşı'na kilitlenmiş durumdayken çok ilginç bir gelişme yaşandı. Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, 10 Ekim 2001'de önceden planlanmamış sürpriz bir ziyarette bulunarak Fener Rum Patriği Bartholomeo ile gizli bir görüşme yaptı. Bu görüşmeye basın alınmadı. Papandreu, görüşme sonrasında Hilton Oteli'nde düzenlediği basın toplantısında Patrik Bartholomeo'dan *'üç büyük dinin liderlerini bir araya getirecek uluslararası bir konferans toplamasını istediğini'* açıkladı.

Bu esrarengiz ziyaret, ardında sorular ve kuşkular bırakarak altı saatte sona erdi. Papandreu'nun bu *'garip'* ziyaretiyle ilgili bir soru önergesi de SP Milletvekili Osman Yumakoğulları'nın imzasıyla TBMM Başkanlığı'na iletildi. Bu sürpriz ziyaretle ilgili soru ve kuşkuları on başlık altında toplayabiliriz.

1) Yunanistan Dışişleri Bakanı muhatabı Türk Dışişleri Bakanı'nın Türkiye'de bulunmadığı bir günü Patrik'le *'gizli'* görüşme yapmak için ÖZEL olarak mı seçmiştir? Ortada gizli kapaklı bir durum yoksa Papandreu önerisini İsmail Cem ile birlikte kamuoyu önünde yapsaydı daha anlamlı ve inandırıcı olmaz mıydı?

2) Patrikhane, T.C. Devleti'nin bir kurumudur. İçişleri Bakanlığı'nın bir kaymakamına muhataptır. Patrik de bir Türk vatandaşıdır. Bu durumda Cumhuriyet Devleti'nin bir kurumu nasıl olur da Yunan Dışişleri Bakanı'ndan TALİMAT alabilir?
3) Yoksa patrikhane haberimiz olmadan devletin kurumu olmaktan çıkartılıp Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'na mı bağlandı?
4) Papandreu, *'üç dinin liderlerini bir araya getirme görevini Patrik'e verdiğini'* açıkladı. Dünyada bu üç dinin liderleri olmadığını Papandreu bilmiyor mu? Müslümanların Halifesi ve Yahudilerin Davud soyundan gelme *'kralı'* yokken bu üç dinin hangi liderlerini bir araya getirmeye çalışıyor acaba?
5) Afganistan-ABD Savaşı'nın bir İslamiyet-Hıristiyanlık savaşı olmadığı en yetkili kişi ve kurumlarca -BM, NATO, İslam Konferansı ve Başkan Bush- defalarca açıklanmış olmasına rağmen Papandreu Hilton'daki basım toplantısında sanki bir *'Dinler Arası Savaş'* varmış gibi bir *'Dinler Arası Diyalog'* konferansı düzenletmeye kalkışmıştır. Yoksa Papandreu'ya göre gerçekten de *'Dinler Arası Savaş'* mı yaşanıyor?
6) Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi ABD'nin terörü destekleyen ülke ve yönetimler ajandasındayken Papandreu yoksa bu çıplak gerçeği Fener Patrikhanesi'ni kullanarak tersyüz etmeye mi çalışmaktadır?
7) Papandreu Fener Patriği'yle görüştükten sonra Suriye'ye, İran'a ve Rusya'ya giderek buradaki Ortodoks Kilisesi'nin yetkilileriyle de görüşeceğini açıklamıştır. Bu kiliselerin Türkiye'nin en azılı düşmanları oldukları bilinirken Papandreu acaba nasıl bir *'Dinler Arası Diyalog'* başlatmayı planlamıştır?

8) Türkiye'nin dış politikasını yapmak acaba ne zamandan beri Papandreu'ya bırakıldı? T.C. Devleti Fener Patriği'nden *'Dinler Arası Diyalog'* konferansı düzenlemesini İSTEMEMİŞKEN Papandreu bu hakkı kendisinde nasıl buldu? Kim ondan bu girişimi başlatmasını istedi? AB mi yoksa İsmail Cem mi istedi?

9) Yunanistan Savunma Bakanı son bir hafta içinde üç kez Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Kıbrıs'taki *'İşgalci ve Terörist Ordu'* olarak tanımlamıştır. Papandreu da Hilton'daki basın toplantısında PKK'yı tanımadığını beyan etmiştir. Uluslararası terörizme kucak açmış olan Yunanistan'ın Fener Patrikhanesi'ni kullanarak dünya kamuoyunun gözünü boyama olanağını Papandreu'ya kim bahşetmiştir? Yoksa sevgili Attila İlhan'ın tanımıyla *'Türkler'in Hain Kontenjanı'* mı perde arkasından planladı bu girişimi?

10) Patrikhanede geçtiğimiz aylarda basına çok az yansıtılmış olan bir skandal yaşanmıştır. Buna göre V. FLORIDI adlı bir Rum, Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun yeniden açılması için Patrikhane'ye 3.300.000 milyon dolar (yaklaşık 6 trilyon) vermiştir. Bu para Patriğin isteğiyle SITKI KÜÇÜK adlı bir kişi tarafından TOPRAKBANK'ın BEYLİKDÜZÜ Şubesi'nden ve KENTBANK'tan çekilmiştir. Ancak Teoloji Bölümü açılmamış ve FLORIDI parasını geri almak istemiştir. BU PARA KAYIPTIR VE KONU KADIKÖY 6. ASLİYE HUKUK MAHKEMESİ'NE İNTİKAL ETMİŞTİR. Yunan Dışişleri Bakanı'nın bu paranın akıbetinden haberi vardır. Yoksa Patrik'le yaptığı gizli görüşmede BU SKANDALIN ÖRTBAS EDİLMESİ Mİ KONUŞULDU? BU KONUDA PATRİK TÜRK MAKAMLARINA AÇIKLAMA YAPMAK ZORUNDADIR.

Son soru: Bu 6 trilyon hangi amaçla, nerede ve/veya kimlerce tasarruf edilmiştir? Yoksa Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için RÜŞVET OLARAK MI DAĞITILMIŞTIR?

(*Cumhuriyet*, 14 Ekim 2001)